

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ

✠ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΚΥΘΗΡΩΝ ΔΑΥΪΘΕΟΥ

ΛΟΓΟΣ ΕΝΘΡΟΝΙΣΤΗΡΙΟΣ

Ἐξεφωνήθη ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ Ναῷ τῆς Πόλεως Κυθήρων
τὴν 3ην Ἀπριλίου 1923.

ΚΥΘΗΡΟΝ καὶ δόξαν ἀναπέμψω πρὸς τὸν παντὸς ἀγαθοῦ δο-
τῆρα, τὸν Πανάγαθον Ἡμῶν Θεόν, Ὅστις ἐν τῇ ἀπειρῶ
Αὐτοῦ συγκαταβάσει ηὐδόκησεν, ὅπως εἰς τὴν ἐμὴν ἀσθέν-
ειαν ἐμπιστευθῆ τὴν πνευματικὴν διακυβέρνησιν τοῦ λογι-
κοῦ τούτου ποιμνίου, χάριτας δ' ὁμολογῶ τῇ τε Ἐκκλησίᾳ
καὶ τῇ Πολιτείᾳ διὰ τὴν πρότασιν καὶ ἐκλογὴν μου ταύτην.
Πρὸς τούτοις ἀπευθύνω τὰς θερμὰς μου εὐχαριστίας πρὸς
πάντας τοὺς ἀγαπητοὺς μοι Κυθηρίους διὰ τὰ ζωηρὰ καὶ
συμπαθῆ αὐτῶν αἰσθήματα, ἅτινα ἐξεδήλωσαν ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ
ἐκλογῇ μου, ἰδίᾳ δὲ διὰ τὴν λαμπρὰν καὶ ἀλησμόνητον ὑπο-
δοχὴν, ἧς ἔτυχον σήμερον, καὶ τοὺς ὠραίους λόγους, τοὺς
ὁποίους εἶχον τὴν καλωσύνην νὰ μοι ἀπευθύνωσι. Δὲν θὰ
παύσω νὰ ἐνθυμοῦμαι τὴν ἡμέραν ταύτην, μίαν τῶν ὀλίγων
ἡμερῶν τοῦ βίου μου, αἵτινες ἐν τῷ βιβλίῳ τῆς ζωῆς μου
ὀνομάζονται εὐτυχεῖς. Ὅταν θὰ φυλλομετρῶ τοῦτο ἢ ἀνά-
γνωσίς μου θὰ σταματᾷ εἰς τὴν σελίδα αὐτὴν τὴν ὁποίαν
ἰδίαις χερσίν ἔγραψεν ἡ Ὑμετέρα ἀγάπη καὶ ἡ ἐντεῦθεν
εὐχαρίστησίς μου θὰ ἰσοφαρίζῃ τὴν χαρὰν καὶ τὴν τιμὴν ἣν
αἰσθάνομαι σήμερον ἀναβαίνων τὸν Θρόνον τῆς Ἀγιωτάτης
Μητροπόλεως Κυθήρων, τὸν ὁποῖον πρὸ ἐμοῦ ἐκλείσαν σκα-
πανεῖς ὄρητοί τοῦ Εὐαγγελίου, ἐργάται δόκιμοι τοῦ ἀμπε-
λώνος τοῦ Χριστοῦ, ἄνδρες τὰ μάλα συγκεκορημένοι περὶ τὴν
ἐμὴν εὐτυχίαν καὶ τὴν θύραθεν παιδείαν, Ἱεράρχαι διαπρέψαντες
ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ σταδιοδρομίᾳ, γενόμενοι τύπος καὶ
ὑπογραμμὸς λόγῳ τε καὶ ἔργῳ, καταλιπόντες φωτεινὴν γραμ-

μὴν ἐν τῇ διαβάσει αὐτῶν, κοσμήσαντες ἀληθῶς τὸν Θρόνον τοῦτον.

Ταῦτα ἔχων ὑπ' ὄψει μου, ἅμα δὲ καὶ πρὸ παντὸς τὴν ἐπιτακτικὴν ἀπαίτησιν τῆς Θεοδότου Ἡμῶν Θρησκείας, τῆς ἀξιούσης — καὶ δικαίως ἄλλως τε — τὸν Ἐπίσκοπον λύχνον ἐπὶ τὴν λυχνίαν, ἀπεδειλίασα, ὁμολογῶ, ἀτενίσας τὴν βαρείαν ἐργώδη τοῦ Ἐπισκόπου ἀποστολήν. Ἡ παρὰ πάντων ὅμως ὠμολογημένη εὐσέβεια καὶ ἡ διὰ τοῦ χρόνου ἐπιβεβαιουμένη βαθεῖα καὶ ἐρριζωμένη πρὸς τὸ Θεῖον πίστις τῶν ἀγαπητῶν Κυθηρίων, ἀλλὰ καὶ πᾶσαι ἐν γένει αἱ Χριστιανικαὶ ἀρεταὶ αἱ χαρακτηρίζουσαι αὐτοὺς εὗρον ἀπήχησιν ἐν τῇ ψυχῇ μου ἀνακουφίσαι αὐτὴν καὶ ἀναπερῶσασαι τὴν ἀτολμον καρδίαν μου.

Καὶ ἐπὶ τῶν βάσεων τούτων ἐρειζόμενος, βάσεων μὴ στηριζομένων μόνον ἐπὶ τῆς φήμης, ἀλλ' ἐπὶ τῶν πραγμάτων, ὡς ἐγὼ αὐτὸς σήμερον ἀντιλαμβάνομαι, ὑπετάγην εἰς τὴν καλοῦσάν με φωνὴν καὶ πεποιδῶς ἐπὶ τὴν Θεῖαν Χάριν, τὴν πάντοτε τὰ ἀσθενῆ θεραπεύουσαν καὶ τὰ ἔλλείποντα ἀναπληροῦσαν, ἀνεδέχθη τὸ βαρὺ τοῦτο καὶ ἐπίμοχθον τῆς διακονίας ἔργον. Ναί! τῆς διακονίας, διότι ταύτην ὁ Θεάνθρωπος ἀνέδειξε τὸν ἀκρογωνιαῖον λίθον τῆς ἐπιγείου Αὐτοῦ παρουσίας, τυπώσας καὶ διδάξας ὅτι «οὐκ ἦλθε διακονηθῆναι ἀλλὰ διακονῆσαι».

Ἀποστέλλων ὁ θεμελιωτὴς τῆς πίστεως Ἡμῶν τοὺς Μαθητὰς Αὐτοῦ εἰς τὸν κόσμον παρομοιάζει τούτους πρὸς τὸ ἅλας, τὸ χρησιμώτατον καὶ ἀναγκαιότατον, ἐπίσης πρὸς λύχνον μὴ τιθέμενον ὑπὸ τὸν μόδιον, ἀλλ' ἐπὶ τὴν λυχνίαν, ὡσαύτως δὲ πρὸς πόλιν ἐπάνω ὄρους κειμένην καὶ ἐκ τούτου κατάδηλον εἰς πάντας. Καὶ οἱ Ἀπόστολοι ἀναδεικνύντες τοὺς ἑαυτῶν διαδόχους ἀπέστελλον αὐτοὺς ἐπίσης ὡς τοιούτους, καὶ τοιοῦτοι ὄντως δέον νὰ ᾧσιν οἱ Ἐπίσκοποι, οἱ τιθέμενοι τὴν χεῖρα αὐτῶν ἐπὶ τὸ ἄροτρον, οἱ ἐμπιστευόμενοι τὸν οἶακα τῆς νοητῆς νηός, τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ πηδαλιουχῶν ὅμως Κυβερνήτης δὲν θὰ εὕρισκεται πάντοτε ὑπὸ ἀστερόεντα οὐρανὸν καὶ ὑπὸ σεληγνόφωτον νύκτα, οὐδὲ θὰ πλέη πάντοτε ἐν γαληνιαίᾳ θαλάσῃ, ἀλλὰ μέλλει νὰ συναν-

τήση καὶ ἀνέμους ἐναντίους καὶ θυέλλας οὐκ ὀλίγας, καὶ μέλλει νὰ ἀτενίσῃ ἐνθεν μὲν ἀσέληνον νύκτα καὶ σκότος περὶ αὐτόν, ἐνθεν δὲ ἀφρόεν τὸ κῆμα προσβάλλον τὰ τοιχώματα τοῦ σκάφους. Ζητεῖται ἀπὸ τοῦτον ἢ διάσωσις τοῦ πλοίου καὶ τῶν ἐπιβαινόντων, τοῦτο δὲ καθίσταται ὑποχρέωσις αὐτοῦ. Ἐμμένων πιστὸς εἰς τὸ καθήκον αὐτοῦ καὶ ἀναλογιζόμενος τὴν εὐθύνην, ἣν ἀνέλαβεν, ὀφείλει νὰ μείνῃ ἐκεῖ ἕνθα ἐτάχθη, φρουρὸς τῆς ζωῆς τῶν ἐν τῷ πλοίῳ, ὑποχρεούμενος, ἵνα καὶ τὴν ἰδίαν ζωὴν θῇ ὑπὲρ αὐτῶν.

Τοιοῦτος ὁ Ἐπίσκοπος, ὁ τῶν ψυχῶν Κυβερνήτης, ὁ διακρατῶν τὸ πηδάλιον καὶ διακυβερνῶν τὸ πνευματικὸν σκάφος τῆς ἐμπιστευθείσης αὐτῷ ποιμνῆς. Ἀκολουθῶν τὴν φωνὴν τῆς συνειδήσεως αὐτοῦ καὶ ἀποβλέπων, καθ' ἣν ἔδωκεν ὁμολογίαν, εἰς ἓνα καὶ μόνον σκοπὸν, τὴν πνευματικὴν δηλονότι τελειοποίησιν αὐτοῦ τε καὶ τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ, ἀψηφῶν τοὺς τυχόν ὑπάρχοντας κινδύνους, ὀφείλει νὰ διακονῇ, στηρίζων ἐν τῇ πίστει, διαθερμαίνων τὴν ἀγάπην, ἐνισχύων τὴν ἐλπίδα, κρατύνων τὴν ἐμμονὴν εἰς τὴν παράδοσιν, θεμελιῶν τὰς ἀρετὰς πᾶσας, προτρέπων, συμβουλευών, συγχαίρων, συμπάσχων, παραμυθῶν, παρακαλῶν, ἀλλὰ καὶ ἐπιτιμῶν ἐνίοτε καὶ ἐλέγχων ἔστιν ὅτε καὶ ἀποκαθιστῶν τὸ δίκαιον μετὰ πολλῆς ὁμῶς τῆς ἀγάπης, ἀλλὰ καὶ τῆς συνέσεως.

Ἐν τῇ διακονίᾳ τῶν Μυστηρίων καὶ ἐν τῇ διδασκαλίᾳ καὶ ἐν τῇ κυβερνήσει τῶν ψυχῶν, ἐν τῷ τριτῷ δηλονότι αὐτοῦ ἀξιώματι, δεόν νὰ διαφαίνωνται τὰ ἰδιάζοντα ἐκεῖνα χαρακτηριστικά, ἅτινα ὁ Ἀπόστολος τῶν ἐθνῶν, ὁ μακάριος Παῦλος, ἀπαιτεῖ ἀπὸ τὸν ὀρεγόμενον τῆς Ἐπισκοπῆς. Διότι ἂν καί, ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὴν ἐρμηνείαν τὴν γραμματικὴν τῆς λέξεως, αὕτη προσιδιάζει εἰς τὸν ἀπὸ τοῦ ὑψηλοῦ ἐπισκοποῦντα τὸν περιούσιον τοῦ Θεοῦ λαόν, ἐν τῇ πραγματικῇ ὁμῶς ἐν τούτοις ἐννοίᾳ ἐνυπάρχει ἢ ὑποχρέωσις τοῦ διαρκοῦς ἀγῶνος καὶ τῆς πάλης, τῆς ἐνδελεχοῦς μερίμνης, τῆς συνεχοῦς ἀμύνης κατὰ τῶν ὑπεναντίων τῆς πίστεως, τοῦ καλοῦ παραδείγματος τῆς διακονίας γενικῆς πανταχοῦ καὶ πάντοτε. Τῆς διακονίας ἐν τῇ μεταδόσει τῆς Θείας Χάριτος, τῆς τοιαύτης ἐν τῇ συνεχεῖ καὶ ἀδιαλείπτῳ διδασκαλίᾳ, τῆς

τοιαύτης ἐν τῇ ἔξυπηρετήσῃ τῶν πνευματικῶν ἀναγκῶν, ὥστε τοῖς πᾶσι νὰ γένηται ὁ Ἐπίσκοπος τὰ πάντα, ἵνα τοὺς πάντας κερδίσῃ, κατὰ τὸν Θεῖον Παῦλον.

Ἄλλ' ὅπως παρατηρεῖται εἰς τὴν καλλιέργειαν, ἔνθα ἀπαιτεῖται διὰ τὴν καλὴν ἀπόδοσιν οὐ μόνον ὁ σπόρος ἀλλὰ καὶ ἡ εὐφορος γῆ καὶ αἱ εὐνοϊκαὶ περιστάσεις καὶ αἱ καλαὶ καιρικαὶ συνθῆκαι, τοιουτοτρόπως καὶ ἐνταῦθα.

Διὰ νὰ προαχθῇ δηλονότι τὸ ἔργον τῆς διακονίας ἀπαιτεῖται, ἵνα καὶ Ὑμεῖς συμβάλῃτε πρὸς τοῦτο. Τὸν ἱερὸν Κληρὸν λοιπόν, τοὺς Διδασκάλους καὶ τὸν εὐσεβῆ Λαὸν τῶν Κυθηρίων καλῶ σήμερον συνεργάτας μου εἰς τὸ ἀνατεθέν μοι ἔργον. Τούτους καλῶ συμβοηθοὺς καὶ συναντιλήπτορας πρὸς εὐόδωσιν τοῦ, εἰς ὃν οἱ πάντες ἀποβλέπομεν, ἱεροῦ σκοποῦ. Ὁ μὲν ἱερὸς Κληρὸς διὰ τῆς ἀόκνου καὶ ἀνελλιποῦς καὶ ἀκριβοῦς ἐκπληρώσεως τῶν εἰς αὐτὸν ἀνατεθέντων, ἱερῶν καὶ ὑψηλῶν καθηκόντων, διὰ τοῦ καλοῦ παραδείγματος, διὰ τῆς ἱεροπρεποῦς καὶ χριστομιμήτου διαγωγῆς καὶ ἀνατροφῆς αὐτοῦ, οἱ Διδάσκαλοι ὡς συναγωνισταὶ εἰς τὸ ὑψηλὸν τῆς Ἐκκλησίας ἔργον, διὰ τῆς φιλοτίμου αὐτῶν προσπαθείας εἰς τὴν θεῖαν ἀληθῶς ὑπηρεσίαν τῆς ἀγωγῆς πρὸς μόρφωσιν χαρακτήρων χριστιανικῶς κυρίως ἐναρέτων καὶ τὴν ἀνάδειξιν ἀληθῶν τέκνων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Πατρίδος, ὁ δὲ λαὸς διὰ τῆς εὐσεβοῦς καὶ κατὰ πάντα Χριστιανικῆς πολιτείας αὐτοῦ, καλοῦνται νὰ συντρέξωσι τὸν Πνευματικὸν Αὐτῶν Πατέρα εἰς τὸ ἔργον αὐτοῦ. Τὰ μέγιστα θέλει τοιουτοτρόπως διευκολυνθῇ τὸ ἔργον μου, ἀλλὰ καὶ θέλει ἐπιτύχη ὁ σκοπός, τὸν ὁποῖον οἱ πάντες ἐπιδιώκομεν καὶ ὅστις εἶναι ἡ ἔνωσις Ἡμῶν μετὰ τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ψυχικὴ Ἡμῶν ἀποκατάστασις. Καὶ πρὸς τοιαύτην συνεργασίαν καλῶ πάντας Ὑμᾶς. Καλῶ πρὸς τοῦτο τοὺς πάντας ἀδιακρίτως, ὡς παράγοντας τοῦ κληρωθέντος μοι ἔργου ὑπὲρ τῆς ζωῆς τῆς πίστεως.

Ἐνωθῶμεν ὅλοι καὶ ἀποτελέσωμεν μίαν ψυχὴν καὶ μίαν καρδίαν. Ἄς ἀποτελέσωμεν μίαν συνειδησιν Χριστιανικὴν ἀλλὰ καὶ μίαν τοιαύτην ἐθνικὴν. Ἄς ἐνωθῶμεν ὅλοι ἀρχόντες καὶ ἀρχόμενοι, ἵνα ὑπηρετήσωμεν τὰ δύο ταῦτα ἰδεώδη

διὰ πάντα Ἑλληνα, τὴν Θρησκείαν καὶ τὴν Πατρίδα. Οἷαν-
 δήποτε θέσιν καὶ ἂν κατέχωμεν ὀφείλομεν νὰ διακονῶμεν
 ἐν τῇ ἔξυπηρετήσῃ αὐτῶν. Ἄς εἶναι λοιπὸν τὸ σύνθημά μας
 «*διακονία τῆς Θρησκείας καὶ τῆς Πατρίδος*». Καὶ εἰς
 τοῦτο θὰ μὲ εὔρετε πρόθυμον συνεργάτην. Ὁ ἱερός Κληρὸς
 ἐν τῇ ἀκριβεῖ ἐπιγνώσει καὶ ἐκπληρώσει τῶν καθηκόντων
 αὐτοῦ θέλει εὔρη ἐν τῷ προσώπῳ μου τὸν φιλόστοργον πα-
 τέρα καὶ τὸν πρόθυμον ὑποστηρικτὴν τῶν δικαίων αὐτοῦ.
 Ὁ ἀγαπητός μοι λαὸς θὰ εὕρισκῃ τὴν θύραν τῆς Μητροπό-
 λεως πάντοτε ἀνοικτὴν καὶ τὸν Πνευματικὸν Αὐτοῦ Πατέρα
 ἔτοιμον ἐν παντὶ ἔργῳ ἀγαθῷ.

Θὰ ἐπιζητήσωμεν ἐπίσης, ἵνα πρωτοστατήσωμεν δι' ὅλων
 ἡμῶν τῶν δυνάμεων εἰς τὸ ἔργον τῆς κοινωνικῆς ἀναγεν-
 νήσεως διὰ τὸ ὅποιον ἀπαιτεῖται καὶ κόπος πολὺς καὶ θέλη-
 σις ἀκατάβλητος καὶ ἰσχυροὶ παράγοντες.

Πρὸς τοῦτο ἀνάγκη νὰ ὀργανωθῶσι κατηχητικὰ κηρύ-
 γματα, προσφυεῖς διδασκαλίαι διὰ τὴν νεότητα, λαϊκαὶ σχο-
 λαὶ καὶ ὅλαι ἐκεῖναι αἱ δυνάμεις, αἵτινες θὰ ἠδύναντο νὰ
 συμβάλλωσιν ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἱκανῶς διὰ τὴν πλήρη
 ἐπιτυχίαν τοῦ ἐπιδιωχθησομένου τούτου ὑψηλοῦ σκοποῦ. Ἡ
 θρησκευτικὴ τοῦ λαοῦ μόρφωσις διὰ τῆς κατηχήσεως αὐτοῦ
 εἰς τὸ τί πιστεύει, εἰς τὸ διατί πιστεύει, εἶναι ἡ πρώτη βάσις
 τῆς χριστιανικῆς διαπλάσεως τῆς Κοινωνίας ἡμῶν. Ἡ συγ-
 κρότησις ὁμαδικῶν ἐνώσεων κατὰ τὰς διαφόρους διαβαθμί-
 σεις τῶν κοινωνικῶν τάξεων εἶναι μέσον καταλληλότατον
 διὰ τὴν ἠθικὴν προαγωγὴν καὶ τὴν ἐξύψωσιν τοῦ κοινωνι-
 κοῦ χαρακτῆρος ἐκάστης τοιαύτης τάξεως.

Ἡ ἴδρσις λαϊκῶν σχολῶν, αἱ ὁποῖαι θὰ ἠδύναντο νὰ
 καλλιεργήσωσι τὸ πνεῦμα τοῦ λαοῦ καὶ νὰ μορφώσωσι τὸν
 χαρακτῆρα αὐτοῦ χριστιανοπρεπῶς καὶ Ἑλληνοπρεπῶς συμ-
 βάλλει ἐπίσης εἰς τὴν κοινωνικὴν ἀναδημιουργίαν.

Ἡ χριστιανικὴ μόρφωσις τῆς νεότητος δι' εἰδικῆς προσ-
 παθείας τῆς Ἐκκλησίας θὰ ἠδύνατο νὰ δώσῃ τὸν ἀπαιτού-
 μενον ἠθικὸν τόνον εἰς τὸ ὑψηλὸν ἔργον τῆς παιδαγωγίας τοῦ
 οἴκου καὶ τοῦ σχολείου, καὶ νὰ κατευθύνῃ τὴν μέλλουσαν

γενεάν, τὴν χρυσοῦν ταύτην ἐλπίδα τῆς Ἑλληνικῆς Κοινωνίας, εἰς τὸν δρόμον τοῦ καθήκοντος καὶ τῆς φιλοπατρίας.

Ἡ ὀργάνωσις τῆς φιλανθρωπίας ἀποτελεῖ τὴν πρωτίστην φροντίδα τῆς Ἐκκλησίας, διότι κατὰ τὸ χριστιανικὸν πνεῦμα εἶναι ἡ ἔμπρακτος ἀγάπη τοῦ Εὐαγγελίου, ἡ ἀπομάσσοσα τὸ δάκρυ ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ πάσχοντος ἀδελφοῦ καὶ δίδουσα τὸ στήριγμα τῆς παρηγορίας εἰς τὴν φιλότιμον πενίαν, τὴν μὴ δυναμένην νὰ τείνη τὴν χεῖρα. Πρὸς τοῦτο θὰ θεωρήσωμεν ἐκ τῶν πρώτων ἔργων μας τὴν προσφυστέραν ὀργάνωσιν φιλοπτώχων ταμείων διὰ τὴν φιλανθρωπικὴν διακονίαν τῆς Ἐκκλησίας.

Αὐταὶ εἶναι αἱ κεφαλαιώδεις γραμμαὶ τῆς ὅλης Ἡμῶν ποιμαντορικῆς ἐργασίας, τὴν ὁποίαν θεῖα βοήθεια θὰ προσπαθήσωμεν ν' ἀναπτύξωμεν μετὰ πάσης πατρικῆς στοργῆς καὶ μεθ' ὅλου τοῦ θερμοῦ ἐνδιαφέροντος, τὸ ὁποῖον ἀπαιτοῦσιν αἱ παρατηρούμεναι ἀναγεννητικαὶ τάσεις τῆς συγχρόνου κοινωνίας. Ἀναλογιζόμεθα ὅτι τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι δύσκολον καὶ μέγα, ἀναλογιζόμεθα ὅτι διὰ τὸ ἔργον τοῦτο θὰ ἀπαιτηθῇ καὶ μόχθος πολὺς καὶ ἰδρὼς ἀφθονος καὶ ἀπερίσπαστος δρᾶσις, ἵνα κατορθώσῃ ἡ Ἐκκλησία νὰ φανῇ ἀνταξία εἰς τὰς δικαίας ἀξιώσεις τῆς συγχρόνου κοινωνικῆς συνειδήσεως. Ἀναλογιζόμεθα ὅτι ἡ ὀργάνωσις ὅλων τῶν προμνημονευθεισῶν δράσεων θ' ἀπαιτήσῃ καὶ θυσίας καὶ πυρετώδη κίνησιν, ἴσως δὲ καὶ πικρίας διὰ τὸ δύσκολον τοῦ ἐγχειρήματος, ἀλλὰ θαρροῦντες ἐπὶ τὸν Κύριον, ἐξ Οὗ πᾶσα δόσις ἀγαθῆ καὶ πᾶν δώρημα τέλειον, ὡς καὶ ἐπὶ τὴν ἀγαθὴν ἀρωγὴν πάντων Ὑμῶν τῶν ἀγαπητῶν τῆς Ἐκκλησίας τέκνων, χωροῦμεν πρὸς τὰ ἔμπροσθεν ἔχοντες πίστιν ἀκατανίκητον ὅτι ἡ Ἐκκλησία θὰ ἐπιτύχῃ εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἀπαραίτητον ταύτην δρᾶσιν Αὐτῆς καὶ ἐπὶ τῇ βεβαίᾳ ταύτῃ ἐλπίδι ἐπικαλοῦμαι τὴν ἐξ ὕψους δύναμιν παρὰ τοῦ Πατρὸς τῶν φώτων καὶ τὴν εὐλογίαν καὶ τὴν εἰρήνην Αὐτοῦ ἐφ' Ὑμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ ἔργα Ὑμῶν. Ἀμήν.

ΤΑ ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ

ΕΙΣ ΠΑΝΤΑΣ τοὺς λαοὺς καὶ κατὰ πάσας τὰς ἐποχὰς παρατηρεῖται καὶ διακρίνεται ὁ πρὸς τοὺς νεκροὺς σεβασμὸς. Τοῦτο ἀναμφισβητήτως εἶναι ἀπόρροια τῆς μέχρι μὲν τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐπικρατούσης γνώμης ὅτι ἡ ψυχὴ ζῆ μετὰ τὸν ἀπὸ τοῦ σώματος χωρισμὸν, ἀπὸ δὲ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ, τῆς κυρωθείσης πλέον διὰ τῆς διδασκαλίας τοῦ Ναζωραίου ιδέας ταύτης οὐ μόνον ἀλλὰ καὶ ἀναχθείσης εἰς δόγμα πίστεως, τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν.

Ἡ μελέτη τῆς ἱστορίας ἀπὸ τῶν παναρχαίων χρόνων, μᾶς διδάσκει πῶς καὶ πόσον οἱ ἄνθρωποι ἐσέβοντο τοὺς νεκροὺς. Ὁ σεβασμὸς οὗτος ἐδείκνυτο ἐναργῆς διὰ τῆς φροντίδος, ἣν κατέβαλλον περὶ τῆς ταφῆς τῶν νεκρῶν τοῦ εὐπρεπισμοῦ αὐτῶν, τῆς ἀνεγέρσεως τύμβων εἰς μνήμην αὐτῶν ἄληστον, τῆς παραθέσεως ἐν τοῖς τάφοις καὶ μετὰ τῶν νεκρῶν διαφόρων ἀντικειμένων, ἅτινα ὁ ἀποβιώσας ἐχρησιμοποιοῖ ἢ καθ' ὑπερβολὴν ἠγάπα, ἢ τοῦ ξίφους, τοῦ τόξου, τῆς ἀσπίδος εἰς τοὺς ἐν τῷ πολέμῳ πεσόντας. Ἡ φροντίς τῆς περισυλλογῆς τῶν νεκρῶν μετὰ τὴν μάχην καὶ ἡ μέριμνα τῆς ζητήσεως τῆς ἀποδόσεως τῶν νεκρῶν ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς ἀποδεικνύουσιν ἐπίσης τὴν τιμὴν καὶ τὸν σεβασμὸν, ὃν πρὸς τοὺς νεκροὺς οἱ ἀρχαῖοι ἀπέδιδον. Τὸν σεβασμὸν τοῦτον συναντῶμεν εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ ἀνθρώπου, ὅστις ἐθεώρει ὡς ἐπιτακτικόν, ὡς τὸ ἱερώτερον τῶν καθηκόντων, τὴν μέριμναν διὰ τὴν ταφὴν τῶν νεκρῶν καὶ τοῦτο ἵνα μὴ κατὰ τὰς θρησκευτικὰς αὐτῶν δοξασίας, ἡ ψυχὴ περιφερομένη τῆδε κάκεισε πλανᾶται μὴ ἔχουσα ἡσυχίαν καὶ μὴ δυναμένη νὰ μεταβῇ εἰς τὰ βασίλεια τοῦ Αἰακοῦ καὶ τοῦ Μίνωος. Ὁ διάλογος τῆς Ἀντιγόνης καὶ Ἰσμήνης περὶ τῆς ταφῆς

τοῦ ἀδελφοῦ αὐτῶν εἶναι, νομίζομεν, ἱκανὸς νὰ δώσῃ σαφῆ ἀπόδειξιν τοῦ σεβασμοῦ τούτου.

Ἐν τῇ ἀνελίξει τοῦ Χρόνου τὸν τοιοῦτον σεβασμὸν παρατηροῦμεν κληροδοτούμενον εἰς τὰς ἐφερχομένας γενεάς καὶ καθιστάμενον ἓνα τῶν ὀλίγων ἐκείνων κρίκων, οἵτινες συνδέουσιν ἐποχὰς πολὺ ἀλλήλων ἀφισταμένας. Τοῦτο ἀποδεικνύει τὴν κοινὴν παρὰ τοῖς ἀνθρώποις συνείδησιν εἰς τὰς μεγάλας γραμμὰς τῆς θρησκευτικῆς κατευθύνσεως. Παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις ἐπίσης ἀπαντῶμεν τὸ ὅμοιον παράδειγμα. Παρ' αὐτοῖς ὁ θρῆνος ἐπὶ τῷ θανάτῳ ὑπῆρξε θρησκευτικῶς ἐπιβεβλημένος. «Ἐπὶ νεκρῷ χύσον δάκρυα, καὶ ὡς πάσχων δεινὰ ἔναρξας θρήνου» διδάσκει ὁ Ἐκκλησιαστής. «Ἐκλαίον δὲ πάντες καὶ ἐκόπτοντο αὐτὴν» λέγει ὁ Εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος διὰ τὸ θυγάτριον τοῦ Ἰακείρου. «Μὴ κλαῖε» ἐπαναλαμβάνει ὁ Χριστὸς πρὸς τὴν Χήραν ἐν Ναῖν. Ἡ Μάρθα καὶ ἡ Μαρία ὠλοφύροντο ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Λαζάρου. Τὴν αὐτὴν δὲ τιμὴν καὶ τὸν αὐτὸν σεβασμὸν καὶ ἔθιμα ἀπαντῶμεν εἰς ὅλους τοὺς Σημιτικούς λαοὺς. Ἀπὸ τῶν Ἰουδαίων ὁ σεβασμὸς οὗτος, ὡς θρησκευτικὴ ἐπιταγὴ, διήλθεν εἰς τὸν Χριστιανισμόν, ἐνδεδυμένος ὅμως τὸ ὕφασμα τῆς Χριστιανικῆς πίστεως, ἀναχθεὶς εἰς δόγμα καὶ περιβληθεὶς τὸ κῦρος τῆς διδασκαλίας τοῦ ἐσταυρωμένου περὶ τῆς Ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν. Καὶ λέγομεν ὅτι ὁ σεβασμὸς οὗτος διήλθεν εἰς τὴν Χριστιανικὴν ἐποχὴν, καθόσον παρατηρεῖται ἀκριβῶς ὁ αὐτὸς σεβασμὸς πρὸς τοὺς νεκροὺς καὶ παρὰ τοῖς Χριστιανοῖς, οἵτινες πολλὰ παρὰ τῶν Ἰουδαίων ἔλαβον, ἀσχέτως πρὸς τὴν ὑπάρχουσαν ἐσωτερικὴν διαφορὰν, ἣτις εἶναι οἷα ἡ μεταξὺ ὕλης καὶ πνεύματος. Ἐκεῖνοι μὲν σεβόμενοι τοὺς νεκροὺς προσεῖχον μᾶλλον πρὸς τὸ σῶμα, περὶ πολλοῦ ποιούμενοι τῆς ἀποδόσεως τῶν τιμῶν τούτων ἐν σχέσει πρὸς τὸ ὑλικὸν τοῦ ἀνθρώπου μέρος, οὗτοι δὲ ἀποδίδουσιν εἰς τοὺς νεκροὺς σεβασμὸν ἀποβλέποντες οὐχὶ πρὸς τὸ σῶμα, ἀλλὰ πρὸς τὸ ἄϋλον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, τὴν ψυχὴν.

Τὸν τοιοῦτον λοιπὸν σεβασμὸν ἀπαντῶμεν, ἅμα τῇ διαδόσει τῆς Χριστιανικῆς Θρησκείας, εἰς τοὺς πρώτους Χριστιανούς. Ἀποτέλεσμα δὲ τοῦ σεβασμοῦ τούτου καὶ

περιφανεστάτη αὐτοῦ ἀπόδειξις, ὑπῆρξεν ἡ ἐπιμεμηλημένη κατ' ἰδίαν ταφή τῶν οἰκείων ἐκάστου. Ἐκάστη οἰκογένεια ἐθεώρει ὑποχρέωσιν αὐτῆς, ὅπως ἐν ἰδίῳ κοιμητηρίῳ ἐνταφιάσῃ τοὺς νεκροὺς αὐτῆς. Ὁ σεβασμὸς λοιπὸν δὲν συνίστατο εἰς τὰ ἀναφερθέντα μόνον, ἀλλὰ κατὰ μείζονα λόγον καὶ εἰς τὸν τόπον ἐνθα ἔμελλε νὰ ταφῇ ὁ νεκρὸς. Οὕτω δὲ σὺν τῷ χρόνῳ ἀπαντῶμεν κατ' ἀρχὰς τὰ κοιμητήρια, εἶτα δὲ τὰ νεκροταφεία, ὡς τόπους εἰδικῶς ἐκλελεγμένους καὶ καταλλήλους διὰ τὴν ταφήν τῶν νεκρῶν, χρησιμοποιοιμένους δὲ πρὸς τοῦτο μόνον. Δὲν ἐχρησιμοποιεῖτο λοιπὸν πρὸς τοῦτο πᾶς χώρος ἐφ' οὗ σποράδην οἱ νεκροὶ ἐθάπτοντο, ἀλλ' ὑπῆρχε τόπος πρὸς τοῦτο ὠρισμένος.

Κατὰ τὴν πρώτην τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐμφάνισιν οἱ Χριστιανοὶ κρύφα, ὡς ἡ παράδοσις ἀναφέρει, ἐλάμβανον τὰ σώματα τῶν Μαρτύρων καὶ ἔθαπτον αὐτὰ ἐν τοῖς κοιμητηρίοις. Ἐν πρώτοις ὅθεν ἀναφαίνονται τὰ κοιμητήρια μέχρι τοῦ πέρατος τῶν διωγμῶν, ὅποτε ἡ Ἐκκλησία ἔλαβε τὴν ἐλευθερίαν αὐτῆς, εἶτα δὲ μετὰ ταύτην τὰ νεκροταφεία. Παράδειγμα τοιούτων κοιμητηρίων ἔχομεν τὰς ἐν Ῥώμῃ κατακόμβας. Ἐξηροῦντο δὲ τὰ κοιμητήρια ταῦτα τῶν διωγμῶν, οὓς κατὰ τῆς Χριστιανικῆς Θρησκείας διέτασσαν οἱ Αὐτοκράτορες, λόγῳ τοῦ σεβασμοῦ, ὃν πρὸς τοὺς νεκροὺς ἀπέδιδον ἔξ Ἰσοῦ καὶ οἱ Ἑθνικοί. Ἐνεκα δ' ἀκριβῶς τοῦ λόγου τούτου διεσώθησαν οἱ ἀρχαιότατοι ἐκεῖνοι Χριστιανικοὶ τάφοι, ἔξ ὧν πολὺ φῶς διεχύθη εἰς τὴν Ἐπιστήμην τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογίας.

Τὰ κοιμητήρια λοιπὸν ἦσαν τόποι ἰδιαίτεροι, χρήσιμοι μόνον εἰς ταφήν τῶν νεκρῶν, ἀποτελοῦντα ἰδιαίτερον τμήμα εἰς ἐκάστην πόλιν, κατὰ τὰς ἀνάγκας αὐτῆς. Τὰ κοιμητήρια ἰδρύοντο ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν ἐπὶ τούτῳ, ὡς πιστοῦται ἐκ τῶν ἀνακαλυφθέντων παμπόλλων τοιούτων πανταχοῦ μὲν ἰδίᾳ ὅμως ἐν Ῥώμῃ, ὠνομάσθησαν δὲ τὰ τοιαῦτα νεκροταφεία «κοιμητήρια» ἐκ τῆς Χριστιανικῆς πεποιδήσεως τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν καὶ ἐκ τῆς ἐκδοχῆς τοῦ θανάτου ὡς ὕπνου. Οἱ Χριστιανοὶ τοὺς νεκροὺς αὐτῶν ἔθαπτον ἢ ὑπὸ τὴν γῆν ἢ ἐπὶ τῆς γῆς. Τὸ συνηθέστερον κατὰ τοὺς πρώτους

αἰῶνας τοῦ Χριστιανισμοῦ ἦτο τὸ πρῶτον, ὅπερ παρατηροῦμεν ἐφαρμοζόμενον οὐ μόνον ὡς συνήθειαν παραληφθεῖσαν ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, ἀλλὰ καὶ διότι ἐθεώρουν τοῦτο, ὡς ἦτο πράγματι, ἀσφαλέστερον ἀπὸ πάσης βεβηλώσεως τυχὸν ἀπὸ τῶν Ἐθνικῶν. Πάντως ἡ ὑπόγειος ταφή εἶναι τὸ ἐνδεικτικὸν τῆς πρώτης τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐποχῆς, ἐν ᾗ ἡ ἐπίγειος ἀναφαίνεται κατὰ τὴν μετέπειτα τοιαύτην. Εἰς τοῦτο, ὡς φαίνεται, συντελεῖ τὸ πορῶδες τοῦ ἐδάφους ἐν Ῥώμῃ, τὸ ὁποῖον ἦτο πρόσφορον διὰ τὴν κατασκευὴν ὑπογείων δωματίων, ἅτινα βλέπει σήμερον ὁ ἐπισκεπτόμενος τὰ ἐν Ῥώμῃ κοιμητήρια, ὠνομάζοντο δὲ λατινιστὶ *cubicula*. Οἱ τάφοι συνήθως ἐλαξεύοντο ἐπὶ τῶν τοίχων τῶν τοιούτων δωματίων, ἐκεῖ δ' ἐθάπτοντο πάντες ἀδιακρίτως οἱ Χριστιανοί, τῶν πλουσίων παραχωρούντων τὴν ταφήν τῶν πενήτων εἰς τοὺς ἰδιαιτέρους αὐτῶν νεκρικοὺς τόπους. Τὰ τοιαῦτα κοιμητήρια διὰ τὸ βαθὺ καὶ λαβυρινθῶδες αὐτῶν ἐχρησίμευον ἐπίσης διὰ τὴν φύλαξιν ἐπισήμων προσώπων Χριστιανῶν, καταδιωκομένων διὰ λόγους θρησκευτικούς.

Ὁ λόγος δὲ τῶν διωγμῶν τούτων καθίστα ὑποχρεωτικὴν τὴν ἴδρυσιν τούτων μακρὰν τῶν πόλεων. Εὐρίσκομεν λοιπὸν τὰ κοιμητήρια ταῦτα εἰς τόπους ἰδιαιτέρους, κεχωρισμένους καὶ εἰς μακρινὴν ἀπὸ τῶν πόλεων ἀπόστασιν, χρησιμεύοντα ἀποκλειστικῶς διὰ τὴν ταφήν τῶν ἀποβιούντων Χριστιανῶν. Εἰς τοῦτο συνηγορεῖ καὶ ἡ ὑπαρξὶς τῶν λεγομένων *fossores* (ἐκ τοῦ *fossa* = τάφος), οὓς ἡμεῖς σήμερον ὀνομάζομεν **κοπιάτας**, οἵτινες ἀπετέλουν ἴδιον σωματεῖον, εἶτα δ' ἐλάμβανον καὶ εὐχὴν, παρουσιαζόμενοι τρόπον τινὰ ὡς κατωτέρα κληρικὴ τάξις, ἔργον τῶν ὁποίων ἦτο ἡ κατασκευὴ τῶν τάφων, ἡ ταφή τῶν νεκρῶν καὶ ἡ διαφύλαξις τῶν κοιμητηρίων. Οὕτω μικρὸν κατὰ μικρὸν ἀύξανόμενον τοῦ κύκλου τῶν εἰς Χριστὸν πιστευόντων τὰ ἐπὶ μέρος κοιμητήρια κατέστησαν κοινά, ἀπαρτιζόμενα ἀπὸ ὀλόκληρον συνεχῆ ἔκτασιν, χρησιμεύοντα εἰς ταφήν τῶν Χριστιανῶν καὶ κείμενα μακρὰν τῶν πόλεων. Ἡ ἴδρυσις τῶν νεκροταφείων μακρὰν τῶν πόλεων ἐπεβλήθη ἀναμφισβητήτως τοῦτο μὲν λόγῳ τῆς ἱερότητος τοῦ τόπου, ἵνα μὴ λόγῳ τῆς γειτνιασεως

ἢ τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν ἐντὸς τῶν πόλεων βεβηλῶται ὁ χῶρος τῶν νεκρῶν, πρὸς οὓς πᾶς σεβασμὸς ἐπεβάλλετο, τοῦτο δὲ ἐκ λόγων προνοίας ἵνα μὴ τὰ νεκροταφεία ταῦτα γειννιάζοντα πρὸς τὰς οἰκίας ἐπιζήμια διὰ τὴν ὑγείαν τῶν ζώντων καθίστανται, ὑπάρχοντα ἐστία μεταδόσεως νοσημάτων. Ἐπὶ τῶν τάφων τούτων οἱ Χριστιανοί, συρρέοντες εἰς τὰ κοιμητήρια, ἐτέλουν δεήσεις ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῶν ψυχῶν τῶν ἀποβιωσάντων, ὡς τοῦτο βλέπομεν ἐκ τῶν Ἀποστολικῶν Διατάξεων «ἀπαρτηρήτως συναθροίζεσθε ἐν τοῖς κοιμητηρίοις τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἱερῶν βιβλίων ποιούμενοι καὶ πάντων ψάλλοντες ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων μαρτύρων καὶ πάντων τῶν ἀπ' αἰῶνος Ἁγίων καὶ τῶν ἀδελφῶν Ἡμῶν τῶν ἐν Κυρίῳ κεκοιμημένων» (Ἀποστ. Διατ. βιβλίον 6^{ον} σελ. 30). Ἀλλὰ καὶ ὁ Τερτυλλιανὸς ἀναφέρει ὅτι οἱ Χριστιανοὶ ἐτέλουν κατὰ τὴν ἐπέτειον τῶν γενεθλίων τῶν ἀποβιωσάντων δεήσεις ἐν τοῖς κοιμητηρίοις «Oblationes pro defunctis, pro natalitiis annua die facimus» (Tertull. de corona κεφ. 3). Ὅτι δὲ οἱ Χριστιανοὶ συνηθροίζοντο εἰς τὰ κοιμητήρια δῆλον ἐπίσης γίνεται ἐκ διαταγῆς τῶν Αὐτοκρατόρων Βαλεριανοῦ καὶ Γαλλινοῦ (253-260) πρὸς τὸν ἑπαρχον Καρχηδόνος Paternus, νὰ ἀπαγορεύῃ τὴν πορείαν τῶν Χριστιανῶν εἰς τὰ κοιμητήρια καὶ τὰς ἐκεῖ συναθροίσεις. Ὁ δὲ Ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας Διονύσιος ἀναφέρει ὅτι τὸ πρόσταγμα τοῦτο ἐξετελέσθη καὶ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ὃ δὲ διοικητὴς αὐτῆς Αἰμιλιανὸς ὀνόματι, ἐξέδωκε διαταγὴν ἀπαγορεύουσαν ἐπὶ ποινῇ θανάτου εἰς τοὺς Χριστιανούς «συνόδους ποιεῖσθαι ἢ εἰς τὰ καλούμενα κοιμητήρια εἰσιέναι». (Εὐσεβ. Ἐκκλ. Ἱστορία βιβλίον 7^{ον} κεφ. 11).

Ὅτι δὲ τὰ κοιμητήρια ταῦτα ἰδρύνοντο μακρὰν τῶν πόλεων καταφαίνεται ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ ποιητοῦ Προυδεντίου λεγομένων, ὅστις, λόγον ποιούμενος περὶ τῆς κατακόμβης ἐν Ῥώμῃ ἐν τῇ ὁποίᾳ ὑπῆρχε κρύπτη, ἀναφέρει τὰ ἑξῆς: «οὐ μακρὰν τῶν τειχῶν τῆς πόλεως (Ῥώμης) ὑφ' ἧς τερπνοὶ κῆποι παρατάσσονται, κρύπτη ἀνοίγεται» (Prudestius Peristephanou 11). Ἐκ τούτων ἀριδῆλως προκύπτει ὅτι τὰ κοιμητήρια οὐ μόνον μακρὰν τῶν οἰκιῶν

ἴδρουν οἱ Χριστιανοί, ἀλλὰ καὶ ἔξω τῶν τειχῶν τῆς πόλεως. Ὅτι δὲ τοῦτο τυγχάνει ἀληθὲς καὶ ὅτι ἐπίσης οἱ Χριστιανοὶ δὲν ἔθαπτον εἰς τοὺς ναοὺς γίνεται φανερόν καὶ ἐκ τοῦ ὅτι κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα ἐν Ῥώμῃ ὑπῆρχον 40 Ἐκκλησίαι καὶ ὅτι οἱ Χριστιανοὶ συνηθοῦζοντο καὶ εἰς τὰ κοιμητήρια, ἔνθα δὲν ἐτελεῖτο πλέον ἢ λατρεία, ἀφ' οὗ ἡ Χριστιανικὴ Θρησκεία ἦτο ἐλευθέρα (religio licita) καὶ συνεπῶς οὗτοι ἠδύνατο ἀκωλύτως νὰ τελῶσι τὰ τῆς λατρείας αὐτῶν καὶ ἐν τοῖς Ἱεροῖς Ναοῖς. Ὅτε δὲ τὰ κοιμητήρια, ἅτινα εἶχον δημευθῆ, ἀπεδόθησαν εἰς τοὺς Χριστιανούς διὰ τοῦ διατάγματος τοῦ Γαλληνοῦ ἐκδοθέντος κατὰ τοὺς χρόνους τῆς μονοκρατορίας αὐτοῦ (260-268), θεωρηθέντα ὡς loca religiosa, τότε οἱ Χριστιανοὶ μετέφερον ἔξ αὐτῶν εἰς τοὺς ναοὺς τὰ ὁσα μόνον τῶν Ἁγίων Μαρτύρων, ἔνθα τὰ ἐφύλασσαν. Ἐχομεν λοιπὸν δύο τινὰ διακεκριμένα ἀλλήλων, τοὺς Ναοὺς καὶ τὰ νεκροταφεῖα, ἅτινα, ὡς εἶδομεν, ἀπεῖχον ἀπὸ τῶν πόλεων, ἰδρυσόμενα, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, μακρὰν καὶ ἀπὸ τῶν τειχῶν αὐτῶν.

Ἀλλὰ πλὴν τῆς ἀνωτέρω μαρτυρίας τοῦ Προυδεντίου ἔχομεν ἀρχαιότεραν καὶ ἐπισημοτέραν πλέον πηγὴν, τῆς ἰδρύσεως τῶν νεκροταφείων μακρὰν τῶν πόλεων αὐτὸ τὸ Εὐαγγέλιον. Ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς ἀφηγούμενος τὴν ἀνάστασιν τοῦ υἱοῦ τῆς χήρας ἐν Ναὶν λέγει «Ὅτε δὲ ἤγγιζεν ὁ Ἰησοῦς τῇ πύλῃ τῆς πόλεως καὶ ἰδοὺ ἔξεκομίζετο νεκρὸς υἱὸς μονογενῆς τῇ μητρὶ αὐτοῦ» (Λουκᾶ 7^{ον}, 12). Μετεφέρετο λοιπὸν ὁ νεκρὸς ἔξω τῆς πύλης τῆς πόλεως διὰ νὰ ἐνταφιασθῆ. Τοῦτο δὲ προκύπτει σαφῶς καὶ ἐκ τῆς λέξεως «ἐξεκομίζετο» ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς φράσεως «Ὅτε δὲ ἤγγιζε τῇ πύλῃ τῆς πόλεως». Ἐπομένως τὸ νεκροταφεῖον ἔκειτο μακρὰν τῆς πόλεως.

Βεβαίως διὰ τὴν ἴδρυσιν τῶν νεκροταφείων δύο λόγοι ἐλαμβάνοντο πάντως πρὸ ὀφθαλμῶν, οἱ καὶ σπουδαιότεροι ἀσχέτως τῶν λοιπῶν, οἵτινες θὰ προσιδίαζον εἰς ἐκάστην πόλιν. Καὶ οἱ λόγοι οὗτοι εἶναι ἡ ἱερότης τοῦ τόπου, δευτέρον δὲ ἡ ὑγεία τῶν κατοίκων. Εἶναι ἐκτὸς πάσης ἀμφισβήτησεως ὅτι τὸ νεκροταφεῖον εἶναι καὶ πρέπει νὰ εἶναι τόπος εἰρήνης, ἡσυχίας, ἀναπαύσεως τῶν ἐν Κυρίῳ κοιμωμένων.

τὸν αἰώνιον ὕπνον, τόπος ἀφιερωμένος τοῖς νεκροῖς, μὴ χρησιμεύων δι' ἄλλον τινὰ σκοπὸν. Καὶ ἐρωτᾶται, ἐὰν ὡς νεκροταφεῖον χρησιμεύῃ ὁ περίβολος τῶν Ναῶν, ἐκπληροῦνται ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὁ σκοπὸς τοῦ νεκροταφείου; Εἶναι τόπος εἰρήνης καὶ ἡσυχίας ὁ περίβολος τοῦ Ναοῦ; Εἶναι τόπος ἀπομεμονωμένος, εἰς ὃν δὲν ἐπιτρέπεται ἡ εἴσοδος εἰμὴ δι' ὠρισμένους λόγους; Εἶναι ἠσφαλισμένος ὁ περίβολος οὗτος, ὥστε νὰ ἀποφεύγηται πᾶν τὸ δυνάμενον νὰ ἐξαλείψῃ τὸν πρὸς τοὺς νεκροὺς ὀφειλόμενον σεβασμὸν; Ἡ ταφή τῶν νεκρῶν ἐν τοῖς περιβάλοις τῶν Ναῶν δύναται νὰ θεωρηθῇ κατόπιν τούτων ὅτι εἶναι ἀποτέλεσμα σεβασμοῦ, ὅταν οἱ νεκροὶ θάπτονται εἰς μέρος, ὅπερ ἔχει παραδοθῆ εἰς δημοσίαν χρῆσιν, δι' οὗ πάντες καθημερινῶς θὰ διέλθωσι μεταβαίνοντες εἰς τὸν Ναόν, μὴ ἠσφαλισμένου ἀλλὰ τοῦναντίον ἐκτεθειμένου εἰς κινδύνους; Δὲν δύναται ἀναμφιβόλως νὰ θεωρηθῇ τοῦτο ὡς ἔνδειξις σεβασμοῦ, ἀλλὰ μᾶλλον ὡς ἔνδειξις περιφρονήσεως καὶ μεγάλης μάλιστα πρὸς τοὺς νεκρούς. Οἱ νεκροὶ οἱ ἀναπαύομενοι ἐν Κυρίῳ καὶ ἀναμένοντες τὴν δευτέραν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν δέον νὰ εὐρίσκωνται ἐν ὅλῳς ἰδιαιτέρῳ χώρῳ ἀπομεμακρυσμένῳ τῆς ἐφημέρου ζωῆς καὶ τῆς ἀνθρωπίνης τύρβης, περιπεφραγμένῳ καὶ διαφυλασσομένῳ ἀπὸ παντός, ὅπερ δύναται νὰ ἀφαιρέσῃ τὸν πρὸς τοὺς νεκροὺς ὀφειλόμενον σεβασμὸν, τὸν ὁποῖον καὶ αὐτοὶ οἱ πολιτικοὶ νόμοι ἐπιβάλλουσι, τιμωροῦντες τὸν ἀνορύττοντα τάφους καὶ χωρὶς νὰ διαπράξῃ κλοπὴν κατὰ τὸ ἄρθρον 645 τοῦ Ποινικοῦ νόμου.

Πρὸς τούτοις ὅμως δεύτερος λόγος εἶναι καὶ ἡ ὑγεία τῶν κατοίκων. Οὐχὶ σπανίως τὰ νεκροταφεία, ὅσα μάλιστα γειτνιαζοῦσι πρὸς τὰς πόλεις ἀποβαίνουσι λόγῳ τῶν ἀναθυμιάσεων τῶν ἀναδιδομένων ὡς ἐκ τῆς σήψεως, ἐστία μεταδόσεως νοσημάτων, ἐκ τούτου δὲ ἡ τοιαύτη γειτνίασις αὐτῶν βλαβερὰ καὶ ἐπιζημία ἀποβαίνει. Καὶ ἐπὶ τοῦ δευτέρου τούτου φυσικώτατα ἀποφατικῆ εἶναι ἡ ἀπάντησις προκειμένου περὶ τοῦ ἐνταφιασμοῦ τῶν νεκρῶν ἐν τοῖς περιβάλοις τῶν Ναῶν. Εἶναι ἐπόμενον ὅτι ἡ ταφή τῶν νεκρῶν ἐν αὐτοῖς, κειμένοις, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐν τῷ κέν-

τροφ τῶν πόλεων, πολλῆς βλάβης εἰς τὴν ὑγείαν τῶν κατοίκων τυγχάνει πρόξενος.

Παρὰ τὴν ἀνέκαθεν ἐπικρατήσασαν συνήθειαν καὶ τοὺς ἐκτεθέντας λόγους τοὺς συνηγοροῦντας ὑπὲρ τῆς ἰδρύσεως τῶν νεκροταφείων μακρὰν τῶν πόλεων, λείψανον, ὡς φαίνεται, τῆς Τουρκοκρατίας, δικαιολογούμενον ἴσως ἐκ τῆς βαρβαρότητος τῶν κατακτητῶν καὶ κατὰ συγκατάβασιν ἐπιτραπέν, παρετηρήθη ἐν Ἑλλάδι ἡ ταφή τῶν νεκρῶν ἐν τοῖς Ναοῖς ἢ ἐν τοῖς περιβόλοις αὐτῶν. Καὶ ἔχομεν πάμπολλα παραδείγματα ταφῆς νεκρῶν καὶ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῶν Ναῶν. Εὐρίσκει τις σήμερον εἰς ἀρχαίους ναῖσκους, ἐπιτυμβίους πλάκας καὶ σαρκοφάγους, ἐκτὸς δὲ τῶν ναῶν πολλοὺς τάφους. Ἴσως, ὡς ἔφθημεν εἰπόντες, ὡς λόγος νὰ προβληθῇ τὸ ἄσυλον διὰ τοὺς νεκροὺς καὶ ὁ πρὸς αὐτοὺς σεβασμὸς, διὰ τὴν περιφρούρησιν τοῦ ἀποίου οἱ ὑπὸ τὴν δουλείαν τότε στενάζοντες αἰοίδιμοι ἡμῶν πρόγονοι ἠναγκάζοντο νὰ μὴ θάπτωσιν ἐκτὸς τῶν πόλεων ἀλλ' ἐντὸς αὐτῶν καὶ δὴ διὰ τὸ ἀσφαλέστερον ἐντὸς τῶν Ἱερῶν Ναῶν. Πλὴν τούτου ὑπῆρχε καὶ ἡ συνήθεια τοῦ θάπτειν τοὺς κτήτορας τῶν Ναῶν ἐντὸς αὐτῶν, ἐκτὸς τῆς τοιαύτης τῆς ταφῆς τῶν Ἀρχιερέων καὶ Ἱερέων, ἣτις παρουσιάζεται σχεδὸν γενικῆ. Ἄλλ' ἀδικολόγητον καταντᾷ τὸ ἔθος τοῦτο διὰ τὴν παροῦσαν ἐποχὴν, τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν δὲν ὑπάρχουσι πλέον οἱ λόγοι οἱ δικαιολογούντες κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας τοῦτο.

Ἦδη ἀπὸ τῆς ἀνασυστάσεως τοῦ Βασιλείου βλέπομεν τὴν Ἀντιβασιλείαν ἐπὶ Ὀθωνος πατάσουσιν τὸ ἄτοπον τοῦτο καὶ μεταφέρουσιν τὴν ὀρθὴν συνήθειαν τὴν ὑπάρχουσαν πανταχοῦ ἐν Εὐρώπῃ, τῆς ταφῆς τῶν νεκρῶν ἐν ὅλως κεχωρισμένοις τόποις. Τῇ 28^ῃ Μαρτίου 1834 ἐδημοσιεύθη Β. Διάταγμα, ἰσχὴν νόμου ἐπέχον, κατὰ τὴν διάταξιν τοῦ ἀρθροῦ 1 τοῦ ὁποίου « Ἀπαγορεύεται ὁ ἐνταφιασμὸς τῶν νεκρῶν εἰς τὰς Ἐκκλησίας καὶ ἄλλα Καταστήματα εἰς τὰ ὁποῖα ἐκκλησιάζονται πρὸς λατρείαν τοῦ Θεοῦ οἱ ὁπαδοὶ οἰασδήποτε Θρησκείας, ὡσαύτως καὶ ἡ ταφή αὐτῶν ἐντὸς τῶν πόλεων τῶν κωμοπόλεων καὶ τῶν χωρίων ». Διὰ τοῦ ἀρθροῦ 2 διατάσσεται ἡ ἰδρυσις νεκροταφείων εἰς ἕκαστον

δῆμον δημοτικῇ δαπάνῃ. Διὰ τοῦ ἄρθρου 3 ὁρίζεται ἡ ἀπόστασις αὐτῶν ἀπὸ τῆς πόλεως εἰς 100 τοὐλάχιστον μέτρα. Πρὸς μείζονα δὲ προφύλαξιν τῆς ὑγείας τῶν κατοίκων καθορίζεται ὅτι θέλει ἰδρυθῆ τὸ νεκροταφεῖον εἰδικῶς εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο ἔνθεν πνέουσιν ἄνεμοι σπανιώτερον. Ὡσαύτως διὰ τοῦ νόμου τούτου ὁρίζεται ὅτι τὸ νεκροταφεῖον δέον νὰ περικλειῆται διὰ τοίχου ἢ τάφρου ἢ φράκτου καὶ νὰ ἦ δενδρόφυτον. Δι' ἄλλων διατάξεων αὐτοῦ ὁμοίως ὁρίζεται ἡ ἀπόστασις τῶν τάφων ἀπ' ἀλλήλων, τὸ εὐρύχωρον καὶ ἡ διαφύλαξις τοῦ νεκροταφείου. Καὶ ταῦτα μὲν ἡ Πολιτεία ἐθέσπισεν ὀρωμένη ἐκ τῆς ιδέας τῆς διαφυλάξεως τῆς ὑγείας τῶν πολιτῶν, καθ' ὃ ἄλλως ἔχει καθῆκον, ἀπὸ τῆς μεταδόσεως μολυσματικῶν ἐν γένει νοσημάτων. Τοῦτο σήμερον παρατηρεῖται τηρούμενον μετὰ θρησκευτικῆς, οὕτως εἰπεῖν, εὐλαβείας εἰς ὅλα τὰ πεπολιτισμένα Κράτη. Ἐν Γερμανίᾳ καὶ εἰς τὰ τελευταῖα χωρία, τὰ πλέον ἀπομεμακρυσμένα, τὰ πλέον ὀλιγάνθρωπα θὰ ἔχη ὁ ἐπισκέπτης μετὰ τῶν ἄλλων νὰ θαυμάσῃ πράγματι τὸ νεκροταφεῖον, κείμενον εἰς ἀρκητὴν ἀπὸ τῆς πόλεως ἀπόστασιν. Θὰ τὸ εὖρη δὲ μετὰ ἐντὸς αὐτοῦ Ἐκκλησίας τὰς λεγομένας Kapelle, περιπεφραγμένον, μὲ ὠραίους τάφους, δενδρόφυτον, πραγματικῶς Friedhof (= αὐλὴ εἰρήνης) ὡς προσφνεστάτα ὀνομάζουσιν οἱ Γερμανοὶ τοῦτο. Ὅτι δὲ ἡ Πολιτεία ὁρίζουσα τὴν ἴδρυσιν αὐτῶν ἐκτὸς τῶν πόλεων ἔχει ὑπ' ὄψει τόσον τὴν ἱερότητα τοῦ τόπου, ὅσον πρὸ παντὸς τὸ ζήτημα τῆς ὑγείας διαδηλοῦται καὶ ἐκ τοῦ ὅτι εὐθὺς ὡς ἐν Γερμανίᾳ ἀποθάνῃ τις, ἀμέσως ἢ πορὸς θὰ μεταφερθῆ εἰς τὸ νεκροταφεῖον εἰς ἴδιον δωμάτιον αὐτοῦ, μὴ ἐπιτρεπομένης τῆς παραμονῆς πλέον τοῦ νεκροῦ ἐν τῇ οἰκίᾳ του, ἢ δὲ ἐκφορὰ θὰ γίνῃ ὠρισμένην ἡμέραν ἐκ τοῦ ἐν ᾧ ἀπετέθη δωματίου τοῦ νεκροταφείου εἰς τὴν ἐν αὐτῷ Kapelle, ἐνθα θὰ ἀναγνωσθῶσιν αἱ ἐπικηδεῖοι εὐχαί, καὶ μετὰ τοῦτο θὰ ἐπακολουθήσῃ ἡ ταφὴ τοῦ νεκροῦ ἢ ἡ καῦσις αὐτοῦ.

Ἄλλ' εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο πλὴν τῆς νομοθετοῦσης Πολιτείας ἔχομεν καὶ τὴν Ἐκκλησίαν τὴν παραγγέλλουσαν τὰ αὐτὰ καὶ προστατεύουσαν τὴν ἱερότητα τόσον τῶν Ναῶν,

ὅσον καὶ τῶν νεκροταφείων. Καίτοι τὸ Βασιλικὸν τοῦτο Διάταγμα εἶχεν ἐκδοθῆ, ἐν τούτοις οἱ Χριστιανοὶ ἐξηκολούθουν, ὡς φαίνεται, καὶ παρὰ τὴν ἀπαγόρευσιν ταύτην ἐνταφιάζοντες τοὺς νεκροὺς ἐν τοῖς περιβάλοις τῶν Ναῶν. Δι' ὃν λόγον ἡ Ἱερά Σύνοδος διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 7791 καὶ ἀπὸ 30^{ης} Ὀκτωβρίου 1857 ἐγκυκλίου αὐτῆς πρὸς τοὺς ἀνὰ τὸ Κράτος Σεβασμιωτάτους Ἱεράρχας ὑπομιμνήσκουσα τὸ ἀνωτέρω Βασιλ. Διάταγμα συνιστᾷ καὶ παραγγέλλει πρὸς αὐτοὺς **να ἀρνηῶνται** τὸν ἐνταφιασμὸν εἰς οἰονδήποτε ἄλλο μέρος πλὴν τοῦ νεκροταφείου, παρακαλοῦσα αὐτοὺς ἵνα διατάξωσι τὸν ὑπ' αὐτοὺς Ἱερόν Κλῆρον καὶ λαμβάνη ὑπ' ὄψιν τὸ ἀναφερθὲν Βασιλικ. Διάταγμα. Ἡ φροντίς τῆς Ἱεράς Συνόδου περὶ τούτου δὲν ἐσταμάτησεν ἕως ἐδῶ. Διὸ βλέπομεν νεωτέραν ταύτης ἐγκύκλιον τῆς 13^{ης} Δεκεμβρίου 1875 καὶ ὑπ' ἀριθ. 1002 δι' ἧς καυτηριάζει τὸ ἔθιμον τοῦτο καὶ θεωρεῖ αὐτὸ ὡς κακὸν καὶ ψυχοβλαβὲς καὶ πλάνην. «Πλάνη, λέγει, καὶ ἀπάτη ἀγαπητοί, ἦν ἀνέκαθεν ἡ Ἁγία ἡμῶν Ἐκκλησία ὡς ψυχοβλαβῆ καὶ ὡς πρὸς τοὺς ζῶντας καὶ ὡς πρὸς τοὺς κοιμηθέντας κατέκρινε καὶ κατεδίκασε. Οἱ Ἱεροὶ Ναοὶ τὰ σκηνώματα ταῦτα τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ ὠρίσθησαν εἰς σύναξιν τῶν πιστῶν πρὸς δόξαν καὶ εὐχαριστίαν καὶ αἶνον τοῦ ὑπερευλογημένου Αὐτοῦ ὀνόματος. Πᾶν, μολυσμὸν καὶ δυσωδίαν ἀποπνέον πρᾶγμα εἴτε αἰσθητὸν εἴτε νοητὸν πρέπει μακρὰν νὰ ἀπέχη τῶν σκηνωμάτων τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ. Εἰς τὰ κοιμητήρια λοιπὸν ὀφείλετε νὰ ἐνταφιάζητε τοὺς νεκροὺς Ὑμῶν καὶ οὐχὶ ἐντὸς τῶν Ἱερῶν Ναῶν ἢ τῶν περιβάλων αὐτῶν, ὅπως μὴ ἀντὶ βοθηείας καὶ ψυχικῆς ὠφελείας προξενῆτε καὶ εἰς αὐτοὺς καὶ εἰς ὑμᾶς κατάκρισιν καὶ ψυχικὴν ζημίαν».

Ἐκτὸς δὲ τῶν ἐγκυκλίων τούτων διαταγῶν τῆς Ἱεράς Συνόδου, ἔχομεν ἑτέρας ἀρχαίας ἐκκλησιαστικὰς καὶ πολιτικὰς διατάξεις ἀπαγορευούσας τὸν τοιοῦτον ἐνταφιασμὸν. Ἐν κεφαλαίῳ Β^ῳ τοῦ Α' Τίτλου τοῦ 5^{ου} βιβλίου τῶν Βασιλικῶν τοῦ Αὐτοκράτορος Λέοντος ἀναγινώσκομεν «Μηδεὶς ἐν Ἐκκλησίᾳ θαπτέτω νεκρόν». Ἡ διάταξις αὕτη τοῦ Βυζαντινοῦ Αὐτοκράτορος στηρίζεται ἐπὶ παλαιότερας τοιαύτης ἐν

αὐτῇ ἀναφερομένης, καθ' ἣν «οὐκ ἔξεστι θάπτειν τινὰ ἐν Ἐκκλησίᾳ, ἐὰν δηλονότι Μάρτυρος ἐκεῖσε λείψανα ἀποκινῆται». Ἐπὶ τούτων δὲ στηριζόμενος ὁ Πατριάρχης Ἀντιοχείας Θεόδωρος ὁ Βαλσαμών, οὕτινος τὸ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ κύριος εἶναι ἀναμφισβήτητον ἐπὶ τοιούτων ζητημάτων, ἐν μιᾷ τῶν ἀποκρίσεων αὐτοῦ λέγει. «Ἐν αἷς Ἐκκλησίαις λείψανα Μαρτύρων τεθησαύρισται καὶ Ἁγίου Μύρου ἐμεσολάβησε χρίσμα, ἀνθρώπου λείψανον οἶονδηποτοῦν οὐ ταφήσεται». Ἐπειδὴ δὲ οἱ ἡμέτεροι Ναοὶ τυγχάνουσι πάντες ἐγκαινισμένοι καὶ λείψανα Ἁγίων, ὡς ἐκ τούτου, εἰσὶν ἀποτεθειμένα, καθ' οὐδένα λόγον ἐπιτρέπεται ἡ ταφή τῶν νεκρῶν ἐν τοῖς Ναοῖς τούτοις ἢ τοῖς περιβόλοις αὐτῶν.

Ἄλλὰ δὲν νομίζομεν ὅτι ἐκτὸς τούτων θὰ ἦτο περιττὸν νὰ προσθέσωμεν καὶ ἓνα ἄλλον ἀκόμη λόγον, τὸν τῆς καλαισθησίας, ὅστις συνηγορεῖ ἐπίσης ὑπὲρ τῆς μὴ ταφῆς τῶν νεκρῶν ἐν τοῖς Ναοῖς. Δὲν ὑποθέτομεν νὰ ὑπάρχη τις, ὅστις φαντάζεται ὅτι τοῦτο συντελεῖ εἰς τὸν ἔξωραϊσμόν τοῦ Ναοῦ ἢ τῆς πόλεως. Δὲν νομίζομεν ὅτι θὰ πιστεῦῃ ὅτι νεκροταφεῖον ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ Ναοῦ ἐν μέσῃ πόλει σημαίνει πρόοδον καὶ πολιτισμόν. Ἄλλ' οὐτε ὅτι τὸ θάπτειν τοὺς νεκροὺς εἰς τοὺς περιβόλους τῶν Ναῶν, ἔνθα εἰσὶν ἐκτεθειμένοι καὶ οὗτοι εἰς προσβολάς, ἀλλὰ καὶ οἱ πέραξ κατοικοῦντες εἰς ἀσθενείας, παρουσιάζει αὐτοὺς σεβομένους τοὺς νεκρούς.

Παρὰ πάντα ταῦτα μετὰ λύπης ἡμῶν παρατηροῦμεν ὅτι ἐν τισι χωρίοις τῆς Θεοσώστου ἡμῶν Παροικίας ἐξακολουθεῖ τὸ κακὸν τοῦτο καὶ ψυχοβλαβὲς ἔθιμον τῆς ταφῆς τῶν νεκρῶν εἰς τοὺς περιβόλους τῶν Ἐκκλησιῶν, προκαλοῦν οὕτω καὶ ἀσχημίαν ἀλλὰ καὶ βλασφημίαν κατὰ τῶν παραδεδεγμένων καὶ αὐτόχρημα περιφρόνησιν πρὸς τοὺς νεκρούς. Καὶ ἐπισκεπτόμενός τις τὰ διάφορα ταῦτα χωρία ἐνῶ θαυμάζει τὴν θρησκευτικότητα, τὴν ἐργατικότητα, τὴν καθαριότητα καὶ ἄλλας ἀρετὰς τῶν κατοίκων, βλέπει ἔξ ἄλλου μίαν παραφωνίαν πρὸς ταῦτα, τὴν ὑπαρξίν νεκροταφείου ἐν τῷ χωρίῳ καὶ εἰς τὸ κέντρον αὐτοῦ. Τοῦτο πλὴν τοῦ ὅτι ἀποτελεῖ παράβασιν τοῦ πρὸς τοὺς νεκρούς σεβασμοῦ, ὃν πάν-

τες ὀφείλομεν πρὸς αὐτούς, παρουσιάζει ἕξ ἄλλου δεῖγμα καθυστερήσεως πολιτισμοῦ, καὶ τοσούτῳ μᾶλλον ἀπὸ τῆς τελευταίας ταύτης ὄψεως εἶναι εἰς τὸ παθητικὸν τῶν Χριστιανῶν τῶν χωρίων τούτων, καθόσον οἱ περισσότεροι ἐξ αὐτῶν ἐξῆσαν ἐν Ἀμερικῇ καὶ ἀλλαγῆ ἔνθεν συναποκομιζουσιν ἐρχόμενοι καὶ τὰ ἀγαθὰ τοῦ πολιτισμοῦ, οὕτως δείγματα πλεῖστα εἰς αὐτούς παρατηροῦνται. Ἐν τούτοις εἰς τὸ κέφάλαιον τοῦτο δείκνυνται τελείως ὀπισθοδρομικοὶ οὐ μόνον ἀλλὰ καὶ ἀντίθετοι πρὸς τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα περὶ σεβασμοῦ πρὸς τοὺς νεκρούς, καὶ ἀντιμέτωποι πρὸς τε τὰς ἐκκλησιαστικὰς καὶ τὰς πολιτικὰς διατάξεις.

Μακρὰν λοιπὸν ἀπὸ τῶν πόλεων τούτων τὰ νεκροφρεῖα, μακρὰν ὅσον τὸ δυνατὸν ἀπὸ τοῦ τόπου τῆς κατοικίας, μακρὰν διὰ λόγους ὑγείας τῶν ζώντων, ἀλλὰ καὶ μακρὰν διὰ τὴν ὑπάρχη ἀνάπαισις μακαρία καὶ ἡσυχία ἀπόλυτος καὶ εἰρήνη βαθεῖα εἰς τοὺς τὸν αἰώνιον ὕπνον κοιμωμένους ἀδελφοὺς ἡμῶν. Ἐχομεν δ' ἐλπίδας ὅτι οἱ εὐσεβεῖς τῶν Κυθηρῶν κάτοικοι καὶ οἱ εὐσεβεῖς ἐν γένει Χριστιανοί, οἵτινες μέλλουσι ν' ἀναγνώσωσι ταῦτα, καὶ παρ' οἷς συμβαίνει τὸ ἄτοπον τοῦτο, θὰ προθυμοποιηθῶσι νὰ διορθώσωσιν αὐτό, ἀποδίδοντες εἰς μὲν τοὺς νεκρούς τὴν ἡσυχίαν αὐτῶν σὺν τῷ σεβασμῷ, εἰς δὲ τοὺς ἑαυτοῦς τῶν τὴν ἀσφάλειαν τῆς ὑγείας.

Κύθηρα Ἰούνιος 1923

† © ΚΥΘΗΡΩΝ ΔΗΡΟΣΕΟΣ

ΟΛΙΓΑ ΤΙΝΑ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ

ΚΛΙΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΚΥΘΗΡΩΝ

ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΟΣ τῶν Ἑλλήνων ἰατρῶν Ἱπποκράτης κατενόησε πρῶτος τὴν μεγάλην σημασίαν τοῦ περιβάλλοντος ἐπὶ τῆς ὑγείας τῶν ἀνθρώπων καὶ ἀφιέρωσε τὸ ὠραιότερον βιβλίον του «*Περὶ ἀέρων, ὑδάτων, τόπων*» εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης αἱ πρόοδοι τῆς ἰατρικῆς, τῆς φυσικῆς καὶ τῆς χημείας καθώρισαν ἀκριβέστερον τὴν ἐπίδρασιν τοῦ κλίματος ἐπὶ τοῦ ἀνθρωπίνου ὄργανισμοῦ. Ἀλλὰ πολλαὶ σχετικαὶ πρὸς τὸ θέμα τοῦτο γνώσεις ἐπὶ τῆς ἐμπειρίας στηριχθεῖσαι διατηροῦσι καὶ σήμερον ἐτι ὅλην αὐτῶν τὴν ἰσχύν. Ὅταν δὲ πρόκειται νὰ ἐκλέξωμεν τὸ κατάλληλον πρὸς διαμονὴν μέρος ἢ τὴν καλύτεραν δι' ὠρισμένον νόσημα ἰαματικὴν πηγὴν, οὐδέποτε πρέπει νὰ ὑποτιμῶμεν τὴν ἀξίαν τῆς ἀπλῆς λαϊκῆς παρατηρήσεως, ἣτις διαφωτίζει καὶ συμπληροῖ ἐν πολλοῖς τὰς καθαρῶς ἐπιστημονικὰς ἀπόψεις.

Ὅταν λέγωμεν κλίμα τόπου τινὸς ἐννοοῦμεν τὸν μέσον ὄρον τῶν διαφορῶν μετεωρολογικῶν παραγόντων τὸν ἐξαγόμενον ἐκ τῆς μακρᾶς καὶ συστηματικῆς παρατηρήσεως τῶν μετεωρολογικῶν συνθηκῶν. Τὸ κλίμα τῶν Κυθῆρων κατατάσσεται εἰς τὰ λεγόμενα εὐκράτα θαλάσσια κλίματα. Καὶ τοῦ μὲν εὐκράτου κλίματος τὰ χαρακτηριστικὰ εἶναι, ὅτι δὲν σημειοῦται ἐν τούτῳ, οὔτε ἡ ὑψηλὴ θερμοκρασία τῶν τροπικῶν χωρῶν, οὔτε ἡ λίαν χαμηλὴ τῶν πολικῶν, ἀλλὰ μέσος τις ὄρος ἀνάλογος πρὸς τὸ γεωγραφικὸν πλάτος καὶ τὰς ἰδίας συνθηκᾶς ἐκάστης χώρας. Αἱ τέσσαρες ὥραι τοῦ ἔτους ἐπιφέρουσι μεγάλας μεταβολὰς τῆς ἀτμοσφαιρικῆς καταστάσεως

ἐπιηρεαζούσας ὀπωσδήποτε τὸ ἀνθρώπινον σῶμα. Τὰ δὲ χαρακτηριστικὰ τοῦ θαλασσίου κλίματος, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ἠπειρωτικόν, εἶναι ἡ σχετικῶς ὁμοιομερῆς μὴ ὑποκειμένη εἰς μεγάλας κυμάνσεις θερμοκρασία. Καὶ τὸ μὲν θέρος ἑλλείπουσιν οἱ μεγάλοι καύσωνες, τὸν δὲ χειμῶνα τὸ ἔντονον ψυχός. Ἡ ὑγρασία τῶν παραθαλασσίων μερῶν εἶναι συνήθως μεγάλη, οἱ ἄνεμοι σφοδροί, ἀλλ' ὁ ἀῆρ καθαρὸς καὶ ἀπηλλαγμένος τοῦ τοσοῦτον ἀνθυγιεινοῦ κονιορτοῦ.

Αἱ παρατηρήσεις τῶν τοπικῶν μετεωρολογικῶν συνθηκῶν τῶν Κυθήρων ἀθροίζονται ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν εἰς τὸ Ἄστεροσκοπεῖον. Κατ' αὐτὰς ἡ μέση ἐτησίᾳ θερμοκρασία τῆς νήσου εἶναι 19° μετὰ μεγίστου καὶ ἐλαχίστου ὀρίσῃ ποικίλλοντος ἀναλόγως τῶν ἐτῶν. Οὕτω τὸ μὲν 1912 ἡ μέγιστη θερμοκρασία ἀνελθοῦσα εἰς 36°,4 παρατηρήθη τῇ 5 Ἰουλίου, ἡ δ' ἐλαχίστη τῇ 3 Ἰανουαρίου, ὅτε τὸ θερμόμετρον ἐσημείωσε μηδέν. Τὸ δὲ 1913 ἡ μὲν μέγιστη ἐσημειώθη τῇ 9 Ὀκτωβρίου, ὅτε ἀνῆλθεν εἰς 32°,6 ἡ δ' ἐλαχίστη τῇ 4 Μαρτίου κατελθοῦσα μέχρι τεσσάρων δεκάτων ὑπὸ τὸ μηδέν.

Ἡ βροχὴ καταμετρομένη εἰς χιλιοστόμετρα ὕψους εἶχε τὸ μὲν 1912 ἐτήσιον ὕψος 355, τὸ δὲ 1913 524, τὸ δὲ 1914 ὕψος 791 χ.μ. Τὸ ποσὸν τοῦτο παραβαλλόμενον πρὸς ἀντιστοίχους μετρήσεις τῶν μᾶλλον βροχερῶν μερῶν τῆς Ἑλλάδος εἶναι σχετικῶς μικρόν, διότι λαμβανομένου ὡς μέσου ἐτησίου ὕψους τῶν Κυθήρων τοῦ ἀριθμοῦ 600 χ.μ. βλέπομεν, ὅτι εἰς μὲν τὴν Κέρκυραν τὸ ἐτήσιον ὕψος τῆς βροχῆς φθάνει τὰ 1100-1200 χ.μ., εἰς τὸ Καρπενήσιον 1100-1200, εἰς τὴν Μεγαλόπολιν καὶ Δημητσάναν 1200-1300, εἰς δὲ τὰ Ἰωάννινα ἀνέρχεται μέχρι 1400-1500 χ.μ.

Αἱ νεφελῶδεις ἡμέραι δὲν εἶναι πολλαί, διότι ἡ μέση νέφωσις τῆς νήσου εἶναι 4, ὡς μεγίστου ὅρου συγκρίσεως λαμβανομένου τοῦ ἀριθμοῦ 10. Καὶ ἐκ τοῦ μέσου δὲ τούτου ἀριθμοῦ 4 δέον ν' ἀφαιρεθῇ ἡ νέφωσις ἡ ὀφειλομένη εἰς τὸν ἰδιόρρυθμον χαμηλόν, νοτιοδυτικὸν καιρὸν (προβέττα), καθ' ὃν μόνον πρὸς τὸ ἑσπέρας συνήθως ἀθροίζονται πολλαὶ χαμηλὰ νέφη, ἐνῶ ὁ οὐρανὸς εἶναι πολλακίς καθαρὸς καὶ ἀνέφελος καθ' ὅλην τὴν ἐπίλοιπον ἡμέραν.

Ἡ χιών εἶναι ἔξαιρετικῶς σπανία, διότι κατὰ τὰ τρία ἔτη 1912, 1913 καὶ 1914 σημειοῦται διὰ τοῦ 0 εἰς τὸν σχετικὸν πίνακα.

Ἐπικρατοῦντες ἄνεμοι εἶναι οἱ βόρειοι καὶ οἱ δυτικοί. Ἡ μέση ἔτησία δύναμις των εἶναι 2,5 (ὡς μεγίστου ὄριου λαμβανομένου τοῦ 10), ἐνῶ εἰς τὰς νήσους Θήραν καὶ Νάξον εἶναι 3,8. Ἡ δύναμις τοῦ ἰσχυροτέρου σημειωθέντος ἀνέμου δὲν ὑπερέβη τὸ 8, ἐνῶ εἰς Θήραν καὶ Νάξον ἔφθασεν εἰς τὸ 9. Εἰς δὲ τὴν Τήνον ἀντὶ τῶν ἐπιστημονικῶν τούτων ἀριθμῶν μεταχειρίζονται ἀπλούστατα τοὺς λίαν ἐκφραστικούς ὄρους *καπελλάς*, *καρεκλάς* καὶ *καμπανᾶς* ἀναλόγως τοῦ ὑπὸ τοῦ ἀνέμου ἐκάστοτε ἐκσφενδονιζομένου εἰς τὴν θάλασσαν ἀντικειμένου ἢ τῆς κρούσεως τῶν κωδῶνων τῶν ἐκκλησιῶν.

Σχετικῆ πῶς πρὸς τὸ κλίμα δύναται νὰ θεωρηθῇ ἐνταῦθα καὶ ἡ ἐξέτασις τῶν εἰς τὸ βόρειον μέρος τῆς Νήσου κειμένων τεσσάρων σιδηρούχων ἱαματικῶν Πηγῶν, ὧν σπουδαιότεραι εἶναι τῶν Ὀχέλων καὶ τῶν Μαγγάνων. Ἐκ τούτων ἡ μὲν πρώτη ἀπέχει μίαν καὶ ἡμίσειαν περίπου ὥραν τοῦ Ποταμοῦ, ἡ δὲ δευτέρα κειμένη εἰς γραφικωτάτην παχύσκιον θέσιν ἀπέχει ἡμίσειαν ὥραν τοῦ χωρίου Καραβᾶ. Ἀμφοτέρων τὸ ὕδωρ, ὡς καὶ τῶν δύο παρακειμένων, ἀλλὰ δευτερευουσῶν πηγῶν Πετρονίου καὶ Παλαιᾶς Βουσκίνας εἶναι σιδηρούχον, περιέχον ἀνθρακικὸν σίδηρον καὶ συνιστώμενον πρὸς πόσιν 3-4 ποτηρίων καθ' ἑκάστην κατὰ τῶν ἀναιμικῶν κυρίως καὶ τινῶν δυσπεπτικῶν καταστάσεων. Ἡ εὐρύτερα ἐκμετάλλευσις τῶν ἐν λόγῳ πηγῶν εἶναι δύσκολος ἔνεκα τῆς ἀτελοῦς συγκοινωνίας τῆς νήσου καὶ τῆς ταχείας καθιζήσεως τοῦ σιδήρου εἰς τὸ βάθος τοῦ ἀντλοῦντος τὸ ὕδωρ δοχείου. Καὶ ἡ μὲν ἀραιὰ συγκοινωνία δυσχεραίνει εἰς ἄκρον τὴν προσέλευσιν τῶν ξένων, ἡ δὲ ταχεῖα καθιζήσις τοῦ σιδήρου καθιστᾶ ἀδύνατον τὴν ἀλλαχοῦ μεταφορὰν εἰς φιάλας τῶν ἐν λόγῳ ποσίμων ἱαματικῶν ὑδάτων. Πρὸς ἄρσιν τοῦ τελευταίου τούτου μειονεκτήματος δύναται νὰ γίνῃ ἡ τεχνητὴ ἐντὸς ἐκάστης φιάλης προσθήκη ἀνθρακικοῦ ὀξέος ἐμποδίζοντος τὴν καθιζήσιν τοῦ ἐν διαλύσει τότε παραμένουτος

σιδήρου. Ἄλλὰ πρὸς τοῦτο ἀπαιτεῖται ἰδία τεχνικὴ ἐγκατάστασις. Πάντως ἡ ὑπαρξίς τῶν ἀξιολόγων τούτων ἰαματικῶν ὑδάτων εἶναι εὐεργέτημα διὰ τὸν τόπον καὶ εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο, ἂν ἐγίνετο εὐρυτέρα αὐτῶν χρῆσις τουλάχιστον ὑπὸ τῶν ἐντοπίων.

Ἐξ ὧσιν γενικῶς ἐσημειώσαμεν περὶ τοῦ Κυθηραϊκοῦ κλίματος δὲν εἶναι βεβαίως εὐκόλον νὰ ἐξαχθῶσιν ἀμέσως θετικὰ συμπεράσματα περὶ τῆς ὑγιεινῆς αὐτοῦ ἀξίας. Πλὴν τῆς ξηρᾶς ἐπιστημονικῆς ἀπόψεως ὑπάρχει, ὡς ἀνέφερα ἐν ἀρχῇ ἢ ἀπλῆ ἐμπειρικὴ παρατήρησις. Πρὸς ὀρθὴν ἐκτίμησιν ὠρισμένου τινὸς κλίματος ὑπὸ μὴ ἐντοπίων ἀπαιτεῖται ἡ μετάβασις καὶ διαμονὴ ἐν αὐτῷ ἐπὶ τινα χρόνον. Διότι ἕκαστος ὄργανισμὸς ἀντιδρᾷ κατ' ἴδιον τρόπον πρὸς τὸ νέον περιβάλλον. Βεβαίως ὁ καθαρὸς ἀήρ, ἡ ὀλίγη σχετικῶς ὑγρασία καὶ ἡ ἠπία ὁμοιόμορφος θερμοκρασία εἶναι ἄριστα συστατικὰ τοῦ κλίματος τῆς νήσου.

Ἐξ ἄλλου οἱ ἰσχυροὶ ἄνεμοι παριστῶσιν αὐτὸ ἀκατάλληλον διὰ τοὺς πάσχοντας ἐκ πνευμονικῶν νοσημάτων καὶ μάλιστα τοὺς φυματικούς. Ὑπάρχουσιν οὐχ ἦττον ὑπὴνεμα μέρη πρὸς καταφυγὴν καὶ τούτων, ὅταν αἱ περιστάσεις δὲν ἐπιτρέπουν εἰς αὐτοὺς τὴν θεραπείαν εἰς τελειότερα εἰδικὰ θεραπευτήρια.

Ἄλλ' ὅ,τι καθιστᾷ τὸ κλίμα τῶν Κυθήρων ἐκ τῶν μάλλον ὑγιεινῶν τῆς Ἑλλάδος, εἶναι ἡ ἀπαλλαγὴ τοῦ ἀπὸ τῆς μεγαλυτέρας πληγῆς τῆς χώρας μας δηλαδὴ τῆς ἐλονοσίας. Πλὴν εὐαριθμῶν τινῶν μικρῶν περιοχῶν, οἱ ἐλώδεις πυρῆτοι ἦσαν σχεδὸν ἄγνωστοι εἰς τὴν νῆσον. Κατὰ τὴν τελευταίαν ὁμως πολεμοχαρῆ δεκαετίαν ἡ συχνὴ ἐπικοινωνία ἐλονοσούντων στρατιωτῶν πρὸς τὰ διάφορα χωρία ἐπέφερεν αὐξήσιν τῶν ἐλωδῶν κρουσμάτων, τῆς νόσου μεταδιδομένης περαιτέρω ἀπὸ ἀτόμου εἰς ἄτομον διὰ τοῦ δῆγματος τῶν μολυνομένων κωνώπων. Ἄλλ' ἡ διάδοσις αὐτῆς οὐδέποτε θὰ λάβῃ τὴν σημειουμένην εἰς ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος ἕκτασιν καί, τοῦ κλίματος βοηθοῦντος, ἡ συστηματικὴ χρῆσις τῆς κινίνης καὶ ἡ καταστροφὴ τῶν κωνώπων δύναται νὰ

περιορίσει ταχέως τὴν ἑλινοσίαν εἰς τὰ στενώτατα ὄρη καὶ αὐτῆς ὄρια.

Τὸ μόνον ἀναπόφευκτον μειονέκτημα τοῦ λαμπροῦ τούτου κλίματος εἶναι ἡ συχνὴ μάστιξ τῶν ἰσχυρῶν ἀνέμων. Διότι, ἂν ἀμφισβητῆται σοβαρῶς ἡ ἀνάδυσις τῆς Θεᾶς τοῦ κάλλους καὶ τοῦ ἔρωτος ἐκ τῶν γαλανῶν ὑδάτων νοτίου τινὸς κολπίσκου παρὰ τὸν Αὐλέμονα, εἶναι ὅμως ἀπολύτως βέβαιον, ὅτι ὁ Αἴολος χαιρεκάκως ἐξαπέλυσε πάλαι ποτὲ κατὰ τοῦ νοτιωτέρου τούτου ἄκρου τῆς Ἑλλάδος τὸ ἐλαφρὸν περιεχόμενον τῶν ἀσκῶν του.

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ Α. ΚΟΝΤΟΛΕΩΝ

Ἐ. Καθηγητῆς τῆς Χειρουργικῆς Κλινικῆς
ἐν τῷ Ἐθν. Πανεπιστημίῳ

ΒΑΛΕΡΙΟΣ Ν. ΣΤΑΗΣ

1857—1923

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ἀρχαιολογία καὶ τὸ Ἐθνικὸν Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον ὑπέστησαν διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Βαλερίου Στάη βαρυντάτην στέρησιν, τοσοῦτω μᾶλλον αἰσθητὴν, καθ' ὅσον ἠραιώθη κατὰ ἓνα ἀκόμη ἐπιφανῆ ἀντιπρόσωπον ἢ σμικρὰ ἐκείνη πνευματικὴ τάξις, ἣ ὁποία ἀκλονήτως ἀφωσιωμένη εἰς τὴν λατρείαν τῆς ἐπιστήμης δρᾷ μετὰ πίστεως καὶ καρτερικότητος πρὸς συντήρησιν καὶ τελείωσιν τῆς ἐπιστημονικῆς δόξης τῆς πατρίδος.

Γεννηθεὶς τῷ 1857 ἐν Κυθήροις εἰσηλθεν ὁ Βαλέριος Στάης τῷ 1877 εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις Πανεπιστήμιον καὶ ἐνεγράφη εἰς τὴν Ἱατρικὴν Σχολήν, ὅπου διήκουσεν ἱατρικὰ μαθήματα μέχρι τοῦ 1880. Τῷ 1880 μετέβη εἰς Βόνναν τῆς Γερμανίας πρὸς ἐξακολούθησιν τῶν ἱατρικῶν του σπουδῶν. Ἡ ἐκλογή τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Βόννης, τοῦ ὁποίου ἡ ἀρτία φιλοσοφικὴ Σχολὴ ἀπετέλει τότε μίαν τῶν ἐνδοξοτάτων ἐκφάνσεων τοῦ Γερμανικοῦ πνευματικοῦ βίου, ὑπῆρξε κρίσιμος διὰ τὸν Βαλέριον Στάην. Τὰ μαθήματα τοῦ ἤδη τότε ἀκμάζοντος ἐν τῇ ἐρευνῇ τῆς Ἑλληνικῆς πλαστικῆς, ἰδίᾳ δὲ ἐν τῇ αἰσθητικῇ ἀναλύσει τῶν ἀρχαίων καλλιτεχνημάτων μετὰ ψυχραΐμου καὶ ἀσφαλοῦς παρατηρήσεως ἐξαιρετικῶς εὐδοκιμοῦντος Reinhard Kekulé, ἔδεδέασαν καὶ τὴν ψυχὴν τοῦ νεαροῦ σπουδαστοῦ τῆς Ἱατρικῆς. Ἐκτοτε δὲ ὁ Βαλέριος Στάης ἀφῆθη εἰς τὴν ἀποκαλυφθεῖσαν ἐσωτερικὴν αὐτοῦ κλήσιν, ἣ ὁποία παρασκευασθεῖσα ἐν μέρει καὶ ἐν τῷ οἰκογενειακῷ αὐτοῦ περιβάλλοντι, εὔρε τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐνισχυθῇ καὶ ἐκδηλωθῇ εὐθὺς ὡς εὐρέθη μεταξὺ ὑπερτέρων καὶ ἐπιβλητικῶν πνευματικῶν μορφῶν.

Ὁ πατὴρ τοῦ Στάη ἱατρὸς Νικόλαος Στάης μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἐμμανουὴλ εἶχον σπουδάσει ἐν Πίσῃ τῆς

Ε. ΧΑΛΚΙΟΠΟΥΛΟΣ

ΒΑΛΕΡΙΟΣ Ν. ΣΤΑΣ

Ἰταλίας, ἐκεῖθεν δὲ εἶχον ἀμφότεροι συναποκομίσει πρὸς τῇ ἐπιστημονικῇ μορφώσει καὶ τὴν οἰκείωσιν καὶ ἀγάπην πρὸς τὴν Ἰταλικὴν Φιλολογίαν, ἐξ ἧς ἀφορμηθέντες ἠσχολοῦντο ἔπειτα ἐν παρέργῳ καὶ περὶ λογοτεχνικὰ ζητήματα τῆς νέας Ἑλληνικῆς Φιλολογίας, ὃ δὲ Ἐμμανουὴλ μάλιστα κατέλιπε καὶ ἀξιολόγους πραγματείας (πρβ. Ἀθηνᾶ τόμ. Ε' 1893, 441-470 περὶ Σολομοῦ).

Ἡ ἀρχαιολογικὴ ἐρμηνεία καὶ ἡ αἰσθητικὴ ἀνάλυσις τοῦ Kekulé κατηύθυναν ὀριστικῶς τὴν σκέψιν τοῦ Στάη καὶ προεκάλεσαν τὴν ἀπόφασιν αὐτοῦ, ὅπως ἐγγραφῇ εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολὴν τῆς Βόννης.

Μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῶν ἀκροάσεων αὐτοῦ ἐν Βόννῃ ὁ Στάης ἐξηκολούθησε τὰς σπουδὰς αὐτοῦ ἐν Γοττίγγῃ, ἐν Βερολίνῳ καὶ ἐν Χάλλῃ, ἐν δὲ τῷ τελευταίῳ τούτῳ Πανεπιστημίῳ ἀνηγορεύθη τῇ 3^ῃ Φεβρουαρίου 1885 καὶ διδάκτωρ παρὰ τῷ Καρόλῳ Robert ἐπὶ τῇ βάσει ἐναισίμου πραγματείας «περὶ τῶν ποικίλων μορφῶν τῶν Γιγάντων ἐν τοῖς μύθοις καὶ ἐν τῇ τέχνῃ τῶν Ἑλλήνων». Πρὶν ἐπανέλθῃ εἰς τὴν πατρίδα ἐπεσκέφθη ὁ Στάης τὰ κυριώτατα τῶν μουσείων τῆς Ἑσπερίας, ἰδίᾳ δὲ τῆς Ἰταλίας. Ἐπανελθόντα δ' εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸν Βαλέριον Στάην δὲν ἐχρησιμοποίησε μὲν ἀμέσως τὸ Κράτος εἰς τακτικὴν ὑπηρεσίαν, ἀλλὰ διώρισεν αὐτὸν τῇ 5^ῃ Ὀκτωβρίου 1885 ἄμισθον ἔφορον καὶ ἀνέθηκεν εἰς αὐτὸν ἐκτάκτους τινὰς ἀρχαιολογικὰς ἀποστολάς ἐπόπτου ἀνασκαφῶν, ἐν Σπάρτῃ καὶ ἐν Βοιωτίᾳ, ἐνθα ἐγίνοντο ἐργασίαι παρὰ ξένων Ἀρχαιολογικῶν Σχολῶν.

Κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1886 προτάσει τοῦ ἀοιδίμου Στεφ. Κουμανούδη ὁ Στάης ἐξελέγη ἐταῖρος τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, δι' αἰτήσεώς του δὲ παρακαλεῖ τὸ Συμβούλιον τῆς Ἑταιρείας νὰ συστήσῃ αὐτὸν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας, ὅπως διορισθῇ Ἐφορος Ἀρχαιοτήτων. Ὅντως δὲ ὑπουργοῦντος τοῦ Κοντογούρη διώρισθη ὁ Στάης τῷ 1886 Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας.

Κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1886 ἀποφασισθείσης ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας τῆς ἐπαναλήψεως τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ Ἱεροῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Π. Καββαδία,

τὸ Συμβούλιον τῆς Ἑταιρείας καθορίζει ὅπως ἐπιστατήση ταύτης ὁ Βαλέριος Στάης «ὅστις εἶναι πρόθυμος εἰς τοῦτο καὶ δὲν θέλει ἐπιμίσθιον παρὰ τῆς Ἑταιρείας» (συνεδρία 29ης Ἀπριλίου 1886). Παρέβηκα τὴν περικοπὴν ὡς χαρακτηριστικὴν οὐχὶ μόνον τοῦ ζήλου τοῦ νεαροῦ τότε ἐπιστήμονος, ἀλλὰ καὶ τῆς μεγάλης αὐτοῦ ἀφιλοκερδεΐας, ἡ ὁποία ἀναλλοίωτος διέκρινε τὸν Στάην δι' ὄλου αὐτοῦ τοῦ βίου.

Ἀπὸ τῶν μέσων Ἰουνίου τοῦ 1886 ὁ Στάης ἐργάζεται μετὰ παραδειγματικῆς ἀφοσιώσεως ἐν τῷ Ἱερῷ τοῦ Ἀσκληπιοῦ ὑπὸ τὰς ὁδηγίας τοῦ Καββαδία, ἠναγκασμένου λόγῳ τῆς θέσεως αὐτοῦ ὡς Γενικοῦ Ἐφόρου τῶν Ἀρχαιοτήτων νὰ μὴ παραμένῃ διαρκῶς ἐπὶ τόπου. Ἐκεῖ ὁ Στάης δέχεται τὸ βάπτισμα τοῦ ἀρχαιολογικοῦ σκαπανέως, διεξάγει δὲ μετὰ δεξιότητος τὴν ἐργασίαν καὶ ἐκφαίνει ἐν ταῖς ἐκθέσεσιν αὐτοῦ λιτότητα καὶ θετικότητα ἀνταξίαν σεμνοῦ ἐπιστήμονος.

Ὁ Στάης εἰργάσθη ἐν Ἐπιδαύρῳ καὶ ἐν Ἀργολίδι καθ' ὄλου ὡς Ἐφορος τῆς περιφερείας περὶ τὰ τρία ἔτη, οἱ δὲ καρποὶ τῆς ἐργασίας του ἐκείνης εἶναι ἐγκατεσπαρμένοι ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας καὶ ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι. Τότε εὑρέθησαν πλεῖστα σημαντικὰ γλυπτὰ καὶ ἐνεπίγραφοι πλάκες, ἐν αἷς καὶ ἡ πολύκροτος ἐπιγραφή τῆς Θόλου, τὴν ὁποίαν ἐδημοσίευσεν ὁ Στάης ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι 1892, 69 ἔ.

Κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1887 ὁ Στάης μετατίθεται εἰς Ἀθήνας καὶ προσκολλᾶται τῇ προτάσει τοῦ Γενικοῦ Ἐφόρου Καββαδία εἰς τὸ τότε καλούμενον Κεντρικὸν Μουσεῖον ὡς Ἐπιμελητῆς τῶν Συλλογῶν Ἀγγείων, Εἰδωλίων καὶ λοιπῶν Μικροτεχνημάτων, τὰ ὁποῖα ἀπετέλεσαν τὸ ἴδρυθὲν ἐν τῷ Κεντρικῷ Μουσείῳ «Ἀρχαιοφυλακεῖον» (Antiquarium), ἡ χρησιμοποιεῖται δὲ ἐκεῖ ὡς συνεργάτης τοῦ Γενικοῦ Ἐφόρου ἐν τῇ ἰδρῦσει καὶ διατάξει τῶν συλλογῶν τούτων (πρβλ. Ἀρχαιολογ. Δελτίον 1888, 22. 23).

Ἐκτοτε ὁ Στάης ἀφοσιοῦται μεθ' ὅλης αὐτοῦ τῆς ψυχῆς εἰς τὸ Ἐθνικὸν Μουσεῖον, τὸ ὁποῖον ἐκράτησεν ἄνευ διακοπῆς μέχρι τῆς τελευταίας αὐτοῦ πνοῆς μετὰ παραδειγματικῆς στοργῆς καὶ διώκησε μετ' ἐπιζήλου προσηλώσεως πρὸς τὸ

συμφέρον τῆς Πατρίδος καὶ τῆς Ἐπιστήμης, τῆς τε Ἑλληνικῆς καὶ τῆς διεθνούς.

Μετὰ πόσου δὲ ζήλου ὁ Στάης ἐπεδόθη εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς νέας αὐτοῦ ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μουσείῳ ἀποστολῆς ἀποδεικνύουσιν οἱ τόμοι τοῦ ὑπὸ τῆς Γενικῆς Ἐφορείας ἐκδιδόμενου τότε Ἀρχαιολ. Δελτίου, οἱ ὅποιοι εἶναι πλήρεις ἐκθέσεων τοῦ Στάη περὶ τῶν ἐν τῷ Μουσείῳ ἀρχαίων.

Δὲν περιωρίσθη ὁμοῦς ὁ Στάης εἰς τὴν μουσειακὴν ἐκείνην ἐργασίαν, ἀλλὰ, μετὰ τὸν πρῶτον αὐτοῦ προσανατολισμόν, ἐπανέρχεται ἐκ παραλλήλου μετὰ τοῦ αὐτοῦ ζήλου πρὸς τὰς ἀνασκαφικὰς αὐτοῦ ἐρεῦνας. Εἶναι δὲ ἄξιον σημειώσεως ὅτι τὴν ἀνασκαφικὴν αὐτοῦ δρασὶν δὲν διεξάγει κατὰ τυχαίας ἐμπνεύσεις, ἀλλὰ κατευθύνει καθ' ὠρισμένον σύστημα, τοῦ συστήματος δὲ τούτου ἀποτέλεσμα εἶναι ἡ ἐξερεύνησις πλείστων τῶν ἐν τῇ Ἀττικῇ προϊστορικῶν τύμβων μετὰ ἀξιολογωτάτων ἀποτελεσμάτων. Οἱ τύμβοι τῆς Βελανιδέξης, τῆς Πετρῆξης, τοῦ Βουρβᾶ, τῶν Μαραθωνομάχων, κ. ἄ. ἀπέδωκαν τὰ διδακτικώτατα αὐτῶν εὐρήματα διὰ τῆς ἐπιμόνου καὶ ὑπομονητικῆς σκαπάνης τοῦ Βαλερίου Στάη, παλαιόντος καρτερικῶς οὐχὶ μόνον κατὰ τῶν ἄλλων συμφυῶν τοῖς τοιοῦτοις τόποις δυσχερειῶν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῆς νέας Λερναίας Ὑδρας, τῆς ἐλονοσίας. Ὡσαύτως σκάπτει εὐτυχῶς ὁ Στάης ἐν Ῥαμνοῦντι καὶ εὐρίσκει σημαντικώτατα ἀρχαῖα, τὰ ὅποια κοσμοῦσι σήμερον τὸ Ἐθνικὸν Μουσεῖον. Ἐν τῇ δημοσιεύσει καὶ τῶν εὐρημάτων τούτων (Ἀρχ. Ἐφημ. 1891, 45. 63) διαφαίνεται ἡ αὐτῆ λιτότης τοῦ ὕφους καὶ ἡ αὐτῆ ὑγιῆς κρίσις τοῦ Στάη, ὁ ὅποιος εὐθύς ἐν ἀρχῇ στοχάζεται τοῦ ὀρθοῦ.

Ἄλλὰ καὶ ἐν Θορικῷ καὶ ἐν Βραυρῶνι καὶ ἐν Πρασιαῖς ἀνασκάπτει ὁ Στάης προϊστορικοὺς τάφους ὁμοίους πρὸς τοὺς ἐν Μυκῆναις, Ναυπλίῳ καὶ Παλαιᾷ Ἐπιδαύρῳ.

Ἀξιόλογος εἶναι ἡ ἐν Αἰγίνῃ ἀρχαιολογικὴ ἐργασία τοῦ Στάη, ἡ ὅποια διεφώτισε μεγάλως τὰ κατὰ τὴν προϊστορικὴν περιόδον τῆς νήσου (ΠΑΕ 1894, 17. ΑΕ 1895, 193 ἔ.).

Μετὰ μικρὰς τινος σκαφικῆς ἐργασίας ἐν τῷ Κεραμεικῷ καὶ ἐν Ἀμαρουσίῳ ὁ Στάης προσκολλᾶται μονιμώτερον εἰς τὴν ἐξερεύνησιν τοῦ Σουνίου, τὸ ὅποιον ἀπέβη ὁ μακροχρο-

νιώτερος και ὁ προσφιλέστερος αὐτοῦ ἐπιστημονικὸς σταθμός. Ἀπὸ τοῦ 1897 τὸ Σούνιον καὶ τὸ Ἐθνικὸν Μουσεῖον εἶναι οἱ δύο πόλοι, περὶ τοὺς ὁποίους στρέφεται ἡ ἐπιστημονικὴ δρασὶς τοῦ Στάη. Τῷ 1898 ἕξ εὐτυχοῦς ἐπιγραφικῶν εὐρημάτων ἑξακριβοῦνται ἡ ἐπωνυμία τοῦ ναοῦ τοῦ Σουνίου, καὶ ἀντὶ τῆς Ἀθηνᾶς ἀποδίδεται οὗτος εἰς τὸν Ποσειδῶνα. Τὰ ἐπόμενα ἔτη εὐτυχοῦς σκαπάνης ἀποκαλύπτουσιν εὐρύτερον τμήμα τοῦ ἀρχαίου τόπου, ἐν ᾧ καὶ τέμενος τῆς Ἀθηνᾶς, τὰ δέ σημαντικὰ ἀπὸ τε ἱστορικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς ἀπόψεως κινητὰ εὐρήματα ἀποτελοῦσι σήμερον ἀναμφισβήτητα κοσμήματα τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου.

Ἀλλὰ παρὰ τὰς κυρίας αὐτοῦ ταύτας ἐργασίας δὲν παραμελεῖ ὁ Στάης τὴν καὶ περὶ ἄλλα ἀρχαιολογικὰ θέματα παρεκβατικὴν τρόπον τινὰ ἀσχολίαν καὶ εἰς τὴν ἐργασίαν ταύτην ὀφείλομεν τὸ περὶ τῶν εὐρημάτων τῶν Ἀντικυθήρων βιβλίον αὐτοῦ (1905), ὅπου μετὰ ἐπιζήλου ἐπιστημονικῆς λιτότητος καὶ ἄνευ φορτικοῦ κόμπου εἴτε πολυμαθείας εἴτε τολμηρῶν εἰκασιῶν, ἑξετάζει τὰ πολύτιμα ἐκεῖνα εὐρήματα.

Εἰς τὸ αὐτὸ ἐπιστημονικὸν πνεῦμα ὀφείλονται καὶ αἱ εὐστοχώταται παρατηρήσεις τοῦ Στάη περὶ τῆς χρήσεως Μυκηναϊκῶν τινῶν χρυσῶν κοσμημάτων, αἱ ὁποῖαι εὐθύς ἀπὸ τῆς ἐν τῷ Ἀρχαιολογικῷ Συνεδρίῳ τοῦ 1905 ἀγακωνώσεώς των, ἔτυχον γενικῆς ἐπιδοκιμασίας καὶ εἶναι σήμερον ὑπὸ πάντων παραδεδεγμένα.

Ὅτι ὁ Στάης ἐν τῷ μεταξὺ δὲν εἶχε περιορίσει τὴν περὶ τὰ ἀρχαῖα τοῦ Μουσείου ἐνδελεχῆ αὐτοῦ ἀσχολίαν ἐφάνη τῷ 1907, ὅτε ἐξεδόθη γαλλιστὶ ὑπ' αὐτοῦ ἡ περιγραφὴ τῶν γλυπτῶν τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου ὑπὸ τὸν τίτλον: *Marbres et Bronzes du Musée National*. Τὸ καλὸν τοῦτο δῶρον συνεπλήρωσεν ὁ Στάης τῷ 1909 διὰ τοῦ δευτέρου τόμου τοῦ περιλαμβάνοντος τὴν Μυκηναϊκὴν Συλλογὴν. Τὸν ὀδηγὸν τοῦτον τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου διακρίνει ἡ σαφήνεια καὶ τὸ συμπεπικνωμένον τῆς περιγραφῆς ὡς καὶ ἡ γνῶσις τῆς σχετικῆς βιβλιογραφίας, ἡ ὁποία συνοδευομένη καὶ ὑπὸ ἀφθόνου ἀπεικονίσεως καθιστᾷ τὸ βοήθημα τοῦτο ὄντως πολύτιμον καὶ ἀπαραίτητον ἐπιστημονικὸν ἐφόδιον

εἰς τοὺς μελετῶντας τὸ Ἐθνικὸν Μουσεῖον. Ἐγκατέσπειρε δὲ ἐν τῷ ὁδηγῷ τούτῳ ὁ Στάης καὶ πλείστας ὄσας πρωτοτύπους παρατηρήσεις ἰδίᾳ ἐν τῷ Μυκηναϊκῷ μέρει, ὅπου καὶ νέα εὐρήματα διὰ συγκολλήσεων καὶ ἄλλων συνδυασμῶν γενόμενα ὑπὸ τοῦ Στάη καὶ τῶν τεχνικῶν αὐτοῦ συνεργατῶν, προφέρονται μετὰ μετριοφροσύνης καὶ ἀνεπιδείκτου σεμνότητος ὡς κοινὰ καὶ γνωστὰ κτήματα τοῦ Μουσείου.

Τὴν ἰδίαν αὐτοῦ πατρίδα δὲν παρείδεν ὁ Στάης ἐν τῇ ποικιλίᾳ τῶν διοικητικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν αὐτοῦ ἀσχολιῶν, ἀλλὰ μετ' εὐσεβείας ἐστράφη δις εἰς τὴν μελέτην τῶν ἀρχαίων αὐτῆς, σκάψας ἐν Ἀντικυθήροις τῷ 1889 (Α Δελτ. 1889, 171. 237 ἔ.) καὶ ἐν Κυθήροις τῷ 1915 (Δ Δελτ. 1915, 191 ἔ.). Διὰ μὲν τῆς προτέρας ἐργασίας ἀνεκαλύφθησαν ἐν Αἰγυλίᾳ λείψανα ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος Αἰγυλέως καὶ ἀξιολόγου ἀναθηματικῆς ἐπιγραφῆς, διὰ δὲ τῆς δευτέρας ἐβεβαιώθη ἐν Κυθήροις ἡ ὑπαρξίς ἀξίου προσοχῆς Μυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ μετὰ τεκμηρίων ἀπτῶν ἐπικοινωνίας πρὸς τὰ συγγενῆ Κρητικὰ κέντρα.

Τελευταῖον ἔργον τοῦ Στάη ὑπῆρξεν ἡ ἐν ἔτει 1920 δημοσίευσις μικροῦ συνθετικοῦ ἔργου περὶ τῶν ἐν Σουνίῳ ἐργασιῶν αὐτοῦ.

Βαρεῖα νόσος ἀπεχώρισεν αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἐνεργοῦ δράσεως ὀλίγον μετὰ ταῦτα. Τὴν σκέψιν αὐτοῦ περιώρισεν ἔκτοτε μόνον εἰς τὸ προσφιλὲς αὐτῷ Ἐθνικὸν Μουσεῖον, ἕως οὗ ὁ βραδέως παρασκευασθεὶς θάνατος ἀφήρπασεν αὐτὸν καὶ ἀπ' αὐτοῦ.

Τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ Βαλέριος Στάης ὡς ἀρχαιολόγος.

Ὡς ὑπάλληλος ἐτίμησε τὴν πατρίδα αὐτοῦ ὅσον καὶ ὡς ἐπιστήμων. Πιστὸς τοῦ καθήκοντος τηρητῆς καὶ φειδωλὸς τοῦ δημοσίου χρήματος διαχειριστῆς ὑπῆρξεν οὐχὶ μόνον ὁ ἴδιος πολῦτιμος τῆς Πολιτείας ἐργάτης, ἀλλὰ καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ συνεργαζομένων παράδειγμα κινουῦν πρὸς μίμησιν καὶ χρησιμεῦον πρὸς ἐνίσχυσιν διὰ τῆς ἀκλονήτου αὐτοῦ πίστεως πρὸς τὴν ὀρθότητα τῶν ἰδεῶν αὐτοῦ καὶ διὰ τῆς ἀνυστεροβούλου προσηλώσεως πρὸς τὸ συμφέρον τῆς Πατρίδος.

Γ. Π. ΟΙΚΟΝΟΜΟΣ

Διευθυντῆς τοῦ Ἐθν. Νομισματικοῦ Μουσείου

ΕΙΚ. 1. Ο ΝΑΟΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΘΕΟΔΩΡΟΥ

ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΚΥΘΗΡΩΝ

ΤΑ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΑ μνημεία τῆς νήσου τῶν Κυθήρων, κειμένης ἔναντι τῆς Λακωνικῆς χερσονήσου, γνωστῆς διὰ τὰ ἀπόκρημνα αὐτῆς παράλια καὶ τὴν γειτονίαν πρὸς τὸ τρικυμῶδες ἀκρωτήριον Μαλέαν, εἶναι σχεδὸν ἄγνωστα μέχρι τοῦδε, τῶν ἀσχοληθέντων περὶ τῆς νήσου ἀρχαιολογικῶν εἰς τὴν ἀρχαιολογικὴν περιγραφὴν καὶ τὰς ἱστορικὰς περὶ τῆς νήσου εἰδήσεις¹:

¹ Βλέπε βιβλιογραφίαν περὶ Κυθήρων ἐν Α. Μηλιαράκη, Νεοελληνικῆ γεωγραφικῆ φιλολογίᾳ, Ἀθήναι, 1889 σελ. 82 κ. ἑ. Πρὸς τοῦ αὐτοῦ, Γεωγραφία πολιτικὴ νέα καὶ ἀρχαία τοῦ Νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας, Ἀθήναι, 1886, σελ. 280 κ. ἑ. βλέπε αὐτόθι, σελ. 259 κ. ἑ. πλήρη περιγραφὴν τῆς νήσου. Συμβολὴν ὅπωςδήποτε εἰς τὴν γνώσιν ἡμῶν περὶ τῶν μεσαιωνικῶν μνημείων Κυθήρων παρέχουσι καὶ αἱ ἐκδοθεῖσαι «Ἀκολουθίαι» τῶν τοπικῶν ἁγίων καὶ τῶν ἐν τῇ νήσῳ τελουμένων ἑορτῶν.

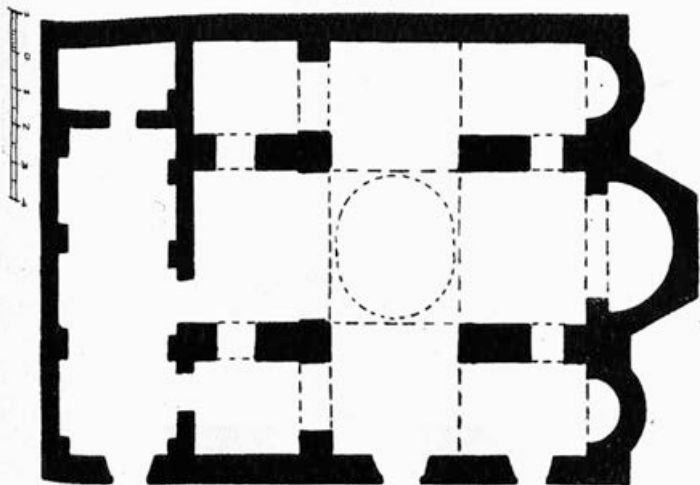
Κατὰ τὴν περιοδείαν μου ἀνὰ τὴν νῆσον μετὰ τοῦ κ. Σπ. Στάθη — Ἰούλιον 1916 — ἐπεσκέφθην τὰ κυριώτερα μεσαιωνικὰ μνημεῖα τῶν Κυθήρων, παρέχω δὲ κατωτέρω τὴν περιγραφὴν τῶν ὄσων ἐπεσκέφθην — ἐρειπουμένων δυστυχῶς ὄλοεν — μνημείων, ἀξιολογωτάτων διὰ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν των διατάξιν, τὰς κοσμούσας αὐτὰ τοιχογραφίας καὶ τὰς ἐπιγραφάς.

Τὰ μεσαιωνικὰ μνημεῖα τῶν Κυθήρων δύνανται χρονολογικῶς νὰ καταταχθῶσιν εἰς Βυζαντινὰ (ἀπὸ τοῦ ΙΓ' πικανῶς αἰῶνος καὶ ἐξῆς) καὶ εἰς μνημεῖα μεταγενέστερα (ΙΣ' - ΙΘ' αἰῶνος). Ἐξαιρέσειν ἀποτελεῖ ἐφθαρμένον ψηφιδωτὸν δάπεδον, ὅπερ κοσμεῖ ἀνακαινισθὲν Ναΐδριον τοῦ ἁγ. Γεωργίου, ἐκτισμένον ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἑνὸς τῶν ὑψηλοτέρων τῆς νήσου βουνῶν ὑψουμένου πλησίον τῆς Παλαιοπόλεως. Τὸ ψηφιδωτὸν τοῦτο ἔνεκα τῶν διακοσμητικῶν του θεμάτων (κυνηγετικά καὶ σκηναί, πτηνά, ἑλληνιστικοὶ μαϊάνδροι κ. ἄ.) δύνανται νὰ καταταχθῆ εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Ζ' αἰῶνος μ. Χ. καὶ εἶναι ἀπόδειξις τῆς ὑπάρξεως ἀκμαζούσης ὀπωσδήποτε Βυζαντινῆς πόλεως ἐν Κυθήροις κατὰ τοὺς περὶ τὸν Ἰουστινιανὸν χρόνους, ὅπως θὰ ἡδύνατο ἴσως τοῦτο καὶ δι' ἀνασκαφῶν ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Παλαιοπόλεως νὰ πιστωθῆ.¹

Τὰ Βυζαντινὰ μνημεῖα εἶναι μεμονωμένα κτίσματα εἰς διαφόρους τοποθεσίας ἢ πλησίον χωρίων τῆς νήσου κείμενα, ὧν τὰ σπουδαιότερα ἐξ ὄσων ἐπεσκέφθην ὁ ἴδιος εἶναι: ὁ Ἅγιος Θεόδωρος (παρὰ τὸν Ποταμόν), ἡ Ἁγία Βαρβάρα

¹ Ὡς γνωστόν, τὰ Κύθηρα ἀναφέρονται τὸ πρῶτον κατὰ τὰ μέσα τοῦ Ζ' αἰῶνος ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ὑπαγωγῆς τῶν Ἐκκλησιῶν: Πελοποννήσου, Κρήτης καὶ Κυθήρων ἐπὶ Κωνσταντῶς († 668) τῷ Πάπῃ Ρώμης, ἀπὸ τοῦ ὁποίου μετὰ ταῦτα Λέων ὁ Ἰσαυρὸς τῷ 716 ἀφῆρσε ταύτας μετὰ τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς ἄλλης Ἑλλάδος καὶ ὑπήγαγεν εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως. Ἀφ' ἑτέρου ἐκ τοῦ γνωστοῦ Συναξαρίου τῆς ἁγίας Ἐλέσης διαφαίνεται ὅτι ἡ ἔρημος πρότερον νῆσος ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ Δ' αἰῶνος κατακλήθη ὑπὸ Χριστιανῶν, οἵτινες ἴσως τὸν Ε'-Ζ' αἰῶνα εἶχον ἀκμαζόντα συνοικισμὸν ἐν Παλαιοπόλει. Κατὰ τὴν περιοδείαν μου εἶδον γλυπτὰ τῶν αἰῶνων τούτων καὶ εἰς ἕτερα σημεῖα τῆς νήσου, αἵτινα, ἀν δὲν ἔχωσιν ἔξωθεν μεταφερθῆ, δύνανται νὰ διαφωτίσωσι τὴν ζωὴν τῆς νήσου ἀπὸ τοῦ Ε' τοῦλάχιστον αἰῶνος.

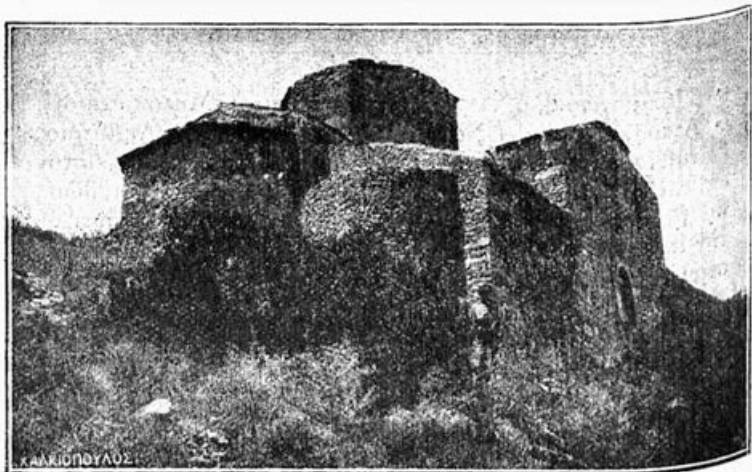
(ἐν Παλαιοχώρᾳ), ὁ Ἅγιος Πέτρος (παρὰ τὸν Μυλοπόταμον), ὁ Ἅγιος Ἀνδρέας (ἔς τὸ Λιβάδι) καὶ ὁ Ἅγιος Δημήτριος (ἔς τὸ Ποῦρκο). Τὰ μνημεία ταῦτα δύνανται κατὰ τὸ πλεῖστον ὡς Καθολικὰ ἐξαφανισθεισῶν Μονῶν νὰ χαρακτηρισθῶσι, θὰ ἦτο δὲ εὐχῆς ἔργον ἂν οἱ Κυθήριοι λόγιοι ἐπλούτιζον τὴν ἱστορίαν τοῦ τόπου των διὰ μονογραφιῶν περὶ ἐνὸς ἐκάστου τούτων, συναθροίζοντες τὰς περὶ αὐτὰ παραδόσεις.

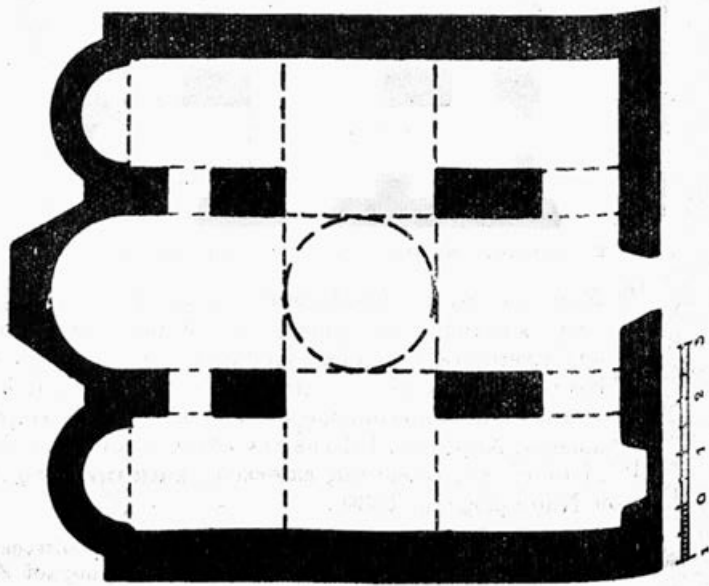
ΕΙΚ. 1^α ΚΑΤΟΨΙΣ ΝΑΟΥ ΑΓΙΟΥ ΘΕΟΔΩΡΟΥ (παρὰ τὸν Ποταμὸν)

Ἡ *Ναὸς τοῦ ἁγίου Θεοδώρου*, τοῦ καὶ πολιούχου τῆς Νήσου, περὶ οὗ τοσαύτας πληροφορίας παρέδωκεν ἡ ὑπὸ Βελούδου (Ἐνετίησι, 1868) ὡς «Κυθήριον χρονικόν» ἐκδοθεῖσα Ἐκθεσις τοῦ Χειλᾶ κατὰ τὰ μέσα ἴσως τοῦ ΙΕ' αἰῶνος πρὸς τὸν τότε Ὑποφρούραρχον Φραγκίσκον Βενιέρην, εἶναι ἀξιόλογος Ναὸς (εἰκ. 1 βλέπε τὴν κάτοψιν τοῦ Ναοῦ ἐν εἰκ. 1^α), ὑποστὰς τὰς τελευταίας ἐπισκευάς, κατὰ τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ Νάρθηκος, τῷ 1630¹.

¹ Ὡς γνωστόν, ὁ ἐκ Κορώνης μοναχὸς Θεόδωρος ἠσκήτευσεν ἐπὶ Ρωμανοῦ Β' τῷ 959 εἰς τὴν ἐρημον ἴσως ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ Ζ'

ΕΙΚ. 2. Ο ΝΑΟΣ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΒΑΡΒΑΡΑΣ (Παλαιοχώρας)

ΕΙΚ. 2^α ΚΑΤΟΨΙΣ ΤΟΥ ΝΑΟΥ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΒΑΡΒΑΡΑΣ (Παλαιοχώρας)

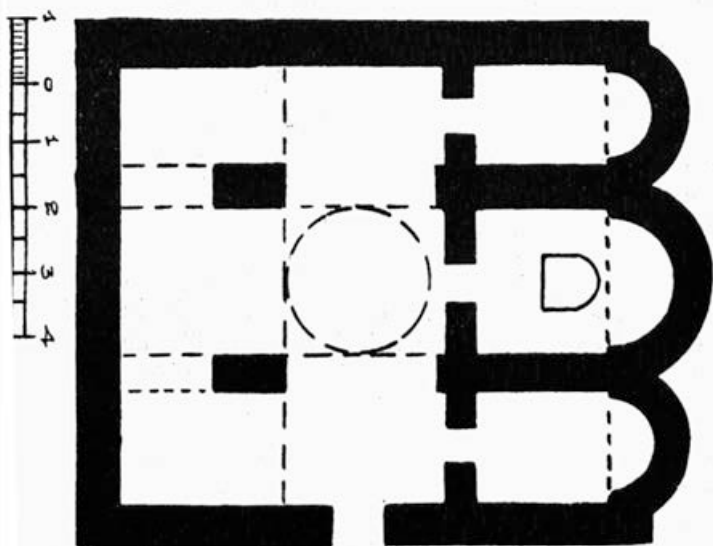
Ἡ ἅγια Βαρβάρα, πρὸ τῆς Παλαιοχώρας (εἰκ. 2 καὶ 2^α) εἶναι τὸ ἔχον τὰς καλυτέρας ἀναλογίας μνημεῖον τῶν Κυθήρων, εἰς τὸ ὁποῖον διακρίνεται ἄριστα ἡ Μονεμβασιωτικὴ ἐπίδρασις ἐν τῇ ἀρχιτεκτονικῇ. Εἶναι καὶ τὸ μνημεῖον τοῦτο κτίσμα ἴσως τῶν ἀπὸ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος χρόνων ἰδρυθὲν μετὰ τὸν Ναὸν τοῦ ἁγίου Θεοδώρου ὑπὸ τῶν ἐκ Μονεμβασίας φυγάδων, πιθανῶς ὑπὸ τῆς οἰκογενείας Μονογιάννη, τῶν ἰδρυτῶν καὶ τοῦ Πύργου τοῦ Ποταμοῦ πιθανῶς δὲ καὶ τῆς Παλαιοχώρας. Ἐπὶ τῆς προσόψεως εἶναι ἐντοιχισμένη καὶ ἀνάγλυφος πλάξ τῆς Ἁγίας.

Ὁ ἅγιος Πέτρος, (εἰκ. 3) ἀπέχει 20 λεπτὰ ἀπὸ τοῦ Μυλοποτάμου, ἔχει δὲ ἐλαχίστας διαφορὰς ἀπὸ τοῦ Ναοῦ τῆς ἁγίας Βαρβάρας (Πρόθεσις καὶ Διακονικὸν δὲν συνδέονται μετὰ τοῦ μέσου τοῦ ἱεροῦ Βήματος)¹, διασφύζει δὲ καὶ ἀξιολόγους τοιχογραφίας, ὧν ἡ κοσμοῦσα τὴν Ἀψίδα

αἰῶνος νῆσον ὁ πρῶτος Ναὸς εἰς τιμὴν τοῦ ἁγίου Θεοδώρου ἰδρύθη ὡς μεγαλοπρεπὲς τοῦλάχιστον Καθολικὸν Μονῆς πιθανώτατα ἐπὶ τῆς διοικήσεως Γ. Παχὺ ἐκ Μονεμβασίας τὸν ΙΒ' ἢ τὸν ΙΓ' αἰῶνα καὶ ἤκμασεν ἐπὶ τῶν Εὐδαιμονογιάννηδων, οἵτινες στενῶς συγέδεσαν καὶ κατὰ τὴν τέχνην τὰ Κύθηρα πρὸς τὴν Μονεμβασίαν. Ἐξ ἐπιγραφῆς τοῦ παρεκκλησίου τῆς Κοιμήσεως ἐν τῷ Προνάῳ τοῦ Καθολικοῦ μανθάνομεν ὅτι «δι' ἐξόδου τοῦ μοναχοῦ Κασιμάτη» ἀνιστορήθη τῷ 1640 ἡ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου ἐν ᾧ τὸν τάφον τοῦ ἁγίου κοσμοῦσαν οἱ περίπυστοι ἀρχιερεῖς Νικηφόρος Μόρμορης (τῷ 1793) καὶ Νεόφυτος Λεβούνης (τῷ 1757) τέλος τῷ 1733 ὁ Ἐμμαν. Μπελέλης διακοσμεῖ διὰ τοιχογραφιῶν τὸν Ναὸν καὶ τῷ 1840 κατὰ νεωτέραν ἐπιγραφὴν τοῦ τάφου γίνεται τελευταία διακόσμησις καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ τοῦ Ναοῦ.

¹ Ὁ Ναὸς οὗτος (Μονή;) ἢ εἶναι κτίσμα εἰς φραγκικοὺς χρόνους ἰδρυθὲν ἢ εἶχε καταληφθῆ ὑπὸ Φράγκων καὶ ὑπέστη μετατροπὰς ἐντοιχισθειῶν τῶν διόδων Προθέσεως καὶ Διακονικοῦ ἵνα χρησιμοποιηθῶσι τὰ μέρη ταῦτα τοῦ Ναοῦ εἰς παρακείμενα ἱερὰ Βήματα κατὰ τὴν συνήθειαν τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας.

εἶναι ἰδιόρρυθμος, καθόσον ἀντὶ τῆς Πλατυτέρας ἔχει τὸν ἅγιον Πέτρον εὐλογοῦντα διὰ τῆς δεξιᾶς καὶ διὰ τῆς ἀριστε-

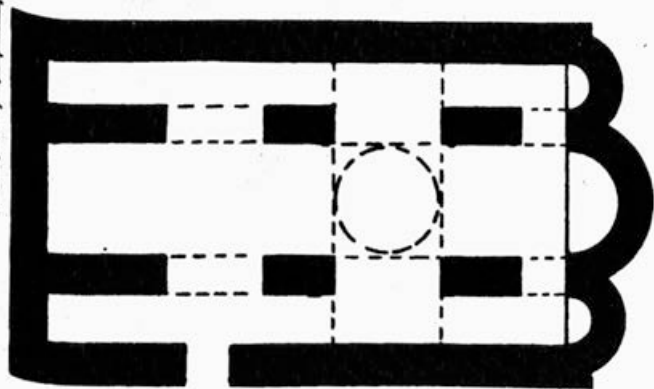
ΕΙΚ. 3. ΚΑΤΩΦΙΣ ΤΟΥ ΝΑΟΥ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΕΤΡΟΥ (παρὰ τὸν Μυλοπόταμον)

ρᾶς κρατοῦντα τὸ εἰλητάριον. Εἰς μεταγενεστέραν τοιχογραφίαν τοῦ κτιστοῦ τέμπλου διακρίνεται ἡ χρονολογία 1795.

Ὁ ἅγιος Ἀνδρέας, ὡς τὸ Λιβάδι (εἰκ. 4 καὶ 4^α) εἶναι Ναὸς μεταγενέστερος τῶν προηγουμένων, διασφῶζων καὶ οὗτος τοιχογραφίας ἀξιολόγους τοῦ ἔτους 1628, ὡς δηλοῦται ἐξ ἐπιγραφῆς ἀνωθεν τῆς Ὁραίας Πύλης τοῦ κτιστοῦ τέμπλου· ἐπὶ τῆς βορείας πλευρᾶς τοῦ Ναοῦ τούτου εὐρίσκεται σπουδαιότατη κοσμικὴ τοιχογραφία εὐγενοῦς γυναικὸς δεομένης καὶ ἐνδεδυμένης τὸ ἔνδυμα τῆς ἐποχῆς μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς, ἧς διατηρῶ τὴν ὀρθογραφίαν: «Μνήστητη Κύριε τὴν ψυχὴν (τῆς)

ΕΙΚ. 4. Ο ΝΑΟΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΝΔΡΕΟΥ (ἔς τὸ Λιβάδι)

ΕΙΚ. 4α ΚΑΤΟΨΙΣ ΤΟΥ ΝΑΟΥ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΝΔΡΕΟΥ, (ἔς τὸ Λιβάδι)

κεκειμημένης δούλης τοῦ Θεοῦ **Ρέλιας μεγαλοκονομοπούλας** ὡς ἄφεσιν ἁμαρτηόν» (εἰκ. 5). Εἶναι εὐνόητος ἡ σημασία,

ἣν ἐνέχει ἡ τοιχογραφία αὐτῆ καὶ διὰ τὴν τοπικὴν ἱστορίαν ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἐνδυμασιολογίαν καὶ τὰ ἔθιμα τῆς Νήσου.

✠

Οἱ ἀνωτέρω Ναοί, ὡς διακρίνει τις εἰς τὰς εἰκ. 1-4 καὶ εἰς τὰς παρατιθεμένας προχείρους κατόψεις (εἰκ. 1^α - 4^α), ἔχουσι τὴν αὐτὴν ἀρχιτεκτονικὴν διάταξιν. Ὁ Ναὸς τοῦ ἁγίου Θεοδώρου, ὅστις ἐκτίσθη ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Πολιούχου τῆς Νήσου, εἶναι πιθανῶς ὁ πρῶτος ἀνεγερθεὶς Ναός, ὁ χρησιμεύσας ὡς πρότυπον διὰ τὴν ἀνίδρυσιν

Εἰκ. 5. Τοιχογραφία Ναοῦ ἁγ. Ἀνδρέου

καὶ ἄλλων Ναῶν ἐν Κυθήροις (ὡς τῶν Ναῶν: **ἁγίας Βαρβάρας, ἁγίου Πέτρου, ἁγίου Ἀνδρέου** κ. ἄ.), οἵτινες παρουσιάζουσι μικρὰς μόνον διαφορὰς ἀπὸ τοῦ Ναοῦ τοῦ ἁγίου Θεοδώρου. Αἱ ἐκκλησῖαι αὗται ἀνήκουσιν εἰς τὸν ἀρχιτεκτονικὸν τύπον τῶν λεγομένων **σταυροειδῶν Ναῶν μετὰ τροῦλλον**, καθ' ὃν τὸ ἐξωτερικῶς τετράγωνον ἢ ἐπίμηκες οἰκοδόμημα, τὸ ἀπολήγον εἰς τρεῖς κόγχας κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευράν, φέρει σύστημα στεγάσεως, ὅπερ προσδίδει ἰδιάζοντα ὄρθρον καὶ τὸ σχῆμα τοῦ σταυροῦ εἰς τὸν Ναόν ἐσωτερικῶς, δηλ. ἡ ὄροφῆ ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο διασταυρούμενας καμάρας, αἵτινες εἰς τὸ σημεῖον τῆς διασταυρώσεως φέρουσιν ὑψηλὸν τροῦλλον στηριζόμενον εἰς τέσσαρα ἐσωτερικὰ στηρίγματα, ἐν ᾧ αἱ τέσσαρες ἐναπομείνασαι γωνίαι

τοῦ τετραγώνου καλύπτονται ἀπὸ θολωτὰς χαμηλοτέρας ὀροφάς, ἔξωτερικῶς δὲ διαγράφεται καὶ ἐπὶ τῆς στέγης (ὡς καὶ ἐν τῷ ἔσωτερικῷ) ὁ σταυρὸς ὁ διακοπτόμενος ἐν τῷ μέσῳ ὑπὸ τοῦ τρούλλου.

Ὁ τύπος οὗτος κατὰ τοὺς ἀκολουθήσαντας τὴν πρώτην χιλιετηρίδα αἰῶνας κατακλύζει τὰς χώρας τῆς Βυζαντινῆς Ἀυτοκρατορίας παρουσιάζων κατὰ ἐποχὰς ἀλλὰ καὶ κατὰ τόπους ἰκανὰς διαφορὰς εἰς τὰς λεπτομερείας καὶ ἐπομένως σχηματίζει συγγενεῖς ὁμίλους, οἵτινες δὲν ἔχουσιν ἀκριβῶς καθορισθῆ, διότι πλείστα εἰσέτι μέρη τῆς Ἑλλάδος μένουσιν ἀνεξέταστα ἀναμένοντα τοὺς εἰδικοὺς ἐρευνητάς¹.

Τὸ σχῆμα τῶν σταυροειδῶν Ναῶν τῶν Κυθήρων (πλὴν τοῦ Ναοῦ τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου) εἶναι τετράγωνον, ὡς ἰδιάζει τοῦτο εἰς τοὺς ἀρχαιότερους Ναοὺς τῆς δευτέρας Βυζαντινῆς περιόδου, τὰ δὲ στηρίγματα τῶν τρούλλων εἶναι τοῖχοι, διακοπτόμενοι εἰς τὸ κέντρον μὲν ὑπὸ μεγάλων τοξοειδῶν ἀνοιγμάτων ἐφ' ὧν βαίνει τὸ τύμπανον τοῦ τρούλλου, εἰς τὸ ἱερόν δὲ καὶ πρὸς δυσμὰς ὑπὸ μικροτέρων τοξοτῶν ἀνοιγμάτων ἐν εἴδει θυρῶν. Ἡ τοιαύτη χρῆσις τοίχων ἀντικλόνων παρατηρεῖται εἰς τοὺς ἀρχαιότερους μεσαιωνικοὺς Ναοὺς ἐν Ἑλλάδι², ἀλλὰ γίνεται χρῆσις εἰς τὰς Νήσους καὶ εἰς μεταγενεστέραν ἐποχὴν³. Οἱ τέσσαρες οὗτοι Ναοὶ τῶν

¹ Ὁ σοφὸς Βυζαντινολόγος G. Millet ἐξέδωκεν ἐσχάτως λαμπρὸν ἔργον ἐπιγραφόμενον «L'école Grecque dans l'Architecture Byzantine, Paris», 1916 (ἐν τῇ σειρᾷ τῆς Bibliothèque de l'école des hautes études ὡς τόμον XXVI), ἐνθα ἐξετάζονται ὅλοι οἱ ἀρχιτεκτονικοὶ τύποι τῶν ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησιῶν τὸ χρησιμώτατον τοῦτο βιβλίον δύνανται νὰ συμβουλευῶνται, ὅσοι ἐπιθυμοῦσι νὰ πραγματευθῶσι περὶ τῶν Ναῶν τοῦ τόπου, ἐνθα διαμένουσι.

² Ὅπως εἶναι ὁ Ναὸς ἐν Σκριποῦ (Ὁρχομενῶ τῆς Βοιωτίας) τοῦ ἔτους 873 μ. Χ., ἐν Σκύρῳ (Ἐπισκοπὴ Κάστρου) τοῦ ἔτους 895, ἐν Δημητσάνῃ (Μονὴ τοῦ Φιλοσόφου) τοῦ 10ου αἰῶνος, ἐν Ἀθήναις (Ναὸς ἁγίων Θεοδώρων τοῦ 1049 (;) καὶ ἕτερος Ναὸς παρὰ τὸν ἅγιον Μάρκον Καισαριανῆς προγενέστερος τοῦ 11ου αἰῶνος κ. ἄ.)

³ Πρὸβλ. Ναοὺς Κρήτης ἐν G. Gerola, Monumenti veneti nell' isola di Creta, Venezia, 1908, τόμ. II σελ. 202 κ. ἑ.

Κυθήρων (ὡς ἐκ τῆς ἁγίας Βαρβάρας ἰδίως, ἣτις δὲν ἐπεχρίσθη ὡς οἱ ἄλλοι Ναοὶ διὰ μεταγενεστέρων κονιαμάτων, δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν) εἶναι κατεσκευασμένοι δι' ἀργῶν λίθων καὶ κονιάματος, αἱ δὲ καμάραι, τὰ τόξα καὶ τὰ ἄνω μέρη τῶν κογχῶν διὰ πελεκητῶν παρίνων λίθων εἰς σχῆμα στενῶν ὀρθογωνίων πλίνθων, ἐκ τοῦ ἐγχωρίου ἀφθονοῦντος καὶ σήμερον ἐν Κυθήροις παρίνου λίθου.¹ Οὐδεὶς τῶν Ναῶν τῶν Κυθήρων, ἔξ ὧσων ἔχομεν ὑπ' ὄψιν, παρουσιάζει τὴν ἐπιμελημένην Βυζαντινὴν τοιχοδομίαν ἐκ λαξευτῶν λίθων περιβαλλομένων ὑπὸ ὀπτοπλίνθων, ἐν γένει δὲ παρατηρεῖται ἔλλειψις κεράμων καὶ κεραμοπλαστικῶν διακοσμήσεων. Τὸ τοιοῦτον εἶναι ἔνδειξις μεταγενεστεράς (μετὰ τὸν 13^{ον} αἰῶνα) ἐποχῆς διὰ τοὺς Ναοὺς τῆς Νοτίας Ἑλλάδος, ἐνθα καὶ αἱ ἑδαφικαὶ συνθῆκαι καὶ αἱ ἐξ Ἀνατολῆς εἰσερχόμεναι μέθοδοι οἰκοδομῆς εὐνοοῦσι τὴν ἀποκλειστικὴν λιθοδομήν² δὲν εἶναι σπάνια ὅμως τὰ παραδείγματα καὶ ἀρχαιοτέρων Ναῶν, στερουμένων κεράμων ἐν τῇ τοιχοδομίᾳ αὐτῶν, ἰδίᾳ εἰς τὰς Νήσους (Ναοὶ Μήλου, Σκύρου κλπ.).

Αἱ κόγχαι τοῦ ἱεροῦ Βήματος τῶν Κυθηραϊκῶν τούτων Ἐκκλησιῶν παρουσιάζουσιν ἐκ παραλλήλου καὶ τὰ δύο σχήματα τὰ ἐν χρήσει εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς Ναοὺς: τὸ κυκλικὸν καὶ τὸ τρίπλευρον, οἱ δὲ τροῦλλοι εἶναι πολυγωνικοὶ καὶ ἄπλοῖ, μορφῆ, ἣτις ὑπάρχει μὲν εἰς τοὺς ἀρχαιοτέρους Ναοὺς (Δαφνί, Καισαριανή κλπ.), ἀπαντᾶται ὅμως πολὺ συχνότατα εἰς τοὺς μεταγενεστέρους Ναοὺς, τοὺς ἔχοντας μάλιστα καὶ τὸν αὐτὸν περιορισμὸν εἰς τὰ παράθυρα τῶν τυμπάνων³.

¹ Ἡ χρῆσις αὕτη οἰκοδομῆς Ναῶν κ. ἄ. εἶναι ἐν Μονεμβασιᾷ συνήθης (πρβλ. Annual of the B. S. A. τόμ. XII (1905-6), Laconia, σελ. 359 κ. ἑ.), φαίνεται δ' ὅτι ἐπεκράτησεν εἰς ἑλληνικὰς χώρας ἀπὸ τῆς Φραγκοκρατίας, καθ' ἣν παρατηρεῖται ὁ τρόπος οὗτος οἰκοδομῆς εἰς τοὺς θόλους Φραγκικῶν Κάστρων (ὡς εἶναι προπάντων τὸ Κάστρο Χλουμουτζίου παρὰ τὴν Κυλλήνην ἐκτισμένον).

² Ὅπως εἶναι οἱ Ναοὶ Γερακίου, ὁ Ναὸς Ἀσωμάτων ἐν Μάνη κ. ἄ. (πρβλ. Traquair, ἐν Annual of the British School at Athens, τόμ. XV (1908-1909) σελ. 185).

³ Πρβλ. Ναοὺς Ἀνω Μάνης ἐν Traquair, ἑ. ἄ. σελ. 178 κ. ἑ.

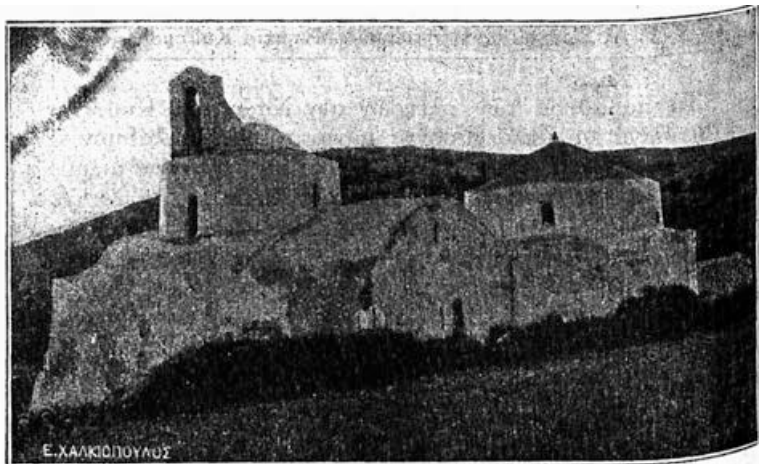
Τὰ παράθυρα τῶν πλευρῶν τῶν Ναῶν τῶν Κυθήρων εἶναι ὀλίγα καὶ ἀπλᾶ φέροντα μόνον τοξοειδῆς πλαίσιον ἐκ πωρίνων λίθων, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ περίτεχνα δίλοβα παράθυρα τῶν πλείστων Βυζαντινῶν Ναῶν.

Αἱ θύραι δὲν διατηροῦσι τὴν ἀρχικὴν αὐτῶν μορφήν, διότι οἱ Ναοὶ ὑπέστησαν προφανῶς πλείστας ἐπισκευάς, εἶναι ὅμως πιθανὸν ὅτι ἡ πρὸς νότον θέσις αὐτῶν εἶναι ἀρχική, ὅπως συνειθίζεται ἄλλως τε τοῦτο καὶ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους Ναοὺς τῶν Ἰονίων νήσων (Ζακύνθου, Κεφαλληνίας κ.ἄ.)

Ἐπίσης καὶ τὰ κωδωνοστάσια ἄνωθεν τῆς Νοτίου θύρας εἶναι ἴσως προσθήκαι μεταγενέστεραι, καθὼς καὶ οἱ ἄνωθεν τῆς δυτικῆς πλευρᾶς γυναικωνῖται (Ναὸς ἁγίας Βαρβάρας).

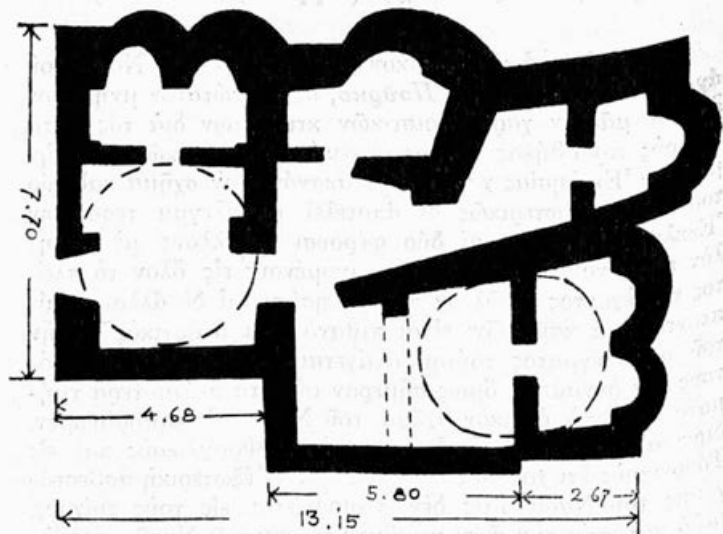
Ἐκ τῶν συγγενῶν αὐτῶν Ναῶν, οἵτινες μικρὰς ἔχουσι διαφορὰς, παρεκκλίνει ὁ Ναὸς τοῦ **ἁγίου Ἀνδρέου ἕς τὸ Διβάδι**, τοῦ ὁποίου καὶ τὸ λίαν ἐπίμηκες σχῆμα, τὸ ὁμοιάζον πρὸς Βασιλικὴν καὶ ὁ τετράγωνος ἐξωτερικῶς τροῦλλος προδίδουν μεταγενεστέραν ἐποχὴν (15^{ον}, ἴσως αἰῶνα κ. ἔ.).

Εἰς ἄλλον ἀρχιτεκτονικὸν τύπον ἀνήκει ὁ Ναὸς τοῦ **ἁγίου Δημητρίου ἕς τὸ Ποῦρκο**, ἀξιολογώτατον μνημεῖον, ἐν τῶν μᾶλλον χαρακτηριστικῶν κτισμάτων διὰ τὰς κατὰ καιροὺς προσθήκας καὶ μετασκευάς. Ἐξωτερικῶς ἔχει τὴν μορφήν Ἐκκλησίας χαμηλῆς μὲ ἀκανόνιστον σχῆμα καὶ δύο τρούλλους, ἐσωτερικῶς δὲ ἀποτελεῖ σύμπλεγμα τεσσάρων Ἐκκλησιῶν, ἐξ ὧν αἱ δύο φέρουσι τρούλλους μὲ χαμηλὸν τύμπανον ἀκανονίστως ἀνοιγομένους εἰς ὅλον τὸ πλάτος τοῦ ἔχοντος τρούλλον παρεκκλησίου, αἱ δὲ ἄλλαι καλύπτονται διὰ καμαρῶν εἶναι πιθανὸν ὅτι ὁ ἀρχικὸς πυρὴν τοῦ συμπλέγματος τούτου ἀνάγεται εἰς Βυζαντινοὺς χρόνους δὲν δυνάμεθα ὅμως σήμερον οὔτε τὰ παλαιότερα τμήματα οὔτε τὸ ἀρχικὸν σχῆμα τοῦ Ναοῦ νὰ καθορίσωμεν, διότι αἱ ἀλλοιώσεις, ἃς ὑπέστη καὶ εἰς Φραγκικοὺς καὶ εἰς Τουρκικοὺς ἔτι χρόνους εἶναι ῥιζικά. Ἡ ἐξωτερικὴ ἀσβεστόχριστις τοῦ Ναοῦ, ἥτις δὲν περιορίζεται εἰς τοὺς τοίχους, ἀλλὰ καλύπτει τὴν ἄνευ κεράμων στέγην τοῦ Ναοῦ—τρούλ-

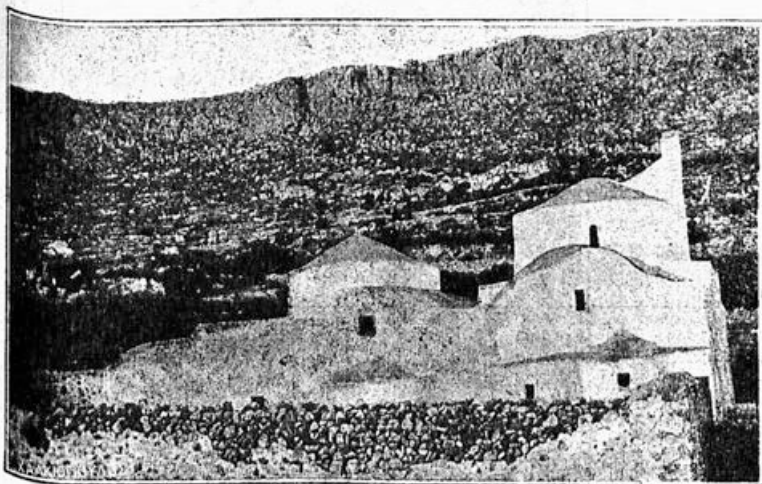
Ε.ΧΑΛΚΙΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΙΚ. 6. Ο ΝΑΟΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ('ς τὸ Πουῆρο)
 Νοτιοανατολική ὄψις

ΕΙΚ. 6α ΚΑΤΟΨΙΣ ΝΑΟΥ ΑΓΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ('ς τὸ Πουῆρο)

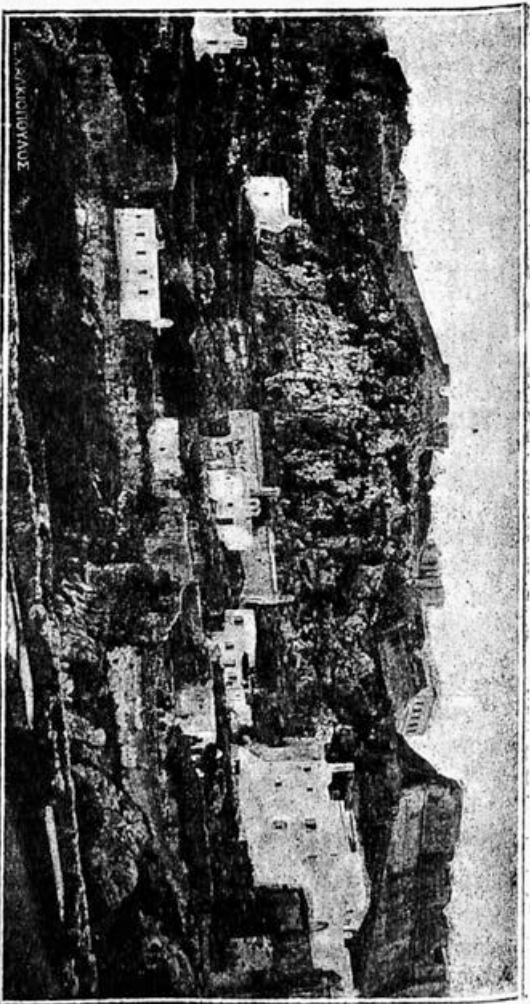
λους και θόλους — είναι χαρακτηριστική δια τούς Ναούς τῶν Νήσων τῆς Ἑλλάδος¹ και προσδίδει εἰς αὐτοὺς μορφήν ὅλως ἰδιόρρυθμον και ἐνιαίαν αἰσθητικῶς. Ἐσωτερικῶς καλύπτονται τὰ διαμερίσματα τοῦ Ναοῦ ὑπὸ τοιχογραφιῶν διαφόρων ἐποχῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων προέχουν αἱ τοιχογρα-

ΕΙΚ. 7. Ο ΝΑΟΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ (ἔς τὸ Ποῦρκο)
Βορειοδυτικὴ ὄψις.

φίαι τοῦ σημερινοῦ Νάρθηκος, ἔνθα εὐρίσκεται και μία τῶν κτιτορικῶν ἐπιγραφῶν μετὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Νικολάου «οὗ τὸ ἐπώνυμον Κόντε Δονᾶτος», ἐφ' οὗ ἀνφοδομήθη

¹ Πρὸβλ. Ναοὺς Μήλου ἐν Annual of the B. S. A. τόμ. II (1895-96) The Churches of Melos, ὑπὸ Fletcher και Kitson σ. 155 κ.έ. Ὅμοίαν μορφήν ἔχουσι και οἱ Ναοὶ Μυκόνου, Νάξου, Σκύρου κ. ἄ. ἀνέκδοτοι εἰσέτι κατὰ τὸ πλεῖστον.

ΕΙΚ. 8. ΜΕΣΑ ΒΟΥΡΓΙΟ Ξ ΤΗ ΧΑΡΑ ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ ΤΟΥ
'Επί της κορυφής του λόφου έκτείνονται τὸ Κάστρον Καψαλίου.

και ἐστυλογραφήθη (ἐξωγραφήθη) διὰ χειρὸς Δημητρίου τοῦ ἁμαρτωλοῦ ὁ Ναός¹.

Παρὰ τοὺς Ναοὺς τούτους μετὰ τρούλλων, βαινόντων ἐπὶ τεσσάρων καμαρῶν καὶ χωριζομένων ἐσωτερικῶς ἀπὸ τοῦ Νάρθηκος διὰ κτιστῶν τοίχων, ὑπάρχει πλῆθος ναϊδρίων, ὀρθοῦ μεταγενεστέρως μονοκλίτου μετὰ καμάρας Βασιλικῆς, ἐκ τῶν αὐτῶν πορφύρων πελεκητῶν λίθων εἰς σχῆμα στενῶν ὀρθογωνίων πλίνθων ἐκτισμένων, ὅπως εἶναι καὶ αἱ καμάραι τῶν ἀνωτέρω Βυζαντινῶν χρόνων Ναῶν.

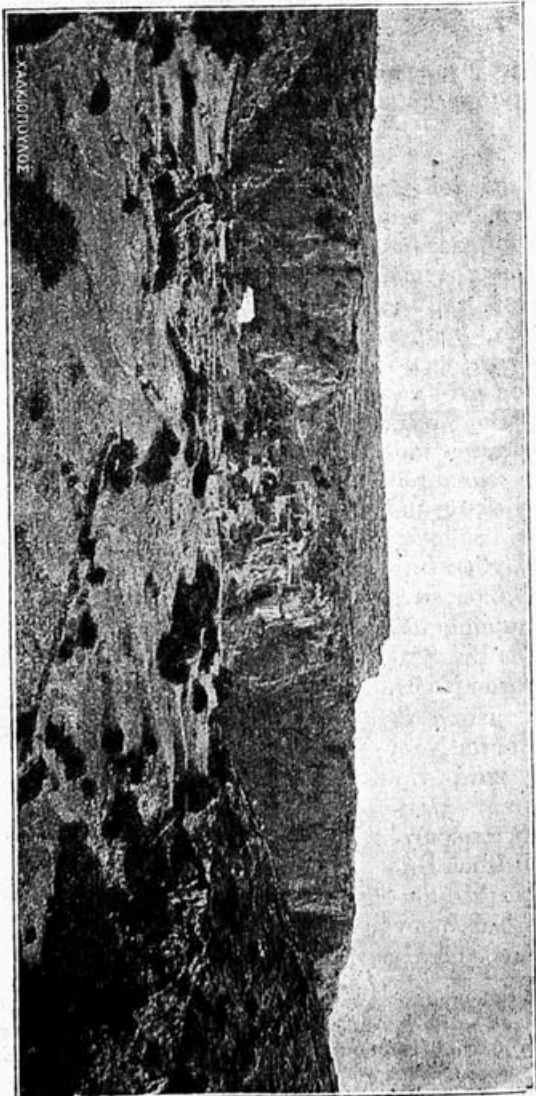
Οἱ μεταγενέστεροι οὗτοι Ναοὶ ἔχουσι κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν Ἀψίδα (κόγχην τοῦ ἱεροῦ Βήματος) καταλαμβάνουσαν ὁλόκληρον

Εἰκ. 9. Ὁ Ναὸς τοῦ ἁγίου Βασιλείου
(εἰς τὸ Μέσα Βοῦργο ἔς τὴ Χώρα)

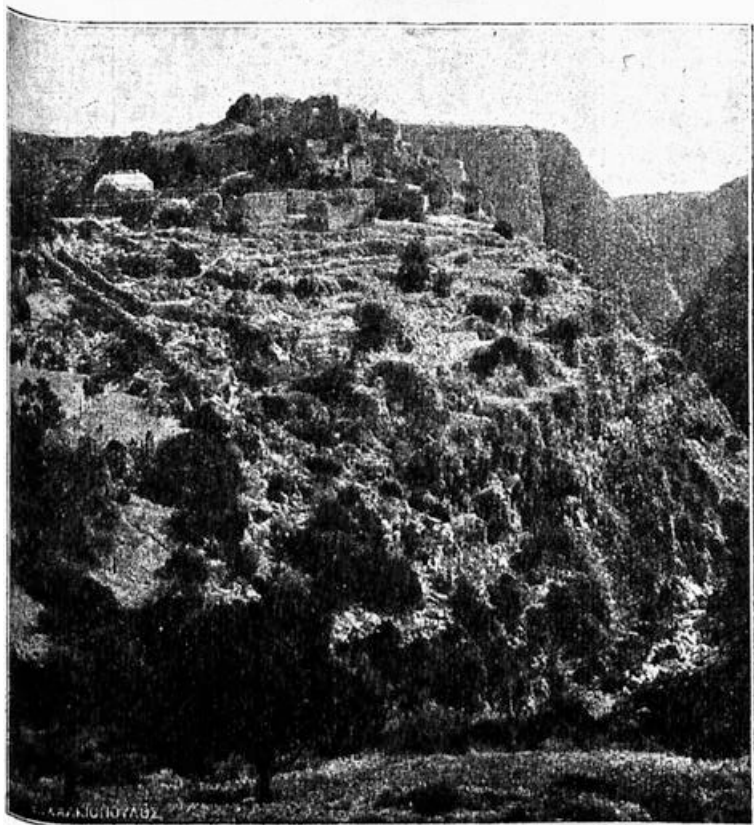
τὸ πλάτος τῆς πλευρᾶς ταύτης, ἀνοίγονται ἐπὶ τῶν μακρῶν

¹ Τὰς ἐπιγραφὰς τῶν μεσαιωνικῶν μνημείων τῶν Κυθήρων, ἃς συνήθροισα κατὰ τὴν περιοδείαν μου, θέλω δημοσιεύσει εἰς ἐπόμενον τεῦχος τῆς «Κυθηραϊκῆς Ἐπιθεωρήσεως», τοῦ κ. Σπ. Στάθη εὐγενῶς ἀναλαβόντος νὰ ἀντιπαραβάλῃ ταύτας πρότερον καὶ συμπληρώσῃ τὰς τυχὸν παραλειφθείσας.

ΕΙΚ. 10. ΠΛΑΗΟΧΩΡΑ, ΓΕΝΙΚΗ ΑΠΟΨΗ

πλευρῶν ἐσωτερικῶς δύο ἕως τέσσαρα τυφλά τόξα ἵνα προσδώσουν μεγαλύτερον εὖρος, σπανίως δὲ εὐρίσκεται πρὸ αὐ-

ΕΙΚ. 11. Η ΠΑΛΗΟΧΩΡΑ (ἐγγύτερον βλεπομένη)

τῶν Νάρθηξ· ὁσάκις μάλιστα ὑπάρχει τοιοῦτος εἶναι οἰνεὶ πρόσθετον οἰκοδόμημα, ἔχον καὶ ὑψηλὸν τροῦλλον (ὡς ἐν

ΕΙΚ. 12. ΚΑΙΤΡΟΝ ΚΑΤΑ ΧΩΡΑΣ ΜΥΛΟΠΟΤΑΜΟΥ

τῷ Ναῶ τοῦ ἁγίου Βασιλείου τοῦ Μέσα Βούργου· βλέπε εἰκ. 9), βαίνοντα ἐπὶ τῶν ἀνοιγομένων ἐπὶ τοῦ πάχους τῶν τεσσάρων πλευρῶν τεσσάρων τυφλῶν τόξων.

Πάντα σχεδὸν τὰ ναῖδρια ταῦτα εἶναι κτίσματα τοῦ ΙΣ΄-ΙΘ΄ αἰῶνος καὶ διακρίνονται εἰς ἀρχαιότερα, εὐρισκόμενα ἐντὸς τῶν τριῶν Κάστρων τῆς νήσου καὶ εἰς σπήλαια (μεταξὺ τῶν ὁποίων προέχει ὁ ἅγιος Ἰωάννης ἔστὸ Γκρεμνό, ἰδρυθεὶς ἀρχικῶς κατὰ τὴν ἐπιγραφὴν τῆς ἐξωτερικῆς πύλης τῷ 1592) καὶ εἰς νεώτερα ἐκτισμένα ἐν τῇ Χώρα καὶ εἰς διάφορα χωρία τῆς Νήσου.

Τὰ τρία Κάστρα (τῆς Χώρας μετὰ τοῦ Μέσα Βούργου, εἰκ. 8, τῆς Παλαιοχώρας, εἰκ. 10 καὶ 11 καὶ τοῦ Μυλοποτάμου Κάτω Χώρας, εἰκ. 12) περικλείουσι τρεῖς ἀληθινὰς μεσαιωνικὰς νεκροπόλεις, ἐξ ὧν μόνοι σχεδὸν οἱ Ναοὶ διατηροῦνται εἰσέτι (4 ἐπὶ τοῦ Κάστρου τῆς Χώρας καὶ 14 ἐπὶ τοῦ Μέσα Βούργου, 9 ἐπὶ τοῦ Κάστρου τῆς Παλαιοχώρας καὶ 7 ἐπὶ τοῦ Κάστρου Κάτω Χώρας Μυλοποτάμου), πλήρεις ὁλοῦν καταστρεφομένων τοιχογραφιῶν, τὰς ἀρχαιοτέρας τῶν ὁποίων κατέχουν: ὁ Ἀρχιστράτηγος καὶ τὸ ἡρειπωμένον Ναῦδριον τοῦ Προδρόμου (1518) ἐν Μυλοποτάμῳ.

Αἱ τοιχογραφίαι αὗται εἶναι πολυτιμώτατα μνημεῖα τῆς μετὰ τὴν ἄλωσιν Βυζαντινῆς Ζωγραφικῆς καὶ μάλιστα τῆς λεγομένης Κρητικῆς σχολῆς, διασώζουσιν εἰς τὰς ἐπιγραφὰς τῶν ἄγνωστα μέχρι σήμερον ὀνόματα ζωγράφων, ἀλλὰ καὶ ὀνόματα χορηγῶν, ἀρχόντων τῆς νήσου, εἰκονιζομένων πολλάκις μετὰ τῶν οἰκοσήμεων τῶν κάτωθεν τῶν εἰκόνων, ἐν γένει δὲ ἡ μελέτη τῶν θὰ φέρη εἰς φῶς ζωντανὴν ὁλόκληρον τὴν μεγάλην ἱστορίαν τῆς νήσου καὶ τὸν ἰδιωτικὸν βίον τῶν Κυθέρων, διὰ τὴν ἱστορίαν τῶν ὁποίων οἱ ναῖσκοι οὗτοι, οἰκογενειακαὶ κατὰ τὸ πλεῖστον Ἐκκλησιαί, εἰς ἃς ἐθάπτοντο ἐξέχοντα πρόσωπα, εἶναι πολύτιμον ὕλικόν καὶ πρέπει πάση θυσίᾳ νὰ διασωθῶσιν ἀπὸ τῆς ἀπειλουμένης οὐ μόνον ὑπὸ τοῦ χρόνου ἀλλὰ καὶ ἐκ μέρους ἀμαθῶν Ἐπιτρόπων καὶ ἱερέων καταστροφῆς.

Ἐλπίζομεν εἰς προσεχῆς τεῦχος τῆς «Κυθηραϊκῆς Ἐπι-

θεωρήσεως» νὰ παράσχωμεν πλειότερας εἰδήσεις περὶ τῆς ἐκ τῶν μνημείων τούτων, τῶν ἀξιολογωτάτων τοιχογραφιῶν τῶν (μεταξὺ τῶν ὁποίων ἡ εἰκὼν τῆς Μυρτιδιωτίσσης μετὰ τῶν περὶ αὐτὴν παραδόσεων) καὶ τῶν ἐν αὐταῖς οἰκοσῆμων δυναμένης νὰ ἐξαχθῇ ἱστορίας τῶν τριῶν Κάστρων τῆς νήσου.

Ἀθῆναι, Ἰούλιος 1923.

ΓΕΩΡ. Α. ΣΩΤΗΡΙΟΥ

Ἐφορος Βυζαντινῶν ἀρχαιοτήτων

ΚΥΘΗΡΑΪΚΑ ΓΕΝΕΑΛΟΓΙΚΑ ΔΕΝΔΡΑ

ΔΕΝΔΡΑ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΩΝ ΛΑΖΑΡΕΤΤΟΥ ΚΑΙ ΚΑΛΟΥΤΣΗ

 ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗ φραγκική συνήθεια τῆς ἐπιδείξεως τῆς συγγενείας καὶ καταγωγῆς τῶν γενῶν διὰ τῆς τηρήσεως πινάκων γενεαλογικῶν ἢ, ὅπως τότε ἔκαλοῦντο, «*γενεαλογικῶν δένδρων*», ἐν οἷς παραλλήλως καὶ ὑπαλλήλως ἐτάσσοντο οἱ γόνοι τῆς αὐτῆς οἰκογενείας, ἦτο ἐν εὐρείᾳ κλίμακι διαδεδομένη καὶ παρὰ ταῖς οἰκογενείαις τῶν εὐγενῶν τῶν Κυθηρῶν. Τὰ γενεαλογικὰ ταῦτα Κυθηραϊκὰ δένδρα διαφωτίζοντα τὴν ἱστορίαν τῶν οἰκογενειῶν, αἵτινες ἐπὶ μακρὰν περίοδον χρόνου διώκησαν τὴν Νῆσον καὶ διεδραμάτισαν πρωτεύοντα τὸν ῥόλον των ἐν τῇ Πολιτικῇ ἱστορίᾳ αὐτῆς, διαφωτίζουν συγχρόνως καὶ τὴν ὅλην πολιτικὴν ἱστορίαν τῆς Νήσου καὶ ἀποτελοῦν ἀξίας πολλοῦ λόγου ἱστορικῆς πηγῆς.

Ἄμα τῇ ἀγγελίᾳ τῆς ἐκδόσεως τῆς «Κυθηρ. Ἐπιθεωρήσεως» οἱ ἐν Κυθήροις κ.κ. Διονύσιος Καλούτσης ἱατρὸς καὶ Βασίλειος Λαζαρέττος δικολάβος, ἀντιληφθέντες τὸν ἐπιστημονικὸν σκοπὸν, τὸν ὁποῖον τὸ ἀνά χεῖρας περιοδικὸν σύγγραμμα κέκληται νὰ ἐξυπηρετήσῃ, ἔσπευσαν εὐγενῶς νὰ παραχωρήσουν ἡμῖν τὰ γενεαλογικὰ δένδρα τῶν οἰκογενειῶν των. Ταῦτα ἐκδίδομεν ἤδη παραδίδοντες αὐτὰ εἰς τὴν μελέτην καὶ τὴν ἔρευναν τοῦ μέλλοντος ν' ἀσχοληθῇ μὲ τὴν ἱστο-

ρίαν τῶν Κυθηραϊκῶν οἰκογενειῶν, ἣτις θέλει ἀποτελέσει σπουδαίαν συμβολὴν εἰς τὴν συγγραφὴν τῆς ὅλης ἱστορίας τῶν Κυθῆρων¹.

Τὸ γενεαλογικὸν δένδρον τῆς οἰκογενείας Λαζαρέττου ἔχει γραφῆ ἐπὶ παλαιοῦ χονδροῦ χάρτου. Φέρει δὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸ οἰκόσημον τῆς οἰκογενείας καὶ ἀμέσως μετ' αὐτὸ τὴν διαδοχικὴν σειρὰν τῶν γόνων ἀπὸ τοῦ γεννηθέντος τῷ 1456 γενάρχου Ἰωάννου Λαζαρέττου μέχρι τῶν ἀπὸ τοῦ 1812-1827 γεννηθέντων τέκνων τοῦ Δημητρίου Λαζαρέττου. Ἐγράφη κατὰ τὰ τέλη τοῦ 18^{ου} ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19^{ου} αἰῶνος παρὰ τινος τῶν ἀδελφῶν-υἱῶν τοῦ κατὰ τὸ 1837 γεννηθέντος Γεωργίου Λαζαρέττου, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα δὲ παρὰ τοῦ γεννηθέντος κατὰ τὸ ἔτος 1780 Δημητρίου Λαζαρέττου, ὅστις καὶ μὴ γνωρίζων τὰ ἔτη γεννήσεως τῶν ξενιτευμένων προφανῶς πρώτων του ἑξαδέλφων Ἰωάννου καὶ Νικολάου, υἱῶν τοῦ Ἀντωνίου Λαζαρέττου, δὲν ἀνέγραψε ταῦτα. Υἱὸς τις τοῦ ἐν λόγῳ πιθανοῦ συγγραφέως Δημητρίου Λαζαρέττου, πιθανῶς ὁ γεννηθεὶς κατὰ τὸ 1821 Κωνσταντῖνος, προσέθεσε βραδύτερον διὰ παρομοιαζούσης γραφῆς καὶ διὰ μελάνης χρώματος ἀνοικτοτέρου καὶ ὀλιγώτερον μέλανος τὴν σύζυγον Γεωργίαν Μαχαιριώτη καὶ [τὰ ἑπτὰ τέκνα τοῦ Δημητρίου.

¹ Ἐκτὸς τῶν κ. κ. Διον. Καλούτση καὶ Βασ. Λαζαρέττου καὶ ὁ παρὰ τῷ ἐν Ἀθήναις Διδασκαλείῳ τῆς Γυμναστικῆς φίλος Καθηγητῆς κ. Εὐ. Παυλίνης παρεχώρησεν ἡμῖν σπουδαιοτάτους παλαιούς οἰκογενειακούς του τίτλους. Τῶν τίτλων τούτων διακεκοσμημένων μὲ πολύχρωμα οἰκόσημα καὶ διακοσμήματα δὲν ἦτο δυνατόν νὰ κατασκευασθῇ ἄξιον λόγου κλισὲ ἐν Ἀθήναις. Ἡ παραγγελία τῆς κατασκευῆς θὰ ἔπρεπε νὰ ἐγένετο εἰς Γερμανίαν. Τούτου ἕνεκα δὲν ἠδυνήθημεν νὰ ἐκδώσωμεν αὐτοὺς ἐν τῷ παρόντι τόμῳ. Ἐλπίζομεν, ὅτι θὰ δυνηθῶμεν νὰ τοὺς ἐκδώσωμεν ἀσφαλῶς ἐν τῷ προσεχῆ τόμῳ τοῦ 1924.

Υἱός τις πάλιν τοῦ Κωνσταντίνου τούτου προσέθεσε βραδύτερον ἐπὶ μιᾷ σειρᾷ καὶ ἄνευ κύκλων διὰ ψιλῶν δυσαναγνώστων γραμμάτων ἐπὶ τῆς κάτω, πάχους ἑνὸς καὶ ἡμίσεος ἑκατοστοῦ τοῦ μέτρου, ὧς τὰ ὀνόματα τῶν τέκνων τοῦ εἰρημένου Κωνσταντίνου Λαζαρέττου πρὸς τὸν κύκλον τοῦ ὁποίου διὰ λεπτῶν γραμμῶν συνέδεσε ταῦτα¹. Τοῦτο ἐλέγχει καὶ τὴν ἐκ τοῦ ἐν λόγῳ Κωνσταντίνου καταγωγὴν τῆς σημερινῆς ἐν Λιβαδίῳ-Κυθήρων οἰκογενείας Λαζαρέττου, παρ' ἧ τὸ δένδρον ἐτύγχανε πεφυλαγμένον. Τὸ δένδρον τυγχάνει ἀξιόλογον καὶ διὰ τὴν ἀναγραφὴν τῶν συζύγων τῶν διαφόρων γόνων. Ἐκ τούτου ὁ μέλλων ἱστορικὸς ἐρευνητὴς τῶν Κυθηραϊκῶν οἰκογενειῶν ἔχων πρὸ αὐτοῦ τὰς μεταξὺ τῶν διαφόρων οἰκογενειῶν ἐπιμιξίας θέλει ἀσφαλῶς τὰ μέγιστα ἐν τῷ ἔργῳ του ὠφεληθῆ.

Παρὰ τῇ οἰκογενείᾳ Διον. Καλούτση τηρεῖται σύγχρονον μεγάλου σχήματος ἀντίγραφον τοῦ γενεαλογικοῦ τῆς οἰκογενείας Καλούτση δένδρου. Τὸ ἐξ οὗ ἀντεγράφη παλαιὸν πρωτότυπον εὑρίσκεται προφανῶς παρά τινι ἄλλῃ τῶν οἰκογενειῶν τοῦ αὐτοῦ δένδρου². Ἐν τῷ ἀντιγράφῳ ἐγένοντο πολλαὶ μεταγενέστεραι προσθήκαι εἰς τρόπον, ὥστε τὸ δένδρον ἀρχόμενον ἀπὸ τοῦ γεννηθέντος τῷ 1503 γενάρχου

¹ Ἡ ἐκτὸς τῆς ὧς προσθήκη αὕτη ἐσβεσμένη σχεδὸν δὲν κατέστη δυνατὸν ν' ἀποδοθῆ διὰ τῆς λιθογραφίας.

² Ὁ ἱατρὸς κ. Διον. Καλούτσης μᾶς ἀνεκοίνωσεν, ὅτι τὸ πρωτότυπον εὑρίσκεται ἴσως παρὰ τῷ Μουσείῳ τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας, δωρηθὲν παρὰ τοῦ Ν. Σ. Καλούτση. Ἐρευνησαντες δὲν ἀνεύρομεν αὐτὸ ἐν τῷ εἰρημένῳ Μουσείῳ, ἐν ᾧ ἀπόκειται ἡ ἐξ 164 χειρογράφων μεγάλη δωρεὰ τοῦ Ν. Σ. Καλούτση γενομένη πρὸ 40ετίας. Τὰ χειρόγραφα ταῦτα πάντα θέλομεν ἀρχίσει ἐκδίδοντες διὰ τῆς «Κυθ. Ἐπιθεωρήσεως» ἀπὸ τοῦ προσεχοῦς ἔτους, τῆς Ἑταιρείας εὐγενῶς παραχωρούσης ἡμῖν αὐτὰ πρὸς ἔκδοσιν.

Γεωργίου Καλούτση καταλήγει εἰς τοὺς σημερινοὺς υἱοὺς τῶν οἰκογενειῶν τοῦ Διονυσίου Καλούτση καὶ τῶν ἀδελφῶν του, τοῦ Ἀντωνίου Καλούτση-Μπούφου καὶ τοῦ Νικολάου Μαχαιριώτη. Σμίκρυνσις εἰς τὸ πέμπτον περίπου τοῦ ἐν λόγῳ δένδρου ἐφιλοτεχνήθη λίαν ἐπιτυχῶς παρὰ τοῦ μαθητοῦ μου Ἐμμαν. Παύλ. Φατσέα. Τὴν σμίκρυνσιν ταύτην μεγεθυνθεῖσαν κατὰ τι καὶ λιθογραφηθεῖσαν ἐκδίδομεν ἕδε μετὰ τοῦ περὶ οὗ ἀνωτέρω ὁ λόγος δένδρου τῆς οἰκογενείας Λαζαρέττου.

ΣΠΥΡ. ΣΤΑΘΗΣ

ΤΑ ΚΥΘΗΡΑΪΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΤΟΥ

ΙΕΡΕΩΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΛΟΓΟΘΕΤΗ

ΑΤΑ ΤΑ ΤΕΛΗ τοῦ 18^{ου} καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19^{ου} αἰῶνος ἔζησεν ἐν Κυθήροις ὁ ἱερεὺς Γρηγόριος Λογοθέτης, πατὴρ τοῦ μετὰ τὴν Ἑνωσιν Δημάρχου Φρατσίων Βασιλείου Λογοθέτη. Ἐχρημάτισε περὶ τὰ 30 ἔτη ἐφημέριος τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους ἐν Μυλοποτάμῳ, ἔγραψε δὲ χρονικὰ τῆς ἐποχῆς του ἀπὸ τοῦ 1780 μέχρι τοῦ 1817. Τὰ χρονικὰ ταῦτα παρέχουν ἡμῖν εἰκόνα τοῦ τε πολιτικοῦ καὶ ἰδιωτικοῦ βίου, τῶν ἀντιλήψεων καὶ τοῦ πολιτισμοῦ καθόλου τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, περιέχοντα δὲ καὶ γεγνότα πολιτικὰ διαδραματισθέντα ἐν Κυθήροις εἰς ἐποχὴν, καθ' ἣν ἀλλεπάλληλοι αἱ ἐπὶ τῶν Ἰονίων νήσων κυριαρχαὶ ἐνηλλάσσοντο, ἀποτελοῦν ἀξίαν πολλοῦ λόγου ἱστορικὴν πηγὴν, ἣτις μετὰ τὸν προσήκοντα κριτικὸν ἔλεγχον θέλει τὰ μέγιστα συμβάλλει εἰς τὴν καθόλου γνῶσιν τῆς Κυθηραϊκῆς Ἱστορίας.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Χρονογράφου τὰ χρονικὰ ἐκκλωφώρησαν εἰς πολλὰ χειρόγραφα ἀντίγραφα. Ὁ ἱστορικὸς Π. Χιώτης ἐν τῷ περὶ τῆς Ἱστορίας τῆς Ἑπτανήσου μεγάλῳ ἔργῳ του ἔχει ταῦτα ὑπ' ὄψει καὶ ἐν τῇ 962^α σελίδι τοῦ Γ' τόμου ἀγγέλλει, ὅτι μεταξὺ πολλῶν ἄλλων χειρογράφων, ἔγγράφων καὶ χρονικῶν, τὰ ὁποῖα θέλει ἐκδώσει ἐν τῷ Β' μέρει τῆς συγγραφῆς του, θὰ συμπεριλάβῃ καὶ «Χρονικὸν ἐκ τοῦ καταστήχου τοῦ Γρηγορίου ἱερομονάχου Λογοθέτου Κυθηρίου». ¹ Ὁ συγγραφεὺς ἀνεκδότου ἀξιολόγου ἱστορικοῦ

¹ Μὴ ἐκδοθέντος βραδύτερον τοῦ ἐν λόγῳ Β' μέρους τῆς συγγραφῆς τοῦ Χιώτη δὲν συνεξεδόθησαν καὶ τὰ Χρονικὰ τοῦ Γρ. Λογοθέτη.

ἔργου φέροντος τὸν τίτλον «*Γενεαλογία τῆς Οἰκογενείας Καλούτση*»¹, ὁ Ἀντώνιος Μηλιαράκης ἐν τῇ «*Περὶ τῶν Ἑλληνικῶν μαρμάρων*» μελέτῃ του (περιοδικὸν «*Ἔστια*» ἀριθμὸς 669-676 τοῦ 1888), ὁ Διονύσιος Ἀλβανάκης εἰς τὰς «*Κυθηραϊκὰς ἑπετηρίδας*» του τῶν ἐτῶν 1909 καὶ 1912-1913 ἔχουν τὰ ἐν λόγῳ χρονικὰ ὑπ' ὄψει των, δημοσιεύοντες μάλιστα ἐν τοῖς μνημονευθεῖσιν ἔργοις των καὶ τινα ἐξ αὐτῶν.

Ἄμα τῇ ἀγγελίᾳ τῆς ἐκδόσεως τοῦ παρόντος τόμου τῆς «*Κυθηρ. Ἐπιθεωρήσεως*» ὁ κ. Ἀνδρέας Παχουντάκης πάνυ εὐγενῶς παρεχώρησεν ἡμῖν τὰ χειρόγραφα τοῦ ἀειμνήστου πάππου του Δανιὴλ ἱερέως Βαρυπάτη-Χρυσέα. Μεταξὺ τῶν σελίδων 77-116 ἐνὸς τῶν χειρογράφων τούτων βιβλίων, τὰ ὁποῖα ἀπὸ τοῦ προσεχοῦς ἔτους θέλομεν ἀρχίσει ἐκδίδοντας, φέρονται ἀντιγεγραμμένα τὰ χειρόγραφα τοῦ ἱερέως Λογοθέτη μὲ τὴν ἐξῆς σημείωσιν εἰς τὸ τέλος αὐτῶν: «*1886 μηνὸς Δεκεμβρίου 18 ἔγραφα τὸ παρὸν χρονικόν, τὸ ὁποῖον ὁ ἀειμνήστος ἱερεὺς Γρηγόριος Λογοθέτης τὸ εἶχε γράψει, ἐγὼ δὲ τὸ ἀντίγραφα. Δανιὴλ ἱερεὺς Βαρυπάτης*».

Ὁ ἔμπορος κ. Ἰω. Λαστιώτης ἔσχεν ὡσαύτως τὴν εὐγενῆ καλωσύνην νὰ παραχωρήσῃ ἡμῖν χειρόγραφον βιβλίον τοῦ ἀειμνήστου θείου του Ἀλκιβιάδου Λαστιώτου, δημοσίου εἰσπράκτορος. Ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ βιβλίου τούτου φέρονται ἀντιγεγραμμένα τὰ χρονικὰ τοῦ Λογοθέτη, ἀρχόμενα ἐκ τοῦ χρονικοῦ τῆς 30 Ἀπριλίου 1798. Τὰ προηγούμενα ἐτύγγανον ἀντιγεγραμμένα εἰς τὰ ἀποκοπέντα καὶ ἀπολεσθέντα πρῶτα φύλλα τοῦ χειρογράφου βιβλίου.

Ἐκ τῶν δύο τούτων ἀντιγράφων ἐκδίδομεν ὧδε τὰ Κυθηραϊκὰ χρονικὰ τοῦ ἱερέως Γρηγορίου Λογοθέτη τηροῦντες πιστῶς τὴν σύνταξιν αὐτῶν, διορθοῦντες δὲ μόνον τὸ ὀρθογραφικὸν αὐτῶν μέρος καὶ προσθέτοντες πενιχρὰς ἐν τισὶν ὑποσημειώσεις.

* *

1780, Φεβρουαρίου 1, ἡμέρα Δευτέρα. Ἐγίνε ἀπανά-

¹ Τὸ ἔργον τοῦτο, παραχωρηθὲν ἡμῖν χειρόγραφον παρὰ τοῦ Ιατροῦ κ. Διον. Καλούτση, θέλομεν ἐκδώσει ἐν τῷ προσεχεῖ τόμῳ τῆς «*Κυθηραϊκῆς Ἐπιθεωρήσεως*».

στιασις ἀπὸ ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς Νήσου μας, μάλιστα ἀπὸ τὰ Μητᾶτα καὶ ἔξω, ἐναντίον τοῦ αὐθεντοῦς πρεβεδοῦρου¹ Πέτρου Μαρτζέλου, ὅπου ἦτον κατοικημένος εἰς τῆς Κυρᾶς τὸ χωρίον². Κάνοντας πολλὰς ἀδικίας καὶ μὴν ὑποφέροντας οἱ ἄνθρωποι ἐσυναχθήσαν πλῆθος στοχαζόμενοι νὰ τὸν σκοτώσουν. Ὅμως ἐγλύτωσε καὶ ὕστερα ἔγιναν μεγάλες παιδεύσεις εἰς τοὺς δύο Καλουτζιάνους, τὸν Τζώρτζη καὶ Ἐμμανουήλ τὸν υἱὸν του καὶ Ἐμμανουήλ Κασιμάτη τὸν ῥαγγιονᾶτον³, λέγοντας, πὼς αὐτοὶ ἦτον ἡ αἰτία τοῦ σκανδάλου μὲ μερικὸν ἀπὸ τὰ χωρία, ὥστε ὅπου τοὺς ἄνωθεν ἄρχοντας καὶ δύο ἱερεῖς ἀπὸ τὰ χωρία παπᾶ Γεώργιον Ἀρώνη καὶ παπᾶ Παναγιώτη Διακάκη ἀπὸ τὸν Ποταμὸ τοὺς ἐπῆραν εἰς τὴν Βενετίαν καὶ τοὺς ἐβάλαν εἰς βάσανα, μάλιστα τοὺς ἱερεῖς τοὺς ἐβάλαν εἰς τὰ καμαρότα (ὑπόγεια), ὅπου ὀλίγον ἔλειψε νὰ χαθοῦν. Ὅμως ἐγλύτωσαν καὶ ἦλθαν ὅλοι μὲ καιρὸν μὲ πολλή τους ἐξοδίαν.⁴

1781, Σεπτεμβρίου 30. Ἐσώθη ὁ Δεσπότης Νεόφυτος Μιχελάκης Καλούτζης. Ἐξῆσε χρόνους 5 καὶ μῆνας 5 ἀρχιερέως. Λέγουν πὼς τὸν ἐφαρμάκωσε μὲ τὸν καφέ ὁ ἄνωθεν πρεβεδοῦρος Μαρτζέλος, ὡσὰν ὅπου ἦτον συγγενής, ἦγον κουνιάδος τοῦ ἄνωθεν Τζώρτζη Καλούτζη⁵.

1782, Ἰανουαρίου 15. Ἦλθε νέος ἡγεμὼν ἐπονομαζόμενος Βιτζέντζος Μπέμπος.

1782, Μαρτίου 20. Ἐχειροτονήθη Ἀρχιερεὺς ὁ Ἀφέντης Ἀνθιμος Λεβούνης ἀπὸ τὸν Μονεμβασίας Ἰγνάτιον καὶ εἰς τὰς 22 Μαρτίου, τὴν Μεγάλῃ Τρίτῃ, ἀνέβη εἰς τὸν ἔνδοξον

¹ Πρεβεδοῦρος=Προβλεπτής. Ἐκαλεῖτο οὕτως ὁ παρὰ τῆς Ἑνετικῆς Κυβερνήσεως διοριζόμενος διοικητὴς τῆς Νήσου.

² Τῆς Κυρᾶς τὸ χωρίον = ὁ Ποταμὸς.

³ ῤαγγιονᾶτος=Σημαίνει τὸν μεγάλον κτηματιάν, ὅστις λόγῳ τῆς κτηματικῆς του περιουσίας ἀπολαύει καὶ σχετικῶν πολιτ. προνομίων.

⁴ Τὸ αὐτὸ χρονικὸν ἐδημοσιεύθη καὶ παρὰ τοῦ Διον. Ἀλβανάκη ἐν τῷ Β' τεύχει τῆς «Κυθηραϊκῆς Ἐπετηρίδος» 1912-1913 σελ. 60.

⁵ Βλ. καὶ Διον. Ἀλβανάκη «Κυθ. Ἐπετηρίς» Β' τευχ. 1912-13 σ. 60.

θρόνον τῆς Ἐπισκοπῆς Κυθήρων. Πρὶν δὲ τῆς χειροτονίας οἱ Στάηδες ἐγράψαν τοῦ συγγενοῦς αὐτῶν Μακαρίου, ὅπου ἦτον Ἐπίσκοπος εἰς ἐπίσημον μέρος τῆς Βλαχίας καὶ ἔδωκε τὴν παραίτησίν του ἐκεῖ καὶ ἦλθε, ἀλλὰ τὸ κόμμα, ὅπου ἐπιμόνως ἤθελε τὸν Ἀνθίμο, ἔδωκε ἑκατὸ βενέτικα φλουρία τοῦ πρεβεδοῦρου καὶ ὅσον τάχιστα ἔγινε ἡ χειροτονία τοῦ Ἀνθίμου καὶ ὅταν ἦλθεν ὁ Μακάριος, ὁ παρονομαζόμενος Πραστός,¹ ἔμεινε. Ἦτον δὲ Ἀρχιερεὺς ἐκ τῶν ἀρίστων, ἐνάρετος, ἐλεήμων καὶ ἀγαθώτατος.

1783, Ἰουνίου 17. Ἐσκότωσε ὁ Μιχάλης Φριλίγγος τὸν ἀνεψιό του, ὀνόματι Δημήτρη, ἐπιλεγόμενον Χιώτη. Καὶ ἐπῆγε καὶ τὸν ἔρρηξε εἰς ἓνα χαραμπὸν σκοτεινὸν καὶ βαθύτατον καὶ ὕστερα ὁ πρεβεδοῦρος ἐξετάζοντας τὸ ἔμαθε καὶ ἔδωκε γρόσια 18 ἐνὸς Σαρακηνοῦ ὀνόματι Πόλος καὶ κρεμνῶντές τον ἄλλοι μὲ σχοινία ἐπῆγε κάτω καὶ τὸν ἤυρε μέσα εἰς ἓνα σακκὶ καὶ τὸν ἔβγαλε τὸν σκοτωμένο.

1784, ὕστερες Ἰουνίου. Ἦλθε ὁ νέος ἡγεμὼν ὁ κύριος Δαυὶδ Τριβιζάν.

1785, Μαρτίου 25. Ἐσώθη ὁ Βαλέριος Κασιμάτης ραγιονᾶτος. Αὐτὸς ἔκαμε πολλὰς ἀδικίας εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Νήσου μας. Εἶχε τρεῖς θυγατέρες, Δρακούλα, Πρεγκίνα καὶ Καμίλλα. Τῇ Δρακούλα τὴν ἐπῆρε σύζυγον ὁ Ντετορᾶτος λεγόμενος κύριος Ἐμμανουὴλ Στάης. Τῇ Πρεγκίνα τὴν ἐπῆρε σύζυγον ὁ Ντετορᾶτος καὶ αὐτὸς ὀνομαζόμενος κύριος Ἰωάννης Μαχαιριώτης. Τὴν κυρία Καμίλλα τὴν ἐπῆρε σύζυγον ὁ κύριος Ἐμμανουὴλ Κλάδος. Καὶ οὕτως ἔγινε τρία μεγάλα τμήματα ἢ μεγάλη περιουσία τοῦ Βαλερίου Κασιμάτη.

1787, Ἀπριλίου 10. Ἐπήγαμε εἰς τὰ Μητᾶτα ἀπὸ πᾶνω εἰς τὴ Γωνία καὶ ἐνθρονιάσαμε μὲ τὸν θεῖό μου τὸν Διδά-

¹ Ἐν τῷ κατωτέρῳ χρονικῷ τῆς 11 Αὐγούστου 1800 ὁ Μακάριος Στάης φέρεται πρῶτον Πέοντος. Ὅθεν ἐχρημάτισε Ἐπίσκοπος Πέοντος καὶ Πρεστοῦ, τουτέστιν Ἐπίσκοπος Κυνουρίας. Ἐντεῦθεν καὶ τὸ παρωνύμιον αὐτοῦ «Πραστός».

σκαλον τὸν Ναὸν τῆς Ἁγίας Κυριακῆς, ἤγουν τὴν Ἁγίαν Τράπεζαν ὅπου ἦτον χαλασμένη.

1788, Σεπτεμβρίου 16. Σαββάτο ἑσπέρας εἰς τὸ ἔσπερινὸν ἔπεσεν ἀστροπελέκι ἀπάνω εἰς τὸ βουνὸ τῆς Ἁγίας Μόνης, μέσα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου, ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὴν Πόρτα τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἔκαψε τὸν Ἐφημέριον Παππᾶ-Κοσμᾶ Βιάρου Μαλακὸ καὶ ἓνα μαθητὴν του, ὡς 13 χρονῶν καὶ ἔμειναν ἐπὶ τόπου καὶ οἱ δύο. Ἐβγάλαν αἷμα πολὺ καὶ οἱ δύο καὶ μὲ τὸ νὰ ἐμιάνθη ἡ Ἐκκλησία δὲν ἐλειτούργησαν, ἕως ὅπου εἰς τὰς 26 τοῦ ἰδίου μηνὸς Σεπτεμβρίου ἔστειλεν ὁ Δεσπότης ὁ Ἄνθιμος τὸν θεῖόν μου τὸν Πνευματικὸν καὶ Διδάσκαλον. Πηγαίνοντας καὶ ἐγὼ ἐδιabάσαμεν τὰς εὐχὰς κατὰ τὸ πρέπον.

1789, Δεκεμβρίου 20. Ἐσώθη ὁ Δημήτριος Καρούδης Γλυτζὸς καὶ ἀνοίγοντας τὸν τάφον εἰς τὸν Ἅγιον Ἀθανάσιον¹ διὰ τὸ νὰ τὸν βάλουν ἐγνωρίσαμε καὶ καλῶς ἔκαταλάβαμεν, ὅτι τὴν νύφη του τὴν παππαδιὰ ὀνόματι Μαρία, ὅπου ἐσώθη εἰς τοὺς 1785 Δεκεμβρίου 27, τὴν ἐνταφίασαν ζωντανή, διατὶ μέσα εἰς τὸ μνημεῖον ἐγέννησε τὸ παιδί καὶ ἦτον συρμένο τὸ κάτω μέρος τοῦ μνημείου καὶ ἐφαίνετο τὸ κεφάλι του μὲ τὰ μαλλία καὶ ὁμοίως καὶ τὸ συντρόφι καὶ ἄλλα σημεῖα ἀκόμη.

1792, τὸν Μαῖον. Ἦλθε κάποιος ἄνθρωπος Ῥουμειώτης λεγόμενος Λάμπρος Κατσώνης, πολυθρύλητος ἐκ Λιβαδείας κλεπτοπειρατῆς, ὡσάν γενεράλες μὲ ἀρμάδα ἐδικὴν του, μὲ σημαία Ῥωσικὴ καὶ ἔκαμε μεγάλες ἀνδραγαθίες διὰ θαλάσσης, ὅπου ἐκαταχάλασε πολλὰ καράβια τῶν Τουρκῶν². Ὑστερα ἐπῆγε εἰς τὴν Μάνην, εἰς τὸ Πόρτο-Κάγιο, διὰ τὸ νὰ κτίσῃ καστέλλι καὶ ἐκεῖ ἔστειλεν ὁ Τοῦρκος τὴν ἀρμάδα ἐνωμένη μὲ φραντζέζικα καράβια καὶ τὸν ἀπόκλει-

¹ Ἐν τῷ Φρουρίῳ τῆς Κάτω χώρας τοῦ Μυλοποτάμου.

² Μέχρι τοῦ σημείου τούτου ἐδημοσιεύθη τὸ περὶ Κατσώνη χρονικὸν τοῦ Λογοθέτη καὶ παρὰ τοῦ Διον. Ἀλβανάκη ἐν «Κυθηραϊκῇ Ἐπετηρίδι» Β' τεύχος ἔτος 1912-1913 σελ. 66.

σαν. Μὲ τὸ νὰ τὸν τραίτορευτοῦν¹ οἱ Μανιαῖτες διὰ νὰ τὸν παραδώσουν ἐφοβήθη καὶ ἀφήσας ἐκεῖ τὴν ἀρμάδα του ἔφυγε μὲ ἓνα μικρὸ καϊκάκι τὴν νύκτα ἀπὸ τὴν μέσην τῆς ἀρμάδας μὲ 14 ἀνθρώπους καὶ ἦλθεν ἐδῶ εἰς τὸ Τζιρίγο καὶ πηγαίνοντας εἰς τὸ Καψάλι ἐπῆρε ἓνα πλοῖον ἐδικό του καὶ ἔφυγε. Εὐθὺς ὕστερα ἔστειλεν ὁ Πασσᾶς ἓνα Τσαούση μὲ ἄλλους καὶ τὸν ἐγύρουν νὰ τὸν δώσῃ ὁ Πρεβεδοῦρος, ὁμῶς ἦτον φευγᾶτος².

1792, Αὐγούστου 27. Ἀπέθανεν ἐδῶ εἰς τὸ Τζιρίγο ὁ πρεβεδοῦρος Ἀντώνιος Δάνδουλος. Ἦτον πολύφαγος καὶ χορτασμένος ἀπὸ τὸ συνήθιτου γεῦμα ἔφαγε μέλι σύκερο³ ἀρκετὸ καὶ ἐλύθη ὁ ὀφθαλμός του καὶ ἀπέθανε καὶ τὸν ἐθάψαν εἰς τὸ Κάστρο, διατὶ ἐβρώμησε πολὺ καὶ δὲν ἤμποροῦσαν νὰ τὸν θάψουν εἰς τὸ Νεκροταφεῖον τὸ Ἐθνικόν.

1794, Φεβρουαρίου 8. Ἐσκότωσαν οἱ Λογοθετιᾶνοι τὸν καπετὰν Γιάννη Στάη κάτω εἰς τὰ Περάματα, λεγόμενον Ἀβολάδα, διὰ τὴν αἰτίαν τοῦ Πάλταδώρου Μαρίνου, Κεφαλωνίτη. Καὶ περνῶντες ἀπὸ ἐκεῖ ἄνθρωποι Λιβαδίτες, εἰς τὰς 10 Φεβρουαρίου, στελμένοι ἀπὸ τὸν Πρεβεδοῦρο, τὸν ἐπῆγαν εἰς τὸ Κάστρο καὶ τὸν ἐθάψαν.

1795, Σεπτεμβρίου 2. Ἦλθεν ὁ Λεονάρδος Κορίφης, κριτῆς Βενετσιᾶνος, μὲ τρία καράβια εἰς τὸν Αὐλέμονα καὶ εἰς τὰς 17 Σεπτεμβρίου ἐβγῆκε εἰς τὸ Μυλοπόταμο μὲ παράταξιν καὶ τιμὴν μεγάλην καὶ ἐπήγαμε εἰς τὴν Ἁγία Σοφία

¹ Τραίτορευτοῦν=προδώσουν, ἐκ τοῦ Λατινικοῦ tradō.

² Πρόκειται περὶ τῆς δευτέρας ἀφίξεως τοῦ Λάμ. Κατσώνη εἰς Κύθηρα. Μετὰ τὴν ἐκδοσιν τῆς πολυκρότου διαμαρτυρίας του διὰ τὴν Ῥωσοτουρκικὴν εἰρήνην τοῦ Ἰασίου ὁ Κατσώνης μετέβη εἰς Πόρτο-κάγιο. Ἐγκαταλελειμμένος ὑπὸ τῆς Ῥωσσίας, μὴ ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τῶν Μανιατῶν καὶ προσβαλλόμενος ὑπὸ τοῦ Τουρκικοῦ στόλου βοηθούμενος ὑπὸ τῶν Γάλλων ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ τὸ δεύτερον εἰς Κύθηρα, ὁπόθεν ἔφυγεν εἰς Ἰθάκην, ἐκεῖθεν εἰς Πάργαν καὶ τέλος εἰς Ῥωσίαν, ὅπου μετὰ 3 ἐτῶν ἰδιωτικὸν βίον ἀπέθανε (1804).

³ Μέλι σύκερο=μέλι μετὰ τοῦ κηροῦ τὸ κοιν. λεγόμενον κερρόμελο.

εἰς τὰς 19 τοῦ ἰδίου μηνός. Ἐπῆγα καὶ ἐγὼ εἰς τὸ Κάστρο καὶ μοῦ ἔκαμε τὰ πρεβελέκια¹ διὰ τὸν ἀδελφὸ μου τὸν Μηνᾶ. Καὶ εἰς τὰς 24 τοῦ ἰδίου ἔστειλεν εἰς τὰ Λογοθετιάνικα τριάντα Σκλαβούρους καὶ δύο Καπεταναίους καὶ ἐπιάσαν με γελασμὸν ἕξε νομάτους διὰ τὸν φόνον τοῦ καπετὰν Γιάννη Στάη καὶ τοὺς ἐπῆρε κοντά του εἰς τοὺς Κορφούς.

1795, Δεκεμβρίου 7. Ἦλθαν 80 Μανιάτες με δύο καΐκια καὶ ἐγδύσαν εἰς τὸν Αὐλέμονα καράβια καὶ ἐργαστήρια.

1797, Αὐγούστου 10. Ἦλθεν ἓνας Κομμεσσάριος Φραντζέζος ἀπὸ τῆ Ζάκυνθο, λεγόμενος Βιτζέντζος Ῥενὸν με ἔξουσία ἀπὸ τὸν Γενεράλε τῶν Κορφῶν Φραντζέζον, λεγόμενον Ἄγγελον Γεντίλη². Καὶ ἐρχόμενος ὁ Κομμεσσάριος εἰς τὰς 14 Αὐγούστου ἔκαμε προσταγὴν νὰ χαλαστῆ καὶ νὰ ἐξαλειφτῆ κάθε ἀρμὰ καὶ ρετράτο³, ὅπου νὰ εὑρίσκεται εἰς τὸ Κάστρο καὶ εἰς τὰ σπίτια τῶν ἀρχόντων. Ὅμοίως ἔβαλε καὶ ἐκρέμασαν ἓνα σολντάδον με μίαν βαρέαν καὶ ἄλλα ἐργαλεῖα καὶ ἐτζάκισε τὸν Ἅγιον Μᾶρκον, ὅπου ἦτον εἰς τὸ Καστρότοιχον τοῦ Βούργου, καὶ ὅπου ἄλλου ἦτον τέτοια ἀρμα διὰ νὰ μὴ φαίνεται. Καὶ τὴν ἄλλην ἡμέραν, 15 τοῦ ἰδίου μηνός, ἐσυνάχθη πλῆθος ἀνθρώπων με προσταγὴν τῆς νέας Γαλλικῆς Κυβερνήσεως καὶ ἔστησαν εἰς τὸν φόρον τοῦ Ἐσταυρωμένου⁴ τὸ δένδρον τῆς Ἐλευθερίας καὶ ἔβαλε καὶ τὴν Σημαίαν τὴν Φραντζέζικην, καίοντας εἰς τὴν φωτίαν τὴν ἰδίαν ὥραν τὰ πρεβελέκια χαρτιά τῶν Ἀρχόντων, κηρύττοντας ὅτι τὸ χαρτόσημον τῆς Γαλλικ. Κυβερνήσεως γράφει ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος «Ἐλευθερία» καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο «Ἰσότης». Ἐστειλαν εἰς τὸ Φρούριον ἀνθρωπον τῆς Κυβερνήσεως καὶ

¹ Πρεβελέκια = προνομιοῦχα. Δημόσια ἔγγραφα ἢ τίτλοι δι' ὧν ἀπονέμεται προνόμιόν τι.

² Πρόκειται περὶ τῆς ἀποστολῆς ἐκ Ζακύνθου εἰς Κύθηρα παρὰ τοῦ Γάλλου Στρατηγοῦ Γεντίλη τοῦ Βικεντίου Ῥενώ, ἵνα ἐγκαθιδρύσῃ Δημοκρατικὴν Κυβέρνησιν ἐν τῇ Νήσῳ.

³ Ἀρμὰ καὶ ρετράτο = θυρεὸς καὶ σύμβολον.

⁴ Τοῦ Ἐσταυρωμένου Χριστοῦ, Μητροπολιτικοῦ Ναοῦ ἐν τῇ Πόλει Κυθήρων.

ἐπῆρε τὰ δείγματα, ὅπου ἐφοροῦσεν ὁ Πρεβεδοῦρος, ὡσὼν ἡγεμῶν τῆς Ἐνετικῆς Ἀριστοκρατίας, καὶ τὰ ἐρρίψαν εἰς τὴν φωτιάν καὶ τὰ ἐκάψαν. Χορεύοντες δὲ ὅλοι οἱ Εὐγενεῖς τῆς Νήσου προεδρεύοντος εἰς τὸν χορὸν τοῦ κ. Ἐμμανουὴλ Καλούτζη ἔλεγον τοὺς στίχους τούτους: «Οἱ Γάλλοι μᾶσε λέγουν, πὼς ἄρχοντες δὲν θέλουν, δι τὸ λίμπρο - ντόρο τὸ ἐκάψαν εἰς τὸ φόρο». Ὅλοι δὲ ἐβαστοῦσαν εἰς τὰ καλύμματα τῆς κεφαλῆς κόκκινη κορδέλλα, κονκάρδα λεγομένην Ἰταλικά. Ἐστάθησαν εἰς δύο ἀράδες οἱ ἄνθρωποι καὶ ἔβγαιναν ἕνας ἀπὸ τῆ μίαν ἀράδα καὶ ἕνας ἀπὸ τὴν ἄλλη καὶ ἔμπαῖναν μέσα εἰς τὴν Ἐκκλησία καὶ ἐγίνοντο ἀδελφοποιητοί. Ὁ ἱερεὺς ἐδιάβαζεν εἰς αὐτοὺς τὴν εὐχὴ τῆς ἀδελφοποιίας καὶ πολλοὶ ἐγίναν αὐτῇ τὴν ἡμέρα ἀδελφοποιητοί. Καὶ ἔγιναν χαρὲς μεγάλες ἐκείνην τὴν ἡμέρα¹. Μὲ τέτοιον τρόπον ὑποτάχθη ἡ νῆσος Κυθήρων εἰς τοὺς Φραντζέζους, καθὼς καὶ ἄλλα νησιά, ἡγοῦν οἱ Κορφοί, ἡ Κεφαλληνία, ἡ Ζάκυνθος καὶ ὅλον τὸ Κράτος τῶν Ἐνετῶν χωρὶς καμμίαν ἀντίστασιν².

1797, Ὀκτωβρίου 20. Ὁ Παπᾶ - Θεοδωρῆς Καρούδης καὶ ὁ Παπᾶ - Μανόλης Γλυτζὸς ἐπῆγαν διὰ τοὺς Κορφοὺς στελμένοι ἀπὸ τοὺς χωρικοὺς τῆς νήσου διὰ ὑπόθεσες τοῦ τόπου. Διὰ τοῦτο ἐφθόνησαν οἱ Ἄρχοντες, ὅπου εἶχαν τὴν κρίσιν εἰς τὸ χέρι τους, διατὶ ὁ ἄνωθεν Κομμεσσάριος ὅταν ἦλθε ἔβαλε καὶ ἐκατάστησε κριτάδες ὀνομάζοντάς τους *Μονιτζιπάληδες προβιζόρια Κυθήρων*, οἱ ὅποιοι ἐξουσιάζουν καὶ ὀρίζουν τὸν τόπον μας³.

¹ Περὶ τῶν γενομένων τότε ἐν ταῖς Ἰονίαις Νήσοις ἐπὶ τῇ Γαλλικῇ κατακτήσει ἐορτῶν, δένδρων ἐλευθερίας, καύσεως τίτλων κτλ. βλ. Χιώτη Ἱστορίαν Ἑπτανήσου τόμ. Γ' κεφ. ΙΘ' καὶ Κ' καὶ Γεω. Μαυρογιάννη Ἱστορ. Ἰονίων Νήσων ἐτῶν 1797-1815 τόμ. Α' κεφ Β'.

² Τὸ χρονικὸν τοῦτο ὡς καὶ τὸ κατωτέρω ἐδημοσιεύθησαν καὶ παρὰ τοῦ Διον. Ἀλθανάκη ἐν «Κυθηρ. Ἐπετηρίδι» Β' τευχος ἔτος 1912-1913 σελ. 82.

³ Ὁ Βικέντιος Ρενῶς διώρισεν ἐν τῇ νήσῳ προσωρινὴν Κυβέρνησιν ἐκ πέντε μελῶν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ τέως Προβλεπτοῦ. Τῇ δὲ συνεργείᾳ τοῦ ἐν Κυθήροις Ὑποπροξένου τῆς Γαλλίας ἔδρασε καὶ τὸ Δημαρχεῖον Κυθήρων ἐκ 15 μελῶν, παραλαβάν αὐτὰ ἐκ τῶν

1798, Ἀπριλίου 30. Ἦλθεν ἓνα καράβι Ἑγγλέζικο καὶ ἐπῆγε εἰς τὸν Αὐλέμονα καὶ ἐπῆρε μέσα ἀπὸ τὸ Πόρτο ἓνα Κεφαλλονίτικο καράβι ὡσάν Φραντζέζικο, διατὶ εἶχε μάχην, καὶ ὕστερα ἄφησε τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὸ καράβι τὸ ἔκαψε. Τὴν ἰδίαν ἡμέραν ἔφθασε εἰς τὸ Καψάλι μία Φρεγάδα Φραντζέζικη φέρνοντας 60 Σολντάδους διὰ φύλαξιν τοῦ Τόπου, ὁμοίως καὶ ἓνα Ζακυθινιὸν ὀνόματι Κλάδη, Κομμεσσάριον, ἔχοντας ἐξουσίαν νὰ βάλῃ τὸν τόπον εἰς τάξιν καὶ νὰ διορθώσῃ καὶ τὰ Κριτήρια, τὰ ὁποῖα ἐμετάθεσεν εἰς ἄλλην τάξιν καὶ ἀντὶ νὰ τὰ ὀνομάξῃ ὡς πρότερον «μουνιτσιπαλιτὰ προβιζόρια» τὰ ὠνόμασε «τζενιράλε» καὶ ὀλιγόστευσε καὶ τοὺς προεστοὺς τῶν χωρίων κάνοντας μόνον τέσσαρους, διατὶ πρῶτον εἶχαν εἴκοσι, καὶ τὰ ἐπίλοιπα Κριτήρια ἔμειναν εἰς τὸ χέρι τῶν Ἀρχόντων. Ἀγκαλὰ καὶ ἡ Φραντζέζικη δημοκρατία δὲν θέλει νὰ ὀνομάξῃ μὲ τελειότητα κανέναν «ἄρχοντα» ἀπὸ τοὺς πρῶην εὐγενεῖς, ἀλλὰ «ἀδελφοὺς» οὔτε νὰ ὀνομάξῃ κανέναν «ἐκλαμπρότατον» καθὼς πρότερον. Τὴν ἰδίαν νύκτα, ξημερώνοντας πρώτη Μαΐου, ἔστειλε τὸ ἄνωθεν καράβι τὸ Ἀγγλικὸ τέσσαρες φελουῦκες μὲ ἄσκρι καὶ ἦλθαν εἰς τὸ Καψάλι καὶ ἐπῆραν τὴν Φρεγάδα τὴν Φραντζέζικη ὡς εὐρέθη ἔκτος τοῦ Κομμεσσάριου καὶ τῶν σολντάδων, ὅπου ἦτον βγαλμένοι. Καὶ εἰς τὴν ἀνακάτωσιν ἐκείνην ἐσκοτώθησαν 12 Φραντζέζοι καὶ ὀλίγοι Ἑγγλέζοι. Εἰς τὰς 17 τοῦ ἰδίου μηνὸς Μαΐου, τὴν Δευτέραν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἐβγῆκεν ὁ ἄνωθεν Κομμεσσάριος εἰς τὸν Ποταμόν, τῆς Κυρᾶς τὸ χωρίον, συντροφιασμένος μὲ τοὺς Ἀρχοντας καὶ Κριτὰς, καὶ ἄλλοι ἀπὸ τὰ χωρία πολλοὶ καὶ ἔστησε ἀπ' ἔξω εἰς τὸν Πύργον τὸ δένδρον τῆς Ἐλευθερίας μετὰ χορῶν καὶ τυμπάνων. Εἰς τὴν πρώτην Ἰουνίου ἔφυγεν ὁ ἄνωθεν Κομμεσσάριος νὰ ὑπάγῃ διὰ τὴν Ζάκυνθον.

εὐυποληπτοτέρων καὶ δημοκρατικωτέρων πολιτῶν. Διένειμεν αὐτοὺς εἰς τρία βουλευτήρια, ἐπεμελήθη τῆς φορολογίας καὶ πᾶσαν κατέβαλε προσπάθειαν, ὅπως προαχθῇ πᾶσα ἰσότης καὶ εὐνομία μεταξὺ τῶν πολιτῶν. (Χιώτη Ἱστορία τῆς Ἑπτανήσου τόμ. Γ' σελ. 599).

1798, Ἰουν. 1. Ἐκαμε πέντε σεισμούς δυνατούς. Ὅμοίως καὶ εἰς τὰς 2 ἔκαμεν ἄλλους τρεῖς. Ὅμοίως εἰς κάθε 2 ἡμέρας ἐγινόντησα δύο σεισμοὶ τὴν ἡμέραν.

1798, Ἰουνίου 18, ἡμέρα Παρασκευή. Εἰς τὸ μέσον τῆς ἡμέρας ἐγινε σεισμός μέγας καὶ φοβερός, ὅπου ἄλλην φορὰν ὅμοιος δὲν ἐγινε, ὥστε ὅπου ἐπέταξεν τὸν σταυρὸν ἀπὸ τὸ καμπαναρίον τοῦ Ἁγίου Χαράλαμπος καὶ τὸ νερὸν τοῦ Καμαρίου ἀπὸ τὴν βρύσιν ἔβγαине πολὺ θολὸν ὡς νὰ ἦτον μὲ πηλόν, ὅπου ἦτον θαῦμα νὰ τὸ θεωρῆ τινὰς. Ὅμοίως εἰς τὸ χωρίον τοῦ Ἁγίου Σώζοντος εἰς τὸ Καθαράκι ἐσχίσθη ἡ γῆς, ὅπου ἦτον πέτρα. Ἀκόμη τὸ καμπαναρίον τοῦ Ἁγίου Νικολάου τοῦ Ποτήρη ἀνοῖξαν καὶ οἱ τρεῖς κολόνες καὶ τὸ τοιχόκαστρον ἀνοῖξεν εἰς τρεῖς τόπους. Ἀκόμα εἰς τὰ Μητᾶτα ἐχάλασε μερικοὺς πύργους τοῦ Προφαντζῆ Στάη καὶ ἄλλα σπίτια εἰς ἄλλο μέρος τῆς νήσου. Εἰς τὸν Αὐλέμονα εἰς τὴν Μερτία λεγόμενον ἔπεσεν ἓνα μέρος βράχου μέσα εἰς τὴν θάλασσαν. Καὶ εἰς τὴν Χώραν εἰς τὸ Βοῦργον εἰς τὸν Ναὸν τοῦ Σωτήρος ἀπὸ τὸ σπεντόνι τῆς Ἐκκλησίας ἔπεσε τὸ μεσιακὸ παρὶ μὲ ἓνα καντήλι καὶ τὸ ἐπίλοιπον ἔμεινεν εἰς τὸν τόπον του. Καὶ τὸ Βῆμα τῆς Ἁγίας Ἀννης ἀνοῖξεν ἀπὸ τὴν μίαν μερέαν ἕως εἰς τὴν ἄλλην. Ὅμοίως καὶ εἰς τῆς Κυρᾶς τὸ χωρίον δύο Ἐκκλησίες ἀνοῖξαν καὶ ὁ Ἅγιος Χαράλαμπος ἡ Ἐκκλησία ἀνοῖξεν. Ἀκούσαμεν, ὅτι εἰς τὴν Κρήτην εἰς τὸ Ἡράκλειον ἦτον μία χώρα, ἡ ὁποία ἐβούλησε μὲ τὸν ἴδιον σεισμόν¹.

1798, Ἰουλίου 1. Ἐμάθαμε, ὅτι ὁ Μπάναπαρτες ἐπῆγεν εἰς τὴν Μάλτα μὲ ἀρμάδα Γαλλική, ἐκυρίευσε καὶ ὑπέταξε τὴν Μάλτα εἰς τὴν ἔξουσίαν του².

¹ Τὸ χρονικὸν τοῦτο ἐδημοσιεύθη καὶ παρὰ Διον. Ἀλβανάκη ἐν «Κυθηρ. Ἐπετηρίδι» τεύχος Α' ἔτος 1909 σελ. 104.

² Ἡ Ἀλωσις τῆς Μάλτας ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος, γενομένη κατὰ τὰ τέλη Μαΐου 1798, ἐγνώσθη ἐξ ἐπιστολῆς αὐτοῦ τοῦ Ναπολέοντος πρὸς τοὺς τρεῖς Γάλλους Ἐπιτρόπους τῶν τριῶν Νομῶν τῆς Ἑπτανήσου. (Τὰ Κύθηρα ὑπήγοντο εἰς τὸν Νομὸν «Αἰγαίου», ἀποτελουμένου ἐκ τῶν νήσων Ζακύνθου, Στροφάδων καὶ Κυθήρων). Τὸ γεγονός ἐωρτάσθη καθ' ὅλην τὴν Ἑπτάνησον.

1798, *Ἰουλίου 8*. Ἐκαμεν ἓνα σεισμό και τήν νύκτα ξημερώνοντας ἤ ἐννάτη ἔκαμε τέσσερους και ἄλλον τήν ἡμέραν.

1798, *Σεπτεμβρίου 26*. Ἦλθε ἓνας Σπειζιώτης Θεοδωράκης στελμένος ἀπό τήν Κωνσταντινούπολιν ἀπό τὸ Πατριαρχεῖον και τὸν Βασιλέα Τοῦρκον και τοῦ ἔγραφαν, πὼς ἔρχονται οἱ ἀρμάδες τριῶν Βασιλείων Ὀθωμανορουσσοικοβρεττανικῆς διὰ νὰ ἐλευθερώσουν ὅλας τὰς νήσους ἀπὸ τὸν Γάλλον και νὰ ἐλευθερώσουν ὅλους τοὺς τόπους¹.

1798, *Σεπτεμβρίου 27*. Ἐφάνη ἡ ἀρμάδα εἰς τὸν κάβο-Μαλιᾶ και εἰς τὰς 28 ἔφθασεν εἰς τὸν Αὐλέμονα και ἄραξεν. Ἦτον Ῥωσικὰ και Τουρκικὰ ὅλα 40, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὰ 25 ἦτον μεγαλώτατα ντελίγια. Ἐπήγαμε μὲ τὸν Δεσπότη εἰς τὸν Αὐλέμονα. Καὶ βλέποντάς τα οἱ Γάλλοι ἀπὸ τὸ Καστέλλι² ἔρρηξανε δύο κανονιῆς εἰς τὸ ἐμπροσθινὸ κατάρτι τοῦ καραβιοῦ, ὁμοίως και εἰς τήν στερεάν. Τότε ἔρρηξε τὸ καράβι ἔξε κανονιῆς εἰς τὸ Καστέλλι και εὐθύς ἐφύγανε οἱ Φραντζέζοι παίροντας μαζί και τήν μπαντιέρα τους και τὰ ντουφέκια τους. Ἦτον ὅλοι 35, μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἦτον Βενετσιᾶνοι, ὁποῦ ἐκρατήθησαν ἐδῶ διὰ φύλαξιν τοῦ τόπου, τοὺς ὁποίους ἐπῆρε ὁ Ῥούσσος εἰς τὰ καράβια ὁποῦ εἶχε τήν ἐξουσίαν. Καὶ ἐπῆραν οἱ Μοσκόβοι τὸ Καστέλλι και τὸ πατρονάρησαν μὲ ἐδικήν τους σημαίαν. Ἐπειτα ἐστράτευσαν δύο χιλιάδες διὰ ξηρᾶς εἰς τὸ Κάστρο σύροντες και δύο κανόνια ἔως τὸ Μανιτοχώρι. Ἐχαιρέτισεν ὁ Δεσπότης τοὺς

¹ Ὁ Θεοδωράκης ἦτο εἰς ἓκ τῶν πρακτόρων τῶν ἀποσταλέντων τῷ 1798 και μετὰ τήν τότε κήρυξιν τοῦ Γαλλορωσικοῦ πολέμου ἓκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὰς Ἰονίους νήσους. Οἱ πράκτορες οὗτοι ἦσαν κομισταὶ ἐπιστολῶν πρὸς τοὺς Ἐπτανησίους τοῦ Ῥώσσου Ἀντιναυάρχου Θεοδώρου Οὐζακῶφ και ἐγκυκλίων τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε' πρὸς τοὺς κληρικοὺς και προκρίτους τῶν νήσων, δι' ὧν παρίσταντο εἰς τὰ ὄμματα τοῦ Ἰονίου Λαοῦ οἱ δημοκράται Γάλλοι, ὡς «ὄργανα τοῦ Διαβόλου τοῦ ἐπιζητοῦντος ἀενάως τήν καταστροφὴν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους».

² Καστέλλι: τὸ ἐν τῇ εἰσόδῳ τοῦ ὄρμου τοῦ Αὐλέμονος, ἀριστερῆ τῷ εἰσερχομένῳ, μικρὸν Ἐνετικὸν φρούριον.

δύο ἄρμιράγιοις. Ἐκάμανε δὲ μετερίζι τὸ σπίτι τοῦ Νικολάου Καρβέλα¹. Καὶ πρώτη Ὀκτωβρίου ἄρχισαν τὸν πόλεμον καὶ ἐρρήξανε εἰς τὸ Κάστρο 232 κανονιᾶς καὶ ἕως 3000 ντουφεκιᾶς. Ἐσκοτώθησαν τρεῖς Φραντζέζοι καὶ τρεῖς Τοῦρκοι, ἐβάλανε δὲ ἄσπρην σημαίαν καὶ ἔπαυσεν ὁ πόλεμος καὶ ὁμιλῶντας οἱ ἀξιωματικοὶ ἐσυμφώνησαν καὶ ἐπαράδωσαν τὸ Κάστρο καὶ ἐμπήξαν μέσα οἱ Ῥώσοι καὶ οἱ Τοῦρκοι ἐπῆγαν εἰς τὴν ἀρμάδα. Ἐγινε δὲ μεγάλη κλεψιά καὶ τζακισμός².

1798, Ὀκτωβρίου 6. Ἀμολάρησεν ἡ ἀρμάδα διὰ τὴν Ζάκυνθον καὶ εἰς ἑπτὰ ἡμέρας ἔστειλεν ἕναν Κιρλιγκίτζη καὶ ἐπῆρε τρεῖς ἄρχοντες, τὸν κόνσολον Λεβούνη, ὁποῦ ἦτον κριτῆς τοῦ τόπου, τὸν δοτόρο Μανόλη Μόρμορη καὶ τὸν Παῦλον Δαντόνην καὶ πηγαίνοντας ἕως εἰς τὴν Κορώνην τοὺς ἐλευθέρωσαν. Ἐγύριευσαν καὶ τὸν δοτὸρ Μανολάκη Καλούτζη ἀλλὰ δὲν τὸν εὔρηκε³. Πηγαινάμενη ἡ ἀρμάδα εἰς τὴν Ζάκυνθον καὶ Κεφαλληνίαν ὑποτάχθησαν εὐθύς εἰς τὴν Πρέβεξαν, ἔγινε δὲ αἱματοχυσία μεγάλη ἀπὸ αἰτία τῶν Τουρκῶν. Ἄφησε δὲ ἐδῶ φύλαξιν ἡ ἀρμάδα 12 Ῥώσους καὶ 10 Τούρκους, δίδοντας ἄδειαν εἰς τοὺς προεστοὺς καὶ κριτὰς εἰς ὅλα τὰ χωρία διὰ νὰ κρίνουν τὰς διαφορὰς τῶν ἀνθρώπων, ἕως νὰ κυριεύσουν καὶ τὰ ἐπίλοιπα νησιά.

1798, Ὀκτωβρίου 25. Ἐκαμε ἕναν μεγάλον ποταμὸν καὶ ἔμπαινε εἰς τὰ κελλία τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους.

1798, Δεκεμβρίου 1. Ἐμίσησεν ὁ Παπᾶ-Θοδωρῆς ποτὲ

¹ Παραμένει ἀκόμη ἡ τοπωνυμία εἰς τὴν βορείαν εἴσοδον τῆς Πόλεως. Ποία ἀκριβῶς ἦτον ἡ οἰκία Καρβέλα δὲν ἀναφέρει ἡ παράδοσις.

² Περὶ τῆς ἀλώσεως τῶν Κυθήρων ὑπὸ τῶν Ῥωσσοτούρκων βλ. Χιώτη Ἱστορίαν τῆς Ἑπτανήσου τόμ. Γ' σελ. 682 καὶ 683 καὶ Μαυρογιάννη Ἱστορίαν Ἰονίων Νήσων ἐτῶν 1797-1815 τόμος Α' σελ. 197 καὶ 198.

³ Τὸ παρὸν χρονικὸν μέχρι τοῦ σημείου τούτου, ὡς καὶ τὸ προηγούμενον ὀλόκληρον ἐδημοσιεύθησαν καὶ παρὰ Διον. Ἀλβανάκη ἐν «Κυθ. Ἐπετηρίδι» τευχ. Β' 1912-1918 σελ. 26.

Δημήτρη Γλέζος στελμένος εἰς τοὺς Κορφοὺς ἀπὸ τὸν Κουμαντάντε Μόσκοβον ὁμοῦ μὲ τὸν Τζώρτζη Δουρέντε νὰ ὑπάγουν εἰς τοὺς βασιλικοὺς ἀρμιράγιους, ὅπου ἦτον εἰς τὴν Ῥουσσοθωμανικὴν ἀρμάδα διὰ ὑπόθεσες τῆς Πατρίδος.

1799, Ἰανουαρίου 30. Ἦλθεν ἀπὸ τοὺς Κορφοὺς ὁ ἄνωθεν Δουρέντες καὶ ἔφερε προστάγματα νὰ εἶναι τὸ Κριτήριον εἰς τὴν Χώραν. Ἐκαμαν Πρόεδρον τὸν δοτόρον Ἐμμανουὴλ Στάη καὶ ἐπῆραν πάλιν τὴν ἐξουσίαν, ὅπου εἶχανε οἱ προεστοὶ εἰς τὰ χωρία.

1799, τὸν Φεβρουάριον. Μὲ γνώμην τῶν τεσσάρων Διστρίτων¹ ἔγινεν ἐδῶ εἰς τὸ Μυλοπόταμον τὸ Κριτήριον εἰς τὰ σπίτια τοῦ Γεώργη Μαλάνου, ἀντικρυ τοῦ Ἁγίου Σφζοντος, τὰ ὁποῖα ταράσσουν τοὺς Ἄρχοντας, πὼς δὲν τοὺς ὑποτασσόμεθα².

1799, Μαρτίου 10. Ἦλθεν ὁ Παππᾶ-Θοδωρῆς ἀπὸ τοὺς Κορφοὺς καὶ τὰ χαρτιά ὅπου ἐφέρανε δὲν τὰ ἐδέχθησαν οἱ Κυθηραῖοι ὅλοι. Ἦτον βλαπτικά εἰς αὐτοὺς καὶ θέλουν νὰ κυβερνῶνται μὲ τὸ μανιφέστο ὅπου ἐξ ἀρχῆς ἐδόθη.

1799, Μαΐου 6. Ἐγινεν ἓνας μέγας σεισμὸς καὶ φρικτός.

1799, Μαΐου 12. Εὗρισκόμενοι οἱ ἀδελφοὶ Τζαννέτος καὶ Παναγιωτάκης Κασιμάτηδες εἰς τὴν πανήγυριν τοῦ

¹ Διστρίτο = διαμέρισμα, περιφέρεια.

² Οἱ κάτοικοι τῆς νήσου ἀπ' αὐτῆς τῆς ὑπὸ τῶν Ῥωσοτούρκων κατοχῆς οὔτε εἰς τὰς διαταγὰς τῶν Ναυάρχων ὑπήκουον, οὔτε εἰς τὰς τῆς Γερουσίας. Ἡ ἀπόστασις καὶ ἡ δυσκολία τῆς συγκοινωνίας ἐνεθάρρυνε τὸν Λαὸν τῆς νήσου ἔτι μᾶλλον εἰς τὴν ἀπειθειαν πρὸς τὰς Ἀρχὰς τοῦ Τόπου καὶ εἰς τὴν ὀλιγωρίαν τῶν μακρόθεν καὶ σπανίως πεμπομένων διαταγῶν τῆς Κεντρικῆς ἐξουσίας. Οἱ χωρικοὶ τῆς νήσου εἶχον ἐκλέξει κατ' ἴδιον ὅπως τρόπον τοὺς Προεστοὺς ἢ Κριτὰς τῶν ἐπίσης δὲ καὶ ὁ Λαὸς τῆς Πόλεως ἐν ἰδίᾳ συνελεύσει ἐξέλεξε τοὺς ἰδίους αὐτοῦ Κριτὰς. Οὗτοι δὲ ὁμοῦ συνεργόμενοι ἐδίκαζον ἀπάσας τὰς ὑποθέσεις τῶν πολιτῶν καὶ ἔλυνον ἔπειτα τὰ παρουσιαζόμενα ζητήματα αὐθαιρέτως καὶ κατ' ἴδιαν ἀρέσκειαν. Ἦσαν ἐν ἄλλαις λέξεσι δικαστήρια αὐτόχρημα ἐπαναστατικά. (Μαυρογιάννη Ἱστορία τῶν Ἰονίων Νήσων ἐτῶν 1797-1815 τόμ. Α' σελ.).

Ἁγίου Θεοδώρου ἔδωκαν ἓνα ῥάπισμα τοῦ Παππᾶ-Δημήτρη Ἀντρονίκου ἀπὸ τὸ Κουσουνάρι καὶ ἔγινε σύγχυσις καὶ αἰτία εἰς τὸν λαὸν καὶ ὤρμησαν ὅλοι οἱ Λογοθετιᾶνοι καὶ λοιποὶ καὶ τοὺς ἐθανάτωσαν καὶ τοὺς δύο καὶ τοὺς ἐπῆραν καὶ τοὺς ἔρριψαν εἰς τὸ ἀμπέλι τοῦ Στάη καὶ ἔκαμαν ἐκεῖ δύο ἡμέρες. Ἦλθαν καὶ τοὺς ἐφόρτωσαν εἰς τὰ μουλάρια καὶ τοὺς ἐπῆγαν εἰς τὴν Χώραν καὶ τοὺς ἔθαψαν. Ἦτον καὶ οἱ δύο σκανδάλων πολλῶν αἰτίοι εἰς τοὺς Χωρικοὺς. (Ἐκ τοῦ ἀντιγράφου τοῦ Ἁλκ. Λαστιώτου).

Εὐρισκόμενοι οἱ ἀδελφοὶ Τζαννέτος καὶ Παναγιωτάκης Κασιμάτηδες εἰς τὴν πανήγυριν τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου τὴν ὥραν, ὅπου ἔκαναν τὴν λιτανίαν μετὰ τὴν Ἁγίαν Κάραν, ὃ εἰς ἔξ αὐτῶν ἔδωκεν ἓνα ῥάπισμα τοῦ παππᾶ-Δημήτρη Ἀντρονίκου ἀπὸ τὸ Κουσουνάρι καὶ ἔπεσε τὸ καλυμαῦχι τοῦ Ἱερέως εἰς τὴν γῆν. Τότε ὁ Ἱερεὺς ἐφώνησεν: «Ἀδελφοί μου Χριστιανοί, οἱ ἴδιοι βλέπετε τὴν περιφρόνησιν ὅπου μοῦ ἔκαμε». Τότε μετὰ τὴν φωνὴν τοῦ Ἱερέως ἔγινε μεγάλη σύγχυσις εἰς τὸν λαὸν καὶ ὤρμησαν ὅλοι οἱ Λογοθετιᾶνοι καὶ λοιποὶ νὰ τὸν συλλάβουν. Ἰδὼν δὲ τὴν φοβερὰν ὀργὴν ὅλου τοῦ λαοῦ ἐφοβήθη καὶ ἐπῆγεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἐμβῆκεν εἰς τὸ Ἅγιον Βῆμα, ἐκεῖ δὲ ἐπῆγαν νὰ τὸν συλλάβουν. Τότε ὁ Ἡγούμενος τῆς Μονῆς τοὺς εἶπεν: «Ἀδελφοί μου Χριστιανοί, μὴν τὸν φογεύσετε ἐντὸς τοῦ Θυσιαστηρίου, διατὶ ἡ Ἐκκλησία δὲν ἱεουργῆται πλέον». Τότε τὸν ἐσύλλαβαν ἐκ τοῦ Ἱεροῦ καὶ τὸν ἐπῆγαν εἰς τὸν τόπον τῆς καταδίκης ἀπ' ἔξω ἀπὸ τὸ ἀμπέλι τοῦ Στάη. Μετὰ βατοκόπια, μετὰ σοῦγλες, μετὰ πέτρες τὸν ἐθανάτωσαν. Τὸν ἀφήσαν ὀλίγον πνέοντα, χωρὶς νὰ δύνηται πλέον νὰ ὁμιλήσῃ καὶ ἦλθαν εἰς ἀναζήτησιν τοῦ ἀδελφοῦ του. Τὸν ἤψραν εἰς ἓνα κελλί μέσα εἰς κοφίνι κρυμμένον, ὅπου τὸν εἶχε φυλλάξει μία καλογραῖα, ὅπου ἐδιέμενε μέσα εἰς αὐτὸ τὸ κελλί. Δὲν τὸν ἐβλέπαν ὅπως ἦτον κρυμμένος. Ἐνας ἐβαστοῦσε μία σοῦγλα καὶ ἐσούγγλισε τὸ κοφίνι. Ὁ ἄνθρωπος ἐφώναξε, τὸν ἐβγάλαν εὐθύς καὶ τὸν ἐπῆγαν εἰς τὸν τόπον, ὅπου ἦτον καὶ ὁ ἀδελφός του. Τότε ἐκεῖνος ἀσήκωσε τὸ χέρι του καὶ τὸν ἐστρούκισε. Τότε ἐφρονεῦθη ὡσπερ καὶ ὁ ἄλλος. Ἐφώναξαν δὲ ὁ

λαὸς νὰ εἶναι ἀσυχώρητος, ὅστις δὲ ρήξῃ πέτρα εἰς τὰ δύο νεκρὰ σώματα. Τοὺς ἐσκέπασαν μὲ τὲς πέτρες καὶ ἔμειναν σκεπασμένοι δύο ἡμέρες. Ἐστείλειεν ὁ Καλοῦτζης ἄνθρωπον ἑδικόν του, ἐπῆγε νύκτα, ἔβαλε τὰ νεκρὰ σώματα εἰς δύο σάκκους, τὰ ἐφόρτωσε εἰς τὸ μουλάρι, τὰ ἔφερε καὶ τὰ ἐθάψαν εἰς τὸ Κλειστὸ - Βουῦργο. Ἦτον δὲ καὶ οἱ δύο σκανδάλων πολλῶν καὶ ζημιῶν αἴτιοι. Ταῦτα ὁποῦ ἔγραψα τὰ ἐδιηγῆθη ἄνθρωπος πολὺ γνωστός μου, ὅστις εὐρέθη τότε παρῶν καὶ εἶδε τὰ καθέκαστα ἰδίους ὄμμασι. (Ἐκ τοῦ ἀντιγράφου τοῦ Δανιὴλ ἱερέως Βαρυπάτη - Χρυσέα)¹.

1799, Μαΐου 19. Ἐστείλαμε πάλι τὸν Παπᾶ - Θεοδορεῖ Γκλέζον καὶ τὸν Κωνσταντῆ Μουστάκον.

1799 Ἰουνίου 7. Ἐφυγεν ὁ Ἐμμανουὴλ Στάης - Ντετορῆς² διὰ νὰ γλυτώσῃ ἀπὸ τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ λαοῦ.

1799, Ὀκτωβρίου 28. Ἦλθεν ὁ Παπᾶ - κὺρ - Ἀντωνῆς Δαρμᾶρος Λαζάνης ἀπὸ τὴν Πόλιν ἀρχιμαντρῆτης τῆς Ῥουσσίας.

1799, Νοεμβρίου 3. Ἦλθεν ὁ Ντετορῆς ὁ Στάης ἀπὸ τὴν Ζάκυνθον.

1800, Μαρτίου 30. Ἐστείλαν οἱ χωρικοὶ ὅλοι εἰς τὴν Πόλιν, εἰς τὸν Νταμαρᾶ, μπάϊλον τῆς Ῥωσσίας³ τὸν Παπᾶ - Γεώργιον Ἀρώνη τοῦ Δημητρίου διὰ βοήθειαν τῶν χωρικῶν διὰ τὰ κακά, ὁποῦ ὑποφέρανε ἀπὸ τὸν Κουμαντάντε

¹ Ἐκ τοῦ πρωτοτύπου τοῦ Γρ. Λογοθέτη γνήσιον ἀντίγραφον εἶναι κατὰ τὴν γνώμην μας τὸ τοῦ Ἀλκιβ. Λασιωῦτου. Ὁ ἱερεὺς Δανιὴλ Βαρυπάτης ἠλλοίωσε τὸ πρωτότυπον προσθήσας λεπτομερείας, ἅς ὁ ἴδιος ἤκουσε παρ' ἄλλων καὶ ἅς μέχρι σήμερον ἡ παράδοσις παρὰ τῷ λαῷ ἐν πολλοῖς διασφῆλι. Ὁμοίως προσθήκας τοῦ Δανιὴλ Βαρυπάτη παρατηροῦμεν καὶ εἰς τὰ κατωτέρω χρονικά τῆς 22 Ἰουλίου 1800, τῆς 8 Ἀπριλίου 1814 καὶ 9 Μαΐου 1817.

² Ντετορῆς = διδάκτωρ. Οὕτως ἐλέγοντο οἱ τυχόντες ἀνωτέρων σπουδῶν, οἱ λόγιοι, οἱ νομικοί, οἱ ἱατροί.

³ Β. Τομάρας, πρέσβυς τῆς Ῥωσσίας ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Ῥοῦsson. Καὶ ἦλθεν ὁ Παππᾶς 30 Μαΐου καὶ ἔφερε γραφὴν, ὅπου ἔγραφε νὰ ἔχουν ὑπομονήν.

1800, Ἰουλίου 14. Ἐπέρασε ἡ Ῥουσσικὴ ἀρμάδα καὶ ἐπῆρε τὸν Κουμαντάντε Ῥοῦsson μὲ ἓνα κότορον μὲ ὄλους τοὺς ἀνθρώπους του, οἱ ὅποιοι ἔφυγαν ἀπ' ἐδῶ οἱ Ῥοῦσσοι 15 Ἰουλίου 1800 ἡμέρα Κυριακῆ.

1800, Ἰουλίου 15. Ἐπήραμε τὴν Εἰκόνα τῆς Μυρτιδιώτισσας ἐδῶ εἰς τὸν Ἅγιον Χαράλαμπον εἰς τὸ Μυλοπόταμον ἀπὸ τὸ Μοναστήρι της διὰ τὸν φόβον τῆς ἀρμάδας καὶ ἔμεινε ἕως τὰς 23 Σεπτεμβρίου καὶ τότε ἐπήγαμε εἰς τὸ Μοναστήρι της τὴν Εἰκόνα.

1800, Ἰουλίου 17. Ἐσυνάχθησαν ὄλοι οἱ Προεστοὶ καὶ ἐπῆγαν εἰς τὸ Κάστρο καὶ ἐλάβανε τὸ ποσέσσο¹, μὲ τὸ νὰ ἔμεινε ἔρημον ἀπὸ ἐξουσίαν².

1800, Ἰουλίου 22, Κυριακὴ ἡμέρα. Ἐσυνάχθησαν ὄλοι οἱ Προεστοὶ τῆς νήσου καὶ ἐπήγαμε μὲ δεκαρχίες καὶ ἄλλους πολλοὺς εἰς τὴν Χώραν καὶ ἐπήγαμε εἰς τὸ Κάστρο μαζί ἄρχοντες καὶ χωριᾶτες εἰς τὸ Παλάτι, διὰ νὰ ἀγαπήσουνε καὶ νὰ παύσουν τὰ σκάνδαλα. Καὶ δὲν ἐσυμφώνησαν εἰς τὰ ζητήματα καὶ ἔγινε σύγχυσις καὶ ἐσκοτώσανε ἐκεῖ μέσα τὸν Δοτὸρ Ἐμμανουὴλ Στάη καὶ τὸν Τζώρτζη Δουρέντε, οἱ δὲ

¹ Ποσέσσο = κατοχή.

² «Οἱ Προεστοὶ μετὰ χωρικῶν πολλῶν εἰσηλθόντες ἐνοπλοὶ εἰς τὸ Φρούριον καὶ προσεκάλεσαν τοὺς Εὐγενεῖς νὰ συνέλθωσι τῇ 22^α τοῦ αὐτοῦ μηνός, ὅπως ὑποβάλωσιν εἰς αὐτοὺς προτάσεις τινάς, δι' ὧν ἤλπιζον, ὡς ἔλεγον, νὰ ἐπέλθῃ συμφιλίωσις μετὰ τῶν δύο τάξεων τῆς τοῦ Λαοῦ καὶ τῶν Εὐγενῶν. Ἐπειδὴ δὲ τινες εἶχον ἀπειλήσει προηγουμένως νὰ θανατώσωσι τὸν Ἐμμαν. Στάην, ἓνα τῶν ἀριστοκρατικωτέρων τῆς Νήσου Εὐγενῶν, οἱ χωρικοὶ μετέβησαν εἰς τὴν οἰκίαν του καὶ διεβεβαίουν αὐτὸν περὶ τῆς φιλίας των καὶ ἰκέτευσαν μάλιστα νὰ μὴ ἀναχωρήσῃ ἐκ τῆς νήσου λέγοντες, ὅτι ἐπιθυμοῦσι νὰ ἔχωσιν αὐτὸν ὁδηγὸν καὶ προστάτην των. Πιστεύσας εἰς τοὺς ἀπατηλοὺς τούτους λόγους τῶν χωρικῶν ὁ ἀτυχὴς Στάης ἔμεινεν ἡσυχος». (Γ. Μαυρογιάννη Ἱστορία Ἰονίων Νήσων ἐτῶν 1797-1815 τόμ. Α' σελ. 336).

λοιποὶ ἐβγῆκαν διὰ νὰ φύγουν, ἀλλὰ ἦτον σφαλισμένες οἱ πόρτες τοῦ Κάστρου καὶ ἐκρύβησαν, πλὴν τοὺς εὗρον πρῶτον τὸν σιὸρ Παῦλον Δαντώνη, ἔπειτα τὸν σιὸρ Ἰωάννην Μαχαιριώτην καὶ τοὺς ἐφόνευσαν, οἱ ὅποιοι ἦτον σπουδαῖοι καὶ ἄξια ὑποκείμενα. Αὐτοὶ ἐνώθησαν μὲ τὸν Ῥοῦσσον καὶ ἤθελαν νὰ ὑποτάξουν εἰς τὴν ἔξουσίαν τους ὅλην τὴν νῆσον καὶ ἐκύταζαν μόνον πρὸς ὄφελος ἐδικόν τους. Ὅθεν ἔλαβον κεφαλικὴν τιμωρίαν. Εἰς ὅλα ἦτον παρὼν ὁ Δεσπότης μας Ἄνθιμος. Ἐπαρακάλει, πλὴν δὲν τὸν ἀκούσανε. (Ἐκ τοῦ ἀντιγράφου τοῦ Ἄλκ. Λαστιώτου).

Ἐσυνάχθησαν ὅλοι οἱ Προεστοὶ τῆς νήσου μὲ δεκαρχίαι καὶ μὲ ἄλλους πολλοὺς εἰς τὴν Χώραν καὶ ἐπήγανε εἰς τὸ Κάστρο μαζί ἄρχοντες καὶ χωρικοὶ εἰς τὸ Παλάτι διὰ νὰ ἀγαπήσουνε καὶ νὰ παύσουνε τὰ σκάνδαλα. Καὶ δὲν ἐσυμφώνησαν εἰς τὰ ζητήματα καὶ ἔγινε σύγχυσις καὶ ἐσκοτώσαν ἐκεῖ μέσα τὸν κύριον Ντετοράτο Ἐμμανουὴλ Στάθι καὶ τὸν Τζώρτζη Δουρέντε. Οἱ δὲ λοιποὶ εὐγῆκαν νὰ φύγουν, ἀλλὰ ἦτον σφαλισμένες οἱ πόρτες τοῦ Κάστρου καὶ ἐκρύβησαν. Ὁ κύριος Ντετοράτος Ἰωάννης Μαχαιριώτης ἐκρύπτη μέσα εἰς τὴν κάτω βαρδιόλα, ὅπου εἶναι οἱ στέρνες. Ἐτρεξε ἕνας, τὸν ἠκολούθησε, τὸν εἶδε ποῦ ἐπῆγε. Ὅταν τὸν ἤυρε τοῦ εἶπε: «Εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς ἐσένα εἶναι ἡ ἐλπίς μου. Σοῦ ὑπόσχομαι μεγάλη ὠφέλεια ἀπὸ λόγου μου. Λάβε δύο χρυσᾶ ὠρολόγια, ὅπου βαστῶ, καὶ φύλαξέ με, μὴ μὲ μαρτυρήσης». Ἐκεῖνος δὲν ἠθέλησε νὰ δεχθῆ, ἐπῆγε εἰς τοὺς ἄλλους καὶ τὸν ἐσύλλαβαν καὶ τοῦ ἐδῶκαν τὸ τέλος τοῦ ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὴν κάτω μουράγια τοῦ Κάστρου. Τὸν κύριον Παῦλον Δαντώνη τὸν ἤυραν τὸν ἐσύλλαβαν καὶ τὸν ἀπέκτειναν, ὅστις ἐκρύπτη εἰς τῆς Βρανοῦς τὸ σπίτι¹. Αὐτοὶ ἦτον ἀνθρώποι πολὺ σπουδαῖοι καὶ οἱ καλύτεροι ἀπὸ ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς νήσου. Αὐτοὶ ἐνώθησαν μὲ τὴν Ῥωσικὴν Κυβέρνησιν καὶ ἤθελαν νὰ ὑποτάξωσιν εἰς τὴν ἔξου-

¹ Τῆς Βρανοῦς τὸ σπίτι ἦτο ἐντὸς τοῦ Φρουρίου. Θὰ εἶναι ἐξ ἐκείνων τὰ ὅποια κατεστράφησαν μεταφερθέντων καὶ τῶν ὑλικῶν των καὶ τῶν ὁποίων οὐδὲν ἴχνος ἀπέμεινε.

σίαν τους ὄλην τὴν νῆσον καὶ ἔβλεπον μόνον πρὸς ὄφελος ἔδικόν τους. Ὅθεν ἔλαβον κεφαλικὴν τιμωρίαν. Ὁ Δεσπότης ὁ Ἀνθιμος ἐπαρακάλει, ἀλλὰ νὰ ἀκουσθῆ ἑσταθῆ ἀδύνατον. Ὁ Τζώρτζης ὁ Μπελέσης ἦτον ὁ πρῶτος τῆς ἀναρχίας. Εἶχε ἀδικηθῆ ἀπὸ τὸν Στάη καὶ ἔπνεε ἐκδίκησιν κατ' αὐτοῦ. Ὁλη ἢ ἰδιοκτησία τοῦ Στάη εἰς τὸν Κακόπρινο, τοποθεσία Μανιτοχώρι, ἦτον συγγενικὰ κτήματα τοῦ Μπελέση. Ἦτον μιᾶς γυναικὸς δικαίωμα κληρονομικὸ τῆς, πολὺ πλησίον συγγενῆς τοῦ ἀνωθεν Τζώρτζη Μπελέση, ἢ ὁποία ἐπῆγε εἰς τὴ Ζάκυνθο καὶ ἐδιέμενε μὲ τὸ νὰ ἀποκατασταθῆ ἐκεῖ καὶ ἄφησε ὅταν ἔφυγε ὡς ἐπίτροπο τὸν Ντετορῆ Ἐμμανουὴλ Στάη καὶ ἀντὶς ἐπίτροπος ἔγινε ἰδιοκτῆτης αὐτῆς τῆς ἔξαιρέτου περιουσίας. Διὰ τοῦτο ὁ ῥηθεις Τζώρτζης Μπελέσης ἔβλεπε τὸν Ντετορῆ ὡς μεγαλώτατον ἐχθρό. Πρὶν μάθη κανέναν ἄλλο τί εἶχε ἀποφασίσει νὰ κάμη, ἐπῆγε εἰς τὰ Δόκανα ἠῦρε τὸν Βασίλη τὸν Γλέτζο καὶ τοῦ εἶπε ὅτι εἶχε ἀπόφαση ἀμετάθετο νὰ κάμη καὶ νὰ γένη καὶ ἐκεῖνος συνεργός. Ἐκεῖνος τοῦ εἶπε νὰ μὴ τὸ κάμη ποτέ. Ἀλλὰ ὅταν ἐκεῖνος ὁ ἀληθὴς χριστιανὸς τὸν εἶδε ἀμετάθετον τῆς διαβολικῆς ἀποφάσεως, φοβούμενος μὴ γίνῃ ἐκδίκησις κατ' αὐτοῦ τοῦ ὑπεσχέθη, ὅτι καὶ ἐκεῖνος θὲ νὰ εἶναι μαζί τους, ἀλλὰ ὅταν ἦλθαν εἰς τὸ Μανιτοχώρι, εἰς τὸ χωράφι τοῦ Ντετόρου Μανόλη Μόρμωρη, προφάσει νὰ κάμη τὸ ἀναγκαῖον ἐγύρισε εἰς τὸν οἶκόν του. Ἐλεγε δὲ ὁ Μπελέσης καυχώμενος, ὅτι ἐκεῖνος ἔχει πέντε κάστρα ἀνίκητα καὶ τὸ ἔδικό του ἔξε. Ὅτι εἶχε πέντε υἱούς, οἵτινες ἦτον οἱ καλύτεροὶ νέοι, ὁποῦ νὰ ἦτον εἰς τὴν νῆσον. Τὴν δὲ ἰδιοκτησία, ὁποῦ εἶχε ὁ Στάης τὴν ἐπῆρε, ἀλλὰ ὀλίγον καιρὸν ἔμεινε εἰς αὐτόν. (Ἐκ τοῦ ἀντιγράφου τοῦ Ἱερέως Δανιὴλ Βαρυπάτη - Χρυσέα)¹.

¹ Καὶ ἐνταῦθα, ὅπως καὶ ἐν τῷ ἀνωτέρῳ χρονικῷ τῆς 12ης Μαΐου 1799, παρατηροῦμεν, ὅτι τὸ ἐκ τοῦ πρωτοτύπου τοῦ Γρ. Λογοθέτη πιστὸν ἀντίγραφον εἶναι τὸ τοῦ Ἀλκ. Λαστιώτη. Ὁ Ἱερεὺς Δανιὴλ Βαρυπάτης ἠλλοίωσε ἐν πολλοῖς τὸ πρωτότυπον, προσέθεσε δὲ λεπτομερείας, ἃς ὁ ἴδιος παρ' ἄλλων ἤκουσε καὶ ἃς μέχρι σήμερον ἢ παρὰ τῷ λαῷ παράδοσις ἐν πολλοῖς διασφύζει.

Ὁ ἱστορικὸς Π. Χιώτης γράφει: «Ἡ κυρία Δρακούλα σύζυγος

1800, Αὐγούστου 1. Ἐσυστήθη τὸ Κριτήριον εἰς τ' Ἀρω-
ναϊδικοὶ καὶ ἐσηκώθη ἀπὸ τὸ Μυλοπόταμον.

τοῦ Ἐμμανουὴλ Στάη, ἀριστοκράτου καὶ ὑπερόπτου, παρώτρυνε τὸν
ἄνδρα αὐτῆς εἰς τὸ νὰ περιφρονῇ τὰς αἰτήσεις τῶν χωρικῶν. Οὗτος
δὲ πειθόμενος ἐξύβρισε τοὺς χωρικοὺς ἐν τῇ συνελεύσει. Πάραυτα
Μπελέσης τις τῶν ἀρχηγῶν τῶν χωρικῶν ὤρμησεν ἔνοπλος κατὰ τοῦ
Στάη γυμνῶ ξίφει καὶ ἐφόνευσεν αὐτόν. (Χιωτὴ Ἱστορία Ἑπτανή-
σου τόμ. Γ' σελ. 758).

Ὁ δὲ ἱστορικὸς Μαυρογιάννης γράφει: «Τὴν 22^{αν} ἐπανήλθον εἰς
τὴν Πόλιν οἱ χωρικοὶ κατὰ τὰ προσυμφωνηθέντα, ὁ δὲ Ἐπίσκοπος
προσκληθεὶς παρ' αὐτῶν εἰς τὴν ὁμήγουρην, ὠμίλησε συστήσας εἰς
πάντας ἐν ὀνόματι τοῦ παντοδυνάμου Θεοῦ τὴν εἰρήνην καὶ τὴν
ὁμόνοιαν. Εἶτα μετέβησαν ἅπαντες εἰς τὸ ἐν τῷ Φρουρίῳ παλάτιον
τοῦ Διοικητοῦ, ὅπου ἦσαν συνηγμένοι καὶ οἱ εὐγενεῖς. Ἐκαστος
ἤλπιζεν, ὅτι ἢ μετὰ τὴς χριστιανικῆς κατανύξεως ἀρχομένη συνέ-
λευσις ἐμελλε νὰ καταλήξῃ ἐπίσης χριστιανικῶς, ἀλλ' ἐξ αὐτῶν τῶν
προτάσεων τῶν χωρικῶν ἐφάνη πάραυτα, ὅτι ἄλλως ἐμελλε νὰ κατα-
λήξῃ ἢ ὑπόθεσις. Οἱ χωρικοὶ ἐπρότειναν τῷ Στάη νὰ τοῖς ἀποδο-
θῶσι πρῶτον, ἅπαντες οἱ ὑπ' αὐτῶν πληρωθέντες φόροι καὶ ἅπασαι αἱ
ἔκτακτοι συνεισφοραὶ, ἃς εἶχον καταβάλλει δι' ἐνοίκια στρατιωτικῶν
καταλυμάτων ἐπὶ τῆς Γαλλικῆς Κυβερνήσεως· δευτέρον, νὰ τοῖς ἀπο-
δοθῶσιν, ὅσα εἶχον πληρώσει πρὸς συντήρησιν τῆς Ῥωσσοτουρκικῆς
φρουρᾶς, τρίτον δὲ καὶ τελευταῖον, νὰ τοὺς ἀποζημιώσῃ δι' ὅσα
ἐχον δαπανήσῃ δι' ἀποστολὰς ἐπιτρόπων πρὸς τὸν ναύαρχον
Οὐτζακῶφ καὶ τὸν πρεσβευτὴν Τομάραν, ὅπως ἀπολογηθῶσι διὰ
τὰς κατ' αὐτῶν γενομένας συκοφαντικὰς καταγγελίας, τὰς ὁποίας
κατ' εἰσήγησιν αὐτοῦ τοῦ Στάη ὁ στρατιωτικὸς Διοικητὴς τῆς νήσου
ἀπηύθυνεν ἄλλοτε. Ὁ Στάης ἐνόησεν, ὅτι τοιαῦται ἀπαιτήσεις ἦσαν
ἀπλῶς κάλυμμα ἄλλων σκοπῶν· οὐχ' ἦττον, ὅπως σωθῆ ἀπὸ τοῦ
παρόντος κινδύνου ἀπελογήθη κατὰ τῶν προσαπτομένων αὐτῷ ἀδι-
κημάτων καὶ συνάμα ὑπεσχέθη νὰ πληρώσῃ ἅπαντα τὰ αἰτούμενα
ἐντὸς 8 ἡμερῶν, ἀφοῦ ἤθελον παρουσιάσει αὐτῷ τοὺς λογαριασμοὺς
τῶν ὑπ' αὐτῶν καταβληθέντων ποσῶν. Εἰς τὴν ἀπάντησιν ταύτην τοῦ
Στάη ὡς ἐκ συνθήματος οἱ χωρικοὶ ἐπέπεσαν κατ' αὐτοῦ διὰ πυρο-
βόλων ὄπλων καὶ μαχαίρων καὶ καταμελίσαντες δι' ἀλληπαλλήλων
πληγῶν τὸ σῶμά του ἀφήκαν αὐτὸν ἄπνον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Ἄλλοι
δὲ ὀρμήσαντες κατὰ δύο ἐτέρων εὐγενῶν συγγενῶν αὐτοῦ, τοῦ Γ.
Δορέντζου (Γρ. Δουρέντε) καὶ ἐτέρου τινός, κατέσφαξαν αὐτοὺς
ὁμοίως. Τρίτον τινὰ, Μαχαιριώτην καλούμενον, καταφυγόντα, ὅπως
σωθῆ εἰς τὰς ἀγάλας τοῦ ἐκεῖ παρόντος Ἐπισκόπου κατέσφαξαν
ἐπίσης, μάτην δ' ἐξώρκιζε περιδεῆς τοὺς φονεῖς ὁ Ἐπίσκοπος,
ἵνα φεισθῶσιν αὐτοῦ» (Μαυρογιάννη Ἱστορία Ἴονίων Νήσων ἐτῶν
1797-1815 τόμ. Α' σελ. 336-337).

1800, Αὐγούστου 11. Ἦλθεν ὁ Δεσπότης ὁ Ἄνθιμος μετὸν Πανιερώτατον Μακάριον Στάην, πρῶτον Ῥέοντος¹, μετὰ ἄλλους πολλοὺς εἰς τὰ χωρία καὶ εἰς τὸν Ποταμὸν διδάσκοντας εἰς τὸν Ἅγιον Θεόδωρον, ὅπου ἐσυνάχθησαν διὰ τὴν γίνῃ ἀγάπῃ καὶ εἰρήνῃ εἰς τὸν λαὸν νὰ παύσουν οἱ ταραχῆς καὶ τὰ σκάνδαλα.

1800, Σεπτεμβρίου 14. Ἐσυνάχθημεν πενήντα νομάτοι καὶ ἐπῆγαμε ἀπὸ χωρίον εἰς χωρίον καὶ ἐνουθετήσαμε τοὺς ἀπλουστέρους διὰ τὴν καλὴν ἡσυχίαν. Καὶ αὐτοὶ οἱ πενήντα ἦτον ἱερεῖς καὶ γέροντες χρήσιμοι. Καὶ ὅποιος φέρει αἰτίαν σκανδάλου νὰ παιδεύεται.

1800, Ὀκτωβρίου 19. Αἱ δύο Ἀρχόντισσες ἀδελφῆς κυρία Δρακούλα² καὶ Αἰκατερίνα, θυγατέρες Βαλερίου Κασσιμάτη, ἐζήτησαν ἄδειαν ἀπὸ τοὺς Προεστοὺς καὶ ἐφύγανε διὰ νυκτὸς μετὰ πολὺν φόβον.

1800, τὸν μῆνα Ὀκτώβριον. Ἐρχόμενο ἓνα καράβι ἔξω ἀπὸ τὴν Χύτρα ἀπὸ φόβον, ὅπου τὸ ἐκνήγα ἄλλο, ἀφέθη ὀρμητικῶς εἰς τὸ Καψάλι καὶ ἔπεσε ἔξω. Καὶ εἶχε ἐμπορεύματα διάφορα, τὰ ὅποια ἐδιαγούμισαν ὄλα τζόχες, βελούδα, τάβλες, γαρόφαλα, χαρτὶ κάθε λογῆς. Μόνον οἱ ἄνθρωποι τοῦ καραβιοῦ ὅπου ἐγλύτωσαν τὴν ζωὴν τους³.

1801, Μαΐου ὑστερνές. Ἡ Ἀρχόντισσα Δρακούλα καὶ Αἰκατερίνα ἦλθαν ἀπὸ τὴν Πόλιν καὶ ἐπέρασαν ἀπὸ Μαραθωνήσι καὶ ἐπῆγαν εἰς τοὺς Κορφοὺς.

1801, Ἰουνίου 8. Ὑψώθη ἡ παντιέρα τῆς Ῥεπούμπλικας τῆς Ἐπτανήσου εἰς τὸ Καστέλλι τοῦ Αὐλέμονος καὶ εἰς τὰς

¹ Ἐπισκ. Ῥέοντος καὶ Προετοῦ ἐκαλεῖτο ἡ Ἐπισκοπὴ Κυνουρίας.

² Ἡ γῆρα τοῦ σφαγιασθέντος Ἐμμανουὴλ Στάη.

³ Ἡ ἐπίδοσις εἰς τὴν λεηλασίαν τοῦ ἐν λόγῳ καραβιοῦ ἐπαυσε τὰς ὑπὸ τῶν χωρικῶν μετὰ τὴς σφαγῆς συνεχιζομένης λεηλασίας τῶν οἰκιῶν, διαρπαγῆς τῶν καταστημάτων, πυρπολήσεις τῶν ἐν ἀγροῖς ἐλαύλεων κτλ. (Χιώτη Ἱστορία τῆς Ἐπτανήσου τόμ. Γ' σελ. 758).

16 εἰς τὸ Φρούριον, τὴν ὁποίαν Ῥεπούμπλικαν ἐστόρησαν ὅλοι οἱ Βασιεῖς.¹

1802, Σεπτεμβρίου 5. Ἐνα καράβι ἐγκλέζικο ἐρχόμενο ἀπὸ τὰς Ἀθήνας διὰ τὰ ἀράξη εἰς τὸν Αὐλέμονα ἦτον φορτωμένο μὲ ἀξιόλογα μαρμάρια ἀγάλματα διάφορα, βαλμένα εἰς κασέλλες, καὶ ἐπειδὴ ἐκοιμῶντο οἱ ἄνθρωποι ἐκτύπησε εἰς μίαν ξέραν καὶ ἔσπασε, τὰ δὲ μάρμαρα μὲ τὰς κασέλλες ἐπῆγαν ὅλα εἰς τὸ βάθος τῆς θαλάσσης, μόνον οἱ ἄνθρωποι ἐγλύτωσαν γυμνοί. Ἦτον ὁ κύριος τῶν μαρμάρων ὁ σεκρετάριος τοῦ Μπαΐλου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὸν ὁποῖον ἐδέχθη καὶ ἐπεριποιήθη ὁ κύριος Ἐμμανουὴλ Καλούτζης. Ἐστειλεν ὁ Μιλόρδος καὶ ἦλθαν βουτηχτάδες καὶ τοῦ ἔβγαλαν μερικὰς κασέλλες καὶ ἔδινε εἰς κάθε κασέλλα 500 γρόσια. Σαράντα χιλιάδες γρόσια τοὺς ἔδινε διὰ τὰ τοῦ τὰ ἔβγαλουν ὅλα. Εἶχε καὶ ἓνα σκλαβούνικο καράβι πληρωτικὸ διὰ τὰ φυλάττει τὰ μάρμαρα καὶ χώρια ἄλλα καΐκια καὶ φελούκες. Ἐκεῖ πηγαίναντες ἓνας χωρικός ἀπὸ τὰ Ἀλοιζιάνικα διὰ τὰ πάρη ἓνα βαρέλι τὴ νύκτα, τὸν ἐσκότωσαν οἱ σκλαβούνοι. Ἐπῆγε δὲ εἰς τὴν Μάλτα διὰ τὰ φέρη καράβι μὲ ἔργαλεῖα τὰ ἔβγάλη καὶ τὰ ἐπίλοιπα μάρμαρα. Ἦλθεν ὁ ἴδιος Μπαΐλος ἐδῶ καὶ ἔπειτα ἐπῆγε διὰ τὴν Μάλτα. Ἐκαμε μεγάλες εὐχαρίστησες τοῦ Καλούτζη, πὼς ἐπεριποιήθη τὸν σεκρεταρίον του, χαρίζοντάς του χαρίσματα ἀξιόλογα.²

¹ Πρόκειται περὶ τῆς «Πολιτείας τῶν Ἠνωμένων 7 Νήσων» τῆς ἰδρυθείσης μετὰ τὴν Ῥωσοτουρκικὴν τοῦ 1800 συνθήκην, δι' ἧς παρεχωρήθη τῇ Πύλῃ ἢ ἐπὶ τῶν Νήσων ἐπικυριαρχία, ἡ δὲ Ῥωσία ἐπεφύλαξεν εἰς ἑαυτὴν δικαίωμα προστάτιδος, ἅμα δὲ καὶ ἐγγυᾶτο διὰ τὴν αὐτονομίαν τῶν Νήσων.

² Πρόκειται περὶ τοῦ γνωστοῦ ναυαγίου τοῦ πλοίου «Μέντωρ», πλήρους ἀρχαίων μαρμαρίνων ἀγαλμάτων, τὰ ὁποῖα ὁ λόρδος Ἑλγιν μετέφερον ἐξ Ἑλλάδος εἰς Ἀγγλίαν. Περὶ τοῦ ναυαγίου τούτου βλ. τὴν ἀξιόλογον μελέτην τοῦ Ἄντ. Μηλιαράκη «Περὶ τῶν Ἑλγινείων μαρμάρων» ἐν τῇ περιοδικῇ «Ἐστία» τοῦ ἔτους 1888, φύλ. 669-676. Ἐν τῇ μελέτῃ ταύτῃ («Ἐστία» φύλ. 671 σελ. 713) δημοσιεύεται τὸ ἀνωτέρω χρονικὸν τοῦ Λογοθέτη. Κατὰ τὸν Μηλιαράκην σφάλλεται ὁ Λογοθέτης μνημονεύων, ὅτι τὸ ναυάγιον ἐπῆλθε, διότι οἱ τοῦ πληρώματος ἄνδρες ἐκοιμῶντο. Ἡ ἐνώπιον τοῦ ἐν Κυθήροις ὑποπροξέ-

1802, Δεκεμβρίου 9. Ἦλθεν ὁ νέος Διλιγᾶτος¹ κύριος Εὐστ. Μεταξᾶς Κεφαλλονίτης, στελμένος ἀπὸ τὴν Ῥεπούμπλικα διὰ Κριτῆς ἐδῶ εἰς τὴν πατρίδα, ἔχοντας διὰ συνοδείαν του ἑβδομήντα πέντε Μοσκόβους καὶ ἑκατὸ Ἄρβανίτες. Ἦτον σοφὸς ἄνθρωπος, ὁμῶς ἔκαμε μεγάλην φθορὰν εἰς τὸν τόπον. Ἐδιώρισε καὶ ἔτρεχαν 500 νομάτοι διὰ νὰ πιάσουν τοὺς φονιάδες, ὅπου ἔσκότωσαν τοὺς Ἄρχοντας. Ἐπιάσανε πρῶτον τὸν Τζῶρτζη Μπελέση, τὸν Πέτρον Μασέλον, τὸν Γεώργη Μαλαῖνον, ἐπιάστηκαν 24 Δεκεμβρίου, βασανίζοντάς τους. Εἰς τὰς 7 Ἰουλίου ἐλευθέρωσε τὸν Μαλαῖνο καὶ ἄλλους ἕξω ἀπὸ τὸν Μπελέση καὶ Πέτρο Κωλοβελόνη. Ἐπίασε τοὺς Προεστοὺς καὶ ἐπῆρε διπλὰ τὰ γρόσια, ὅπου ἐπῆραν εἰς τὲς κρίσεις. Ἐπῆρε τεσσάρων χρόνων δοσίματα ἀφεντικὰ καὶ πολλοὶ πτωχοὶ μὴν ὑποφέροντας ἀνεχώρησαν συφάμελλοι. Ἐσπαντίρησε ὅλους τοὺς Μπελεσιάνους καὶ ἄλλους πολλοὺς κάνοντας τὸ πρᾶγμά τους ἀφεντικό.

1803, Ἰουλίου 9. Ἦλθε ὁ νέος Διλιγᾶτος ὀνόματι Ἀλέξανδρος Σολομών, ὁ Ῥῶσος Δόκτωρ Δικαστῆς τῆς Νήσου ἀπὸ τὴν Ζάκυνθο, μὲ τὸν ὅποιον ἦλθαν καὶ οἱ δύο Ἀρχόντισσες Δρακούλα καὶ Αἰκατερίνα, ὁ Γιάννης Σοφίος καὶ ὁ Θεοδώρης Μουλός, οἱ ὅποιοι ἐπῆγανε εἰς τοὺς Κορφούς διὰ νὰ μὴ δώσουν τὰ δοσίματα τῶν τεσσάρων χρόνων, ἀλλὰ δὲν ἔκαμαν τίποτε, ἐπαιδεύθησαν μάλιστα οἱ Ἀρχηγοὶ ὅλοι καὶ μερικοὶ ἱερεῖς ἔγιναν ἀργοὶ ἐπὶ ζωῆς των. Τὸν Παππᾶ-Γεώργη Σοφίον ἐπῆγαν νὰ τὸν φερμάρουν καὶ ἐναντιώθη, ὥστε ἔκαμαν μεγάλην φθορὰν εἰς τὸ πρᾶγμά του καὶ ἐβά-

νου τῆς Μ. Βρετανίας Ἐμμ. Καλούτση κατάθεσις τοῦ Πλοιαρχοῦ ἀποδίδει τὸ ναυάγιον εἰς τὸν ΔΒΔ ἄνεμον, ὅστις τοὺς ἠνάγκασε νὰ προσορμισθῶσιν εἰς Αὐλέμονα. Ἐρριψαν δύο ἀγκύρας, ἀλλὰ τούτων μὴ προσαρμοσθεισῶν ἔκοψαν τὰ παλαμάρια καὶ συνέστειλαν τὰ ἱστία διὰ νὰ ἐκτελέσουν στροφὴν. Κατὰ τὴν στροφὴν ὁμως τὸ πλοῖον προσέκρουσε βιαίως διὰ τῆς πρῶρας ἐπὶ τῶν βράχων καὶ ἐβυθίσθη.

Τὸ παρὸν χρονικὸν τοῦ Λογοθέτη ἐδημοσιεύθη καὶ παρὰ τοῦ Διο-
νυσίου Ἀλβανάκη ἐν «Κυθηραϊκῇ Ἐπετηρίδι» ἔτος Α' σελ. 109.

¹ Διλιγᾶτος = πληρεξούσιος, ἀντιπρόσωπος.

λανε φωτία εἰς τὸ σπίτι του καὶ τοὺς δύο ἀμπασαδώρους ἐφίλευσε μὲ ἑκατὸ ξυλιές καὶ τοὺς ἐλευθέρωσε.

1803, Ἰουλίου 18. Ἐπῆρε ἄλλος τὸ Διλιγαῖτο καὶ ὁ Ἄλέξανδρος ἔφυγε διὰ τοὺς Κορφοὺς.

1804, Μαΐου 7. Ἐμπαρκάρανε μὲ καράβι Μοσκόβικο τοὺς δύο κατάδικους, τὸν Πέτρο Μασέλο καὶ τὸν Τζώρτζη Μπελέση, ὅπου ἦτον δέσμοι διὰ τὰ ἄτοπα φονικά καὶ εἶναι εἰς μεγάλα δεσμά, καθὼς ἐπιάστη καὶ ὁ Δημητράκης Μπελέσης εἰς τὴν Κωσταντινούπολιν καὶ τὸν ἐπῆγαν εἰς τοὺς Κορφοὺς δέσμιον.

1805, Ἰουλίου 21. Εἰς τὴν Ζάκυνθον ἔμοσκετάρανε τὸν Δημητράκη Μπελέση πιστομον, ὁ ὁποῖος ἦτον δέσμιος διὰ τοὺς φόνους τῆς ἀναρχίας.

1805, Σεπτεμβρίου 6. Ἦλθεν ὁ νέος Πρύτανις Διονύσιος Ἀρβανιτάκης ἀπὸ τὴν Ζάκυνθον. Ἐτελείωσε τὸν ἀνεμόμυλον ὁ Βρετὸς Φριλίγκος ποτὲ Ἀντώνη¹.

1806, Ἰουλίου 22. Ἐγιναν τρεῖς σεισμοὶ καὶ πάλιν 10 Αὐγούστου ἔγιναν πέντε σεισμοί. Τότε ἔγινε μεγάλη εὐτυχία εἰς τὸ κρασί.

1806, Σεπτεμβρίου 28, ἡμέρα Παρασκευή. Ἐγινε μέγας σεισμός.

1806, Ὀκτωβρίου 5 Παρασκευή. Ἐπεσε ἀστροπελέκι εἰς τὰ Καστρισιάνικα καὶ ἔκαψε τέσσερα βόδια.

1806, Ὀκτωβρίου 16. Ἐγινε θαυμαστὸς ποταμός.

1808, Φεβρουαρίου 19. Ἀσπρισε τὸ νησί μας ἀπὸ χιόνι καὶ ὑψώθη 15 πιδამές τὸ ὕψος κατὰ τόπον καὶ περισσότερον.

1808, Ἀπριλίου 14. Ἐγινε σεισμὸς μέγας.

¹ Ἐκ τοῦ ἀντιγράφου τοῦ Ἄλκ. Λαστιωτή. Ἐν τῷ τοῦ Δανιὴλ Βαρυπάτη φέρεται: Ἐτελείωσε τὸν πρῶτον ἀνεμόμυλον, ὅπου ἔγινεν εἰς τὴν Πατρίδα, ὁ Βρετὸς Φριλίγκος ποτὲ Ἀντόνη.

1808, Μαΐου 21, Ὁ Ἀνάσης Σμυρλῆς ἐσκότωσε τὸν Γεωργάκη Βόβο κουνιάδο του, κάτοικοι Ποταμοῦ.

1808, Ἰουνίου 4, ἡμέρα Πέμπτη. Ἐκαμε δύο σεισμοὺς δυνατούς.

1808, Νοεμβρίου 18, ἡμέρα Τετάρτη. Ἐπесе ἀστροπελέκι εἰς τῆς Κυρῶς τὸ χωρίον εἰς τὸν Ποταμὸν εἰς τὴν θέσιν κοντὰ τῆς Ἁγίας Κυριακῆς καὶ ἔκαψε τὸν Ψευτόγιαννη μὲ ἓνα παιδί θηλυκόν, ἓνα βόδι καὶ ἓνα γάδαρον.

1807, Σεπτεμβρίου 17. Ἐγινε ὁ ἐνθρονιασμὸς τοῦ ἱεροῦ Ναοῦ τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου Μυρτιδιώτισσας εἰς τὸ Κάστρο ὑπὸ τοῦ πανιερωτάτου Ἀνθίμου.

1807, Νοεμβρίου 22. Ἄρχισε ὁ Θεὸς νὰ βρέξη καὶ τότε ἄρχισαν νὰ σπέρουν.

1808, Φεβρουαρίου 15. Ἦλθαν πάλιν οἱ Φραντζέζοι καὶ ἦλθε διὰ Κουμαντάντες ὁ θεοκατάρτος Ποέριος, ὅπου ἔκαμε πολὰ κακὰ εἰς τὸν τόπον¹.

1809, Μαρτίου 1. Ἐφυγε ἡ Κερά-Δρακούλα Κασματοπούλα, ἔφυγε διὰ τὴν Ζάκυνθον καλεσμένη ἀπὸ τὴν Κρίσιν².

1809, Μαρτίου 22, τὴν Μεγάλην Δευτέραν. Ὁ Ἰωάννης Πασπαλᾶς ἀπὸ Λογοθετιάνικα ἐσκότωσε τὴν νόμιμό του γυναῖκα, ἐπειδὴ ἀγάπα μία χήρα γειτόνισσά του τὴν Μαλί-

¹ Ἐν τῷ ἀντιγράφῳ τοῦ Δανιὴλ Βαρυπάτη μετὰ τὸ περὶ τοῦ ἀνεμομύλου τοῦ Φριλίγκου χρονικὸν τοῦ 1805 φέρεται τὸ τῆς 19 Φεβρουαρίου 1808, μετὰ τοῦτο τὸ τῆς 17 Σεπτεμβρίου 1807 καὶ μετ' αὐτὸ τὸ παρὸν τῆς 15 Φεβρουαρίου 1808 παραλειπομένων τῶν λοιπῶν. Ἡ διατάραξις τῆς χρονολογικῆς σειρᾶς τῶν χρονικῶν ἐν ἀμφοτέροις τοῖς ἀντιγράφοις ἐλέγχει πιθανὴν ὁμοίαν καὶ ἐν τῷ πρωτοτύπῳ.

² Καὶ τὸ παρὸν χρονικὸν παραλείπεται ἐν τῷ ἀντιγράφῳ τοῦ Δανιὴλ Βαρυπάτη. Τὰ δ' ἐπόμενα μέχρι τοῦ τῆς 22 Ἰανουαρίου 1812 δὲν φέρονται ἐν τῷ τοῦ Ἀλκιβ. Λαστιώτη, ἀποκοπέντων καὶ ἀπολεσθέντων ἐνὸς ἢ πλείονων φύλλων τοῦ μὴ κατὰ σελίδας ἡριθμημένου χειρογράφου βιβλίου τοῦ Λαστιώτη.

ταινα, τὴν ὁποῖαν ἐπῆρεν ἡ Κρίσις, τὴν ἐκάθισαν εἰς τὸ γαῖ-
δούρι, τὴν ἐγύρισαν εἰς τὸ φόρο καὶ τὴν ἐπόμπευαν μὲ τοὺς
στρατιῶτες, μὲ περικεφαλαίαν ἀπὸ χαρτὶ εἰς τὴν κεφαλή.

1809, Μαρτίου 23. Ἐβαρέθη ὁ Παππᾶ-Παναγιώτης
Λιχοπήρης ἀπὸ Καρβουνάδες μὲ τὸν Πέτρο Μασέλο, ὁποῦ
ἦτον ἐξόριστος καὶ πάλιν ἔφυγε καὶ ἤλθε. Ὁ Παππᾶς ἐπιά-
στη ἀπὸ τὴν Κρίση ἐπειδὴ εἶχε τὴ γυναῖκα τοῦ Πέτρου
καὶ ἀμάρτανε καὶ τὴν Μεγάλῃ Τετάρτῃ τοῦ ἐκόψαν τὰ
γένεια ἀπ' ἔξω ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία τοῦ Ἐσταυρωμένου εἰς
τὴν Χώρα. Καὶ πάλι τὸν ἐβάλαν εἰς τὴν φυλακὴν καὶ εἰς
τὰς 25 Μαρτίου ἐπῆραν τὴν Παππαδία καὶ τὴν ἐκάμαν
καθὼς τὴ Μαλίταινα¹. Ἐγινε δὲ ἐξόριστος ἡ Μαλίταινα
καθὼς καὶ ἡ ἄνωθεν Παππαδία, ὁ δὲ Παππᾶς ἔγινε ἀργὸς
πάσης ἱερατικῆς πράξεως ἐπὶ ζωῆς του καὶ ἐλευθερώθη ἀπὸ
τὰ δεσμά. Ἐνας ἀπὸ τοὺς παρευρεθέντας εἰς τὴν ὄραν, ὁποῦ
ἐκόψαν τὰς τρίχας τοῦ ἱερέως, λεγόμενος Τζαννιὸς Χαβαλᾶς
τοῦ εἶπε «τί κλαίεις; ἂν ἤθελες νὰ εἶσαι ἱερεὺς δὲν ἔκανες
τοιαυτὲς παρανομίες». Καὶ ἐπῆρε τὰ γένεια καὶ τὰ ἔδεσε εἰς
τὸν λαιμὸν εἰς τὸν κνηγετικό του κύνα, τὸν ὁποῖον πολὺ
ἀγάπα, ἀλλὰ τὸ πρῶτὸν τὸν ἤυρε ψόφιον.

1809, Ἰουνίου 24. Ἐφυγε ὁ ἐπικατάρatos Ποέριος καὶ
ἄλλος ἤλθε. Ὁ Μεταξᾶς, Κεφαλλονίτης, διὰ Κουμαντάντες
τῶν ἀρμάτων.

1809, Ἰουλίου 25. Ἦλθεν ὁ νέος Πρύτανις κ. Ἰωάννης
Κονδολέος, πατριώτης, πρῶτος εἰς θέση, καὶ ἔφυγε ὁ Ζακύν-
θιος Διονύσιος Ἀρβανιτάκης.

1809, Σεπτεμβρίου 27. Ἦλθαν εἰς τὸν Αὐλέμονα δύο
φρεγάδες ἰγκλέζικες καὶ ἐπολέμησαν μὲ τοὺς Φραντζέζους,
ὁποῦ ἐξουσίαζαν, καὶ ὑπόταξαν τοὺς Φραντζέζους. Εἰς τὰς

¹ Τὰ κατωτέρω καὶ ἰδίᾳ ἡ σκηνὴ τοῦ Χαβαλᾶ δὲν φαίνονται
ἡμῖν ἐκ τοῦ λεκτικοῦ των γνήσια, ἀλλὰ μᾶλλον προσθῆκαι τοῦ
Βαρυπάτη, γνωρίζοντος ταῦτα ἐκ παραδόσεως φερομένης παρὰ
τῷ λαῷ.

28 τοῦ ἰδίου μηνὸς ἐβγάλαν κανόνια ἀπὸ τὴν Βρουλέα καὶ τὰ ἐφέραν μὲ ἀραπάδες εἰς τὸν Τράχηλα ἀπέναντι εἰς τὸ Κάστρο καὶ ἐκάμαν πόλεμο φριχτὸν οἱ ἰγκλέζοι ἀπὸ τὸν Τράχηλα, λεγόμενον Παλαμήδα. Ἐβάρεσαν καὶ οἱ Φραντζέζοι κανονιῆς καὶ ἐσκότωσαν τὸν Μπενέττο Λεβούνη καὶ μία κοπέλλα Διαμάντα, ἐλάβωσαν καὶ ἓνα δοῦλον λεγόμενον Βασίλειον. 30 Σεπτεμβρίου ἐπαράδωσαν οἱ Φραντζέζοι τὸ Κάστρο, δύο δὲ ἡμέρες πρὶν παραδώσουν ἐπῆγε μὲ τοὺς Ἄγγλους ὁ κύριος Δημήτριος Λαζαρέττος, τοὺς ἔφερε εἰς τοῦ Καρβέλα καὶ ἀπὸ ἐκεῖ εἰς τὸ Κάστρο. Οἱ δὲ Ῥῶσοι καὶ οἱ Φραντζέζοι ἐμπῆκαν εἰς τὰ ἀγγλικά πλοῖα καὶ ἐφύγαν².

1812, Ἰανουαρίου 22. Ἄσπρισε τὸ νησί μας ἀπὸ χιόνι καὶ ἔπηξαν τὰ νερά τέσσερες πηθαμὲς τὸ χόντρο βάθος καὶ ἐβαστούσανε ἕξε ἡμέρες. Τὰ πουλία ἐπαγώσανε καὶ ἐμπάινανε εἰς τὰ σπίτια. Τότε ἐχάθη τὸ πολυάριθμον στρατεύμα τοῦ Μποναπάρτε εἰς τὴν Ῥουσσία.

1814, Ἀπριλίου 8. Ὁ Γεωργάκης Τραβασᾶρος ποτὲ Παναγιώτη Βελονᾶ, ἀπὸ τὲς Ἀλεξαντράδες, ἐσκότωσε τὸν ἀδελφὸ του Ἰωάννην καὶ εὐθὺς ἐπιάστη, ἐφυλακίστη καὶ εἰς τὰς 9 Ἀπριλίου ἐμοσκαταρίστη εἰς τὸ γεφύρι τῶν Φατζάδων. (Ἐκ τοῦ ἀντιγράφου τοῦ Ἄλκ. Λαστιώτη).

Ὁ Γεωργάκης Τραβασᾶρος ποτὲ Παναγιώτη Βελονᾶ, ἀπὸ τὲς Ἀλεξαντράδες ἐσκότωσε τὸν ἀδελφὸ του Ἰωάννην, Περιέργα εἶναι δὲ αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου τὰ συμβεβηκότα:

Αὐτὸς ἦτον ἄνθρωπος πολὺ χρήσιμος καὶ ὡς ἄνθρωπος τοῦ χωρίου ἀληθινὰ εὐγενής. Αὐτὸς ἔκλεψε μίαν χρήσιμον γυναῖκα ἀπὸ τὴν Χώρα, Σοφούλα τὸ ὄνομά της, Λουρεντζοπούλα τὸ ἐπώνυμον. Δὲν ἐφάνη εἰς ἐκείνην ἐναντίωσις ὅτι τὴν ἔκλεψε. Ἦλθε ἡ ὥρα διὰ νὰ μείνουν μαζί. Ἐκείνη τοῦ εἶπε: «Ἐγὼ συνηθῶ, Γεωργάκη μου, καὶ καθαρίζομαι ἀπὸ τοὺς ψύλλους. Πέσε τοῦ λόγου σου καὶ ἐγὼ εὐθὺς ἐρχο-

² Ἐδημοσιεύθη καὶ παρὰ τοῦ Διονυσ. Ἀλβανάκη ἐν τῇ «Κυθηραϊκῇ Ἐπετηρίδι» ἔτους Α' (1909) ἐν σελ. 28 καὶ 29.

μαι». Τῆς ἄκουσε ἐκεῖνος καὶ ἠσύχασε. Ἐκείνη δὲ μὲ μεγάλην ἠσυχία ἔφυγε. Ὅταν ἐπέρασε ἀρκετὴ ὥρα ἐσηκώθη καὶ τὴν ἐζήτησε, ἀλλὰ καὶ δὲν ἐκαταδέχθη νὰ τρέξῃ νὰ τὴν φτάσῃ. Ἐπῆρε σύζυγον ἀπὸ τὸ χωρίον Δρυμῶνα ἀπὸ τὴν οἰκογένεια τοῦ Μαγέρου κάκιστον, ὑβρίστριαν καὶ θυμώδη. Συχνὰ ὑβρίζοντο μὲ τὴ νύμφη της. Ἐκατάπεισε τὸν σύζυγό της (ὦ τῆς μαιφονίας!) νὰ ἀποκτείνῃ τὸν ἀδελφό του. Ἐξεχώριζε τὸ σπίτι του μὲ μεσότοιχον, ἔβαλε ἀπὸ μίαν θερίδα τὸ ντουφέκι καὶ τὸν ἀπέκτεινε ὁ Γεωργάκης τὸν Ἰωάννη, συνεργία πονηροτάτων γυναικῶν. Ἐπιάστη εὐθύς, ἐφυλακίστη καὶ εἰς τὰς 9 Ἀπριλίου τὸν ἐπῆγαν εἰς τὸ γεφύρι τῶν Φατζάδων νὰ τὸν ἀποκτείνουν μὲ τὰ ντουφέκια. Τοῦ ἐδέσαν τὰ μάτια, τὸν ἐβάβαν καὶ ἐγονάτισε καὶ τοῦ ἐβάρεσαν. Ἐσκόνισαν εἰς τὰ φορέματά του οἱ μπάλες τῶν ντουφεκιῶν καὶ δὲν τὸν ἐβλάβαν. Τότε ἔλαβε θάρρος, ἐσηκώθη, ἔλυσε τοὺς ὀφθαλμούς του, ὅτι θὰ τύχῃ ἐλευθερίας. Ὅλοι οἱ εὐρεθέντες ἐφώνησαν: «εἶναι ἀθῶος, πρέπει νὰ ἐλευθερωθῇ!». Ὁ Ἐπιστάτης, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα δὲν μᾶς τὸ ἔκαμε γνωστὸν ἢ Ἱστορία, εἶπε: «Ἐγὼ εἶμαι στελμένος ἀπὸ τὴν Κυβέρνηση νὰ διατάξω νὰ τὸν σκοτώσουν καὶ νὰ τὸν θάψουν». Καὶ ἐδιώρισε τὸν Πνευματικόν του νὰ τὸν ψάξῃ νὰ μὴ βασιτᾶ φυλακτήριον. Τὸν ἔψαξε καὶ ἐβαστοῦσε μικρὰν εἰκόνα τῆς Κυρίας ἡμῶν Μερτιδιώτισσας. Τὸ ἐπῆρε ὁ Πνευματικὸς, τοῦ ἐδέσαν τὰ μάτια, τὸν ἐγονάτισαν, τοῦ ἐβάρεσαν ὅλα τὰ ντουφέκια, τὸν ἀπέκτειναν. Καὶ ἐκεῖ τὸν ἐνταφίασαν, εἰς τὸ λαγκάδι τῶν Φατζάδων, εἰς τὰ σπακάκια. (Ἐκ τοῦ ἀντιγράφου τοῦ Δανιὴλ Βαρυπάτη)¹.

1815, Αὐγούστου 3. Ἐγινε σεισμὸς τρομερὸς εἰς τὰς δύο ὥρας τῆς νυκτός.

1816, Μαΐου 7, ἡμέρα Κυριακή. Ἀπῆλθεν εἰς τὰς αἰώ-

¹ Τὸ ἐν τῷ ἀντιγράφῳ τοῦ Λαστιώτη χρονικὸν εἶναι τὸ ἐκ τοῦ πρωτοτύπου τοῦ Γρ. Λογοθέτη ἀκριβὲς καὶ πιστὸν ἀντίγραφον. Τὰ ἐν τῷ ἀντιγράφῳ τοῦ Βυρυπάτη ἐπὶ πλέον ἐκτιθέμενα ἀποτελοῦν προσθήκας τοῦ ἀντιγραφέως.

νίους μονὰς ὁ Πανιερώτατος καὶ ἀξιωματημόνευτος Ἅγιος Δεσπότης Κυθήρων Ἄνθιμος, ἐτῶν 58, ἀρχιερεὺς δὲ χρόνου 34 καὶ ἡμέρες 48. Ἦτον πολλὰ ὠραῖος, εὐσπλαγχνος, ἐλεήμων καὶ φιλόανθρωπος.

1817, Μαΐου 9. Ἐφυγε ὁ Νέουτον Φίλιππος Κουμαντάντες ἐγκλέζος δὲ ἦλθε. (Ἐκ τοῦ ἀντιγράφου τοῦ Ἄλκ. Λαστιώτη).

Ἐφυγε ὁ Νέουτον Φίλιππος ἐγκλέζος κουμαντάντες. Εἰς αὐτοῦ τὴν ἡγεμονίαν ἐτίσθη τὸ ἐπίσημον οἰκοδόμημα διὰ τὰς τροφὰς τῶν στρατιωτῶν, λεγόμενον Γρανάγιο, καὶ τὸ Λιμενοκαθαρτήριον εἰς τὸ Καψάλι. Βασιλικὰ οἰκοδομήματα, λαμπρὰ τότε, τῶρα δὲ ἀνωφελῆ σχεδόν. (Ἐκ τοῦ ἀντιγράφου τοῦ Δανιὴλ Βαρυπάτη).¹

ΣΠ. ΣΤΑΘΗΣ

¹ Καὶ ἐνταῦθα τὸ τοῦ Λαστιώτη εἶναι τὸ πιστόν ἐκ τοῦ πρωτοτύπου ἀντίγραφον. Τὰ ἐν τῷ ἀντιγράφῳ τοῦ Βαρυπάτη ἐπὶ πλέον ἀποτελοῦν προσθήκας τοῦ ἀντιγραφέως.

Η ΜΕΓΑΛΗ

ΚΥΘΗΡΑΪΚΗ ΠΑΡΟΙΚΙΑ ΣΜΥΡΝΗΣ

1776—1923

ΟΙ ΚΥΘΗΡΙΟΙ ΕΝ ΣΜΥΡΝΗ, ΠΡΟ ΤΟΥ 1821

ΚΥΘΗΡΑΪΚΗ παροικία Σμύρνης φαίνεται ύφισταμένη πολὺν πρὸ τοῦ 1776, ὡς ἐξάγεται ἐκ τινος διαθήκης τοῦ Γεωργίου Ζερβοῦ τοῦ Παναγιώτου, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν εἰς Κύθηρα τὴν 21^{ην} Ὀκτωβρίου 1776 προκειμένου νὰ ταξιδεύσῃ εἰς Ἀνατολὴν πρὸς συνάντησιν τῶν συμπατριωτῶν καὶ συγγενῶν του καὶ ἐξεύρεσιν ἐργασίας¹.

Εἰς δὲ τὰ βιβλία τοῦ Μητροπολιτικοῦ Ναοῦ τῆς Ἁγίας Φωτεινῆς φαίνεται ἡ ἐν λόγῳ Παροικία ἀπὸ τοῦ 1806 δρῶσα ὡς ὁμὰς ἢ Σωματεῖον καὶ σκορπίζουσα τὰ ἀγαθὰ τῶν κόπων καὶ τῶν ιδρώτων τῶν μελῶν της πρὸς κάθε φιλογενὲς καὶ φιλάνθρωπον ἔργον κατὰ τὴν τότε ζοφεράν καὶ τρομακτικὴν ἐποχὴν. Τοῦτο ἐξάγεται: α') ἐξ ἐπισήμου εἰς χεῖράς μου εὑρισκομένου μέχρι τῆς Καταστροφῆς ἐγγράφου² τῶν Ἐφοροεπιτρόπων τοῦ Μητροπολιτικοῦ Ναοῦ ὑπογεγραμμένου ὑπὸ τοῦ τότε Μητροπολίτου πρὸς τοὺς Κυθηρίους τῆς Σμύρνης, διὰ τοῦ ὁποίου «ἐδικαιοῦντο οἱ Τσιριγῶτες, διότι ἀφιέρωσαν γρόσια 500 νὰ κάμνουν Ἀρχιερατικὴν λειτουργίαν εἰς τὸν αἰῶνα τὸν ἅπαντα τὴν ἑορτὴν τῆς Μεγαλομάρτυρος Παναγίας τῆς Μυρτιδιωτίσσης ἄνευ ἄλλης τινὸς πληρωμῆς» καὶ β') ἐκ τῶν ἐξῆς καταχωρίσεων τῶν εὑρισκο-

¹ Τὸ ἐγγράφον τοῦτο ἔμεινεν εἰς τὸν ἐξ 60 ἐγγράφων φάκελλον Α' τῆς Βιβλιοθήκης μου, τὸν ἐπιγραφόμενον «Κυθηραϊκά», με ἀῤῥ. ἀριθ. 3.

² Ἐπίσης καὶ τοῦτο ἔμεινεν, ὡς ἀνωτέρω, εἰς τὸν αὐτὸν φάκελλον με ἀῤῥ. ἀριθ. 8.

μένων εἰς τὸ ἐπιγραφόμενον «Κατάστιχον τῶν ἀφιερωμάτων τῆς Ἁγίας Φωτεινῆς 1813-1818» :

— «24 Σεπτεμβρίου 1806. Οἱ Χριστιανοὶ ἀπὸ τὸ Τσιρίγον ἀφιέρωσαν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἁγίας Φωτεινῆς γρόσια 500 διὰ τὴν ἐορτὴν τῆς Μυρτιδιωτίσεως»¹

— «Τὸ 1813 ὁ κυρ-Τζούλιος Μαρσέλος ἀφιέρωσεν μίαν εἰκόνα τῆς Μυρτιδιωτίσεως, τεθεῖσαν εἰς τὴν κολόναν μετὰ τὸν Δεσποτικὸν Θρόνον, καὶ κανδήλαν μὲ μίαν λάμπαν καὶ τρία κεριὰ νὰ καίη ἀκοίμητος καὶ γρόσια 500»².

Εἰς τὸ βιβλίον τοῦ αὐτοῦ Μητροπολιτικοῦ Ναοῦ τὸ ἐπιγραφόμενον «Κάσα τῆς Ἐκκλησίας Ἁγίας Φωτεινῆς» ἔσημειοῦτο :

— Σελὶς 2 «1824 Σεπτεμβρίου 24. Σύναξις τῆς Παναγίας τῆς Μερτιδιώτισσας. Γρ. 85».

— Σελὶς 24 «1825 Σεπτεμβρίου 24. Τῆς Παναγίας τῆς Μερτιδιώτισσας Ἡ σύναξις Γρ. 99
Ἡ πούλησις³ » 84.25

Γρ. 183.25»

— Σελὶς 29 «1825 Νοεμβρίου 4. Λειτουργία τῶν Τσιριγωτιῶν. Ἐκαμε ἔξοδα ἡ Ἐκκλησία Γρ. 2».

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καὶ ἐξ ἄλλων μαρτυριῶν, ἐξηγημένων ἐκ τοῦ Κώδικος τῆς Δημογεροντίας καὶ ἐκ τῶν πράξεων τοῦ Μητροπολιτικοῦ Ναοῦ, συνάγεται ἐσφαλῶς, ὅτι Κυθηριοὶ πολλοὶ ἐγκατεστημένοι ἐν Σμύρνη καὶ τῷ Ἐσωτερικῷ πολλὰ πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 ἔτη συνεκρότου ὄργανωμένην ὀμάδα ἢ Σωματεῖον.

¹ Τὸ ποσὸν τῶν 500 γρ. ἦτο τότε σεβαστὸν καὶ ἐξαιρετικῶς μεγάλον, ἀφοῦ κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν μὲ 1 ἢ 2 γρ. ἠγοράζετο ἕνας σκλάβος ἢ μία κεφαλὴ ἑνὸς σκλάβου ἀπὸ τὴν σφαγὴν.

² Ἡ εἰκὼν αὕτη ἐσφύζετο μέχρι τῆς Καταστροφῆς, εἰς τὸ ἱερόν τοῦ Ναοῦ καὶ ἦτο λαμπρᾶς τέχνης ἐλαιογραφία. Ὅπισθεν διὰ χρώματος μόλις διακρινόμενον ἐγράφετο: «ἔγεινε διὰ (χει)ρός. Σ . . . . ἱερομονά(χον) ἀπὸ τ(ὸ) (Τσι)ριγ(ο) . . . . ».

³ Ἐννοεῖ τὴν πώλησιν τοῦ κηροῦ.

Κατὰ τὸ 1807 οἱ Κυθηριοὶ Σμύρνης, ὅπως καὶ οἱ λοιποὶ Ἑπτανήσιοι, ἔτυχον μεγάλης προστασίας καὶ περιποιήσεως διὰ τὸν λόγον, ὅτι ἡ μικρὰ ἀνεξάρτητος ὑπὸ τοὺς Ῥωσσοτούρκους Πολιτεία τῆς Ἑπτανήσου ἐτόλμησε νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ κοσμοκράτορος Ναπολέοντος καὶ νὰ διατάξῃ τοὺς Ἰονίους πλοίαρχους νὰ γίνουιν καταδρομεῖς καὶ ἀσκήσουιν πειρατεῖαν κατὰ τῆς Γαλλικῆς Ναυτιλίας. Οὕτως οἱ Ἑπτανήσιοι ἐξετίθεντο εἰς βεβαίαν καταστροφὴν χάριν τῆς Ῥωσσοικῆς φιλίας. Ὅτε δὲ μετ' ὀλίγον ἡ Ἑπτανήσος κατελαμβάνετο καὶ πάλιν ὑπὸ τῶν Γάλλων, αἱ ἐν Σμύρνη οἰκογένειαι *Διακάκη* καὶ *Κουτσοσταμάτη* μὴ θελήσασαι νὰ ἐγγραφούιν εἰς τὸ Γαλλικὸν Προξενεῖον ἀπέκτησαν Ὀθωμανικὴν Ὑπηκοότητα.

ΟΙ ΚΥΘΗΡΙΟΙ ΕΝ ΣΜΥΡΝΗ:

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΝ ΤΟΥ 1821

Κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν τοῦ 1821 Ἐπανάστασιν οἱ ἐν Σμύρνη Κυθηριοὶ, ὑπήκοοι Ἰόνιοι πάντες, πλείστας ὄσας πρὸς τοὺς ὁμοφύλους των παρέσχον ὑπηρεσίας καὶ δὴ:

Κατὰ τὰς γενομένας τῷ 1823 ἐν Σμύρνη σφαγὰς ἐσώθησαν εἰς τὰ τότε ἐν τῷ κόλπῳ ἠγκυροβολημένα Ἰονικὰ πλοῖα, πολλὰ τῶν ὁποίων ἦσαν Κυθηραϊκά, οὐκ ὀλίγοι ῥαγιαῖδες. Πρὸς τοὺς ῥαγιαῖδες αὐτοὺς οἱ Κυθηριοὶ παρέδιδον τὰ διπλὰ Ἀγγλικά των ἔγγραφα καὶ διὰ τοῦ μέσου τούτου πολλοὶ τῶν ῥαγιαῖδων σωθέντες παρέμειναν ἔκτοτε Ἰόνιοι πολῖται. Τὸ τοιοῦτον ἀνεκάλυψεν ὁ Ἀγγλος Πρόξενος Werry, ὁ ὁποῖος καὶ δὲν τοὺς ἐδέχετο εἰς τὸ Προξενεῖον διὰ τὸν λόγον ὅτι δὲν ἦσαν ἀληθεῖς Κυθηριοὶ¹. Ἐν τούτοις, μέχρι οὗ τὸ πρᾶγμα ἀνακαλυφθῆ, πολλοὶ εἶχον σωθῆ.

Μαρτυρεῖται, ὅτι κατὰ τὰς σφαγὰς ἐκεῖνας πολλοὶ κατέφυγον εἰς τὸ ὑπὸ Ῥωσσοικὴν σημαίαν ἐμπορικὸν πλοῖον τοῦ Ἰωάν. Γιάγκοβιτς, μετὰ τῶν ὁποίων καὶ 50 ἐφωδιασμένοι μὲ Ἀγγλικά διαβατήρια Κυθηρίων. Γενομένης ἐρεῦνης παρὰ

¹ Τὸ αὐτὸ διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους ἔπραττε καὶ ὁ τότε ἐν Πάτραις Ἀγγλος Πρόξενος Green.

τῶν Τούρκων ἐν τῷ πλοίῳ οἱ πενήκοντα οὗτοι παρεδόθησαν εἰς τὸν Ἄγγλον Πρόξενον καὶ ἐσώθησαν, πάντες δ' οἱ λοιποὶ κατεσφάγησαν. Μετὰ τῶν σφαγέντων ὅμως κατελέγοντο καὶ τριάκοντα πραγματικοὶ Κυθήριοι, οἱ ὁποῖοι φεύγοντες δὲν εἶχον προλάβει νὰ ἐφοδιασθοῦν κανονικῶς μὲ τὰ διαβατήριά των.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω εὐεργεσιῶν, τὰς ὁποίας παρέσχον πρὸς τοὺς ὁμοφύλους των οἱ Κυθήριοι διὰ τῶν πλοίων των καὶ διὰ τῶν ἐγγράφων των, πληθώρα ὁμοίων εὐεργεσιῶν ἐσημειοῦτο ἐν τινι βιβλίῳ ἐπιγραφομένῳ «*Βιβλίον ἐξόδων ἀγορᾶς σκλάβων 1821-1822*», ἐν ᾧ περιείχετο καὶ δέσμη ἐγγράφων ἀποδείξεων τῶν ἐξαγορῶν τούτων, αἱ πλεῖστα τῶν ὁποίων ἐγίνοντο μέσῳ λεμβούχου τινὸς Καρᾶ-Ἀλῆ λεγομένου παρά τινος Κυθηρίου Μανολέσου ἢ Μανολοῦ¹.

ΟΙ ΚΥΘΗΡΙΟΙ ΑΝΑ ΤΗΝ Μ. ΑΣΙΑΝ

Ὡς ἐκ τοῦ ἀγόνου τοῦ ἐδάφους τῆς Πατρίδος των, οἱ Κυθήριοι φύσει φίλεργοι, φιλόπονοι καὶ οἰκονόμοι ἐζήτουν εὐρύτερους οἰκονομικοὺς ὀρίζοντας καὶ ἐδάφη γονιμώτερα καὶ κατάλληλα πρὸς καλλιέργειαν. Ὅθεν ἐγκατεστάθησαν ὡς γεωργοὶ ἀνά τὰς εὐφόρους πεδιάδας καὶ ἐκτάσεις τῆς Μ. Ἀσίας καὶ διὰ τοῦ φύσει ἐπιχειρηματικοῦ των πνεύματος καὶ τῆς ἐργατικότητός των ἤρχισαν ἐκμεταλλεζόμενοι τὴν ὀκνηρίαν καὶ ἀμάθειαν τῶν φύσει νωθρῶν καὶ φυγοπόνων Τούρκων, παρ' οἷς ὑπηρετοῦν ὡς ὑπάλληλοι γεωργοί, *μπαξεβάνηδες ἢ μπαξεβανάκια* παρ' αὐτῶν χαρακτηριστικῶς καλούμενοι.

Πρῶτοι αὐτοὶ πολὺν πρὸ τῆς Ἀνεξαρτησίας ἐδιδάχθησαν ὑπὸ Περσῶν ἢ, κατ' ἄλλους, ὑπὸ Κιρκασίων τὴν περιουλογὴν τοῦ χυμοῦ τῆς συκαμινέας (μαμουτιᾶς), τῆς ὁποίας τὸ φυτὸν εἰς ὠρισμένην ἐποχὴν χαρασσόμενον ἀποδίδει τὸν

¹ Τὸ βιβλίον τοῦτο, ἐξ οὗ πολλὰ λίαν ἐνδιαφέροντα διὰ τὴν τότε δρᾶσιν τῶν ἐν Σμύρῃ Κυθηρίων ἐξήγοντο, παρέμεινε δυστυχῶς μετ' ἄλλων ἱστορικῶν χειμηλίων κατὰ τὴν Καταστροφὴν ἐν τινι μικρῷ χρηματοκιβωτίῳ ἐντὸς τοῦ ἐν Σμύρῃ Καταστήματός μου.

χρησιμώτατον τῇ Φαρμακευτικῇ χυμὸν του, τὸν ὁποῖον εἰδικοί ἔμποροι ἐν Σμύρνη ἠγόραζον καὶ ἀπέστελλον εἰς Εὐρώπην διὰ λογαριασμὸν μεγάλων φαρμακευτικῶν οἴκων. Διὰ τὸν χυμὸν τοῦτον ὠπλισμένοι μὲ τὴν Ἑνετικὴν, Γαλλικὴν, Ἴονικὴν καὶ τέλος μὲ τὴν πανίσχυρον Ἀγγλικὴν προστασίαν, τολμηροὶ καὶ ῥιψοκίνδουνοι, εἰσεχώρουν καθ' ὁμάδας ἐκ 10-20 ἀνὰ τὰς ἀχανεῖς ἐκτάσεις τῆς Ἀνατολῆς μέχρι Τρωάδος, Προύσσης, Ἰκονίου, Ἀγκύρας καὶ αὐτῆς τῆς Βαγδάτης φθάνοντες κάποτε, ἐκεῖ ὅπου ξένος πὺς δὲν εἶχε ἀκόμη πατήσει, κοιμώμενοι εἰς τὰ δάση καὶ εἰς τὰ ὄρη ἐν μέσῳ ἀγρίων θηρίων, βορὰ τῶν ὁποίων τινὲς καὶ ἐγένοντο, ἐν μέσῳ ληστῶν καὶ, χριστιανοὶ αὐτοί, ἐν μέσῳ φανατικῶν Τούρκων, χωρὶς νὰ γνωρίζουν οὔτε τὰ ἦθη, ἀλλ' οὔτε καὶ τὴν γλῶσσαν τῶν Ἰθαγενῶν, οἱ ὁποῖοι πλειστάκις τοὺς ἐνήδρευον εἴτε διὰ νὰ τοὺς ἀρπάσουν τὴν περισυλλεγεῖσαν ὕλην, εἴτε διὰ νὰ τοὺς φονεύσουν. Καὶ πολλὰ, ὡς ἐκ τούτου, τὰ κατ' ἔτος θύματα τῆς ἐκστρατείας ταύτης.¹

Ἐκ τῶν χρημάτων, τὰ ὁποῖα μὲ τόσους κινδύνους ἐκέρδιζον, ἠγόραζον ἀπὸ τοὺς γνωστούς των ἢ προϊσταμένους των Τούρκους τεμάχια γῆς καὶ, ἐργαζόμενοι ἐπὶ ἡμερομισθίῳ παρὰ τοῖς ἐρίζουσιν ἐκ τῶν γαιοκτημόνων τίς πρῶτος νὰ τοὺς προσλάβῃ, οἰκονομοῦντες δὲ ὥρας καὶ ἡμέρας ἐορτῶν πρὸς καλλιέργειαν τῶν ἀγορασθέντων μικρῶν των κτημάτων, κατώρθωσαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ κατακτήσουν ὀλόκληρον σχεδὸν τὸν παραδεισίον κάμπου τοῦ Βουρνόβα, χωρὶὰ ὀλόκληρα, ὡς τὸν Κουκλουτζᾶν, νὰ ἐκχριστιανίσουν καὶ καταστήσουν καθαρῶς Ἑλληνικά,² εἰς πλεῖστα δ' ὅσα νὰ

¹ Περὶ τῆς προετοιμασίας καὶ τῶν προπαρασκευῶν τῆς ἐκστρατείας, τοῦ τρόπου τῆς περισυλλογῆς, τῶν μέσων τῆς μεταφορᾶς, τῶν προφυλάξεων τὰς ὁποίας ἐλάμβανον, τοῦ τρόπου τῆς διαίτης, τῶν φόνων καὶ τῶν ἀρπαγῶν, τῶν περιποιήσεων, τῶν ὁποίων ἐτύγχανον τελευταίως παρὰ τῶν ἐξομοσάντων Κυθηρίων εἰς προσεχὲς ἄρθρον μου.

² Οἱ Ὀθωμανοὶ κάτοικοι Κουκλουτζᾶ ἐκτοπισθέντες μετῴκησαν καὶ ἔκτισαν τὸ χωρίον Τσικλάρ. Κατὰ τὴν Καταστροφὴν μόλις μία Τουρκικὴ οἰκογένεια ὑπῆρχε εἰς Κουκλουτζᾶ καὶ ἐκεῖνη ἔξω τοῦ χωρίου διέμενεν ὀμιλοῦσα τὴν Ἑλληνικὴν καὶ οὐδόλως μὲ Τούρκους συναλλασσομένη.

ἐγκατασταθῶν ἐν ἀναλογία 50-60 % ἐπὶ τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν κατοίκων. Εἰς τὰ τελευταῖα ταῦτα ἀνήκει ὁ Βουρνόβας (ἡ ἀρχαία Πρινόβαρις), τὸ Βαῖρακλί (ἀρχ. Βάρις), ὁ Βουτζᾶς, τὸ Ὀλουτζάκιον, τὸ Κορδελιὸ (ἐκ τῆς ἀρχ. Βυζαντινῆς Μονῆς τοῦ Κορδολέοντος), εἰς τὸ ὁποῖον πλείονες τῶν 300 οἰκογενειάρχων ἦσαν ἐγκατεστημένοι ὡς παντοπῶλαι, καφεπῶλαι, μάγειροι, μεγάλοι γαιοκτήμονες, γεωργοὶ κτλ., ἡ Παππᾶ - Σκάλα, ὅπου καὶ Ἐκκλησίαν τῆς Παναγίας τῆς Μυρτιδιωτίσεως ἔκτισαν καὶ ἄλλα.

Ἐτέρα ὁμὰς Κυθηρίων ἐξορμήσασα ἐκ Σμύρνης (1790-1800) ἐγκατεστάθη εἰς τὸ Σαντζάκιον Σαρουχάν τοῦ νομοῦ Προύσσης καὶ ἐν ταῖς πλουσίαις περιφερείαις τοῦ Ἀξαρίου καὶ τῶν Γκιορδῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἤκμαζε τότε ἡ καλλιέργεια τοῦ ῥιζαρίου (ἐρυθροδάνου) καὶ τοῦ κριμιζίου (κοκκινίλης), διὰ τῶν ὁποίων ἑκατοντάδες χιλιάδων στρεμμάτων ἐκαλλιεγοῦντο.

Εἰς τὰ ἐν λόγῳ τουρκόφωνα μέρη πρώτη ἐγκατασταθεῖσα Κυθηραϊκὴ οἰκογένεια ὑπῆρξεν ἡ τῶν *Καλλιγέρον* (1790-1800), δευτέρα ἡ τῶν *Νοταρᾶ*, οἱ ἀπόγονοι τῶν ὁποίων διατηροῦν σήμερον μέγαν ἐμπορικὸν οἶκον καπνῶν ἐν Δρέσδῃ, καὶ ἡ τῶν *Τσιμέρον*, εἰς τὴν ὁποίαν μέχρι σήμερον ἀνήκει ἡ ἰδιοκτησία τῶν πλουσίων μεταλλείων τοῦ Σῶμα, μετ' αὐτὰς δὲ ἡ τοῦ *Χατζῆ Θεοδώρου Στρατηγοῦ*¹ καὶ ἡ τοῦ ἀδελφοῦ του *Τζαννέτου* καὶ κατόπιν αἱ οἰκογένειαι *Τριφύλλη*, *Καρύδη*, *Καστρίσιου* (ἐξ ἧς καὶ ἡ σύζυγος τοῦ Ἐφοπλιστοῦ Παν. Παντολέοντος), *Αρῶνη*, *Ανθούση*, *Αξιῶτη*, *Γερακίτη*, *Σουρη*, *Βελετσάνου* καὶ πολλαὶ ἄλλαι, εἰς τρόπον, ὥστε καὶ μετὰ τὸν διωγμὸν τοῦ 1914 ἠρθημούντο εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα πλείονες τῶν 800 ψυχῶν Κυθηρίων², πάντων

¹ Ἐγκατεστάθη εἰς Ἀξάριον τῷ 1823. Ἀπεβίωσε τὴν 1 Ἰουλίου 1877, ἡ δὲ σύζυγός του Κωνσταντία τὴν 20 Αὐγούστου 1886. Τέκνα αὐτῶν: Παναγιώτης γεν. 1855, Γεώργιος 1858, Χαράλαμπος 1869 καὶ Παρασκευὴ 1868, νυμφευθεῖσα τὸν Ἰωάν. Δημητρίου.

² Τούτου ἔνεκα καὶ Ἑλληνικὸν Προξενικὸν Πρακτορεῖον διετετρεῖτο εἰς τὰ μέρη ταῦτα μέχρι τοῦ 1897, ὅτε συμφώνως τῇ Διαιτητικῇ ἀποφάσει τῶν Δυνάμεων κατηργήθη μεθ' ἀπάντων τῶν ὁμοίων ἐν Τουρκίᾳ Πρακτορείων.

σχεδόν τουρκοφώνων, ἀλλὰ διατηρούντων τὰ ἔγγραφα τῆς καταγωγῆς των, ἀκμαῖον τὸ ἔθνικὸν αἴσθημα, θερμὴν τὴν πρὸς τὴν Πατρίδα ἀγάπην καὶ ζωηρὰς τὰς Κυθηραϊκὰς ἀναμνήσεις, δι' ὃ καὶ Ναὸν τῆς Παναγίας τῆς Μυρτιδιωτίσσης ἔκτισαν τῇ πρωτοβουλίᾳ τῶν μεγάλων γαιοκτημόνων Καλλιγέρη.

Ἐτερον σπουδαῖον Κυθηραϊκὸν ἐν Μ. Ἀσίᾳ κέντρον ὑπῆρξαν αἱ Κυδωνίαι (Ἀϊβαλί), ὅπου πλείστοι ὄσαι οἰκογένειαι ὑπῆρχον καλῶς ἐγκατεστημένα. Λόγῳ ὅμως τοῦ ἀμειλίκτου διωγμοῦ τῶν Τούρκων καὶ τῆς ἀμελείας τῶν ἐκάστοτε ἐν Κυδωνίαις Προξένων μας ἢ τῆς ἀδυναμίας τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως νὰ προστατεύσῃ τοὺς ὑπὸ κίνδυνόν της, οἱ πλείστοι ἐγένοντο Ὀθωμανοὶ ὑπήκοοι. Ἐν τῷ ἐπισήμῳ καταλόγῳ τῶν Ἰονίων πολιτῶν τοῦ ἔτους 1858, τῷ παραδοθέντι κατὰ τὸ 1886 ὑπὸ τοῦ Ἀγγλοῦ Προξένου Τ. Μαράτου εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Προξενεῖον, ἐσημειοῦντο οἱ ἑξῆς ἐν Κυδωνίαις οἰκογενεῖαρχαι Κυθήριοι:

Φώτιος Γ. Βιάρος, ἔμπορος, μετὰ 11 μελῶν τῆς οἰκογενείας του, Γεώρ. Ν. Δαρμάρος, Γεώρ. Ἰω. Κριθαρίτης ἔμπορος μετὰ 8 μελῶν, Γεώρ. Παν. Σοφίος, γεωργός, μετὰ 3 μελῶν, Ἀγγελος Ἰωάννης τοῦ Ἀγγελῆ, ἔμπορος, μετὰ 3 μελῶν, Μαρία χήρα Στρατῆ Καρύδη μετὰ 4 μελῶν, Μάλτα χήρα Νικολ. Κόντε μετὰ 2 μελῶν, Αἰκατερίνη χήρα Σπ. Ἀλιφιέρη μετὰ 2 μελῶν, Δ. Κασιμάτης τοῦ Ζαφείρη μετὰ 2 μελῶν, Θεόδ. Σάμιος τοῦ Κοσμᾶ, Ἀλέξ. Δυράσκος τοῦ Ἀλεξανδρῆ, γεωργός, μετὰ 6 μελῶν, Ἀντ. Φραγκιάς τοῦ Γερασίμου, ὑπηρέτης, Νικ. Παχουντάκης, γαλακτοπώλης μετὰ 5 μελῶν, Ἀθ. Γάμμαρης τοῦ Θανάση, ξυλουργός, μετὰ 4 μελῶν, Γεώρ. Μαραγκάκης τοῦ Ἀνδρέα, ξυλουργός, μετὰ 8 μελῶν, Γιάγκος Καμπούρης, Ναυτικός, μετὰ 3 μελῶν, Νικ. Χασάπης τοῦ Ἰωάννου, ἔμπορος, Γεώρ. Χασάπης τοῦ Ἰωάν. ἔμπορος, Ζαφείρης Καμπούρης τοῦ Παναγ. ἔμπορος, Δημ. Κερομύτης τοῦ Κωνστ., ξυλουργός.

Ἀραιότεροι συνοικισμοὶ ὑπῆρχον καὶ εἰς Κασαμπᾶν, Μαγνησίαν, Ἀϊδίνιον, Ν. Ἐφeson, Φώκαιαν, Ὀλουτζάκιον καὶ Γκιούλ - Μπαξέν.

Εἰς Γκιούλ - Μπαξέν οἱ Κυθήριοι ἔκτισαν ὠραιότατην Ἐκκλησίαν τῆς Παναγίας τῆς Μυρτιδιωτίσσης, τῆς ὁποίας τὴν ἑορτὴν μεγαλοπρεπῶς ἐπὶ τριήμερον ἐτέλουν. Μετὰ τὴν ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ Ναῷ τῆς Σμύρνης λειτουργίαν οἱ

Κυθῆριοι λεμβούχοι (καϊκτζῆδες) ἐπεβίβαζον εἰς τὰ καΐκια των τὰς οἰκογενείας των καὶ τὰς τῶν φίλων των καὶ ἐξέδραμον εἰς Γκιούλ-Μπαξέ. Οἱ ἐν τῇ παραλία Σμυρνιοὶ βλέποντες ὀλόκληρον στολίσκον ἀποπλέοντα ἔλεγον «ὁ Τσιριγώτικος στόλος φεύγει». Εἰς Γκιούλ-Μπαξέ ἀνέμενον τοὺς ἐκδρομεῖς οἱ συμπατριῶται καὶ φίλοι των ἀμιλλώμενοι τίς πρῶτος νὰ τοὺς περιποιηθῆ. Μετὰ διήμερον ἢ τριήμερον γενναῖον φαγοπότι ἐπέστρεφον εἰς τὰ ἴδια. Εἰς τὰ ποιήματα τοῦ Σκυλίτση εὗρηται τὸ «Τραγούδι τῆς Μυρτοῦς». Ἡ Μυρτώ ἦτο Κυθηρία, τὸ γένος Κορώνη (1809-1810) καὶ εἶχε νυμφευθῆ τὸν Χατζῆ-Διαμαντῆν ἀπὸ τὸν Γκιούλ-Μπαξέν.

Καὶ ἐν Χίῳ καὶ Μυτιλήνῃ ἔχομεν μεγάλους Κυθηραϊκοὺς συνοικισμοὺς. Ἐν Χίῳ μάλιστα καὶ Ναὸν τῆς Μυρτιδιωτίσσης. Ἄλλὰ περὶ τούτων εἰς προσεχεῖς τόμους τῆς «Κυθηραϊκῆς Ἐπιθεωρήσεως»¹.

¹ Εἶναι ἀληθές, ὅτι εἰς τὴν ἐπιτυχῆ ἐξάπλωσιν τῶν Κυθηρίων καὶ ἐν γένει τῶν Ἑπτανησίων ἀνά τὴν Μ. Ἀσίαν συνετέλει καὶ ἡ ἰσχυρὰ Ἀγγλικὴ προστασία, ἡ ὁποία τοὺς καθίστα ἰσχυροὺς ἀπέναντι τῶν Τούρκων. Πλείστα ὅσα σχετικὰ ἐπεισόδια μαρτυροῦνται ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ἰδίᾳ τῶν μισοτούρκων καὶ φιλελλήνων Ἀγγλων ἐν Σμύρῃ Προξένων Werry, Vedova καὶ Brandi, οἵτινες καὶ Τουρκοφάγοι ὑπὸ τῶν Κυθηρίων ἐκαλοῦντο. Εἰς συμπλοκὴν τινα Κυθηρίων μετὰ Τούρκων διὰ τινα λαθρεμπορικὴν πράξιν παρουσιάσθη πρὸ τοῦ Brandi κάποιος Κυθῆριος καὶ τῷ ἀνέφερεν, ὅτι ἐδάρη ὑπὸ Τούρκου. Πλήρης ὀργῆς καλεῖ τότε τὸν Καρβάσην ὁ Brandi καὶ διατάσσει τὴν φυλάκισιν τοῦ δαρέντος Κυθηρίου. Μετ' ὀλίγον καταφθάνουσιν καὶ ἄλλοι πολλοὶ Κυθῆριοι ἀφηγούμενοι τὰ τῆς συμπλοκῆς. Ἐκ τούτων τοὺς μὲν παραπονουμένους ὅτι ἐκακοποιήθησαν ὑπὸ Τούρκων ἢ ὅτι ἐπέτρεψαν τὴν παραβίασιν τῶν καταστημάτων των ἐκ μέρους τῶν Τούρκων ἐφυλάκιζε, ὅσους δ' ἔλεγον, ὅτι ἔδειραν τοὺς Τούρκους ἢ ὅτι τοὺς ἔρριψαν εἰς τὴν θάλασσαν παρέπεμπε διὰ τοῦ Καρβάση εἰς τὸ μαγειρεῖον τοῦ Προξενείου, ὅπου διέτασσε νὰ τοῖς προσενεχθῶσι μπιριζόλες ζεστές καὶ κρασί ἀφθονοῦ.

Ἐκ τῶν μνημονευθέντων ἀνωτέρω φιλελλήνων Ἀγγλων Προξένων Σμύρνης ὁ Henry Vedova ὑπηρετεῖ κατὰ τὰς σφαγὰς τῆς Χίου ὡς Πρόξενος ἐν Χίῳ. Εἰς τὸν Πύργον του ἔσωσε πλείστους ὅσους Χίους ἀπὸ τὴν σφαγὴν, πρῶτος δ' αὐτὸς ἔστειλε πλοῖον εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀνήγγειλεν εἰς τὴν Πρεσβείαν τὰς σφαγὰς τῆς Χίου. Ἦτο καταγωγῆς Ἑνετικῆς, ὁ δὲ πάππος του πλοίαρχος ὢν ἠχμαλωτίσθη κατὰ τινα ναυμαχίαν ὑπὸ τῶν Ἀγγλων καὶ μετα-

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΑ ΡΕΥΜΑΤΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΣΜΥΡΝΗΝ

Ἡ πρώτη μεγάλη ὀμαδική μετανάστευσις ἐκ Κυθήρων εἰς Σμύρνην ἐγένετο κατὰ τὸ 1850, ὅτε παρουσιάσθη τὸ πρῶτον ἡ ἀσθένεια τῶν ἀμπέλων καὶ τῶν λεμονοπορτοκαλεῶν καὶ ἡ σιτοδεία. Μετὰ τινὰ ἔτη καὶ ἐνῶ ἀκόμη ἡ δυστυχία ἐξηκολούθει καὶ αἱ πληγαὶ ἐπλεόναζον ἐκηρύχθη ὁ Κριμαϊκὸς πόλεμος. Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦτον ἡ σιτοδεία ἠΰξησε, τὰ εἶδη ὑπερετιμῆθησαν σημαντικά, ἡ πείνα ἐπέφερε τὴν διαφθορὰν καὶ τὴν ἠθικὴν ἐξαχρείωσιν, οἱ κάτοικοι ἀντὶ σίτου ἤλεθον ἐλαιοκόκκια καὶ ἐλαιοπυρῆνα καὶ ἀντὶ ἄρτου ἔρωγον χόρτα καὶ ρίζας, θάνατοι ἐξ ἀσιτίας ἐσημειοῦντο καὶ μικρὰ παιδιά ἀπέθνησκον ἀτροφικά, ἐπὶ πλέον δὲ ἡ χολέρα ἐνσκήψασα ἐκορύφωσε τὴν καταστροφὴν καὶ τὴν δυστυχίαν καὶ ἐπέτεινε τὴν ἀπόγνωσιν. Τότε καὶ εὐθὺς μετὰ τὸ πέρας τοῦ πολέμου ἐξαπελύθησαν ἐκ Κυθήρων πρὸς τὴν Σμύρνην τὰ μεγαλύτερα μεταναστευτικὰ ρεύματα καταλιπόντα ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Ἰωνίας πᾶν ὅτι ἡ Νῆσος εἶχε τότε εἰς ἀνθρωπίνην σωματικὴν ἀκμὴν, εἰς ζωτικὸν χυμὸν, εἰς λανθάνουσαν ἐνεργητικότητα καὶ δρᾶσιν.

Μετὰ τὴν ἀθρόαν ταύτην μετανάστευσιν ἐξηκολούθησαν ἀραιοὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ προσέρχονται πλησίον τῶν ἐγκατεστημένων συγγενῶν καὶ συγχωριανῶν νέοι πάντοτε μετανάσται. Τέλος δὲ κατὰ τὸ 1875 λέγεται ὅτι νέον σφοδρὸν μεταναστευτικὸν ρεῦμα ἐξαπελύθη δι' ἄγνωστόν μοι αἰτίαν.

Ἀπὸ τοῦ 1890 καὶ ἰδίᾳ μετὰ τὸ 1897 ἔπαυσε πλέον πᾶσα πρὸς τὴν Σμύρνην μετανάστευσις, τῶν Κυθηρίων στραφέντων πρὸς ἕτερα μέρη μᾶλλον προσοδόφορα, πρὸς τὴν Ἀμερικὴν καὶ πρὸς τὴν Αὐστραλίαν.

ΟΙ ΚΥΘΗΡΙΟΙ ΕΝ Τῆ ΣΜΥΡΝῆΙ

Αἱ Εορταὶ τῶν καὶ αἱ Πανηγυρεῖς τῶν

Ὁ μετὰ τῶν Σμυρναίων συγχρωτισμὸς τῶν Κυθηρίων, αἱ μετ' αὐτῶν ἐμπορικαὶ Συναλλαγαί, οἱ ἀναπτυχθέντες συ-
 φερθεῖς εἰς Ἀγγλίαν παρέμεινεν ἔκτοτε ἐν αὐτῇ μετὰ τῆς οικογενείας του ἐξαγγλισθεῖς.

γενικοὶ ἐν πολλοῖς δεσμοὶ κτλ. εἶχον τόσον ἔξαπλωθῆ, ὥστε μέχρι τοῦ 1890 κατὰ τὴν ἐπέτειον τῆς πολιούχου προστάτιδος τῆς Νήσου Παναγίας Μυρτιδιωτίσσης (24 Σεπτεμβρίου) ἡ ἀγορὰ ἐκλείετο καὶ ἰδίᾳ ἡ τῶν μεγάλων Ταβερνῶν, ἡ τῶν Μελιταίων, ἡ τῶν Παλαιῶν Ψαράδικων, ἡ συνοικία τὰ Τσιριγώτικα καὶ ὁ Φασουλᾶς. Μεγαλοπρεπῆς Ἀρχιερατικὴ λειτουργία, λιτανεῖα πομπώδης, ἀρτοκλασία πλουσία ἐτελοῦντο. Αἱ παρατεταμέναι κωδωνοκρουσαὶ ἐσκόρπιζον ἀνὰ τὴν περιοχὴν τοὺς χαρμοσύνους ἤχους τῆς ἑορτῆς. Ὁ Μητροπολιτικὸς Ναός, αἱ ἐξώθυραι τοῦ αὐλογύρου, τὸ ἐσωτερικὸν καὶ ὁ νάρθηξ τοῦ Ναοῦ ἐστολίζοντο μὲ μυσρίνας, εἰς δὲ τὸ δάπεδον ἐστρώνοντο μικρὰ τεμάχια αὐτῶν ἐν εἴδει παχέος τάπητος.

Τὸ θέαμα ἦτο ὑπέροχον καὶ μαγευτικόν. Διὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν συνέρρεον ἐκ τῶν ἐσχατιῶν τῆς μεγαλοπόλεως καὶ ἐξ ὄσων περιχώρων δὲν ἦσαν ἐκτισμένοι ἴδιοι Ναοὶ τῆς Μυρτιδιωτίσσης οἱ Κυθηριοὶ ἐνδεδυμένοι μὲ τὰ λαμπρά των γιορτινὰ φορέματα, μὲ τὰ τσόχινα μακρὰ βρακιά των, τὰ βελούδινα γελέκα των μὲ τὰ γραφικὰ ἀπὸ λεπτὰ σειρίτια κεντήματα, μὲ τὰ πλατέα μανίκια τῶν καταλείκων ὑποκαμίσων των, μὲ τὸ γυριστὸν κολλᾶτον κολλᾶρό των, τὴν μαύρην πλατεῖαν γραβάταν των, ἡ ὁποία συνηνοῦτο εἰς τὸ ἄκρον τοῦ κολλάρου περὶ τὸν λαιμὸν καὶ συνεσφίγγετο διὰ τριστόμου χρυσῆς ἢ ἀργυρᾶς θήκης, εἰς τὸ κέντρον τῆς ὁποίας ὑπῆρχον ἀπαραιτήτως κεχαραγμένα ἐν συμπλέγματι τὰ ἀρχικὰ ψηφία τοῦ ὀνόματος καὶ τοῦ ἐπιθέτου, μὲ τὰς χρυσᾶς ἢ ἀργυρᾶς ἀλύσεις τῶν ὀρολογίων των καὶ τὰ πλατυὰ κουμπιά τῶν μανικετιῶν καὶ τοῦ στήθους. Ἐπίσης ὑπερεπληροῦτο καὶ ὁ γυναικωνίτης ἐκ τῶν γυναικῶν μετὰ τῶν τέκνων των. Αἱ γυναῖκες ἐφόρουσαν τὰ πολυτιμότερα φορέματά των μὲ τὸ μακρὸν μεταξωτὸ φουστάνι των καὶ ἦσαν κτενισμένα μὲ τὴν γραφικὴν των κτενισιάν.

Τοὺς Κυθηρίους παρηκολούθουν καὶ οἱ Σμυρنيοὶ καὶ οἱ Σμυρνιαῖς καὶ οὕτως ὁ Ναός ὑπερεπληροῦτο. Μετὰ πάσης εὐλαβείας ἴσταντο πάντες ἀκροώμενοι τῆς θείας λειτουργίας. Μετ' ὃ ἐτελεῖτο ἡ λιτανεῖα περιφερομένης ἀνὰ τὸν αὐλόγου-

ρον και τὸν ἔξω αὐτοῦ χώρον μετὰ τῶν ἑξαπτερύγων και τῶν ἄλλων λαβάρων τῆς Εἰκόνας, κρατουμένης ὑψηλὰ παρὰ τῶν μᾶλλον εὐρώστων και εὐλαβῶν νέων, ἔξ οὗ και τὸ ῥητόν: «Ψηλὰ-ψηλὰ τὴν Τσουρία μας νὰ μὴν τὴν φιλήσουν οἱ Τουρτοραγιάδες»¹. Μετὰ τὴν ἀπόλυσιν και κατὰ τὴν ἔξοδον παρὰ τῶν Ὀργανωτῶν τῆς Ἑορτῆς και ἀργότερα παρὰ τῶν Συμβούλων τῆς «Κυθηραϊκῆς Ἀδελφότητος» ἐλάβανεν εἰς ἕκαστος τῶν ἐκκλησιασθέντων τεμάχιον ἄρτου μετὰ τὴν σφραγίδα τῆς Παναγίας ἐπ' αὐτοῦ και τεμάχιον μυσίνης. Χαιρετίζοντες ἀλλήλους ἠύχοντο: «Και τοῦ χρόνου με ὑγεία», «Εἰς ἔτη πολλά», «Καλὴν Πατρίδα». Και ἄλλοι μὲν καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν ἐώρταζον, ἄλλοι ἦνοιγον τὰ Καταστήματα των ἐπ' ὀλίγον μόνον και ἔκλειον αὐτὰ ἀμέσως.

Πλὴν τῆς ἑορτῆς ταύτης ἐώρταζον οἱ Κυθήριοι και τὴν τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου, τὴν τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος και μέχρι τοῦ 1860 περίπου και τὴν τοῦ Ἁγίου Διονυσίου. Και τὰς μὲν ἑορτὰς τῶν Ἁγίων Σπυρίδωνος και Διονυσίου ἐώρταζον εἰς τὸν Μητροπολιτικὸν Ναόν, τὴν δὲ τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου (12 Μαΐου) εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Νοσοκομείου, ἵνα ἱκανοποιῆται και τὸ ἴδρυμα τοῦτο, πρὸς ὃ προσέφερον, πλὴν τῆς ἐκ 50 μετρητῶν τακτικῆς ἐτησίαις εἰσφορᾶς των και ἕτερα 25 μετρήτῃα καθ' ἔτος διὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου.

Κατὰ τὸ 1858, ὅτε ἐκτίζετο ὁ μεγαλοπρεπὴς Ναὸς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, κτίσται και ἐργάται Κυθήριοι εἰργάσθησαν δωρεάν, ἵνα τὸ δεξιὸν παρεκκλήσιον τοῦ Ναοῦ τιμηθῇ ἐπ' ὀνόματι τῆς Παναγίας τῆς Μυρτιδιωτίσσης, ὅπερ και ἐγένετο. Ὅτε δὲ κατὰ τὸ 1890 ἐπῆλθε διαφωνία ὡς πρὸς τὴν διαχείρισιν τῆς περιουσίας τῆς «Κυθ. Ἀδελφότητος», τινὲς τῶν ἀδελφῶν ἀποχωρήσαντες ἔπαυσαν συμμετέχοντες τῆς ἐτησίαις κατὰ τὴν ἐπέτειον τῆς Μυρτιδιωτίσσης ἑορτὴν ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ Ναῷ και ἤρχιζαν ἐκκλησιαζόμενοι εἰς τὸν ὡς ἀνωτέρω ἱερὸν Ναὸν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ὅπου

¹ Ἐπὶ τοῦ ῥητοῦ τούτου θὰ ἐπανέλθω ἐν προσεχεῖ τόμῳ τῆς «Κυθηραϊκῆς Ἐπιθεωρήσεως».

καὶ μεγαλοπρεπῆ ἑορτὴν ἐτέλουν, διὰ συνεισφορῶν δὲ ἀνήρτησαν ἐντὸς αὐτοῦ καὶ ἀπέναντι τοῦ Δεσποτικοῦ θρόνου ἔξαισίαν εἰς φυσικὸν σχῆμα Εἰκόνα τῆς Μυρτιδιωτίσεως, ἔργον τοῦ ἀκμάζοντος τότε ἐν Σμύρῃ ζωγράφου Παλαιολόγου, μετὰ μεγαλοπρεποῦς πλαισίου.

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν καὶ διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους, πρωτοστατούντων τῶν ἀδελφῶν Μιχαὴλ καὶ Ἀναστ. Σαμίου, τοῦ Περ. Ἀλιφιέρη καὶ τινων ἄλλων, ἐθεμελίωσαν τῷ 1891 καὶ εὐθὺς ἀμέσως ἀνήγειραν ἐν τινὶ ἔξω τῆς πόλεως θέσει καὶ ἐπὶ τῆς παραλίας ἱερὸν Ναὸν τῆς Παναγίας τῆς Μυρτιδιωτίσεως μετὰ τετρατάξιου Δημοτικῆς Σχολῆς, ἣτις λόγῳ τῆς Ἐκκλησίας ἐπωνομάσθη καὶ αὕτη **Μερσιλί**. Ὀμώνυμος συνοικισμὸς εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν σὺν τῷ χρόνῳ ἀνεπτύχθη. Καὶ κατὰ μὲν τὰ πρῶτα δύο ἔτη, τῇ ἐπιμόνῳ ἐνεργείᾳ τῶν ἀδελφῶν Σαμίου πρὸς τὴν Διεύθυνσιν τῆς Ἐταιρείας τοῦ Σιδηροδρόμου Κασαμπᾶ, κατὰ τὴν παραμονὴν τῆς ἑορτῆς μέχρι τοῦ μεσονυκτίου καὶ καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν τῆς πανηγύρεως ἐστάθμευον αἱ ἀμαξοστοιχίαι τῆς γραμμῆς Κορδελιοῦ ἔναντι μικρᾶς πρὸς τὴν Ἐταιρείαν ἀποζημιώσεως. Μετὰ ταῦτα ὅμως καὶ ἀφ' οὗτου ἡ Ἐκκλησία ἐκτίσθη τελείως τὴν παραμονὴν τῆς ἑορτῆς, κατὰ τὴν ἑορτὴν καὶ τὴν ἐπομένην ταύτης αἱ ἀμαξοστοιχίαι ἐστάθμευον ἀνευ ἀποζημιώσεως. Σήμερον δὲ τὸ Μερσιλί ἀποτελεῖ χωρίον ὀλόκληρον μὲ ἰδιαίτερον σιδηροδρομικὸν σταθμὸν καὶ μὲ τακτικὴν συγκοινωνίαν τῶν γραμμῶν Κορδελιοῦ καὶ Βουρνόβα.

Ἄλλους Ναοὺς ἐπ' ὀνόματι τῆς Παναγίας τῆς Μυρτιδιωτίσεως ἀνήγειραν οἱ Κυθήριοι, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἀνέφερα, εἰς τὴν πρὸ τοῦ ἔξωτερικοῦ φρουρίου εὐφορωτάτην θέσιν Γκιουλ - Μπαξέ (κῆπος ἀνθέων), εἰς τὸ πλησιέστατα πρὸς τὸ Κορδελιὸ χωρίον Παππᾶ - Σκάλα καὶ εἰς Ἀξάριον.

Εἰς τὸ χωρίον Βουρνόβα ὑπῆρχε Μετόχιον μετ' ἀρκετῆς περιφερείας, παρὰ τὴν γέφυραν τοῦ χειμάρρου (Τσαγιῶ), ἰδιοκτησία τῆς ἐν Κυθήροις Μονῆς τῆς Μυρτιδιωτίσεως. Ἄλλοτε ἤρχετο κάποτε ἀπὸ τὰ Κύθηρα ὁ «Παππᾶ - Βρα-

νάς»¹, ὁ ὁποῖος ἐλειτούργει, εἰσέπρατε τὰ εἰσοδήματα καὶ ἀνεχώρει. Πότε καὶ ὑπὸ τίνος ἐδωρήθη δὲν κατώρθωσα νὰ ἐξακριβώσω. Σχετικὰ ἔγγραφα ὑποθέτω νὰ ὑπάρχουν εἰς τὴν Μονὴν καὶ εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο νὰ ἠρευνῶντο καὶ νὰ ἀνεκοινοῦντο.

ΑΙ ΠΡΟΣ ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΚΑ, ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΚΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ
ΚΑΘΙΔΡΥΜΑΤΑ ΕΥΕΡΓΕΣΙΑΙ ΤΩΝ

Ἡ πρὸς τὴν Σμύρνην εὐεργετικὴ δρᾶσις τῆς μεγάλης Κυθηραϊκῆς παροικίας κατωπρίζετο ἐπὶ τῶν μαρμαρίνων πλακῶν τῶν εὐεργετῶν καὶ μεγάλων εὐεργετῶν εἰς τὰ φιλανθρωπικὰ καὶ φιλεκπαιδευτικὰ καθιδρύματα — Νοσοκομεῖον, Εὐαγγελικὴν Σχολήν, Παρθεναγωγεῖον, Ὁρφανοτροφεῖον κτλ. — ὡς καὶ εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ τοιαῦτα, ἐν αἷς πλεῖστα ὄσα ὀνόματα Κυθηρίων χρυσοῖς γράμμασιν ἐφέροντο ἀναγεγραμμένα. Δυστυχῶς δὲν περιέσωσα λεπτομερῆ αὐτῶν κατάλογον, ἀναφέρω ὅμως ἐνταῦθα ὄσων μεγάλων εὐεργετῶν τὰ ὀνόματα ἐνθυμοῦμαι :

Κατέλιπον εἰς τὴν Εὐαγγελικὴν Σχολήν: ὁ καφεπώλης **Καλυβοδιάνος** ἄπασαν τὴν περιουσίαν του, ἡ **Μαρία Στρατηγού** — ἀδελφὴ τοῦ πάππου μου — ἐπίσης, ὁ **Ἀλβανάκης** ἔμπορος ὑφασμάτων δύο οἰκίας εἰς Χαλεπλή, ὁ **Ι. Μισθός** καὶ ὁ **Δ. Μισθός** ἔμποροι μεγάλα ποσά.

Ὁ **Δεουσάκης Κλάρος τοῦ Πέτρου** ἀποβιώσας τῷ 1864 κατέλιπεν ἄπασαν τὴν περιουσίαν του εἰς τὸ Νοσοκομεῖον.

Ὁ **Χατζῆ Γεώργιος Μινάρδος Ζερβός** κατεσκευάσεν τῷ 1865 ἰδίᾳ δαπάνῃ ἀναβρυτήριον καὶ πύλην ἐν τῷ Γραικικῷ Νοσοκομείῳ.

Ὁ **Μιχαὴλ Ταμβάκης** διὰ διαθήκης του συνταχθεῖσης τὴν 8^{ην} Ἰουνίου 1890 κατέλιπεν ἄπασαν τὴν μεγάλην κτηματικὴν του περιουσίαν ἐν Σμύρνη καὶ Πάρσᾳ ὡς καὶ τὴν κλητὴν τοιαύτην εἰς τὴν Εὐαγγελικὴν Σχολήν. Ἐν τῇ δια-

¹ Τουτέστιν ὁ ἄλλοτε ἠγούμενος τῆς Μονῆς Μυρτιδίων ἐν Κυθηροῖς Ἀγαθάγγελος Καλλίγερος, περὶ οὗ βλ. ἀνωτέρω ἐν σελ. 48-50 (σημ. «Κυθ. Ἐπιθ.»).

θήκη ὑπάρχει διάταξις, καθ' ἣν ἡ Σχολὴ ὑποχρεοῦται ἐκ τῶν τόκων τῶν μετρητῶν ν' ἀποστέλλῃ κατ' ἔτος ἓνα νέον Κυθήριον, κατὰ προτίμησιν ἐκ τοῦ χωρίου Ἀραῖοι, ἐν ᾧ ὁ Διαθέτης ἐγεννήθη, εἰς Εὐρώπην δι' εὐρυτέρας σπουδὰς εἰς οἰανδήποτε Ἐπιστήμην, πλὴν τῆς Νομικῆς καὶ τῆς Ἰατρικῆς.

Ἡ **Σταματικὴ Ταμβάκη** καὶ ἡ **Γαρουφαλιὰ Ταμβάκη** διὰ τῆς διαθήκης τῶν ἐνίσχυσαν τὸ κληροδότημα τοῦ ἀνωτέρω ἀδελφοῦ τῶν **Μιχαήλ**.

Ὁ εἰσέτι ζῶν **Γεώργιος Σκλάβος** ἐδώρησε τὴν μεγάλην περιουσίαν του εἰς τὸ Νοσοκομεῖον καὶ τὴν Εὐαγγελικὴν Σχολὴν. Μετὰ δὲ τὸν θάνατόν του, πλὴν πολλῶν ἄλλων πρὸς τὰ Κύθηρα δωρεῶν, δίδει τὴν ἐντολὴν εἰς τὴν Ἐφορίαν τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς νὰ καταθέσῃ 50 λίρας Ὀθωμανικὰς πραγματικὰς χρυσᾶς εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τόκῳ, ἵνα δοθῶν εἰς τὸν συγγραφέα ἔκτενοῦς ἱστορίας τῆς γενετείας αὐτοῦ νήσου Κυθήρων, κατόπιν διαγωνισμοῦ προκηρυχθησομένου ὑπὸ τῆς Συγκλήτου τοῦ Ἐθνικοῦ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου.

Ἄλλὰ καὶ ὡς ἔφοροι παντοίων κοινωφελῶν καθιδρυμάτων δὲν ὑστέρησαν οἱ Κυθήριοι διὰ τῆς προθύμου καὶ σώφρονος συμβολῆς τῶν ἀποβαίνοντες πάντοτε συντελεσταὶ σπουδαῖοι ἐν τῇ ἀναπτύξει καὶ προόδῳ τῶν Ἰδρυμάτων. Ἐκ τῶν πολλῶν ἀναφέρομεν ὧδε.

Εἰς μὲν τὴν Εὐαγγελικὴν Σχολὴν τοὺς Τάσον Γιοβανώφ, Παῦλον Γιοβανώφ, Ι. Μισθόν, Δ. Μισθόν, Καστρέτιον, Α. Σιμιτόπουλον καὶ λοιπούς.

Εἰς τὸ Νοσοκομεῖον τοὺς Τ. Γιοβανώφ, Π. Γιοβανώφ, Μ. Κλάδον, Ἰερ. Κοντολέοντα, Ι. Κοντολέοντα.

Εἰς τὸ Ταμεῖον πτωχῶν τοὺς Ι. Μιλᾶνον, Θ. Στρατηγόν, Π. Ταμβάκη.

Εἰς τὸ Παρθεναγωγεῖον τοὺς Δ. Στάην καὶ Α. Κορώνην.

Παραλείπω τοὺς Ἐφόρους τῶν Κοινοτικῶν Ναῶν καὶ τῶν Σχολῶν αὐτῶν καὶ ἀναφέρω μόνον, ὅτι οὐδεμία Ἐφορία οἰουδήποτε κοινωφελοῦς καθιδρύματος ὑπῆρχε, εἰς ἣν

να μὴ συγκαταλέγεται μεταξύ τῶν ἐπιλέκτων μελῶν τῆς καὶ εἰς Κυθήριος.

Η ΕΙΣ ΤΑΣ ΕΠΙΣΤΗΜΑΣ ΚΑΙ ΤΑ ΔΙΑΦΟΡΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ
ΕΠΙΔΟΣΙΣ ΤΩΝ

Καθ' ἃ ἀνωτέρω ἀνέφερα, οἱ Κυθηριοὶ ἐγκατεστάθησαν κατ' ἀρχὰς ἐν Σμύρνη καὶ Μ. Ἀσίᾳ ὡς γεωργοί. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὁμως ἐπεδίδοντο καὶ εἰς διαφόρους κλάδους τοῦ ἐμπορίου, τῆς βιομηχανίας, τῆς ναυτιλίας, εἰς οὓς καὶ διεκρίθησαν, οὐκ ὀλίγοι δὲ καὶ λαμπροὶ ἐπιστήμονες ἀνεδείχθησαν. Ἐπιχειροῦμεν, ὥδε βραχεῖαν ἐπισκόπησιν τῶν Κυθηρίων τῶν εἰς τὰς ἐπιστήμας καὶ τὰ διάφορα ἐπαγγέλματα ἀναδειχθέντων. Οὕτω διετέλεσαν :

1. **Ἱερεῖς :** Ὁ † Νεόφυτος, ὁ † Μακάριος Λογοθέτης, ὁ † Βαλέριος Μαρσέλος, ὁ Χρυσόστομος Κασιμάτης ἢ Κορογόνας, ὁ † Μᾶρκος Παυλάκης, ὁ † Μηνᾶς Τζάννης, ὁ † Παρθέν. Βενέρης, κατακρεουργηθεὶς ὑπὸ τῶν Κεμαλικῶν κατόπιν μαρτυρίου ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ Ναοῦ τοῦ Νεκροταφείου, ὁ † Σπυρίδων Δαρμᾶρος, ἀγρίως σφαγείς ὑπὸ Τσετῶν καὶ χωρικῶν Τούρκων ἐπὶ τῆς Γεφύρας τοῦ Συκλαρίου.

2. **Καθηγηταὶ καὶ Διδάσκαλοι :** Ὁ † Ι. Κοντολέων, ὁ † Ν. Σαγιάνος, ὁ † Ι. Στάης, ὁ Ν. Στάης, ὁ Γεώρ. Λογοθέτης, ὁ Νικ. Ἀνδρεαδάκης, ὁ Ἰωάν. Ἀνδρεαδάκης, ἡ διευθύντρια Λυκείου Νικομάχη Καλλιγέρη, ὁ καθηγητὴς τῶν Φυσικῶν Ἐπιστημῶν Κων. Ἀρώνης.

3. **Δικηγόροι :** Ὁ † Κανέλλος Καρατέλης καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ † Ἰωάν. Καρατέλης, ὁ † Ἀνδρέας Σεμιτέκολος ἢ Σιμιτόπουλος, ὁ Ἰάκωβος Καλοκαιρινός, ὁ Νικολ. Κατελουῆς, νῦν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ δικηγορῶν, ὁ Ν. Κοντολέων, ὁ Δ. Καλλιγέρης.

4. **Ἱατροί :** Ὁ ἱατροφιλόσοφος καθηγητὴς τῶν Μαθηματικῶν καὶ διοργανωτὴς τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς ἐκ Ναυπλίου ἐπὶ τούτῳ ἀποστειλὴς † Χαράλαμπος Βερνάρδος, ὁ † Μαρῖνος Κλάδος καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ † Γαληνὸς Κλάδος, ὁ † Ἰερώνυμος Κοντολέων καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἰωάν. Κοντο-

λέων, ὁ καὶ Πρύτανις τῶν ἰατρῶν θεωρούμενος, ὁ † Τάσος Γιοβανῶφ, ὁ † Χανιώτης, ὁ Δημ. Στάης, ὁ Δημ. Μαρσέλος, ὁ καὶ τελευταῖος πρόεδρος τῆς «Κυθηραϊκῆς Ἀδεφότητος Σμύρνης», ὁ Κομηνός, ὁ Παντ. Ἀλεβιζάκης, ὁ Βασ. Κανέλλης, ὁ Κ. Φριλίγγος, οἱ ἐν Ἀϊδινίῳ † Κομηνός καὶ † Κοντολέων καὶ οἱ ἐν Κασαμπᾷ I. Χρυσούλης καὶ Καλοκαιρινός καὶ ἄλλοι πολλοί.

5. **Φαρμακοποιοί:** Ὁ Γεώργιος Σκλάβος, ὁ Θεμιστοκλῆς Φατσέας, τοῦ ὁποίου ὁ υἱὸς † Ἰωάννης, φαρμακοποιὸς ἐπίσης, ἐκρεουργήθη ἔξωθι τοῦ Φαρμακείου του, ὁ Στέφανος Στάης, ὁ Κουρμουλῆς, ὁ Ν. Σεμιτέκολος.

6. **Ἀρχιτέκτονες:** Ὁ Ἡλίας Σεμιτέκολος ἢ Σιμιτόπουλος, ὁ Γεώργιος Καλοκαιρινός, ὁ Ἡλίας Κουρμουλῆς.

7. **Τραπεζίται καὶ Τραπεζιτικοί:** Ὁ Τραπεζίτ. † Κλάδος, ὁ Διευθυντῆς τοῦ ἐν Σμύρνη Ὑποκαταστήματος τῆς Γαλλικῆς Τραπεζῆς Ἰωάννης Κ. Κασιμάτης ἢ Λόλης, νῦν ἐν Μασσαλία διευθύνων τὸ Τμῆμα τῶν ἐργασιῶν τῆς Ἀνατολῆς τῆς αὐτῆς Τραπεζῆς, ὁ ἐκ τῶν Ὑποδιευθυντῶν τοῦ ἐν Σμύρνη Ὑποκαταστήματος τῆς Crédit Lyonnais Τηλέμαχος Μελέτιος καὶ πλείστοι ὅσοι Τμηματάρχαι καὶ Ὑπάλληλοι παρὰ ταῖς διαφόροις ἐν Σμύρνη Τραπεzaίς.

8. **Ἐμποροί:** Ὑπῆρξαν τόσοι, ὥστε ἀδυνατῶ νὰ τοὺς ἀπαριθμήσω. Ἀναφέρω μόνον ὅσους προχείρως μοῦ ἔρχονται εἰς τὸν νοῦν: Ὁ † Σταμάτιος Λογοθέτης, ὁ † I. Ἀλβανάκης, ὁ † Ἰω. Λογοθέτης, ὁ † Καστρίτσιος (ἐξ Ἀξαρίου), οἱ μεγάλοι σιτεμπορικοὶ οἴκοι τῶν † Ἰω. Πετροχείλου καὶ υἱοῦ, τοῦ † Ἰω. Μιλάνου καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ † Ἀλεξάνδρου Μιλάνου, οἱ σταφιδικοὶ οἴκοι τῶν Θ. Κατσαοῦνη καὶ Εὐστο. Φριλίγγου, οἱ εἰς πλείστους ὅσους κλάδους τοῦ Ἐμπορίου δρᾶσαντες Κωνστ. Πανάρετος καὶ οἱ ἀδελφοὶ Χρῖστος καὶ Ἀντώνιος Ἀρώνης.

9. **Λεμβοῦχοι, ἰδιοκτῆται φορηγίδων, ἐφοπλισταί.** Μὲ τὴν αὔξησιν τοῦ εἰσαγωγικοῦ καὶ ἐξαγωγικοῦ ἔμπορίου τῆς Σμύρνης καὶ τὴν ἐπέκτασιν τῶν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν συνεβάδιζε καὶ ὁ πολλαπλασιασμοὸς τῶν Κυθηρίων λεμ-

βούχων τῆς Σμύρνης. Πρῶτοι αὐτοὶ — μεθ' ὑπερηφανείας τὸ ἀναγράφω— συνεμορφώθησαν πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ συνεταιρισμοῦ καὶ συνασπισθέντες συνεκρότησαν τὰς πρώτας μετοχικὰς ἑταιρείας καὶ ἐναυπήγησαν τὰς πρώτας φορηγίδας (μαοῦνες). Κατ' ἀρχὰς ἀνεφάνησαν αἱ μικροεταιρεῖαι τοῦ Γούβερη καὶ τοῦ Π. Τσίτα, κατόπιν δὲ αἱ μεγάλαι ἑταιρεῖαι τοῦ Γεωρ. Καρύδη ἢ Μπομπολά, τῶν ἀδελφῶν Θεοδώρου καὶ Γεωργίου Καρύδη ἢ Κεκιώνη, τοῦ Θεοδώρου Φωτεινοῦ, τοῦ Δ. Κασιμάτη, τοῦ Ν. Στρατηγού, τοῦ Πολυχρόνη Βερνάρδου ἢ Σακαλῆ, τοῦ Γεωργ. Κρητικοῦ, τοῦ Ἀποστόλη Βερνάρδου, τοῦ Χαραλάμπους Ἀμελτώνη, τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἀναστασίου Ἀμελτώνη, τὸν ὁποῖον ἀγρίως ἀπηγγόνισαν οἱ Κεμαλικοὶ ἐν τῇ Πλατεῖα τοῦ Διοικητηρίου τῇ συνεργίᾳ τῶν Ἰταλῶν, οἱ ὁποῖοι τὸν παρέδωκαν τὴν 10/23 Σεπτεμβρίου 1922 ἀπὸ τοῦ καταστρώματος τοῦ Ἰταλικοῦ ἀτμοπλοίου «Bulgaria» καὶ τοῦ Ἀθανασίου Ποτήρη. Ὅσον δ' ἀνεπτύσσετο ἡ Ἑλληνικὴ Ἐμπορικὴ Ναυτιλία εἰς ἀριθμὸν καὶ χωρητικότητα σκαφῶν, τόσον ἐκ παραλλήλου ἐπολλαπλασιάζοντο αἱ φορηγίδες καὶ ἠΐξανεν ἡ εἰς τόνους χωρητικότης των. Εἰς τόσην δὲ περιωπὴν ἀνήγαγον τὸν ἐν λόγῳ κλάδον, ὥστε μέχρι τοῦ 1897 εἶχον σχεδὸν τὸ μονοπώλιον τῆς ἐπιχειρήσεως ταύτης. Τοιαύτη τέλος ἡ ἐνεργητικότης των καὶ ἡ δρᾶσις τῶν, ὥστε καὶ αὐτὸν τὸν κύριον τοῦ λιμένος καὶ τῶν προκυμαιῶν τῆς Σμύρνης Guffray, τὸν φοβερὸν διώκτην τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τὸν προσπαθοῦντα διὰ τῶν σατανικῶν πρὸς τὰς Τουρκικὰς Ἀρχὰς μέσων του, διὰ τῆς Γαλλικῆς του προστασίας καὶ διὰ τῶν κολοσσιαίων χρηματικῶν του δυνάμεων νὰ ἐπιτύχη τὴν μονοπωλιακὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ πλουσίου τούτου κλάδου τοῦ λιμένος, μετ' ἐπιτυχίας νὰ συναγωνίζωνται. Καὶ τόση ἦτο ἡ συγκέντρωσις τῶν Κυθηρίων εἰς τὸν λιμένα λόγῳ τῶν ἐπιχειρήσεων τούτων, ὥστε καὶ ὁ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ λιμένος χῶρος «τὰ Τσιριγώτικα» νὰ λέγηται.

Ἄλλὰ καὶ σπουδαῖος ἐφοπλιστικὸς οἶκος ὁ τοῦ Βίκτωρα, ἐξ ἀπλοῦ λεμβούχου ἐξελιχθέντος, ἀνεφάνη. Οὗτος πρῶτος ἐπενόησε τὴν ἐκμετάλλευσιν τῆς ἀκτοπλοΐας καὶ συνεταιρισθεὶς μετὰ τοῦ Ἄγγλου ὑπηκόου Soly συνέπηξε τὴν πρώτην

Ἄτμοπλοϊκὴν Ἑταιρείαν τοῦ κόλπου, τὴν «Ζόλε Βίκτωρα» ἐπικληθεῖσαν. Δυστυχῶς οἱ διάδοχοί του δὲν κατώρθωσαν νὰ τὴν διατηρήσουν.

10. **Οἰνοποιοὶ καὶ οἰνοπνευματοποιοί:** Ἔτερος κλάδος τὰ μέγιστα ἐν Σμύρνη παρὰ τῶν Κυθηρίων ἀναπτυχθεὶς ὑπῆρξεν ὁ συναφῆς τῇ ἀμπελοουργίᾳ κλάδος τῆς οἰνοποιίας καὶ οἰνοπνευματοποιίας. Πλεῖστοι ὅσοι ὑπῆρξαν ἰδρυταὶ μεγάλων καταστημάτων καὶ μεγάλων ἐργοστασίων. Ἐρχονται ἤδη εἰς τὴν μνήμην μου: Οἱ μεγάλοι ἐργοστασιάρχαι ἀδελφοὶ Γεώργιος, Δημήτρ. καὶ Ἰωάν (Τζουάνος) Μισθοί, τὰ ἐργοστάσια τῶν ὁποίων ἐξικνοῦντο ἀπὸ τῶν Μεγάλων Ταβερνῶν μέχρι τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, εἰς ὃ τμήμα πρὸ τῆς Καταστροφῆς τὸ ἐργοστάσιον Γιαννούλη, αἱ δὲ ἀποθήκαι του εὕρισκοντο εἰς Κουκλουτζάν, Βουρνόβαν καὶ Σεβδήκιοι, τῶν ὁποίων ἡ πλουσιωτάτη δωρεὰ εἰς πῆλινα ἀγγελία Μικρασιατικῆς ἀρχαιολογίας κοσμεῖ ἰδιαιτέραν αἰθούσαν τοῦ Κεντρικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου Ἀθηνῶν¹. Ὁ Τριαντάφυλλος Τσιμέρης, τὸ ἐργοστάσιον τοῦ ὁποίου εὕρισκετο εἰς Γυαλάδικα καὶ ἔναντι τῆς μικρᾶς θύρας τῆς Ἁγίας Φωτεινῆς. Ὁ Λαμπρίλος Χατζῆ-Ἀναγνώστης, ἐκεῖ ὅπου τὰ Τυπογραφεῖα «Τύπος» τοῦ Μιχαὴλ Νικολαΐδου εἰς τὶς Μεγάλες Ταβέρνες. Τὸ λεγόμενον κατάστημα τοῦ «Γένια», ἰδιοκτησία τοῦ Μαντζαράκη, μὲ ἀποθήκας καὶ ἐργοστάσια εἰς Σεβδήκιοι καὶ Βουρνόβαν. Ὁ Ἐμμαν. Περ. Τζέτζος εἰς Φραγκομαχαλᾶν καὶ καθ' ὅλην τὴν γραμμὴν τοῦ Χιώτικου Χανιοῦ. Ὁ Βερνάρδος εἰς Γυαλάδικα, ἔναντι τοῦ Μικροῦ Βεζύρ-Χανιοῦ. Ὁ Γ. Συρμακέσης εἰς Γυαλάδικα, πλαγίως τοῦ Μικροῦ Βεζύρ-Χανιοῦ, ὅπου νῦν τὰ καταστήματα υἱῶν Σοφοκλέους Νικολαΐδου. Ὁ Λουρεντζῆς ἔναντι τῆς Ἀρμενικῆς Ἐκκλησίας καὶ πλαγίως τοῦ Ἀρμενικοῦ Χανιοῦ. Ὁ Γεώργ. Ταμβάκης εἰς «Τσιριγώτικα», παραπλεύρως τῶν καταστημάτων Ὁριενταλ - Κάρπετ., ὅπου ἡ παλαιὰ σκάλα

¹ Λέγεται, ὅτι ὁ πολὺς Κάϊξερ κατὰ τὴν ἐπίσκεψίν του εἰς τὸ Μοσεῖον ἠρώτησε τὸν Βασιλέα Γεώργιον «Ποῖος Κροῖσος ἐδώρησε τὴν συλλογὴν ταύτην;».

τοῦ Κορδελιοῦ πρὸ τῆς κατασκευῆς τοῦ λιμένος. Ὁ Δ. Στρατηγὸς εἰς Μεγάλες Ταβέρνες ἐπὶ τῆς παρόδου Νταπερόρριζα. Ὁ Γεώργιος Μαρσέλος ἢ Διακάκης ἐπὶ τῶν Μεγάλων Ταβερνῶν καὶ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Νταπερόρριζα. Οἱ ἀδελφοὶ Μιχαὴλ καὶ Ἀναστ. Σάμιοι εἰς Μεγάλες Ταβέρνες. Ὁ Μιχ. Καλλιγέρης ἢ Γκιγκῆς εἰς Ἀρμενικὴν συνοικίαν. Ὁ εἰσέτι ζῶν Γεώργ. Δ. Σκλάβος εἰς Μεγάλες Ταβέρνες, τοῦ ὁποίου τὰς πρὸς τὰ κοινωφελῆ Ἰδρύματα δωρεὰς ἀνωτέρω ἐμνημόνευσα. Οἱ εὐδοκίμως μέχρι σήμερον ἐργαζόμενοι μεγάλοι οἰνοπνευματοποιοὶ Κ. Πανάρετος καὶ ἀδελφοὶ Χρῖστος καὶ Ἀντών. Ἀρώνης. Ὁ Χρῖστος Πρινέας εἰς Φασουλᾶν, ὁ Νικόλαος Ἐλευθερίου (Λευτέρης) εἰς Πούνταν, ὁ Παν. Ἐλευθερίου (Λευτέρης) εἰς Πούνταν. Οἱ μεγάλοι γαιοκτήμονες καὶ οἰνοπνευματοποιοὶ ἐν Βουρνόβα Σάμιοι ἢ Καραγεώργη. Ὁ ἐν Σεβδήκιοι τοιοῦτος Θ. Χανιώτης. Οἱ ἐν Κουκλουτζᾶ Γ. Ν. Στρατηγὸς καὶ Γ. Ἐμ. Στρατηγός. Οἱ ἐν Λουτζακίω Μ. Τριφύλλης ἢ Κατσαούνης, Παναγ. Τριφύλλης, Κομνηνός, Δ. Καστρίσιος ἢ Μηλιώτης καὶ πλείστοι ἄλλοι.

Ἀφθονώτατα ὑπῆρξαν ἐπίσης τὰ Κυθηραϊκὰ ἐν Σμύρνη κέντρα - καφενεῖα, ζαχαροπλαστεῖα, μεγάλα ἐστιατόρια κτλ. - Ἐκ τούτων ἀναφέρω ἐνταῦθα ὅσα ἐνθυμοῦμαι καὶ δὴ τὰ μεγαλύτερα. Οὕτως ὑπῆρξαν:

α') **Καφενεῖα**: Τὰ τῶν Καλυβοδιάκου*, Κορωναίου* (ψάλτου τῆς Ἁγίας Φωτεινῆς), Θ. Καρύδη ἢ Κεκιώνη*, Ἀραμπαντζῆ*, Κωστῆ Κόντε ἢ Κόντε Παυλίνη*, τὸ κέντρον τῶν μεσιτῶν καὶ ἐμπόρων, ἦτοι τὸ πρῶτον ἐν τῇ Σμύρνη Ἐμπορικὸν Ἐπιμελητήριον. Ὁ πατὴρ τοῦ Παυλίνη διὰ θαυμασίας ὄντως μεθόδου κατεσκεύαζεν Ἀγγλικά διαβατήρια οὐχὶ διὰ νὰ χρηματίζεται, ἀλλ' ἵνα διὰ τῆς Ἀγγλικῆς προστασίας σώξῃ ῥαγιαδες μεταβάλλων αὐτοὺς εἰς Ἴονίους πολίτας. Ἀνακαλυφθεῖς, ἀφοῦ πλέον εἶχεν ἑκατοντάδας ῥαγιαδῶν καταστήσῃ Ἴονίους πολίτας, κατεδιώχθη καὶ ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς Σμύρνην ὅπου ἀπέθανε. Τὰ τῶν Θ. Καρύδη ἢ Κατημέρη*, Δημ. Στρατηγού (καφ. «Ἱερουσαλήμ»)*, Π. Καρύδη*, Χαραμουντάνη (καφ. «Κόριννα»)*,

Θ. καὶ Δ. Στρατηγοῦ (καφ. «Λουκάς»)*, Ἰω. Χαρίδου ἢ Χάρου (καφ. «Ἀλάμπρα»), Ἡλ. Κρητικοῦ καὶ Παν. Καρύδη («Παρίσιοι»), Παππακυριακοῦ («Ποσειδῶν»), Ἐμ. Τζάννε («Ἐρμῆς»), Ἰωάν. Λεοντσίνη («Ἄστυ»), Σπυρ. Καλλιγέρον («Λέσχη κυνηγῶν») κτλ.

β') **Ζαχαροπλαστεῖα**: Τὰ τῶν ἀδελφῶν Θ. καὶ Γ. Στρατηγοῦ («Ζαννέτος» ἰδρυθὲν τῷ 1816), Α. Γαβρίλη («Κωστής»), Γεωργίου Μαρσέλου, Σπυρ. Καλλιγέρον («Σπύρος»), Παύλου Ποτήρη κτλ.

γ') **Μεγάλα Ἐστιατόρια**: Τὰ τῶν Γ. Στρατηγοῦ, Μάρκου Καρύδη, ἀδελφῶν Ποτήρη, Ἰωάν. Κασιμάτη ἢ Λόλη, Σπυρ. Καλλιγέρον («Σπύρος») κτλ.

δ') **Μαγειρεῖα, παντοπωλεῖα καὶ λοιπὰ μικρὰ κέντρα**. Ἀφθονα, ἀφθονώτατα. Εἰς κάθε συνοικίαν, εἰς κάθε δρόμον, εἰς κάθε γωνίαν δὲν ἦτο δυνατὸν ἢ νὰ συναντήσῃ τις τὸν Κυθήριον Καταστηματάρχην πάντοτε γλυκύν, λεπτὸν τοὺς τρόπους, περιποιητικόν, καθαρόν, πρόθυμον, ἐργατικόν καὶ ἀγαπητὸν τοῖς πᾶσι.

Ε Π Ι Λ Ο Γ Ο Σ

Τοιαύτη ἢ ἀνά τὴν Μ. Ἀσίαν ἐξάπλωσις τῶν Κυθηρίων. Τοιαύτη ἢ μεγάλη Κυθηραϊκὴ ἐν Σμύρῃ Παροικία. Μεγάλη καὶ πολυπληθὴς — ἡ τελευταία στατιστικὴ ἀνεβίβασεν εἰς ἐπέκεινα τῶν 25 χιλιάδων ψυχῶν τοὺς ἐν Σμύρῃ Κυθηρίους — ἀκμαία, πλουσία. Μὲ ἐντεταμένον πάντοτε τὸ ἔθνικόν αἶσθημα, μὲ παραφόρως θερμὴν τὴν πρὸς τὴν Πατρίδα ἀγάπην, μὲ ζωηρὰς τὰς Κυθηραϊκὰς ἀναμνήσεις, οἱ ἐν τῇ Σμύρῃ καὶ τῇ ὅλῃ Μ. Ἀσίᾳ Κυθηριοὶ, ἐτίμησαν τὸ Ἑλληνικὸν ὄνομα, παρηκολούθησαν πάντοτε τὰς τύχας καὶ τὰς περιπετείας τῆς ἐλευθέρως Πατρίδος. συνεισέφερον πάντοτε γενναίως ὑπὲρ παντὸς ἐν Ἑλλάδι τελουμένου Ἐθνικοῦ ἔργου, τὴν ἰδιαιτέραν τῶν μικρὰν Πατρίδα κατὰ τὸ 1907

* Τὰ δι' ἀστερίσκων σημειούμενα εἶναι τὰ ἀρχαιότερα, ἐκλιπόντα ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν.

ἐκδρομόντες πολλοὶ τούτων ἐπεσκέφθησαν¹ καὶ πάντοτε ἀντικείμενον τῶν συζητήσεών των ὑπῆρξε πῶς πυκνοῦντες τὰς ἐκδρομάς, θὰ ἠδύναντο συχνότερον καὶ πλείονες νὰ τὴν ἐπισκέπτωνται. Παμμέγιστον κεφάλαιον ἔθνικόν, τοῦ ὁποίου τὴν μεγάλην δύναμιν δὲν παρέλειψαν δι' ἐπανειλημμένων πρὸς τὰς Ἑλληνικὰς Κυβερνήσεις ἐκθέσεών των οἱ ἐν Σμύρῃ Γ. Πρόξενοι νὰ παραστήσωσι².

Καὶ ἡ οὕτω σφριγῶσα πλουσία καὶ μεγάλη αὐτὴ Παροικία γυμνὴ ἔξεσφενδονίσθη μὲ τὴν περυσινήν ἀγρίαν καὶ ἐκριζωτικὴν λαίλαπα ἀνὰ τὰς Ἀθήνας καὶ τὸν Πειραιᾶ, ἀνὰ τὰ Κύθηρα, ἀνὰ τὰ λοιπὰ μέρη τῆς Ἑλευθέρας Ἑλλάδος. Εἰς ποῖον ἀρά γε κολοσσιαῖον ποσὸν ἀνέρχονται αἱ ζημίαι τῆς; Τὸ θέμα δεῖται ἐπισταμένης μελέτης καὶ ἐργασίας πολλῆς καὶ μεγάλης. Θὰ τὸ ἐπιληφθῶ εἰς προσεχεῖς τόμους τῆς «Κυθηραϊκῆς Ἐπιθεωρήσεως».

Ἦδη ἀρκοῦμαι εἰς τὰ ἀνωτέρω σύντομα περὶ τῆς ἀνὰ τὴν Μ. Ἀσίαν Κυθηραϊκῆς ἔξαπλώσεως καὶ περὶ τῆς Μεγάλης Κυθηραϊκῆς ἐν Σμύρῃ Παροικίας, σύμφωνα μὲ τὴν ἀσθενῆ μου μνήμην, τὴν ἄλλως τε κλονισθεῖσαν ἐκ τῶν φοβερῶν γεγονότων, καὶ τὰς ἀσθενεῖς μου δυνάμεις.

Ἀθῆναι Ἰούλιος 1923

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Θ. ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ

¹ Βλ. Διον. Ἀλβανάκη «Κυθ. Ἐπετηρίς» τεύχ. Α' 1909 σελ. 78-83.

² Ἰδίᾳ δὲ οἱ Γεν. Πρόξενοι κ. κ. Σ. Ἀντωνόπουλος, Ἄρ. Ποτὲν καὶ Σπ. Λιάτης, περὶ ὧν θέλομεν εἰς προσεχεῖς τόμους τῆς «Κυθηραϊκῆς Ἐπιθεωρήσεως» ἐπανέλθει.

ΕΠΙ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΝΟΜΟΥ
ΤΗΣ ΕΞ ΑΔΙΑΘΕΤΟΥ
ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΙΑΔΟΧΗΣ

ΠΛΙΑΝ επιτυχής ἔμπνευσις τῆς ἐκδόσεως τοῦ χρησιμωτάτου καὶ ἀξιολόγου ἔργου τῆς «Κυθηραϊκῆς Ἐπιθεωρήσεως» παρέσχε τὴν εὐκαιρίαν τῆς κατωτέρω ἀνακοινώσεως. Αὕτη μὴ ἔχουσα ποσῶς τὸν χαρακτῆρα ἐπιστημονικῆς τινος μελέτης, ἀποβλέπει μόνον εἰς τὸ νὰ καταστήσῃ γνωστὰς καὶ ἐν γενικωτάταις γραμμαῖς εἰς τοὺς μὴ περὶ τὰ Νομικὰ ἀσχολουμένους, τὰς ἀγνώστους ἴσως μέχρι σήμερον, ἂν μὴ εἰς ὅλους πάντως εἰς τοὺς πλείστους τῶν ἐν τῇ ξένη, ἰδίᾳ Ἀμερικῇ καὶ Αὐστραλίᾳ, ἀπὸ μακροῦ χρόνου διαμένοντας Κυθηρίους, διατάξεις τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2310 τῆς 25 Ἰουνίου/3 Ἰουλίου 1920 περὶ τῆς ἐξ ἀδιαθέτου κληρονομικῆς διαδοχῆς Νόμου, ὅστις ἴσχυσεν εἰς ὁλόκληρον τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τοῦ μεσονυκτίου τῆς 30 Σεπτεμβρίου 1920.

Εἶναι γνωστόν, ὅτι τὴν τύχην τῆς περιουσίας τοῦ προσώπου μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, ἐν περιπτώσει μὴ ὑπάρξεως διαθήκης, ἐρρῶθιμιζον ἐν Ἑπτανήσῳ αἱ περὶ τῆς ἐξ ἀδιαθέτου διαδοχῆς διατάξεις τοῦ Ἰονίου Πολιτικοῦ Κώδικος, αἱ περιλαμβανόμεναι ἰδίᾳ εἰς τὰ ἄρθρα 615-662 αὐτοῦ. Κατὰ ταύτας τὸν πατέρα καὶ τοὺς πατρικοὺς ἀνιόντας ἐκληρονόμουν τὰ ἄρρενα τέκνα ἢ οἱ ἄρρενες ἐξ ἄρρενογονίας κατιόντες τούτων καὶ, ἂν κανὲν τῶν τέκνων δὲν κατέλιπεν ἄρρενας, αἱ θυγατέρες αὐτῶν, τοῦ πατρὸς ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ νεμομένου τὴν ἐπικαρπίαν τῆς περιουσίας ἐφ' ὄρον ζωῆς. Τὴν μητέρα καὶ τοὺς μητρικοὺς ἀνιόντας ἐκληρονόμουν καὶ τὰ ἄρρενα καὶ τὰ θήλεα τέκνα καὶ οἱ κατιόντες αὐτῶν. Μὴ ὑπαρχόντων τέκνων ἐκληρονόμουν οἱ ἄρρενες

ἄδελφοὶ μετὰ τοῦ πατρὸς τοῦ ἀποθανόντος καὶ ἔλλείπει ἄδελφῶν μόνος ὁ πατήρ. Ἡ μήτηρ εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας ἐκληρονόμει εἴτε κατ' ἐπικαρπλίαν εἴτε κατὰ κυριότητα μίαν μερίδα ἴσην πρὸς τοὺς ἄλλους κληρονόμους. Μὴ ὑπαρχόντων οὐδὲ τῶν συγγενῶν τούτων ἐκληρονόμουν αἱ ἀδελφαὶ καὶ ἔλλείπει τούτων οἱ πλησιέστεροι συγγενεῖς, τῶν ἐξ ἀρρενογονίας ἀποκλειόντων τοὺς ἐκ θηλυγονίας.

Τὸ σύστημα τοῦτο, τὸ ὁποῖον πλὴν ἄλλων ἐθεωρεῖτο πρὸ παντὸς ἄδικον λόγῳ τῆς διακρίσεως μεταξὺ ἀρρένων καὶ θηλέων καὶ τῆς ὑπερβολικῆς εὐνοίας πρὸς τοὺς πρώτους, ἀνέτρεψεν ὁ μνημονεϊόμενος Νέος Νόμος, ὅστις ἰσχύσας εἰς ὀλόκληρον τὴν Ἑλλάδα κατήργησε τὰς διαφόρους τοπικὰς Νομοθεσίας καὶ ἐπομένως καὶ τὴν σχετικὴν τοιαύτην τοῦ Ἰονίου Κώδικος.

Διὰ τοῦ Νόμου τούτου οὐδεμία πλέον διάκρισις γίνεται: 1^{ον} μεταξὺ ἀρρένων καὶ θηλέων τέκνων, ὡς ἐγένετο κατὰ τὸν Ἰόνιον Κώδικα, καὶ ἐπομένως πάντα τὰ τέκνα κληρονομοῦν ἐξ ἴσου· 2^{ον} μεταξὺ ἀμφιθαλῶν (ἦτοι τῶν γεννηθέντων ἐκ τοῦ αὐτοῦ πατρὸς καὶ μητρὸς) καὶ ἑτεροθαλῶν (ἦτοι τῶν γεννηθέντων μόνον ἐκ τοῦ αὐτοῦ πατρὸς ἢ τῆς αὐτῆς μητρὸς) ἀδελφῶν καὶ 3^{ον} μεταξὺ τῶν γνησίων καὶ τῶν νόθων τέκνων, τῶν τελευταίων ἐξισουμένων πρὸς τὰ γνήσια, ἐννοεῖται ἀπέναντι τῆς μητρὸς καὶ τῶν πρὸς μητρὸς συγγενῶν.

Ἡ κληρονομία κατὰ τὸν Νόμον τοῦτον περιέρχεται εἰς τέσσαρας τάξεις συγγενῶν, εἰς τὸν σύζυγον τοῦ ἀποβιώσαντος καὶ εἰς τὸ Δημόσιον. Ἐκάστη προηγουμένη τάξις ἀποκλείει τὴν ἐπομένην, ἀρκεῖ καὶ εἰς μόνος συγγενῆς τῆς τάξεως ταύτης νὰ ὑφίσταται, ὅστις οὕτω κληρονομεῖ ὀλόκληρον τὴν περιουσίαν, ἀλλὰ πάντοτε μετὰ τοῦ συζύγου τοῦ ἀποθανόντος, ὁ ὁποῖος σύζυγος λαμβάνει ἄλλοτε τὸ ἥμισυ καὶ ἄλλοτε τὸ ἓν τέταρτον τῆς ὅλης κληρονομίας.

Αἱ τέσσαρες τάξεις τῶν ἐξ ἀδιαθέτου κληρονόμων εἶναι αἱ ἑξῆς:

Εἰς τὴν πρώτην τάξιν κληρονομοῦσιν ὅλοι οἱ κατιόντες τοῦ ἀποβιώσαντος, ἦτοι τὰ τέκνα, οἱ ἔγγονοι, οἱ δισέγγονοι,

οἱ τρισέγγονοι καὶ οὕτω καθεξῆς. Ἐὰν ὑπάρχωσιν εἰς τὴν τάξιν ταύτην τέκνα, ἔγγονοι καὶ δισέγγονοι, κληρονομοῦσιν ὅλοι, τῶν τέκνων μὴ ἀποκλειόντων τοὺς ἐγγόνους καὶ δισεγγόνους, ἐφ' ὅσον ἐννοεῖται οἱ τελευταῖοι οὗτοι εἶναι ἀπόγονοι ἀποθανόντων τέκνων τοῦ ἀποβιώσαντος, διότι οἱ ἔγγονοι ἀπὸ ζῶντα τέκνα δὲν ἔχουσι δικαίωμα νὰ κληρονομοῦν. Ἐὰν δηλαδή ὁ **A** ἀποθανὼν ἀφήσῃ ἐν ζωῇ τὸν υἱὸν τοῦ **B** τὴν θυγατέρα τοῦ **Γ** καὶ τοὺς ἐκ τοῦ προαποθανόντος υἱοῦ τοῦ **A** ἔγγόνους **E** καὶ **Z**, ὁ **A** οὗτος θὰ κληρονομηθῇ ἀπὸ τὸν **B** τὴν **Γ** καὶ τοὺς ἔγγόνους **E** καὶ **Z**. Ἡ διανομὴ τῆς κληρονομίας ἐνταῦθα γίνεται κατὰ ῥίζας, δηλαδή εἰς τὸ προηγούμενον παράδειγμα ἕκαστος τῶν δύο ἔγγόνων **E** καὶ **Z** δὲν θὰ λάβῃ ἴσην μερίδα μὲ τοὺς **B** καὶ **Γ**, ἀλλὰ μαζί καὶ οἱ δύο ὅσον θὰ ἐλάμβανεν ὁ πατήρ των **A** ἐὰν ἔζη, ἦτοι τὸ $\frac{1}{3}$ τῆς κληρονομίας.

Εἰς τὴν δευτέραν τάξιν, ἦτοι ὅταν δὲν ὑπάρχη κανὲν ἐκ τῶν προσώπων τῆς πρώτης τάξεως, κληρονομοῦσι μόνοι οἱ γονεῖς τοῦ ἀποθανόντος, ἐὰν καὶ οἱ δύο ζοῦν κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ θανάτου αὐτοῦ. Ἐὰν ζῆ ὁ εἷς ἐκ τῶν γονέων καὶ ἀδελφοί, ἀδελφαί, πρῶτοι καὶ δεῦτεροι ἀνεψιοὶ καὶ ἀνεψιαὶ τοῦ ἀποθανόντος τότε τὸ ἥμισυ κληρονομεῖ ὁ γονεὺς καὶ τὸ ἕτερον ἥμισυ ὅλοι οἱ ἄλλοι. Ἐὰν ζῆ ὁ εἷς γονεὺς καὶ δὲν ὑπάρχουσιν ἀδελφοὶ καὶ ἀνεψιοί, κληρονομεῖ μόνος ὁ ζῶν γονεὺς. Ἐὰν καὶ οἱ δύο γονεῖς ἀπέθανον κληρονομοῦν οἱ ἀδελφοὶ καὶ οἱ ἀνεψιοί. Ἡ διανομὴ καὶ ἐνταῦθα γίνεται κατὰ ῥίζας.

Εἰς τὴν τρίτην τάξιν κληρονομοῦν οἱ πάπποι καὶ αἱ μάμμαι τῆς πατρικῆς καὶ μητρικῆς γραμμῆς, οἱ πρῶτοι θεῖοι καὶ αἱ πρῶται θεῖαι καὶ οἱ πρῶτοι ἐξάδελφοι καὶ αἱ πρῶται ἐξαδέλφαι τοῦ κληρονομουμένου.

Εἰς τὴν τετάρτην τάξιν κληρονομοῦν μόνον οἱ προπάπποι καὶ αἱ προμάμμαι τοῦ κληρονομουμένου.

Ὁ ἐπιζῶν σύζυγος τοῦ ἀποθανόντος συγκληρονομεῖ πάντοτε μετὰ τῶν ἄλλων κληρονόμων. Καὶ ὅταν μὲν συγκληρονομεῖ μετὰ τέκνων, ἔγγόνων καὶ δισεγγόνων, ἦτοι μετὰ τῶν ἐν τῇ πρώτῃ τάξει ἀναφερομένων, λαμβάνει τὸ ἐν τέταρτον

τῆς περιουσίας, ὅταν δὲ μετὰ προσώπων τῶν τριῶν ἄλλων τάξεων λαμβάνει τὸ ἥμισυ τῆς περιουσίας καὶ συγχρόνως ὅλα τὰ οἰκιακὰ ἀντικείμενα τῆς κατοικίας τοῦ κληρονομούμενου, τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποιοῦν εἴτε ἀμφότεροι οἱ σύζυγοι εἴτε μόνος ὁ ἀποβιώσας. Τὰ οἰκιακὰ ταῦτα ἀντικείμενα εἶναι τὰ ἔπιπλα, τὰ σκευῆ, τὰ ἱμάτια καὶ τὰ λοιπὰ κινήτὰ οἰκιακὰ εἶδη, ἥτοι κοσμήματα κτλ.

Ἐὰν δὲν ὑπάρχη πρόσωπον ἐκ τῶν ἀναφερομένων εἰς τὰς ἀνωτέρω τέσσαρας τάξεις, ὁ ἐπιζῶν σύζυγος κληρονομεῖ μόνος ὀλόκληρον τὴν περιουσίαν τοῦ ἀποβιώσαντος. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ἐὰν ἡ κληρονομία ὑπερβαίῃ τὰς 500.000 δραχμῶν, ὁ κληρονόμος σύζυγος ἔχει ὑποχρέωσιν ν' ἀποδώσῃ εἰς τὸ Δημόσιον τὸ ἥμισυ τῆς ἀπομενούσης κληρονομίας μετὰ τὴν προαφαίρεσιν τῶν 500.000 δραχμῶν.

Τέλος, ἐὰν οὔτε τις ἐκ τῶν ἀναφερομένων εἰς τὰς τέσσαρας τάξεις ὑπάρχη, οὔτε σύζυγος, τότε κληρονομεῖ ἐξ ἀδιαθέτου ὅλην τὴν περιουσίαν τὸ Δημόσιον.

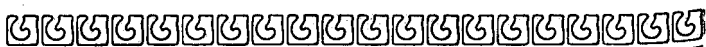
Αὗται ἐν συνόψει καὶ ἐν γενικωτάταις, ἐπαναλαμβάνω, γραμμαῖς αἱ διατάξεις τοῦ νέου δικαίου, αἱ ἐκ τῶν ὁποίων σοβαραὶ μεταβολαὶ εἶναι προφανεῖς.

Παρελείφθησαν βεβαίως πλείοι ὅσαι λεπτομέρειαι καὶ διακρίσεις. Τὰ ἐκτεθέντα ὅμως ἀρκοῦν φρονῶ, ὅπως διαφωτίσωσι τοὺς ἀγνοοῦντας εἰσέτι τὸν Νέον Νόμον καὶ παρέχουν αὐτοῖς ἀφορμὴν, ἵνα ἐπὶ τῇ βάσει αὐτοῦ κανονίσωσι τὰ τῆς τύχης τῆς περιουσίας των μετὰ τὸν θάνατόν των, τὴν ὁποίαν θὰ ἐφαντάζοντο διεπομένην ἀκόμη ἀπὸ τὰς διατάξεις τοῦ καταργηθέντος δικαίου τοῦ Ἰονίου Πολιτ. Κώδικος.

Ἀθήναι, 12 Ἰουλίου 1923

ΠΑΝΑΓ. Γ. ΣΤΑΘΗΣ

Δικηγόρος

ΤΑ ΣΙΔΗΡΟΥΧΑ ΥΔΑΤΑ ΚΥΘΗΡΩΝ

Α΄ ΑΙ ΠΗΓΑΙ

ΕΙΣ ΟΛΟΥΣ εἶναι γνωστὴ ἡ χρησιμοποίησις ὑπὸ τῆς Ἱατρικῆς ἐπιστήμης τῶν καλουμένων ἱαματικῶν ὑδάτων ἑξα-σκούντων ἐπὶ τοῦ ὄργανισμοῦ πολλάκις λίαν ἐναργῆ ἐπίδρασιν καὶ συνεπῶς θεωρουμένων ὡς μεγάλου ἐνδιαφέροντος θεραπευτικῶν μέσων. Ἡ θεραπευτικὴ τῶν ἰδιότης προέρχεται εἴτε ἐκ τῆς θερμοκρασίας τῶν (ὑδάτα θερμῶν πηγῶν), εἴτε ἐκ τῶν ἐν αὐτοῖς διαλελυμένων οὐσιῶν, ὡς συμβαίνει εἰς τὰ μεταλλικά, τὰ ἀκτινοενεργά, τὰ ἀεριοῦχα κλπ. κλπ. Ἐκ τοῦ ἐπικρατοῦντος δὲ ἐν αὐτοῖς συστατικοῦ διακρίνομεν ταῦτα εἰς ἀλατοῦχα, ὅταν ἐν αὐτοῖς πλεονάζουσιν ἀλατογόνοι ἐνώσεις τῶν ἀλκαλίων (Αἰδηψοῦ), εἰς θειοῦχα, ὅταν περιέχουν πολλὰ θειοῦχα ἀλκάλια καὶ ἐλεύθερον ὑδροθειον (Κυλλήνης, Ὑπάτης, Μεθάνων κλπ.), εἰς ὀξυανθρακικά, ὅταν περιέχουν ἐν διαλύσει ἐλεύθερον ἀνθρακικὸν ὀξύ (Selters), εἰς ὀξυθεικὰ, ὅταν περιέχουν θεικὸν νάτριον (Karlsbad), εἰς πικρά, ὅταν περιέχουν ἄλατα μαγνησίου, εἰς ἀλκαλικά, ὅταν ἐνέχουν ἀνθρακικά ἀλκάλια (Λουτρακίου, Vichy), καὶ τέλος εἰς σιδηροῦχα, ὅταν ἐνέχουν ἄλατα σιδήρου (Κυθήρων, Τσαγιζι, Spree κλπ.) Τοιαῦτα ὑδάτα κατασκευάζονται καὶ τεχνητῶς διὰ διαλύσεως τῶν οἰκείων χημικῶν σωμάτων ἐντὸς ὑδάτος καθαροῦ, ὑστεροῦσιν ὅμως κατὰ πολὺ τῶν ἀντιστοίχων φυσικῶν.

Εἰς τὴν τελευταίαν κατηγορίαν τῶν ἱαματικῶν ὑδάτων, τὰ ὁποῖα ἀνωτέρω ἀναφέρω, εἰς τὴν τῶν σιδηρούχων ἀνήκουν καὶ τὰ μεγίστης θεραπευτικῆς ἀξίας ἱαματικά ὑδάτα Κυθήρων. Ἡ ἀξία αὐτῶν, ἡ μεγίστη πράγματι ἀπὸ θερα-

πεντικῆς ἰατρικῆς ἀπόψεως, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ βιομηχανικῆς ἐκμεταλλεύσεως ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς ἐπὶ τούτου ἀφίξεως ἐν τῇ νήσῳ μας, δύο κορυφαίων ἐπιστημόνων καὶ καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου μας.

Ὁ πρῶτος εἶναι ὁ ἀείμνηστος Χρηστομάνος καθηγητῆς τῆς Χημείας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ, πατὴρ δὲ τῆς ἐν Ἑλλησπιδι χημείας. Ἦλθεν εἰς τὴν Νῆσόν μας κατὰ τὸ ἔτος 1882 διαταχθεὶς ὑπὸ τῆς τότε Κυβερνήσεως, ἐμελέτησε λεπτομερῶς ἐπιτοπίως τὰ ὕδατα καὶ παρέλαβε μεθ' ἑαυτοῦ δείγματα πρὸς ἐπιστημονικὴν ποσοτικὴν ἀνάλυσιν αὐτῶν ἐν τῷ Πανεπιστημιακῷ Χημείῳ. Δυστυχῶς ὄμως, καίτοι αἱ ἀναλύσεις ἐγένοντο καὶ ἐξηκριβώθησαν αἱ ἰαματικά τῶν ὑδάτων ιδιότητες ὑπ' αὐτοῦ, στερούμεθα τῆς σχετικῆς ἐκθέσεώς του ἐπ' αὐτῶν. Ὁ δεῦτερος εἶναι ὁ ἀείμνηστος Ἀναστάσιος Δαμβέργης καθηγητῆς τῆς Φαρμακευτικῆς Χημείας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ, πατὴρ δὲ καὶ αὐτὸς τῆς φαρμακευτικῆς ἐπιστήμης καὶ τέχνης ἐν Ἑλλάδι. Ἦλθε κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1900 καὶ ἠρεύνησε λεπτομερέστατα ὅλας τὰς ἰαματικὰς πηγὰς τῆς Νήσου μας, διαταχθεὶς καὶ οὗτος ὑπὸ τῆς τότε Κυβερνήσεως. Ἀφ' οὗ ἐξήτασε ταῦτα ἐπιτοπίως διὰ προχείρων ἀναλυτικῶν μεθόδων πρὸς ἐξακριβώσιν τῆς ποιοτικῆς τῶν συστάσεως καὶ τῆς ἀρχικῆς τῶν προσελεύσεως, ἔλαβε μεθ' ἑαυτοῦ δείγματα εἰς Ἀθήνας καὶ προέβη εἰς ἀκριβεστάτην ποσοτικὴν ἀνάλυσιν αὐτῶν μετὰ τοῦ τότε ἐπιμελητοῦ του καὶ νῦν καθηγητοῦ ἐν τῇ χημικῇ-μηχανικῇ σχολῇ τοῦ Μ. Πολυτεχνείου κ. Τηλεμάχου Κομνηνοῦ. Μετὰ τὴν ἀνάλυσιν ταύτην συνέγραψε καὶ μικρὰν μελέτην ἐπὶ τῶν ὑδάτων ἀναφέρων ἐν αὐτῇ καὶ τὰς θεραπευτικὰς τῶν ιδιότητος, ἃς κατωτέρω ἀναφέρω.

Αἱ πηγαὶ τῶν σιδηρούχων ὑδάτων Κυθήρων εἶναι πέντε αἱ ἀκόλουθοι: 1^{ον}) Πηγὴ Πετρουνίου, 2^{ον}) Πηγὴ Ὀχέλων, 3^{ον}) Πηγὴ Μαγγάνων, 4^{ον}) δύο πηγαὶ τῆς Παλαιᾶς Βοσκίνας.

Ἡ πηγὴ Πετρουνίου εὐρίσκεται εἰς τὸ χωρίον Πετροῦνι, τὸ ὁποῖον ἀπέχει ἡμίσειαν περίπου ὥραν ἀπὸ τοῦ χωρίου Ποταμὸς πρωτευούσης τοῦ τέως Δήμου Ποταμίων. Ἡ ἀναβλυζομένη ποσότης ὕδατος κατὰ μέσον ὄρον εἶναι 20 κυβ. μέτρα κατὰ εἰκοσιτετράωρον.

Ἡ πηγὴ Ὀχέλων ἀπέχει ἡμίσειαν ὥραν ἀπὸ τοῦ χωρίου Πετροῦνι, εὐρίσκεται δὲ ἐντὸς κοιλάδος καταφυγίου. Τὰ ὕδατα ἐκρέουν κάτωθεν βράχου συνισταμένου ἐξ ἀργιλλικοῦ σχιστολίθου. Ἡ ποσότης αὐτῶν εἶναι 15 περίπου κυβ. μέτρα κατὰ εἰκοσιτετράωρον.

Αἱ δύο πηγαὶ τῆς Παλαιᾶς Βοσκίνας εὐρίσκονται εἰς ἀπόστασιν ἡμισείας ὥρας ἀπὸ τοῦ χωρίου Καραβᾶ. Τὸ ὕδωρ αὐτῶν ἀναβλύζει εἰς τὰς ὑπωρείας ἀποκρήνου λόφου. Τὸ ποσὸν τοῦ ὕδατος εἶναι 10 περίπου κυβ. μέτρα κατὰ εἰκοσιτετράωρον.

Τὰ ὕδατα καὶ τῶν τεσσάρων ἀνωτέρω πηγῶν εἶναι ἅμα τῇ ἀναβλύσει των διαυγέστατα, μετ' ὀλίγον ὅμως θολοῦνται λόγῳ τῆς ἀποβολῆς κιτρινερούθρου σιδηρούχου ἰζήματος. Ἔνεκα τοῦ λόγου δὲ τούτου ἐγκαταλείπουσιν ἀφθονον κιτρινερούθρον ἰλὸν εἰς τὰ δι' ὧν διέρχονται μέρη χρωματίζοντα ταῦτα κιτρινερούθρος. Ἡ γεῦσις αὐτῶν εἶναι ἡ ἰδιάζουσα τῶν σιδηρούχων ὑδάτων μεταλλικῶς ὑποσίφουσα.

Ἡ πέμπτη τέλος πηγὴ, ἡ καὶ σπουδαιότατη, λόγῳ τοῦ ποσοῦ τοῦ ὕδατός της, φθάνοντος τὰ 120-150 κυβ. μέτρα κατὰ εἰκοσιτετράωρον, τοῦ δυνατοῦ τῆς βιομηχανικῆς ἐκμεταλλεύσεώς της καὶ τῆς ὠραιοτάτης της τοποθεσίας, ἡ πηγὴ Μαγγάνων, εὐρίσκεται εἰς ἀπόστασιν 20 λεπτῶν ἀπὸ τοῦ χωρίου Καραβᾶ ἀπέχοντος 1½ ὥραν ἀπὸ τοῦ Ποταμοῦ.

Πλησίον τῆς πηγῆς αὐτῆς εὐρίσκονται ἐρείπια λουτήρων, τεκμήριον ὅτι τὰ ὕδατα Μαγγάνων ἐχρησιμοποιοῦντο εἰς παλαιὰν ἐποχὴν πρὸς λοῦσιν τῶν πλησίον κατοίκων. Ἔνεκα τούτου καὶ ἡ θέσις, ἐν ἣ τὰ ἐρείπια, καλεῖται σήμερον «Λουτρό». Τὸ ὕδωρ τῆς πηγῆς ἀναβλύζει παρὰ τὴν ῥίζαν μεγάλου πλατάνου, καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν εἶναι διαυγέστατον, κατόπιν ὅμως θολοῦται, ὡς καὶ τὰ τῶν ἀναφερθεισῶν πηγῶν, ἀποχωριζομένου κιτρινερούθρου σιδηρούχου ἰζήματος, τὸ ὁποῖον προκαλεῖ τὴν ἐναπόθεσιν ἀφθόνου ἰλύος εἰς τὰ δι' ὧν διέρχεται τὸ ὕδωρ μέρη. Γεῦσιν ἔχει τὴν ἰδιάζουσαν μεταλλικῶς ὑποσίφουσαν.

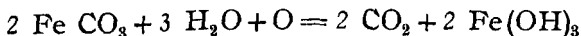
Ἡ θέσις τῆς πηγῆς τῶν Μαγγάνων εἶναι τόσον μαγευτικὴ, ὥστε ὁ ἀείμνηστος Δαμβέργης παρατηρῶν αὐτὴν μετὰ

θαυμασμοῦ, ὅταν τὴν ἐπεσκέφθη, λόγῳ τῆς εὐρύτητος τοῦ ὄριζοντος, τῆς πλουσιωτάτης δενδρώδους βλαστήσεως, τῶν ἐκτάκτων ἐν γένει θεληγῆτρων τοῦ καταφύτου ἐδάφους, ἐστράφη πρὸς τὸν κ. Γ. Τζιγγούνην σχολάρχην καὶ καθηγητὴν νῦν τῆς φιλολογίας ἐν Ποταμῶ καὶ εἶπε: «Θέλετε κ. Τζιγγούνη»
 »νὰ λάβητε ἰδέαν τῶν Ἑλβετικῶν τοπειῶν; Παρατηρήσατε
 »τὴν ῥωμαντικὴν αὐτὴν θέσιν καὶ θὰ ἔχετε πλήρη τὴν εἰ-
 »κόνα μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι τὰ πλεῖστα τῶν Ἑλβετικῶν εἶναι
 »τεχνικά, ἐνῶ τοῦτο εἶναι φυσικώτατον».

Β' ΣΥΣΤΑΣΙΣ ΤΩΝ ΥΔΑΤΩΝ ΚΑΙ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ ΤΩΝ ΕΝΕΡΓΕΙΑ

Ὁ σίδηρος τὸν ὁποῖον περιέχουν τὰ σιδηρούχα ὕδατα Κυθήρων εἶναι, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ κατωτέρω πίνακος (ἐν σελίδι 395) ὑπὸ μορφὴν ἀνθρακικοῦ ἀντὶ τοῦ ἀρχικῶς ὑπάρχοντος θεικοῦ, ὅστις μετετρέπη εἰς ἀνθρακικὸν λόγῳ τῆς ἐπιδράσεως τῶν ἀνθρακικῶν ἀλάτων, ἅτινα ἦσαν ἀρχικῶς διαλελυμένα ἐντὸς αὐτῶν, ἐπὶ τοῦ θεικοῦ σιδήρου.

Ἔνεκα τῆς τοιαύτης μορφῆς τοῦ σιδήρου τὰ ὕδατα τῶν Κυθήρων στεροῦνται τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος, τοῦ ὁποίου περίσσειαν ἔχουν τὰ ὀξυανθρακικά καὶ ἔνεκα τοῦ λόγου τούτου παρατηροῦμεν, ὅτι ὀλίγον μετὰ τὴν ἀνάβλυσιν τοῦ ὕδατος ἐπέρχεται καθίζησις τοῦ περιεχομένου σιδήρου λόγῳ τῆς ἀπομακρύνσεως τοῦ ἐνυπάρχοντος ὀλίγου ἀνθρακικοῦ ὀξέος, παρουσία τοῦ ὁποίου καὶ μόνον δύναται νὰ παραμείνη ὁ σίδηρος ἐν διαλύσει. Ἡ ἀντίδρασις ἢ λαμβάνουσα χώραν καὶ προκαλοῦσα τὴν ἐν λόγῳ καθίζησιν δύναται νὰ παρασταθῇ οὕτω:

Ἐκ τῆς ἄνω ἐξισώσεως παρατηροῦμεν, ὅτι τῇ ἐπενεργείᾳ τοῦ ἀέρος ὁ ἀνθρακικὸς σίδηρος μετατρέπεται εἰς ὕδροξείδιον σιδήρου καθιζάνον ὑπὸ κίτρινέρυθρον μορφὴν καὶ ἀνθρακικὸν ὀξὺ ἐκλύεται.

Παρουσία ὅμως ἀρκετῆς ποσότητος ἀνθρακικοῦ ὀξέος ὁ

σίδηρος παραμένει ἐν διαλύσει καὶ ὑπὸ μορφὴν ὀξίνου ἀνθρακικοῦ, ὡς γίνεται φανερόν διὰ τῆς ἀκολούθου ἑξισώσεως:

Ἐὰν ὅμως καὶ πάλιν ἐπὶ τοῦ ὀξίνου ἀνθρακικοῦ σιδήρου ἐπιδράσῃ ὁ ἀήρ, ἐπαναλαμβάνεται τὸ φαινόμενον τῆς καθιζήσεως τοῦ κιτρινερούθρου ἰζήματος ἐξ ὑδροξειδίου τοῦ σιδήρου.

Πρὸς ἀποφυγὴν ἀποβολῆς τούτου δέον αἱ φιάλαι αἱ ἐνέχουσαι ὕδατα σιδηροῦχα νὰ πληρῶνται ὕδατος καὶ νὰ πωματίζωνται ἀμέσως οὕτως, ὥστε νὰ μὴ παραμένῃ οὐδ' ἐλάχιστον ἶχνος ἀέρος, ὅστις θὰ προκάλει τὸν σχηματισμὸν τοῦ ἰζήματος, καθότι τὸ σχηματιζόμενον ἰζημα τοῦ ὑδροξειδίου τοῦ σιδήρου εἶναι ἀδιάλυτον ἐν ἀνθρακικῷ ὀξει. Τὸ τοιοῦτον ὅμως παρουσιάζει ἐν τῇ πράξει δυσκολίας, μὴ κοτορθομένης τῆς παντελοῦς ἀπουσίας τοῦ ἀέρος διὰ τῶν συνήθων μέσων.

Λόγφ τῆς ἀρχικῆς προελεύσεως τῶν ὑδάτων καὶ λόγφ τῆς μορφῆς ὑπὸ τὴν ὁποίαν σήμερον εὐρίσκονται τὰ ὕδατα τῶν Κυθῆρων κατὰ τὸν Καθηγητὴν Δαμβέργην καὶ κατὰ τοὺς ἐν Κυθήροις ἰατροὺς δύνανται ταῦτα νὰ φανῶσιν ἀποτελεσματικὰ κατὰ τῶν ἀναιμιῶν, χλωριάσεων, γενικῶν ἐξασθενήσεων καὶ ἐξαντλήσεων, νευρικῶν παθήσεων, χρονίων διαρροϊῶν μετὰ γενικῆς καχεξίας τῶν παιδῶν, χρονίων κατάρσεων τοῦ στομάχου τῶν ἐντέρων καὶ τῆς μήτρας, ἀνωμαλιῶν τῶν ἐμμήνων, τῶν ἀτονιῶν ἐκ σφοδρῶν αἰμορραγιῶν καὶ καταχρήσεων περὶ τὰ ἀφροδίσια, τῶν χρονίων ἰκτέρων καὶ τῶν ἐξ ἔλνοσιᾶς προερχομένων ἀτονιῶν καὶ παθήσεων τοῦ ἥπατος, σπληνὸς καὶ νεφρῶν.

Ἡ πινομένη ποσότης ἡμερησίως δέον νὰ εἶναι 400-600 γραμμάρια. Ἡ δόσις δύνανται νὰ αὐξηθῇ, νὰ διπλασιασθῇ, ἀν' ὃ στόμαχος ἀνέχεται τὸ ὕδωρ, καὶ ἡ πόσις δύνανται μὲν νὰ παρατείνηται ἐπὶ 6-12 ἑβδομάδας, ἀλλὰ συγχρόνως πρέπει νὰ γίνεται διακοπὴ 1-2 ἑβδομάδας μετὰ πόσιν ὕδατος ἐπὶ 3-4 ἑβδομάδας (κατὰ Δαμβέργην).

Π Ι Ν Α Ξ

γενικῶν ἐξαγομένων τῆς ποσοτικῆς ἀναλύσεως

τῶν ὑδάτων Κυθήρων

γενομένης ἐν τῷ Φαρμακευτικῷ Χημείῳ τοῦ Πανεπιστημίου

Θερμοκρασία Κελσίου	18,65°	19,25°	19,4°	19,4°	19,0°
Συστατικά εἰς γραμμάρια καὶ περιεχόμενα ἐν ἐνὶ λίτρῳ ὕδατος (1000 κυβ. ἐ.)	Ἰαματικοῦ ὕδατος πηγῆς Πετρονίου	Ἰαματικοῦ ὕδατος πηγῆς Ὀυβίου	Ἰαματικοῦ ὕδατος πηγῆς Μαγγάνων	Ἰαματικοῦ ὕδατος πηγῆς Παλ. Βουσκίνας α'	Ἰαματικοῦ ὕδατος πηγῆς Παλ. Βουσκίνας δ'
Ἀνθρακικὸν ὀξύ σύνολον. . .	0,2788	0,1532	0,3380	0,3522	0,2904
» » δισανθρα- κικῶν ἀλάτων	0,0887	0,0328	0,1046	0,1167	0,0890
Ἀνθρακικὸν ὀξύ ἐλεύθερον	0,1014	0,0936	0,1289	0,1188	0,1124
Χλωριούχον νάτριον	0,1564	0,1669	0,1447	0,1644	0,1676
» κάλιον	0,0275	0,0275	0,0314	0,0368	0,0431
» μαγνήσιον	—	0,0081	0,0047	0,0430	0,0146
Θεικὸν ἀσβέστιον.	0,0133	0,0228	0,0104	0,0329	0,0139
Θεικὸν μαγνήσιον.	0,0591	0,0072	0,0262	0,0126	0,0273
Ἀνθρακικὸν ἀσβέστιον. . .	0,1497	0,0236	0,1735	0,2213	0,1591
» μαγνήσιον.	0,0380	0,0382	0,0519	0,0270	0,0308
» σίδηρον	0,0085	0,0154	0,0111	0,0146	0,0085
Ὄξειδιον ἀργιλίου.	0,0150	0,0065	0,0080	0,0101	0,0116
Ὄργανικῶν οὐσιῶν, ἀμμωνίας, νιτρικοῦ ὀξέος, φωσφορικοῦ ὀξέος, πυριτικοῦ ὀξέος, λιθίου.	ἴχνη	ἴχνη	ἴχνη	ἴχνη	ἴχνη
Ἄθρ. στερεῶν συστατικῶν	0,4675 γραμμ.	0,3162 γραμμ.	0,4609 γραμμ.	0,5627 γραμμ.	0,4765 γραμμ.

Γ' ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΙΣ ΤΩΝ ΥΔΑΤΩΝ

Παρ' ὄλην τὴν θαυματουργὸν ἐνέργειαν τῶν σιδηρούχων ὑδάτων Κυθήρων, ἐνέργειαν ἥτις δύναται νὰ χαρακτηρίσῃ ταῦτα ὡς κεκρυμμένον θησαυρὸν διὰ πλείστους ἀσθενεῖς,

τόσον Κυθηρίους ὅσον καὶ ἄλλοδαπούς, οὐδεὶς ποτὲ ἐσκέφθη τὴν ἐκμεταλλεύσιν των καὶ τὴν διάδοσιν τῶν θαυμασίων θεραπευτικῶν ιδιοτήτων, ἐπ' ὠφελεία τοῦ ἰδίου ἐπιχειρηματίου, τῶν ἀσθενῶν καὶ ἰδιαίτερος τῆς Νήσου μας. Καὶ ὄχι μόνον τοῦτο, ἀλλὰ δυστυχῶς οὐδ' ἐν Κυθήροις ἔτι γίνεται σοβαρὰ χρῆσις αὐτῶν, τῶν ἀσθενῶν προσιμῶντων νὰ λαμβάνουν τὸν σίδηρον ἀπὸ τὸν ἰατρόν, εἰς τοῦ ὁποίου τὸ ἐργαστήριον μέχρις οὗ φθάσῃ ἔχει διέλθει ὅλας τὰς περιπετείας τῶν χημικῶν ἀλλοιώσεων, καὶ πολλάκις δυστυχῶς ἐξουσιοδοτοῦντων τοὺς παντοπώλας (!) εἰς τὴν κατασκευὴν σιδηρούχων παρασκευασμάτων, ὑπὸ μορφὴν τῶν καλουμένων μαντζουνίων, καθ' ἣν στιγμὴν ἢ φύσις εἰς μικρὰν ἀπὸ τοῦ ἀσθενοῦς ἀπόστασιν ἔχει παρασκευάσει εἰς τὰ σπλάγχνα τῆς τονωτικώτατον ποτόν. Ἀμφιβάλλω δὲ ἂν καὶ εἰς τὸ χωρίον Καραβᾶ ἀκόμη, τὸ ὁποῖον ἀπέχει ἐλάχιστα τῶν πλείστων τῆς νήσου σιδηρούχων Πηγῶν καὶ εἰς τὸ ὁποῖον ἡ ἐλονοσία δυστυχῶς κατήντησε νόσος ἐνδημική, οἱ ἐλονοσοῦντες κάτοικοι κατόπιν τῶν ἐξ ἐλείου μίανσεως ἀτονιῶν πίνουν, ὡς ἔπρεπε, τὸ ὕδωρ τοῦτο.

Ἡ μόνη Πηγὴ διὰ τὴν ὁποίαν δύναται τις νὰ ἔχῃ ἀσφαλῆ τὴν γνώμην τοῦ δυνατοῦ τῆς ἐκμεταλλεύσεως εἶναι ἡ Πηγὴ τῶν Μαγγάνων λόγῳ τῆς ἀρκετῆς ποσότητος τῶν ἀναβλυζομένων ὑδάτων, τῆς μαγνητικωτάτης τοποθεσίας καὶ τῶν συστατικῶν τῶν ὑδάτων τῆς. Ἡ μόνη δυσκολία τῆς ἐκμεταλλεύσεώς των εἶναι ἡ προαναφερθεῖσα, ἥτοι ἡ μετὰ τὴν ἀνάβλυσιν καθίζησις τοῦ σιδήρου ὑπὸ μορφὴν ὕδροξειδίου τοῦ σιδήρου. Τὸ μειονέκτημα τοῦτο διορθοῦται εὐκολώτατα διὰ τεχνητῆς προσθήκης ἀνθρακικοῦ ὀξέος, ὅπερ ὄχι μόνον συγκρατεῖ τὸν σίδηρον ἐν διαλύσει, ἀλλὰ καὶ παρέχει εἰς τὸ ὕδωρ ἰδιαίτουσαν γεῦσιν, ἣτις χαρακτηρίζει τὰ ὀξυανθρακοῦχα ὕδατα καὶ τὰ δι' οἰνοπνευματικῆς ζυμώσεως παραγόμενα ποτά.

Ἡ εἰσαγωγή τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος δύναται νὰ πραγματοποιηθῇ δι' εἰδικῶν τεχνικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν μεθόδων, εἶναι δὲ λυπηρὸν πῶς μέχρι σήμερον δὲν ἀνεφάνη ἐται-

ρεία τις σκοποῦσα τὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ κεκρυμμένου ὄντως Θεσαυροῦ ἐντὸς τῆς Κυθηραϊκῆς γῆς.

Ἄς εὐχηθῶμεν, ὅτι τὰ ἀνωτέρω λεχθέντα θὰ κατορθώσουν, ἂν μὴ τι ἄλλο, νὰ δημιουργηθῇ παρ' ἐπιχειρηματιῶν ἢ σκέψις τῆς ἐκμεταλλεύσεως καὶ διαδόσεως πανταχοῦ τῶν θεραπευτικῶν ιδιοτήτων τῶν ὑδάτων τῆς Νήσου μας. Τὰ ἀπαιτηθησόμενα κεφάλαια διὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν ἀπαιτήτων διὰ τὴν κατάλληλον συσκευασίαν ἐντὸς φιαλῶν, εἶναι τόσον μικρὰ ἔναντι τοῦ κέρδους, τὸ ὅποιον ἀσφαλῶς θὰ προκύψῃ, καὶ τῆς ὠφελείας τόσων χιλιάδων ἀσθενῶν, ὥστε νὰ μὴ σταματήσῃ τις μόνον εἰς τὴν σκέψιν τῆς ἐκμεταλλεύσεως, ἀλλὰ νὰ θέσῃ εἰς ἄμεσον ἐνέργειαν αὐτήν.

Ποταμὸς Κυθήρων, Ἰούνιος 1923

ΠΑΝ. Μ. ΜΕΓΑΛΟΙΚΟΝΟΜΟΣ

Χημικὸς

Η ΓΕΩΡΓΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ

ΠΡΩΡΙΖΩΝ τις τὴν ἀνεπτυγμένην γεωργίαν τῶν διαφόρων μερῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐπισκεπτόμενος τὴν ἡμετέραν Νῆσον, παρατηρεῖ μετ' ἀπορίας, ὅτι ἡ γεωργία ταύτης εὐρίσκεται εἰσέτι εἰς ἀρχέγονον κατάστασιν, ἐνῶ ἡδύνατο νὰ εὐρίσκηται εἰς πολὺ καλύτερον σημεῖον, ἔνεκεν τοῦ κλίματος τῆς Νήσου.

Οἱ συντρεξάντες λόγοι εἰς τὴν μὴ πρόοδον τῆς ἐν λόγῳ γεωργίας εἶναι πολλοί, ἐξ αὐτῶν δ' ἀναφέρω κατωτέρω τοὺς κυριωτέρους.

1. Καίτοι οἱ γεωργοὶ τῆς Νήσου εἶναι ἐργατικοί, παρ' οὐδενὸς οὐδέποτε ἐδιδάχθησαν τὴν ἐπιστημονικὴν καλλιέργειαν τῶν διαφόρων κλάδων τῆς γεωργίας.

2. Τὰ περισσότερα ἐδάφη εἶναι πτωχά, οἱ δὲ γεωργοὶ δὲν γνωρίζουσιν εἰσέτι τὴν ἐπιστημονικὴν συνεργασίαν τοῦ ἐδάφους, τὴν χρῆσιν χημικῶν λιπασμάτων κλπ. ἵνα καταστήσωσι ταῦτα γόνιμα.

3. Οὐδέποτε ἐγένετο σοβαρὰ ἐργασία διὰ τὴν ἐξεύρεσιν ὕδατος πρὸς ἄρδουσιν διαφόρων καλλιεργειῶν, διότι, ἂν ἐγένετο τοιαύτη ἐργασία, ἔχομεν τὴν γνώμην, ὅτι θὰ εὐρίσκετο εἰς διάφορα μέρη τῆς Νήσου ὕδωρ ἀρκετόν, δι' ἄρδουσιν μεγάλης σχετικῶς ἐκτάσεως γῆς.

4. Ὡς ἐκ τῆς τοποθεσίας τῆς ἡ Νήσος μαστίζεται ὑπὸ διαφόρων ἀνέμων, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὸν χειμῶνα καὶ τὴν ἀνοιξιν ἐπιφέρουσι μεγάλας καταστροφὰς εἰς τὴν γεωργίαν, πολὺ δὲ περισσότερον εἰς τὴν δενδροκομίαν.

5. Οἱ γεωργοὶ δὲν ἀσχολοῦνται εἰς ἑνὸς εἶδους καλλιέργειαν, διότι δὲν γνωρίζουσιν νὰ ἐργασθῶσιν ἐπιστημονικῶς,

καὶ συνεπῶς δὲν πληρώνονται οἱ κόποι των, ἀλλ' ἀπασχολοῦνται εἰς τὴν μὴ καλὴν καλλιέργειαν ὄλων ἐν γένει τῶν γεωργικῶν καλλιεργείων, διὰ τὰ δυνηθῶσι τὰ ἐξοικονομήσωσι τὰ πρὸς τὸ ζῆν.

6. Ἡ Μελισσοκομία εὐρίσκεται εἰς τὰ σπάργανα εἰσέτι, ἐνῶ ἡδύνατο, κατὰ τὴν γνώμην μας, τὰ προοδεύει κατὰ πολὺ διὰ τῆς ἀντικαταστάσεως τῶν κοινῶν κυψελῶν, δι' Εὐρωπαϊκῶν καὶ διὰ τῆς μεγαλυτέρας περιποιήσεως τῶν μελισσῶν κατὰ τὸν χειμῶνα καὶ τὸ θέρος.

7. Τὰ διατρεφόμενα ζῶα εἰς τὰς ἀρκετὰς χέρσους ἐκτάσεις εἶναι σχετικῶς πολὺ ὀλίγα, ἐνῶ ἡδύνατο τὰ διατρέφονται πολὺ περισσότερα, ὥστε τὰ κτηνοτροφικὰ προϊόντα τὰ εἶναι ἀρκετὰ πρὸς διατροφήν τῶν κατοίκων τῆς Νήσου καὶ τὰ γίνεται πολὺ μεγαλυτέρα ἐξαγωγή, ἀπὸ ὅ,τι γίνεται σήμερον.

8. Ἡ πλουτοφόρος καλλιέργεια τοῦ καπνοῦ, δοκιμασθεῖσα πρὸ ἐτῶν εἰς τοὺς ἀγρούς τῆς Μονῆς Μυρτιδίων, ἐπέτυχε θαυμασίως. Ἐν τούτοις οὐδεὶς γεωργὸς ἐπεδόθη εἰς τὴν καλλιέργειαν ταύτην.

9. Οὐδαμοῦ τῆς Νήσου γίνεται διατροφή μεταξοσκώληκος, ἐνῶ ἡδύνατο τὰ προοδεύει ἢ σηροτροφία λόγῳ τῆς καταλληλότητος τοῦ κλίματος.

10. Ἐκ τῶν ἐλαιοδένδρων τῆς Νήσου, τὰ περισσότερα εἶναι προσβεβλημένα ἀπὸ διαφόρους ἀσθενείας, φυματίωσιν, λεκάνιον, φλοιοτρίβην κλπ., αἱ ὁποῖαι ἐπιφέρουσι μεγάλην ἐλάττωσιν τῆς παραγωγῆς τοῦ ἐλαίου, ἀλλ' οὐδέποτε ἐξητήθη ἡ ἀποστολὴ Γεωπόνου πρὸς καθοδήγησιν τῆς καταπολεμήσεως τῶν ἀσθενειῶν αὐτῶν.

11. Ἡ καταπολέμησις τῶν ἀσθενειῶν τῆς ἀμπέλου, περονοσπόρου, ἀνθρακος κλπ., εἰς ὀλίγους τῶν γεωργῶν οὕσα γνωστὴ δὲν γίνεται σύμφωνα μὲ τὰς ἐπιστημονικὰς ὑποδείξεις.

12. Εἰς τὴν μὴ ἀνάπτυξιν τῆς γεωργίας τῆς Νήσου μέχρι

σήμερον συνέτεινε κατὰ πολὺ καὶ ἡ ἔλλειψις ἐργατικῶν χειρῶν, ἔνεκεν τῆς ἀθροῦσας μεταναστεύσεως τῶν κατοίκων.

Οἱ ἀνωτέρω ἀναφερθέντες λόγοι οἱ συντελοῦντες εἰς τὴν μὴ ἀνάπτυξιν τῆς γεωργίας τῆς Νήσου φρονοῦμεν, ὅτι δύνανται νὰ ἀρθῶσι, ἀφ' ὅτου ἡ Πολιτεία ἀπὸ τοῦ 1921 συνέστησε Γραφεῖον Ἐπαρχιακοῦ Γεωπόνου ἐν Κυθήροις, εἰς τὸ ὁποῖον, πᾶς γεωργὸς δύνανται ν' ἀποτείνηται, διὰ πᾶσαν γεωργικὴν πληροφορίαν, ὅταν δὲ νομίζῃ, ὅτι δὲν τοῦ εἶναι δυνατὸν νὰ ἐκτελέσῃ τὰ παρὰ τοῦ Γεωπόνου ὑποδειχθέντα, νὰ προσκαλῇ αὐτὸν νὰ μεταβαίνη ἐπὶ τόπου καὶ νὰ τὸν καθοδηγῇ.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω βλέπομεν, ὅτι ἔχομεν τὴν γεωργικὴν διδασκαλίαν δωρεὰν καὶ πρόθυμον νὰ μᾶς συντρέξῃ εἰς πᾶσαν Γεωργικὴν ἐργασίαν. Ὡστε πρέπει καὶ ἡμεῖς νὰ ἐργασθῶμεν μετὰ μεγαλυτέρου ἐνδιαφέροντος καὶ ζήλου καὶ νὰ μὴ νομίζωμεν, ὅτι εἴμεθα γνῶσται ὄλων, ἵνα διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἀναπτυχθῇ ἡ Γεωργία ἐν τῇ Νήσῳ μας, ὡς εἶναι εἰς ἄλλα μέρη μικρότερα ἀνεπτυγμένη καὶ δυνηθῶμεν οὕτω νὰ ζήσωμεν κατὰ πολὺ καλύτερον ἀπὸ ὅ,τι σήμερον ζῶμεν.

ΑΓΓΕΛΟΣ Γ. ΣΤΑΘΗΣ

Ἐπαρχιακὸς Γεωπόνος Κυθέρων

ΠΕΡΙ ΙΔΡΥΣΕΩΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΠΡΟΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΝ ΚΑΙ ΔΙΑΔΟΣΙΝ

ΤΩΝ

ΚΥΘΗΡΑΪΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ

ΜΕΛΕΤΩΝ μετὰ τὴν ἐκ Σμύρνης εἰς Ἀθήνας, κατόπιν τῆς Μικρασιατικῆς Συμφορᾶς ἐγκατάστασίν μου, τὰ τοῦ βιομηχανικοῦ μας κλάδου καὶ τὰ τῆς κινήσεως τῆς Ἀγορᾶς Ἀθηνῶν μοὶ ἐφείλκυσε τὴν προσοχὴν ἢ ἐν τῇ Πρωτεύουσῃ μεγάλη κατανάλωσις τῶν *οἴνων* καὶ τῶν *ἐλαίων*.

Ἡ πρόχειρος αὕτη μελέτη μὲ ἤγαγεν εἰς τὴν σκέψιν, δεδομένου ὅτι τὰ Κύθηρα παράγουσι τὰ εἶδη ταῦτα εἰς ποιότητα ἐκλεκτὴν καὶ συνεπῶς ἐξασφαλίζουσιν τὴν κατανάλωσιν, ὅτι εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο, ἂν ἰδρύνετο Ἑταιρεία μετοχικὴ πρὸς διάδοσιν καὶ προστασίαν τῶν Κυθηρ. προϊόντων.

Ἄλλὰ πλὴν τούτων καὶ ὅσα τῶν λοιπῶν προϊόντων τυγχάνουσιν ἐπίσης ἐκλεκτὰ θὰ ἠδύνατο ἡ Ἑταιρεία νὰ ἐκμεταλλευθῇ καὶ διαδώσῃ, ὡς τὸ *μέλι* καὶ τὰ *ἀμύγδαλα*. Διὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα θὰ ἠδύνατο ἡ ἰδία νὰ προβῇ εἰς τὴν ἐντατικὴν καλλιέργειαν τῶν ἀμυγδαλῶν οὕτως, ὥστε εἰς ὀλίγον χρονικὸν διάστημα νὰ ἔχη ἰδίας γαίας μὲ φυτείας, δεδομένου ὅτι ἡ καλλιέργεια αὕτη εὐδοκιμοῦσα ἐν Κυθήροις οὔτε δαπανηρὰ εἶναι οὔτε μεγάλης ἐπιβλέψεως ἔχει ἀνάγκην. Τὸ αὐτὸ δύναται νὰ γίνῃ καὶ διὰ τὴν Μελισσοκομίαν καὶ Ὅρνιθοτροφίαν. Οὕτω καὶ τιμῶν ἱκανοποιητικῶν διὰ τὰ προϊόντα των θ' ἀπελάμβανον οἱ ἐντόπιοι καὶ χρῆμα θὰ εἰσέρρεεν εἰς τὴν Νῆσον καὶ ἡ παραγωγὴ ἐνθαρρυνομένη θὰ ηὔξανε.

Πρὸς ἐπιτυχίαν τῶν ἀνωτέρω θὰ ἠδύνατο νὰ ἰδρυθῇ μετοχικὴ Ἑταιρεία ἐκ 10.000 ἑκατονταδράχμων μετοχῶν,

ἦτοι μὲ συνολικὸν κεφάλαιον 1.000.000 δραχ. καὶ μὲ ἔδραν τὸν Πειραιᾶ ἢ τὰς Ἀθήνας.

Ἡ αὐτὴ Ἑταιρεία θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπιδιώξῃ καὶ τὴν καλλιέργειαν τοῦ **καπνοῦ** ἐν Κυθήροις, ὅπου καὶ μέρη κατάλληλα ὑπάρχουν καὶ τὸ κλίμα δροσερὸν καὶ ἐπιδεκτικὸν πρὸς καλλιέργειαν τοῦ φυτοῦ τούτου τυχάνει. Ἡ καλλιέργεια αὕτη θὰ ἠδύνατο νὰ διαδοθῇ καὶ διὰ τῶν Κυθηρίων πρόσφυγων εἰδικῶν εἰς ταύτην, ὡς ἀπὸ ἐτῶν ἐπιδοθέντων εἰς αὐτήν, οὕτω δὲ καὶ οἰκογενειάρχαι γεωργοὶ συμπατριῶταιί μας θὰ εὔρισκον πόρον ζωῆς καὶ νέα πλουτοφόρος πρόσοδος θὰ ἐδημιουργεῖτο διὰ τὴν Νῆσόν μας.

Τὴν Ἑταιρείαν ταύτην θὰ ἠδύνατο νὰ διευθύνῃ Συμβούλιον ἐκ τῶν πολλῶν καὶ ἀξίως ἀναδειχθέντων εἰς ἅπαντας τοὺς ἄνωτέρω κλάδους συμπολιτῶν μας, ὡς ἐπὶ παραδείγματι τῶν κ. κ. Ἀναστασίου Κορώνη, Κων. Παναρέτου, τῶν ἀδελφῶν Χρίστου καὶ Ἄντων. Ἀρώνη καὶ πλείστων ἄλλων ἐκ τῶν ἐν Πειραιεῖ καὶ Ἀθήναις Κυθηρίων.

Τὴν ἄνωτέρω ιδέαν τίθημι ὑπὸ τὴν κρίσιν τοῦ Κυθηραϊκοῦ ἐμπορικοῦ, γεωργικοῦ καὶ βιομηχανικοῦ Κοινοῦ μὲ τὴν εὐχὴν, ὅπως εὖρη πρόθυμον ἦγῶ καὶ πραγματοποιηθῇ πρὸς ὄφελος τῆς φιλιτάτης Πατρίδος μας. Εἶμαι δὲ πρόθυμος, ὅπως κατὰ τὴν ποθητὴν πραγματοποιήσιν ἀναπτύξω εὐρύτερον ταύτην καὶ ἐνεργῶς κατὰ τὰς ἀσθενεῖς μου δυνάμεις συνδράμω τὸ ἔργον.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Θ. ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ

ΣΥΜΜΕΙΚΤΑ

ΔΗΜΟΣΙΕΥΘΕΙΣΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΚΥΘΗΡΙΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ

ΚΑΤΑ τὸ ἀπὸ 1^{ης} Ἰουλίου 1922 μέχρι 30^{ης} Ἰουνίου 1923 διάστημα ἐδημοσιεύθησαν αἱ ἑξῆς ἐργασίαι παρὰ Κυθηρίων Ἐπιστημόνων καὶ διανοουμένων.

1. **Γ. Φωτεινοῦ**, καθηγητοῦ τῶν ἀφροδισίων καὶ δερματικῶν νόσων ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ: Ἐν τῷ περιοδικῷ «Ἱατρικὴ» τῷ δημοσιευομένῳ ὑπὸ τὴν ἐπιστημονικὴν Διεύθυνσιν Καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου, ἐν οἷς καὶ ὁ Καθηγητὴς τῶν ἀφροδισίων καὶ δερματικῶν νόσων ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ καὶ Διευθυντὴς τοῦ Νοσοκομείου Ἀνδρέου Συγγροῦ κ. Γεώργ. Θ. Φωτεινός, ἐδημοσιεύθησαν τὰ πρακτικὰ τῆς Ἑλληνικῆς Ἀφροδισιολογικῆς καὶ Δερματολογικῆς Ἑταιρείας τῆς προεδρευομένης ὑπ' αὐτοῦ.

Οὕτω κατὰ τὸν μῆνα Ἰούλιον τοῦ 1922 ἐδημοσιεύθησαν ἐν τῷ περὶ οὗ ὁ λόγος περιοδικῷ, τὰ ἑξῆς:

1. Ὑπὸ **Γ. Φωτεινοῦ** καὶ **N. Γ. Πετροπούλου**.

α) Περίπτωσης βοτρυομηκτυιάσεως· β) Περίπτωσης μελαγχρωματικοῦ ἰδιοπαθοῦς πολλαπλοῦ σαρκώματος τύπου Kaposi· γ) Περίπτωσης ψευδευφλογίας (varicelle).

2. Ὑπὸ **Γ. Φωτεινοῦ** καὶ **X. Εὐαγγέλου**.

α) Μοροειδὲς σφηλιδικὸν ἑξάνθημα (framboesia syphilitica) διαγνωσθὲν ὑπὸ συναδέλφων ὡς ἔκζεμα· β) Πολύμορφον ἐρύθημα μετὰ δευτερογόνου σφηλιδικοῦ ἑξανθήματος.

3. Ὑπὸ **Γ. Φωτεινοῦ** καὶ **A. Ἱατροίδου**.

α) Τρία σφηλιδικὰ ἔλκη τοῦ αὐχένου τῆς μήτρας· β) Ἐκφυμα τῆς Ἀνατολῆς ἐπὶ ἀρρώστου Κυθηρίας· γ) Τριχοφυτία τοῦ δέρματος ἢ περιφερῆς τριχοφυτικὸς ἔρπηθ.

Κατὰ τὸν μῆνα Αὔγουστον τοῦ 1922 :

1. Ὑπὸ Γ. Φωτεινοῦ καὶ Ν. Πετροπούλου.

α) Περίπτωσης σκληροδακτυλίας μετὰ καθολικῆς σκληροδερμίας· β) Περίπτωσης ταινιοειδοῦς σκληροδερμίας.

2. Ὑπὸ Γ. Φωτεινοῦ καὶ Χ. Εὐαγγέλου.

α) Μικτὴ μορφή λέπρας· β) Σπῖλος ἀγγειωματώδης καὶ μυρμηκιώδης.

Κατὰ τὸν μῆνα Σεπτέμβριον τοῦ 1922 :

1. Ὑπὸ Γ. Φωτεινοῦ καὶ Ν. Πετροπούλου.

α) Γιγάντιον συφιλιδικὸν ἔλκος ἀριστερόθεν τοῦ περινέου· β) Φυματώδες συφιλιδικὸν ἐξάνθημα ὑποχωρήσαν διὰ μιᾶς ἐνέσεως Novarsenobenzol Billon ἐκ 0,45.

2. Ὑπὸ Γ. Φωτεινοῦ καὶ Χ. Εὐαγγέλου.

α) Δύο περιπτώσεις ὑπερτραφῶν συφιλιδικῶν πλακῶν τῶν γεννητικῶν ὀργάνων γυναικός· β) Ἐπαιδιὸν συφιλιδικὸν ἔλκος (Chancro redux)· γ) Φυματώδες συφιλιδικὸν ἐξάνθημα ὑποχωρήσαν εἰς μίαν ἐνεσιν Novarsenobenzol Billon ἐκ 0,45· δ) Ὁμαλὸς λειχήν τοῦ E. Wilson τῶν γεννητικῶν ὀργάνων καὶ τοῦ στόματος.

Κατὰ τὸν μῆνα Ὀκτώβριον τοῦ 1922 :

1. Ὑπὸ Γ. Φωτεινοῦ καὶ Ν. Πετροπούλου.

α) Κομμίωμα τοῦ τριχωτοῦ τῆς κεφαλῆς λαθὲν διὰ τριῶν ἐνέσεων Luargol (102) καὶ δύο ἐνέσεων Novarsenobenzol Billon· β) Πέντε συφιλιδικὰ ἔλκη τῶν γεννητικῶν ὀργάνων ἀνδρός· γ) Συνύπαρξις συφιλιδικῶν ἐλκῶν μετὰ ῥοδοχρόου πιτυριάσεως τοῦ Gibert.

Κατὰ τὸν μῆνα Νοέμβριον τοῦ 1922.

1. Ὑπὸ Γ. Φωτεινοῦ καὶ Χ. Εὐαγγέλου.

α) Τριτόγονος συφιλιδικὴ ἔλκωσις σχεδὸν λαθεῖσα καὶ ὑδραργυρικὴ στοματίτις λαθεῖσα διὰ δύο ἐνέσεων Novarsenobenzol (0,45-0,60)· β) Συφιλιδικὸν φαγεδαινικὸν ἔλκος τοῦ πέους λαθὲν διὰ τριῶν ἐνέσεων Novarsenobenzol

(0.45,0.60,0.75) γ) Συφιλιδικαὶ πλάκες τῶν μεσοδακτυλίων πτυχῶν τῶν ποδῶν καὶ συφιλιδικὴ περιωνυχία δ) Ὑπερτραφεῖς συφιλιδικαὶ πλάκες μὴ ὑποχωρήσασαι εἰς θεραπείαν δι' ὕδραργύρου ἀλλὰ διὰ Luargol (102).

Κατὰ τὸν μῆνα Δεκέμβριον τοῦ 1922.

1. Ὑπὸ Γ. Φωτεινοῦ καὶ Ν. Πετροπούλου.

α) Περίπτωσης ἰονθίου κερατιάσεως (Kératose pileire)
 β) Δευτερόγονος σίφιλις μετὰ διαμαρτίας περὶ τὴν διάπλασιν τῶν ὀδόντων γ) Περίπτωσης τριτογόνου συφιλιδικοῦ ἔξανθήματος, ὁμοιάζοντος τὰ μέγιστα πρὸς φυματώδη λύκον δ) Περίπτωσης πομφολυγῶδους πέμφιγος.

Κατὰ τὸν μῆνα Ἰανουάριον τοῦ 1923.

1. Ὑπὸ Γ. Φωτεινοῦ.

Συφιλιδικὸν ἔλκος ἐξαιρεθὲν ὡς ἐπιθηλίωμα.

2. Ὑπὸ Γ. Φωτεινοῦ καὶ Χ. Εὐαγγέλου.

α) Συφιλιδικὴ νευροαμφιβληστροειδίτις μετ' ἀρχομένης ἱριδοχοριοειδίτιδος τέλεον ὑποχωρήσασα εἰς θεραπείαν διὰ πέντε ἐνέσεων Nobarsenobenzol Billon β) ἀναζωπύρησις (réactivation) τῆς κατὰ Wassermann ἀντιδράσεως μετὰ μίαν ἔνεσιν Novarsenobenzol Billon (0,45) γ) Συφιλιδικαὶ πλάκες τοῦ δακτύλιου ἀντισταῖσαι εἰς τριάκοντα ὕδραργυρικὰς ἐνέσεις καὶ ὑποχωρήσασαι διὰ μιᾶς ἐνέσεως Novarsenobenzol Billon.

Κατὰ τὸν μῆνα Ἀπρίλιον τοῦ 1923.

1. Ὑπὸ Γ. Φωτεινοῦ.

Δευτερόγονος σίφιλις ἐκληφθεῖσα ὡς γρίπη, ὡς φυματίωσις τῆς κορυφῆς τῶν πνευμόνων ἢ τῶν περιβρογχικῶν ἀδένων καὶ ὡς λαρυγγίτις.

2. Ὑπὸ Γ. Φωτεινοῦ, Ν. Πετροπούλου καὶ Κ. Ἀλιφέρη.

α) Μελαγχρωματικὸς ἀτροφικὸς λειχήν β) Ἐπώδυνος πολύμορφος δερματίτις κατὰ διαδοχικὰς ἐκθύσεις ἢ νόσος τοῦ Duhring.

2. **Ἐμ. Α. Κοντολέοντος**, Ἐ. Καθηγητοῦ τῆς Χειρουργικῆς Κλινικῆς ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ: «*Gar Frage der Lymphableitung*» Centralblatt für Chirurgie 17 März 1923.

Τοῦ αὐτοῦ: «*Παρατηρήσεις τινὲς ἐπὶ τῶν ἐνδείξεων καὶ τοῦ τεχνικοῦ μέρους τῆς προσιταεκτομίας*» ἐν «*Ἱατρικῇ*» ἀριθ. 6. Δεκεμβρίου 1922.

Τοῦ αὐτοῦ: «*Ἐπὶ δύο περιπτώσεων εἰλεοῦ*» ἐν «*Ἱατρικῇ*» 1923.

3. **Ἀρχιμανδρίτου Εὐσταθίου Β. Σιάδη**: «*Ἡ ἄμεσος καὶ ῥιζικὴ τοῦ κλήρου ἐκκαθάρισις*».

4. **Βαλερίου Ι. Μαρσέλου**: Τ. βοηθοῦ τοῦ ἐν Βερολίνῳ Καθηγητοῦ Eugen Joseph: «*Ἡ γραφικὴ μέθοδος ἐν τῇ θεραπείᾳ τῆς βλεννορροίας*» ἐν τῷ περιοδικῷ «*Ἀρχεῖα Ἱατρικῆς*» τεύχ. 4 1922.

5. **Χρ. Κ. Φριλίγκον**: Γενικοῦ Προξένου τῆς Ἑλλάδος ἐν Κουϊνσλάνδη τῆς Αὐστραλίας. «*Περὶ Αὐστραλίας*». Διάλεξις γενομένη κατὰ τὸ 1922 ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ ἐν Ἀθήναις Φιλολογικοῦ Συλλόγου «*Παρνασσός*» κατὰ τὸ αὐτὸ δ' ἔτος καὶ ἐν Σμύρνῃ. Ἐξεδόθη εἰς ἴδιον τεύχος.

Τοῦ αὐτοῦ: «*Μελέτη ἐπὶ τῆς καλλιέργειας τοῦ Βάμβακος καὶ τῆς ἐγκαταστάσεως προσφύγων ἐν Αὐστραλίᾳ*». Ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ ἐν Σίδνεϋ τῆς Ν. Οὐαλίας ἐκδιδομένῃ Ἑλληνικῇ Ἐφημερίδι «*Ἐθνικὸν Βῆμα*» τῶν μηνῶν Ἀπριλίου καὶ Μαΐου 1923.

6. **Κοσμᾶ Ἰαν. Κασιμάτη**: Προέδρου τῆς ἐν Ν. Οὐαλίας τῆς Αὐστραλίας Κυθηραϊκῆς Ἀδελφότητος τὰ «*Κύθηρα*». Τὸ παρ' αὐτοῦ ἐπεξεργασθὲν καὶ παρὰ τῶν μελῶν τῆς Ἀδελφότητος ἐν Γενικῇ Συνελεύσει ἐγκριθὲν *Καταστατικὸν* τῆς ὡς εἴρηται Ἀδελφότητος ἐξ ἄρθρων 55.

Τοῦ αὐτοῦ: «*Λογοδοσία*» Τουτέστιν ἔκθεσις τῶν πεπραγμένων τῆς ὑπὸ τὴν προεδρίαν του Κυθηραϊκῆς Ἀδελφότητος, «*Τὰ Κύθηρα*». Ἀπηγγέλθη τὸ ἑσπέρας τῆς 12^{ης} Μαΐου 1923, ἐπέτειον τῆς ἰδρύσεως τῆς Ἀδελφότητος, πρῶ

τῶν συνελθόντων μελῶν τοῦ Σωματείου ἐν τῇ αἰθούσῃ τῶν Καταστημάτων Σουρῆ ἐν Σίδνεϋ τῆς Αὐστραλίας. Ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ ἐκδιδομένῃ ἐν Σίδνεϋ ἑφημερίδι «Ἐθνικὸν Βῆμα» ἀριθ. 29-32 Ἰουνίου καὶ Ἰουλίου 1923.

7. «Κανονισμὸς τῆς Ἀδελφότητος τῶν ἐν Αἰγύπτῳ Κυθηρίων». Ἐξεδόθη ἐκ τῶν Τυπογραφικῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καταστημάτων Κασιμάτη καὶ Ἰωνᾶ παρὰ τοῦ Προεδρείου τῆς ἀρτίως ἀνασυγκροτηθείσης «Ἀδελφότητος τῶν ἐν Αἰγύπτῳ Κυθηρίων» ἐξ ἄρθρων 41 καὶ σελίδων 14.

ΣΥΜΒΟΛΑΙ ΕΙΣ ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΤΗΣ «ΚΥΘ. ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΕΩΣ»

Ἄμα τῇ κυκλοφορίᾳ τῶν ἀγγελιῶν τῆς ἐκδόσεως τοῦ παρόντος τόμου οἱ κάτωθι ἀναγραφόμενοι πολῦτιμοι συνεργάται καὶ φίλοι ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ των, ὅπως σπεύσουν ἀρωγοὶ εἰς τὸ βαρὺ ἔργον, ὅπερ ἡ «Κυθηρ. Ἐπιθεώρησις» κέκληται νὰ ἐπιτελέσῃ, ἀπέστειλαν ἡμῖν τὰς ἐξῆς συμβολὰς των :

1. Ὁ Ἔφορος τῶν Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων κ. Γ. Σωτηρίου 25 ἀντιγραφείσας μεσαιωνικὰς ἐπιγραφὰς (ἐγχάρακτους ἐπὶ λίθου καὶ γραπτὰς ἐπὶ τοιχογραφιῶν καὶ εἰκόνων), ἃς ἐν Κυθήροις κατὰ τὴν περιοδείαν του τοῦ 1916 ἀντέγραψεν. Εἰς τὰς ἐπιγραφὰς ταύτας θὰ προστεθοῦν ἐν ἀντιγράφῳ καὶ ἅπασαι αἱ λοιπαὶ ὅμοιαι ἐπιγραφαί, οὕτω δὲ θ' ἀπαρτισθῇ πλήρες «corpus τῶν Μεσαιωνικῶν Κυθηραϊκῶν Ἐπιγραφῶν», ὅπερ εἰς προσεχεῖς τόμους τῆς ἡ «Κυθηραϊκῆ Ἐπιθεώρησις» θέλει ἐκδώσει.

2. Ὁ παρὰ τῷ Διδασκαλείῳ τῆς Γυμναστικῆς ἐν Ἀθήναις καθηγητῆς κ. Εὐ. Παυλίνης τοὺς πολυτιμοτάτους διὰ τὴν Ἐπιστήμην οἰκογενειακούς του τίτλους ἐπὶ μεμβράνης τοῦ 17^{ου} καὶ 18^{ου} αἰῶνος. Οἱ τίτλοι οὗτοι θὰ ἐκδοθοῦν ἐν τῷ τόμῳ τῆς «Κυθ. Ἐπιθεωρήσεως» τοῦ 1924.

3. Ὁ ἰατρὸς κ. Διον. Καλούτσης ἀντίγραφον τηρούμενον παρὰ τῇ οἰκογενείᾳ του τοῦ γενεαλογικοῦ τῆς οἰκογενείας του δένδρου καὶ ἀνέκδοτον χειρόγραφον μελέτην συγ-

γεγραμμένην παρά τινος τῶν λογίων τῆς οἰκογενείας του ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ Γενεαλογία τῆς Οἰκογενείας Καλούτση». Ἐκ τούτων τὸ μὲν δένδρον ἐκδίδομεν ἄνωτέρω¹, τὴν δὲ μελέτην θέλομεν ἐκδώσει ἐν τῷ τόμῳ τοῦ 1924.

4. Ὁ δικολάβος κ. *Βασίλειος Λαζαρέτιος* τὸ γενεαλογικὸν τῆς οἰκογενείας του δένδρον, ὅπερ ὡσαύτως μετὰ τοῦ τῆς οἰκογενείας Καλούτση ἄνωτέρω ἐκδίδομεν¹.

5. Ὁ Διευθυντὴς τοῦ ἐν Πειραιεῖ «Ζαννείου Ὁρφανοτροφείου» κ. *Νικ. Ἐμ. Στάης* ἀντίτυπον τῆς περισπουδάστου περὶ Κυθήρων μονογραφίας τοῦ ἀπὸ γεωλογικῆς καὶ ὀρυκτολογικῆς ἀπόψεως μελετήσαντος τὴν Νῆσον κατὰ τὸ 1869, ὅτε ἐπὶ μῆνας ἐν αὐτῇ παρέμεινε, Γερμανοῦ Ἐπιστήμονος *Richard Leonard*, δημοσιευθείσης εἰς τὰ *Petermanns Mitteilungen* τοῦ 1899. Τὴν μονογραφίαν ταύτην μεταφράζει ἤδη χάριν τῆς «Κυθ. Ἐπιθεωρήσεως» ὁ γερμανομαθὴς Μητροπολίτης Κυθήρων κ. Δωρόθεος Κοτταρᾶς καὶ τὴν μετάφρασιν ταύτην μετὰ τοῦ ἐπισυναπτομένου τῆ μονογραφία ἀκριβεστάτου χάρτου τῆς Νήσου θέλομεν δημοσιεύσει εἰς τὸν τόμον τοῦ 1924.

6. Ὁ δημοδιδάσκαλος κ. *Γ. Γορδοβανᾶς* δυσεύρετον ἀντίτυπον τῆς ἐκδοθείσης ἰταλιστὶ ἐν Πίζα κατὰ τὸ 1848 παρά τοῦ λογίου Νικολοῦ Στάη Ἱστορίας τῶν Κυθήρων. Τὴν Ἱστορίαν ταύτην ἤρξατο μεταφράζων χάριν τῆς «Κυθηραϊκῆς Ἐπιθεωρήσεως» ὁ κ. Ἱερώνυμος Ἐμ. Στάης.

7. Ὁ ἔμπορος κ. *Ἰωάννης Λαστιώτης* χειρόγραφον βιβλίον τοῦ ἀποθανόντος θείου του Ἀλκιβιάδου Λαστιώτη, ἐν ᾧ περιέχονται ἀντίγραφα τῶν χρονικῶν τοῦ ἱερέως Γρηγ. Λογοθέτη, ἄνωτέρω ἐκδιδόμενα², ὅμοια διαφόρων Βασιλικῶν Διαταγμάτων καὶ Νόμων πρὸ 60ετίας ἐκδοθέντων, ὅμοια διαφόρων ῥητορικῶν λόγων ἀπαγγελθέντων καὶ ἐκδοθέντων κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἐν Ἀθήναις καὶ ὅμοια μαθημάτων διπλογραφίας. Ἐπὶ πλέον ὁ αὐτὸς παρέδωκεν ἡμῖν ἀντίτυπον τοῦ ἐξαντληθέντος «Ἡμερολογίου τοῦ 1882» τοῦ

¹ Βλ. ἄνωτέρω σελ. 333.

² Βλ. ἄνωτέρω σελ. 337.

Φρ. Πρίντζη, ἐν ᾧ περιέχεται πολυσέλιδος μελέτη περὶ Κυθήρων, καὶ φύλλα τινὰ παλαιῶν Κυθηραϊκῶν ἑφημερίδων καὶ ὁμοίων Ἀθηναϊκῶν δημοσιευουσῶν παλαιᾶς ἐκ Κυθήρων ἀνταποκρίσεις.

8. Ὁ κ. Ἄνδρ. Παχουντάκης τέσσαρα χειρόγραφα βιβλία τοῦ πάππου του Δανιὴλ ἱερέως Βαρυπάτη-Χρυσέα ποικιλωτάτου περιεχομένου. Ἐκ τούτων ἔδημοσιεύσαμεν ἀνωτέρω ἀντίγραφον τῶν χρονικῶν τοῦ ἱερέως Γρηγ. Λογοθέτη ἀπὸ δὲ τοῦ προσεχοῦς τόμου τοῦ 1924 θέλομεν ἀρχίσει ἐκδίδοντες ὅσα τῶν περιεχομένων τυγχάνουν ἐνδιαφέροντα.

ΔΩΡΕΑ ΚΥΘΗΡΑΪΚΗΣ ΟΡΥΚΤΟΛΟΓΙΚΗΣ ΣΥΛΛΟΓΗΣ
ΕΙΣ ΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ

Ὁ δημοδιδάσκαλος Μυλοποτάμου κ. Δημ. Στρατηγὸς καταγινόμενος εἰς γεωλογικὰς καὶ ὄρυκτολογικὰς ἐπὶ τῆς Νήσου μελέτας κατήρτισε μετὰ τῆς χαρακτηριζούσης αὐτὸν προσοχῆς καὶ ἐπιμελείας συλλογὴν Κυθηραϊκῶν ὄρυκτων, τὴν ὁποίαν καὶ ἀπέστειλε τὸν Ἰούνιον τοῦ 1923 εἰς τὸ Ὄρυκτολογικὸν Μουσεῖον τοῦ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου. Ὅμοίαν συλλογὴν ἤρξατο ἤδη καταρτίζων καὶ διὰ τὸ Γυμνάσιον Κυθήρων.

ΚΥΘΗΡΙΟΣ ΕΙΡΗΝΟΔΙΚΗΣ ΕΝ ΑΥΣΤΡΑΛΙΑΙ

Ἐκ τῆς ἐν Μελβούρνη τῆς Αὐστραλίας ἐκδιδομένης Ἑλληνικῆς Ἐφημερίδος «Ἐθνικὴ σάλπιγξ» (ἀριθ. 30 τῆς 25^{ης} Ἰουλίου 1923) πληροφοροῦμεθα, ὅτι ἡ Κυβέρνησις τῆς Κοινοσλάνδης διώρισεν εἰρηνοδίκην ἐν Roma τῆς Αὐστραλίας τὸν ἐκεῖ ἐγκατεστημένον Κυθήριον κ. Μηνᾶν Πατρικίον. Ἀναλογιζόμενοι ἤδη μετὰ πόσης προσοχῆς αἱ Ἀγγλικάι Ἀρχαὶ προβαίνουν εἰς τοιοῦτους διορισμούς χαίρομεν διὰ τὴν τιμὴν, ἣτις ἀντανακλᾷ καὶ εἰς τὸ ἐν Αἰστραλία Ἑλληνικὸν καθόλου στοιχεῖον, καὶ εἰς τὴν Νῆσόν μας αὐτήν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν «Κυθηραϊκὴν Ἐπιθεώρησιν» καταλέγουσαν τὸν ἐν λόγῳ μεταξὺ τῶν φίλων τῆς καὶ τῶν συνεργατῶν τῆς.

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΙ ΤΗΣ "ΚΥΘΗΡΑΪΚΗΣ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΕΩΣ."

Μετ' εὐγενοῦς προθυμίας προσεφέρθησαν ν' ἀντιπροσωπεύουν τὴν «Κυθ. Ἐπιθεώρησιν» ἐν τῷ Ἐξωτερικῷ :

1. Ὁ ἰατρὸς κ. *Κων. Κασιμάτης*, Πρόεδρος τῆς «Κυθ. Ἀδελφότητος τῶν ἐν Αἰγύπτῳ Κυθηρίων» ἐν Ἀλεξανδροίᾳ.
  2. Ὁ κ. *I. Α. Ἀνδρόνικος* ἐν Πορτ-Σάιτ τῆς Αἰγύπτου.
  3. Ὁ κ. Ἀντώνιος Ἐμμ. *Κοντολέων* ἐν Ν. Ὑόρκῃ τῆς Ἀμερικῆς.
  4. Ὁ κ. *Σπυρ. Παύλ. Φατσέας* ἐν Vandergrift-Pa τῆς Ἀμερικῆς.
  5. Ὁ κ. *Παν. Ν. Σάμιος* ἐν *Westminster* τῆς Ἀμερικῆς.
  6. Ὁ κ. *Χρ. Φοιλίγκος* Γεν. Πρόξενος τῆς Ἑλλάδος ἐν Κουίνσλάνδη τῆς Αὐστραλίας.
  7. Ὁ κ. *Κοσμᾶς Ἰακ. Κασιμάτης*, Πρόεδρος τῆς ἐν Ν. Οὐαλία τῆς Αὐστραλίας Κυθηραϊκῆς Ἀδελφότητος «Τὰ Κύθηρα», ἐν Σίδνεϋ τῆς Αὐστραλίας.
  8. Ὁ κ. *Μηνᾶς Πατριμῖος* ἐν *Roma* τῆς Αὐστραλίας.
-